

T.C
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**VAN İL MERKEZİNDEKİ KAMU BİNALARINDA,
ÖZÜRLÜ İNSANLAR İÇİN VAR OLAN
MİMARİ DÜZENLEMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Sağlık Memuru Hakan ORAKCI

HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Ayşe YÜKSEL

VAN - 2010

T.C
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**VAN İL MERKEZİNDEKİ KAMU BİNALARINDA,
ÖZÜRLÜ İNSANLAR İÇİN VAR OLAN
MİMARİ DÜZENLEMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Sağlık Memuru Hakan ORAKCI

HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Ayşe YÜKSEL

VAN – 2010

T.C
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**VAN İL MERKEZİNDEKİ KAMU BİNALARINDA,
ÖZÜRLÜ İNSANLAR İÇİN VAR OLAN
MİMARİ DÜZENLEMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Sağlık Memuru Hakan ORAKCI
HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Prof. Dr. Ayşe YÜKSEL

Jüri Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Aktan KARAHAN

Üye

Yrd. Doç. Dr. M. Sedat BEKİROĞLU

Üye

TEZ KABUL TARİHİ

.../.../2010

TEŞEKKÜR

Araştırmanın her safhasında kıymetli fikirlerinden yararlandığım ve her türlü desteğini esirgemeyen, değerleri ve bilgisinin ışığında çalışmama yön gösteren tez danışmanım, değerli hocam Prof. Dr. Ayşe YÜKSEL'e, kıymetli bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım değerli Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı diğer öğretim üyeleri Doç. Dr. Tuğrul ERBAYDAR, Yrd. Doç. Dr. Aktan KARAHAN'a ve yüksek lisans eğitimim ilk yılında bize değerli bilgilerini öğreten Yrd. Doç. Dr. Nevzat AKMAN'a, araştırmanın her safhasında kıymetli görüşlerini ve desteklerini esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. M. Sedat BEKİROĞLU'na, ve tüm çalışmalarım boyunca benden desteğini esirgemeyen değerli eşim Hicret ORAKCI 'ya verdikleri tüm desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

İç Kapak.....	II
Kabul ve Onay.....	III
Teşekkür.....	IV
İçindekiler.....	V
Simgeler ve Kısaltmalar	VII
Tablo Listesi.....	IX
Şekil Listesi.....	XI
1.GİRİŞ.....	1
2.GENEL BİLGİLER.....	9
2.1. Özürlüler.....	9
2.1.1.Özürlük tanımları.....	10
2.1.2.Özürlülükle ilgili diğer kavramlar.....	14
2.2. Özürlülerin Toplum İçindeki Oranları.....	15
2.2.1. Dünya'daki özürlülerin nüfusu ve oranları.....	15
2.2.2. Türkiye'deki özürlülerin nüfusu ve oranları	16
2.3. Özürlülerin Toplum İçindeki Sorunları ve Toplumla Bütünleşmesinin Önündeki Engeller.....	41
2.3.1. Ulaşım, fiziksel çevre ve konut.....	42
2.3.2. Erişebilirlik/ulaşabilirlik.....	43
2.4. Özürlülere Yönelik Yasal Düzenlemeler.....	44
2.4.1. Evrensel haklar.....	45
2.4.2. Dünya'daki yasal düzenleme örnekleri.....	47
2.4.3. Türkiye'deki yasal düzenleme örnekleri.....	60
2.4.4. Ayrımcılık ve özürlüler.....	70
2.5. Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları... ..	78
2.5.1. Bina yakın yerlerinin düzenlenmesi kuralları.....	78
2.5.2. Bina ana giriş bölümlerinin düzenlenmesi kuralları.....	98
2.5.3. Bina genel bölümlerinin düzenlenmesi kuralları.....	111
2.5.4. Bina bölümlerinin düzenlenmesi kuralları.....	121
2.5.5. Bina tesisatı, alarmlar ve düzenlenmesi kuralları.....	151

2.5.6. Tekerlekli sandalye geçiş geniflikleri.....	153
2.6. Van İli ve Bu İlde Yaşayan Özürlüler Hakkında Genel Bilgi.....	160
3.GEREÇ VE YÖNTEM.....	162
4.BULGULAR.....	164
4.1. Kurum ve Bina Bilgileri.....	164
4.2. Bina Yakın Yerlerinin Düzenlenmesi Kuralları.....	168
4.3. Bina Ana Giriş Bölümlerinin Düzenlenmesi Kuralları.....	169
4.4. Bina Genel Bölümlerinin Düzenlenmesi Kuralları.....	173
4.5. Bina Bölümlerinin Düzenlenmesi Kurallar.....	175
4.6. Bina Elektrik ve Isıtma Tesisatı İle Alarm Sistemleri Düzenlenme Kuralları.....	180
4.7. Tekerlekli Sandalye Geçiş Geniflikleri.....	181
5.TARTIşMA VE SONUÇ.....	183
5.1. Bina Yakın Yerlerinin Düzenlemesi.....	189
5.2. Bina Ana Giriş Bölümlerinin Düzenlenmesi.....	193
5.3. Bina Genel Bölümlerinin Düzenlenmesi.....	201
5.4. Bina Bölümlerinin Düzenlenmesi.....	205
5.5. Bina Elektrik ve Isıtma Tesisatı İle Alarm Sistemleri Düzenlenmesi.....	215
5.6. Tekerlekli Sandalye Geçiş Geniflikleri.....	217
5.7. Öneriler.....	222
ÖZET.....	224
SUMMARY.....	225
KAYNAKLAR.....	226
ÖZGEÇMİş.....	237
EKLER	238
Ek 1. Van İli Kurum Listesi.....	238
Ek 2. Bina Değerlendirme Formu.....	242
Ek 3. Resimler.....	282

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABA	:	Mimari Engeller Yasası
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
ACAA	:	Amerika Havayolu Taşımacılığı Erişim Yasası
ADA	:	Amerika Özürlüler Yasası
ADAAG	:	American with Disabilities Act Accessibility Guidelines (ABD)
BM	:	Birleşmiş Milletler
CRIPA	:	Kısıtlı İnsanların Medeni Hakları ile İlgili Yasa
Db	:	Desibel
DDA	:	İngiltere Özürlüler Ayrımcılık Yasası
DEÜ	:	Dokuz Eylül Üniversitesi
DİE	:	Devlet İstatistik Enstitüsü
DSÖ	:	Dünya Sağlık Örgütü
ECU	:	Avrupa ekonomik topluluğu üye ülkelerinin ortak para birimi
HIV	:	İnsan bağışıklık yetmezlik virüsü
ICF	:	İşlevsellik, Yetiyitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması
ICIDH	:	Bozukluk, Yetiyitimi ve Engelliliğin Uluslararası Sınıflandırması
ICTA	:	Uluslararası normlara uygun ulaşabilirlik sembolleri
IDEA	:	Özürlülerin Eğitimi Yasası
IQ	:	Intelligence Quotient
ILO	:	Uluslararası Çalışma Örgütü
İBB	:	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
KHK	:	Kanun Hükümünde Kararname
SHÇEK	:	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

SN	:	İsviçre Normu
STK	:	Sivil Toplum Kuruluşları
STÖ	:	Sivil Toplum Örgütleri
TC	:	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TIDE	:	Yaşlılar ve özürllüer için bir teknoloji girişimi
TMMOB	:	Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odası Başkanlığı
TS	:	Türk Standartları
TSE	:	Türk Standartları Enstitüsü
UFAS	:	Uniform Federal Accesibility Standards (ABD)
UN	:	Birleşmiş Milletler
VSM	:	Van Sağlık Müdürlüğü
YYÜ	:	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
WHO	:	World Health Organization

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Özürlülük oranı.....	18
Tablo 2. Özürlü nüfus medyan yaşı.....	20
Tablo 3. Okuryazarlık durumuna göre özürlü nüfus oranı.....	22
Tablo 4. Medeni duruma göre özürlü nüfus oranı.....	24
Tablo 5. İşgücü durumuna göre özürlü nüfus oranı.....	27
Tablo 6. Sosyal güvenliğe sahip olma ve kayıtlı olma durumuna göre özürlü nüfus oranı.....	30
Tablo 7. Özrün türüne göre özürlü nüfus oranı.....	32
Tablo 8. Özrün türü ve özrün ortaya çıkış zamanına göre özürlü nüfus oranı...	34
Tablo 9. Özrün nedenine göre dil ve konuşma özürlü nüfus oranı.....	35
Tablo 10. Özrün türü ve cihaz kullanma durumuna göre özürlü nüfus oranı.....	38
Tablo 11. Özre yönelik kurum ve kuruluşlardan beklentilere göre özürlü nüfus oranı	40
Tablo 12. Özürlüler için ayrılması gerekli otopark sayısı.....	79
Tablo 13. Yaya yolları kaplamalarının özürlülerin kullanımına uygunluğu.....	85
Tablo 14. Rampaların eğime maksimum yükseklikleri ve uzunlukları.....	90
Tablo 15. Van ili 2000 yılı nüfus sayımına göre özürlü nüfusu.....	161
Tablo 16 . Çalışma yapılan kurumların bina sayısı ile tek ya da çok katlılık durumu.....	164
Tablo 17. Çalışma yapılan kurumların bina yapılış tarihleri.....	165
Tablo 18. Çalışma yapılan binalarda özürlü çalışan durumu.....	166
Tablo 19. Kurum binalarını kullanan özürlülerin özür gurubu ve sayısı.....	167
Tablo 20. Kurum binalarının genel tadilat yapılma durumu.....	167

Tablo 21. Bina yakın yerlerinin standartlara uygunlukları.....	168
Tablo 22. Bina ana giriş bölümlerinin standartlara uygunlukları.....	170
Tablo 23. Asansör özelliklerinin standartlara uygunlukları.....	171
Tablo 24. Merdiven özelliklerinin standartlara uygunlukları.....	172
Tablo 25. Bina genel bölümlerinin standartlara uygunlukları.....	173
Tablo 26. Bina iç kapı özelliklerinin standartlara uygunlukları.....	174
Tablo 27. Bina genel bölümlerinden kapı çeşitlerinin standartlara uygunlukları	174
Tablo 28. Bina bölümlerinin standartlara uygunlukları.....	176
Tablo 29. Tuvalet bölmesi yapılarının standartlara uygunlukları.....	177
Tablo 30. Tuvaletlerin yapı ve özelliklerinin standartlara uygunlukları.....	178
Tablo 31. Banyoların yapı ve özelliklerinin standartlara uygunlukları.....	179
Tablo 32. Bina bölümlerinden duş bölmesi özelliklerinin standartlara uygunlukları.....	180
Tablo 33. Bina elektrik ve ısıtma tesisatlarının standartlara uygunlukları.....	180
Tablo 34. Bina alarm sistemlerinin standartlara uygunlukları.....	181
Tablo 35. Tekerlekli sandalye geçiş genişliklerinin standartlara uygunlukları....	182

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.5.1. Otopark iki taraflı ve tek taraflı kullanım.....	78
Şekil 2.5.2. Özürlüler için park yeri ve alanı.....	80
Şekil 2.5.3. Özürlüler için özel düzenlenmiş minibüs.....	81
Şekil 2.5.4. Yolcu indirme bindirme alanları.....	82
Şekil 2.5.5. Bahçe yolları kaplama malzemesi.....	87
Şekil 2.5.6. Tekerlekli sandalyenin ızgaradan geçişi	88
Şekil 2.5.7. Asılı ve çıkıntılı nesnelere.....	89
Şekil 2.5.8. Giriş rampası.....	91
Şekil 2.5.9. Koruma bordürü.....	92
Şekil 2.5.10. Kabul edilebilir çıkıntı örnekleri ve uygun basamak genişlikleri....	93
Şekil 2.5.11. Küpeşteler (Trabzanlar).....	95
Şekil 2.5.12. Kenar koruması ve trabzan uzatmalarının örnekleri.....	95
Şekil 2.5.13. Özürlüler için uluslararası semboller.....	97
Şekil 2.5.14. Girişin renkli bantlarla düzenlenmesi.....	98
Şekil 2.5.15. Eşikler.....	100
Şekil 2.5.16. Asansör kabin önü.....	101
Şekil 2.5.17. Asansör iç boyutları.....	102
Şekil 2.5.18. Kabin içi.....	102
Şekil 2.5.19. Asansör iniş çıkış düğmeleri.....	103
Şekil 2.5.20. Ortadan ve yandan açılan kapılarda panel yerleşim alternatifleri...	106
Şekil 2.5.21. Panel detayı.....	106
Şekil 2.5.22. Kontrol yüksekliği.....	106
Şekil 2.5.23. Merdivenler.....	107

Şekil 2.5.24. Basamak şekilleri.....	108
Şekil 2.5.25. Sahanlıkla kesilen dik merdiven.....	109
Şekil 2.5.26. Merdiven trabzanları.....	109
Şekil 2.5.27. Merdiven asansörü örnekleri.....	110
Şekil 2.5.28. Yer kaplaması.....	111
Şekil 2.5.29. Kapı açılışları.....	111
Şekil 2.5.30. Kapı geçiş genişliği.....	112
Şekil 2.5.31. Kapı geçiş derinliği (max).....	113
Şekil 2.5.32. Kapı kavrama kolu.....	114
Şekil 2.5.33. Koruyucu plakalı kapı örnekleri.....	115
Şekil 2.5.34. Eşikler.....	115
Şekil 2.5.35. Kapı açılış mesafesi ve kapı tipleri.....	117
Şekil 2.5.36. Pencere yüksekliği.....	118
Şekil 2.5.37. Pencere yaklaşım alanları ve uzanma mesafeleri.....	120
Şekil 2.5.38. Baş üstü boşluğu.....	120
Şekil 2.5.39. Koridorlar.....	122
Şekil 2.5.40. Dönüş (manevra) genişlikleri – 1.....	123
Şekil 2.5.41. Dönüş (manevra) genişlikleri – 2.....	124
Şekil 2.5.42. İçinde özürllüer için düzenlenmiş kabin bulunan tuvalet örnekleri.....	125
Şekil 2.5.43. Tuvalet bölmesi plan ve net kullanım alanı örneği.....	126
Şekil 2.5.44. Tuvalet bölmesi plan ve net kullanım alanı örneği.....	127
Şekil 2.5.45. Tuvalet bölmesi.....	128
Şekil 2.5.46. Tekerlekli sandalyeden klozete geçişler.....	129
Şekil 2.5.47. Yere ve duvara monteli klozet, tutunma bantları, tuvalet kağıtlığı...	131

Şekil 2.5.48. Unisex tuvaletler ve yürüyebilen özürli için tuvalet.....	132
Şekil 2.5.49. Bideler.....	133
Şekil 2.5.50. Pisuarlar.....	133
Şekil 2.5.51. Lavabolar - yükseklik ve net döşeme alanı.....	134
Şekil 2.5.52. Özürli için uygun musluk örnekleri.....	135
Şekil 2.5.53. Özürli için klozet ve lavabo örneği	136
Şekil 2.5.54. Banyo net döşeme alanı.....	137
Şekil 2.5.55. Tekerlekli sandalyeden küvete geçiş teknikleri.....	137
Şekil 2.5.56. Tutunma bantları, su kontrol, oturak.....	139
Şekil 2.5.57. Su kontrol, duş ünitesi.....	140
Şekil 2.5.58. Duş bölmesi net kullanım alanı, oturak.....	141
Şekil 2.5.59. Duş bölmesi-tutunma bantları, su kontrol, oturak.....	142
Şekil 2.5.60. Duş bölmesi, tutunma bantları, su kontrol.....	143
Şekil 2.5.61. Duş oturma düzeni.....	143
Şekil 2.5.62. Yatak odası yerleşim örnekleri.....	146
Şekil 2.5.63. Dolap kullanım yükseklikleri (önden yaklaşım).....	147
Şekil 2.5.64. Dolap kullanım yükseklikleri (yandan yaklaşım).....	147
Şekil 2.5.65. Oturma odası geçiş genişlikleri.....	148
Şekil 2.5.66. Tekerlekli sandalye kullanan özürlilerin oturmasında gerekli minimum açıklıklar.....	148
Şekil 2.5.67. Yemek odası yerleşim örnekleri.....	149
Şekil 2.5.68. Tekerlekli sandalye için uygun toplantı örneği.....	150
Şekil 2.5.69. Bir tekerlekli sandalye için minimum net geçiş genişliği.....	153
Şekil 2.5.70. İki tekerlekli sandalye ve bir tekerlekli sandalye ile bir yürüyen özürli için minimum net geçiş genişliği.....	154

Şekil 2.5.71. Tekerlekli sandalye dönüş alanı için gerekli genişlikler	155
Şekil 2.5.72. Tekerlekli sandalye net zemin veya döşeme alanı.....	156
Şekil 2.5.73. Tekerlekli sandalye önden yaklaşım mesafeleri.....	157
Şekil 2.5.74. Tekerlekli sandalye yandan (paralel) yaklaşım mesafeleri.....	158
Şekil 2.5.75. Niş ile sınırlı dönüş (manevra) açıklıkları.....	159

1.GİRİŞ

Günümüz çağdaş toplumlarda sosyal görüşler, olaylara bakış açıları günden güne değişmekte ve gelişmektedir. Toplumun her yüz kişisinden onunun özürlü olmasına rağmen sağlıklı olarak adlandırdığımız diğer bireyler, bu özürlü birey grubunu dışlamaktadır. Ülkemizde yeterli eğitim göremeyen çalışma yaşamında yerini alamayan, karşılaştığı mimari engelleri aşamayan ve bu nedenlerle toplum yaşamındaki yerini bulamayan birey sayısı oldukça fazladır ve her geçen gün bu sayı hızla artmaktadır (Bekiroğlu , 2002).

Bir toplumu oluşturan bireyler yaş, cinsiyet, bedensel nitelikler ekonomik durum gibi özellikleri açısından bakıldığında “özürlü“ olarak nitelenen bireylerin de aralarında farklılıklar bulunmaktadır. Ortopedik özürler, görme özürler, işitme ve konuşma özürler, zihinsel özürler gibi farklı özür gurupları tanımlanabileceği gibi bu özürlerin ölçü / derecesi de bireye göre farklılıklar göstermektedir. Ayrıca bu özürler, doğuştan olabileceği gibi, insanların yaşamının bir döneminde geçici veya kalıcı biçimde de oluşabilir (I.Özürler Şurası, 2000).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün yapmış olduğu istatistiklere göre gelişmekte olan ülkelerdeki nüfusun %12'si Özel Gereksinimi Olan Bireyler olarak kabul edilmektedir. Özel gereksinim, doğuştan olabildiği gibi doğal afetler, iç ve dış savaşlar, trafik, iş ve ev kazaları, yaşlılık ve hamilelik nedeniyle de meydana gelebilmektedir (I.Özürler Şurası, 2000).

Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre dünya nüfusunun yaklaşık %10-12'si kadarının yaklaşık 700 milyon civarında özürlü olduğu tahmin edilmektedir. 2002 yılında Türkiye İstatistik Kurumu'na yaptırılan Türkiye Özürler Araştırması sonucuna göre ülkemizin özürülük oranı ise %12.29 olarak tespit edilmiş olup, buna göre 8.5 milyon özürlü vatandaşımız bulunmaktadır. Bunların %75'inin yol, su, elektrik, sağlık, eğitim, rehabilitasyon gibi hizmetlerin yetersiz olduğu kırsal bölgelerde yaşadığı açıklanmaktadır. Üçte biri açlık sınırının altında yaşayan özürler her ülkede yoksulun en yoksulu kesimini oluşturmaktadır. Kötü beslenme sonucu özürlü olanların sayısı 100 milyondur (Köseler, 2009).

Okul çağındaki özürllülerin ancak %10'u eğitim olanaklarından yararlanmaktadır. Sayıları 300 milyona ulaşan özürllü kadınlar dünyada en fazla ihmale uğrayan, ayrımcı ve önyargılı uygulamalarla en fazla karşılaşan kitledir. Özürllü kadın olmak, hem özürllülük, hem de cinsiyet nedeniyle çifte ayrımcılığa uğramak demektir (Köseler, 2009).

Dünyada Özürllü kadınların ortalama %65'i okur-yazar değildir. Bu oran Afrika'da %85'e kadar çıkmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre ülke nüfuslarının ortalama yüzde 10 ile 15 arasındaki bir bölümünü özürllüler oluşturuyor. Ancak bu oran ülkelerin geçirdiği savaşlara, sahip olduğu sağlık koşullarına, kalkınma düzeylerine ve diğer özel nedenlere bağlı olarak farklılıklar göstermektedir (Köseler, 2009).

Özürllü bir insan yaşamını sürdürebilmek için büyük bir mücadele vermek mecburiyetindedir. Günümüzde özürllülerden yaşantısını ekonomik, sosyal ve kültürel yönden, normal insanlar seviyesinde sürdürenlerin sayısının az olduğu bilinmektedir. Özürllü insan sayısını en aza indirmek ancak, özürllü olma sebeplerini bilmekle ve özürllü olmaya sebep olan etkenleri ortadan kaldırmakla mümkün olabilir (Usta, 1992).

Öncelikle de toplumun her bireyinin özürllünün sorunları ve bunlarla başa çıkma metotları hakkında bazı temel bilgilere sahip olması gerekir. Başka bir deyişle özürllü bireylerimize hizmet verme, onlara yaşamı kolaylaştırma, yardımcı olma, onları dışlamama hususunda genel bir yaklaşımın toplumun tüm bireylerinde doğal bir davranış şekli haline gelmesi esas amaçtır (I.Özürllüler Şurası, 2000).

Modern hayatta özürllü olmak, görmezden gelinmekte, yok sayılmaktadır. İnsanlar doğuştan ya da sonradan, kimi fiziksel yeteneklerini kaybetmiş olarak yaşamaktadır. Bu bir kötülük veya eksiklik değil, insan yaşamının gerçeklerinden biridir. Madem ki insan gerçeği böyledir, o halde, gündelik hayatı, toplumsal yaşamı, sadece fiziksel yetenekleri tam olan insanların durumuna göre düzenlemek, soyut anlamda insana yapılabilecek en büyük kötülüktür (İBB Sağlık Daire Başkanlığı, 1988).

Yaşam içerisinde fiziksel yetenekleri tam olan bireyler kadar , fiziksel yetenekleri tam olmayan özürlü bireylerin de olduğu, aynı zamanda tüm insanların ortak yaşam alanları kullandığı ve bu ortak yaşam alanlarının yaşanabilirliği tüm bireyler için büyük önem taşıdığı unutulmamalıdır.

Yaşanabilirlik, bireysel ve toplumsal refah ve mutluluk ile kişilerin bir yerleşimde yaşamaktan duyduğu doyuma doğrudan katkıda bulunan insan yerleşimlerinin mekansal özellik ve nitelikleri ile ilgilidir. İnsan yerleşimleri her çocuk, kadın ve erkeğin yaşanabilir insan yerleşimleri açısından gereksinim ve isteklerine cevap verecek şekilde tasarlanmalı, geliştirilmeli, yönetilmeli, korunmalı ve iyileştirilmelidir (Habitat II Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı, 1996).

21. Yüzyılın eşliğinde fiziksel çevrenin, toplumun tüm bireyelerine “hakça” ve “yaşanabilir” olarak düzenlenmesi gereği yadsınamaz. Bu kapsamda, mekanın engelleyici nitelikleri günlük yaşamın tüm alanlarındaki eylemleri etkilediklerinden, yaşanabilirlik açısından büyük önem taşımaktadır. Bugünkü yaşam çevrelerimiz, yerleşimde yaşamak ve yerleşimi yaşamak açısından, önemli bölümü de fiziksel olan ciddi engeller içermektedir. Bu engeller belirli olanakların bulunmaması anlamında olabileceği gibi var olan olanaklara erişilememesi anlamında da ortaya çıkabilmektedir. Fiziksel çevredeki engellerin bir bölümü ise, dar anlamda özürlü kavramı içinde yer alan kişiler dışında kalan, yaşlıların, hamilelerin, çocukların, aşırı kilolu insanların, çok uzun ve çok kısa boylu kişilerin, kalp, damar ve kas hastalarının ve geçici özürlülerin de sağlık ve rahatlığını engelleyebilir niteliktedir. Bu nedenle fiziksel düzenlemeler açısından, yaşam çevresindeki fiziksel engellerin kaldırılması ve yeni yapılacak çevrelerin engelsiz tasarlanması, tüm insanların yaşama katılması ve özürlü sayısının artmasının engellenmesi açısından büyük önem taşımaktadır (I.Özürlüler Şurası, 2000).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 25. Maddesinin 1. bendinde belirtildiği gibi:”Her şahsın gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim,mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere, sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkanlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır.”

Anayasamızın aşağıda belirtilen maddelerinde görüleceği gibi:

Madde 17-“Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.”

Madde 61-“ Devlet sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirler alır” şeklinde şartlar yer almakta olup, özürlü kişilerin devletçe korunacağı güvence altına alınmıştır.

Bireyin toplum hayatının insanlara sunduğu olanak ve hizmetlerden yararlanabilmesi ve kendi hizmetini sunabilmesi yani toplum hayatına tam katılabilmesi ancak bireyin söz konusu faaliyetlerin gerçekleştiği mekanlara erişebilmesi (mekanlara ulaşabilmesi ve bu mekanları kullanabilmesi) ile mümkündür. Mekana ulaşmakta ve kullanmakta kısıtlılık ve kayıp halleri nedeniyle özel gereksinime ihtiyaç duyan özürülülerin bu gereksinimlerini karşılamayan mekan, özürülülerini toplum hayatının dışına itmekte ve engellemektedir. Bireyin toplumsal faaliyetleri yerine getirmesinde engel oluşturmayan özürlü erişilebilirliği kısıtlı mekanlar nedeni ile bir engel haline gelmektedir. Dolayısıyla özürülülerin toplum yaşantısına en az özürülü olmayanlar ile eşit fırsatlarla katılabilmelerinin sağlanmasında mekansal düzenlemeler önemli yer tutmaktadır. Konutunda dahi yaşamakta zorlanan özürülü çeşitli fiziksel engeller nedeniyle erişilebilirliği sağlanamadığı için eğitim, sağlık, çalışma hayatı ve diğer bir çok hizmetten yoksun bırakılarak kendi ekonomik bağımsızlığını kazanamamakta ve toplumda tüketici konumunda kalmaktadır (I.Özürlüler Şurası, 2000).

Özür/engelli bireylerin, başka bireylerin yardımına muhtaç olmadan kendi kendilerine yetebilmelerinin sağlanması, fırsat eşitliğinin gerçekleştirilmesi ve topluma üretici bireyler olarak kazandırılmaları, kullanılabilir yaşamsal alanların özür/engellilerin yaşam aktivitelerini sınırlandırmayacak , onlara kolaylıklar sağlayacak şekilde düzenlenmeleri büyük önem taşımaktadır (T.C.Başbakanlık Özür/engelliler Genelgesi, 2002).

Özür/engelli insanların kentsel yaşama katılım anlamındaki gereksinimleri özür/engellilerle biçimde/derecede farklı olmakla birlikte “öz”de benzerdir. Bu nedenle özür/engelli olarak nitelenen bireyleri toplumun ayrı bir kesimi olarak nitelenen yerine bütünleşmiş bir parçası olarak algılayabilmek ve mekanda da buna olanak sağlayabilmek üzere fiziksel çevreyi düzenlemek gerekir (I.Özür/engelliler Şurası, 2000).

Sağlıklı bir kent, tüm kentlilerinin kentsel yaşama katılım, kent aktivitelerinden yararlanma gereksinimini karşılamalıdır. İnsan gereksinimlerine dönük tasarım, tüm insanların çeşitli değişkenlerden kaynaklanan gereksinimlerinin tümünü kapsayacak biçimde ele alınmalıdır. Plan uygulanabildiğinde, bir kent sağlıklı işliyorsa, farklılıklardan/değişkenlerden bazılarını veri alıyor demektir. Başka deyişle, yalnız sağlıklı insan standartlarına göre tasarlanmış ve engellerin gereksinimlerini göz önüne almadan tasarlanmış fiziksel çevreler sağlıklı kentsel çevreler oluşturamamaktadır. İnsan/birey açısından bakıldığında sağlıklı olma, özgür seçim yapabilme, yaratıcılığını ortaya koyabilme ve bu yönde eylemde bulunabilmeyi de kapsamaktadır. Dolayısıyla mekan, insanların eylemlerini engelleyici biçimde düzenlenmemelidir (I.Özür/engelliler Şurası, 2000).

Fiziksel yönden özür/engelli olmalarına rağmen, binalarda bulunan aşılabilir nitelikte engellere çarpmadan bağımsız bir yaşam sürdürebilen kişilerin sayısı günden güne artmaktadır. Bu kişilerin toplum ile gerçekten bütünleşebilmeleri için, eğer olanaklı ise bina ve düzenlemelerin yapımı aşamasında onların yaşam koşulları göz önüne alınmalıdır (TMMOB Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi, 2001).

Bu, çağdaş toplum olmanın önemli bir gereğidir ve yerel yönetimlerle bu konuda çok büyük sorumluluklar düşmektedir. Yerel yönetimler, yaptıkları sosyal ve teknik alt yapı yatırımlarıyla kent mekanının şekillenmesinde önemli role sahiptir. Kentsel ulaşım hizmetlerinin, kentteki her türlü açık alan ve yapının özürllüer için ulaşılabilirliğinin yerel yönetimlerce sağlanıyor olması, özürllüerinin sosyal yaşama katılmasında fırsat eşitliğini sağlayan en önemli unsurdur. Özürllüerinin fiziksel çevreye ulaşılabilirliklerinin sağlanmasının yanında, çevre faktörlerinin özre neden olması da bir diğere konuyu oluşturmaktadır. Özellikle trafik kazaları ve trafik kurallarına uyulmaması, bu sistemlerin bir bütün olarak sunulmaması, özre neden olduğu gibi özürllüerinin ulaşılabilirliğini de kısıtlamaktadır (Yerel Yönetimler İçin Özürllüelere Yönelik Fiziki ve Mimari Düzenleme Kılavuzu, 2006).

Ulaşılabilirlik ve kullanım açısından; Kamusal binalara (kamunun kullanımına açık resmi ve özel tüm yapılar) erişim, Açık alanlar (sokak, cadde ve meydanlar, parklar, rekreasyon alanları v.b.), Konutlar, Toplu taşımacılık ve Trafik düzenlemeleri konularında, yerel yönetimler yasal sorumlusu ve yetkilisi olarak çözüm getirmek zorundadır. Bu nedenle, özürllüelere yönelik olarak yapılması gereken düzenlemelerin, mevzuat ve standartlara uygun olması konusunda karşılaşılan aksaklıklar; yerel yönetimlerin bu konudaki yetki ve sorumlulukları; mevcut mevzuat ve standartlar konusunda yerel yönetimlerin bilgi, teknik ve mali açıdan yeterliliği; bu konudaki denetim sistemi hususlarında Özürllüer İdaresi Başkanlığı ile sürekli işbirliğinde olmalarında yarar görülmektedir. Özel fiziksel ve mimari düzenlemeler gerektiren hareket engeli son derece geniş kapsamlıdır. Sürekli özürllüerinin yanında hamile, çocuk, yaşlı, hastalık ve kaza nedeniyle özürllü şartlarında yaşayan geçici özürllüleri ilgilendirir (Yerel Yönetimler İçin Özürllüelere Yönelik Fiziki ve Mimari Düzenleme Kılavuzu, 2006).

Kentlerde kurumsal mekanlar, kentin sosyal, ekonomik ve kültürel işlevlerinin gerçekleştirilmesinde önemli payı olan, kentin günlük yaşamının sahneleridir (Kaplan ve Öztürk , 2004).

Kentlerde, kamuya açık alanlar içerisinde yer alan kurumsal mekanlar/kamu yapıları çok geniş kapsamlı olup, kamu yapılarından şunları anlayabiliriz:

Halka açık olan idari ve adli binalar

Gar, havaalanı, kapalı park istasyonları ve terminaller.

Gişeler, posta dağıtım yerleşim yerleri, ulaşım ve araç gereç sağlama kuruluşları ve bunun yanı sıra bankalar, yardım sandıkları, mağazalar ve satış merkezleri.

Okullar, Üniversite ve formasyon merkezleri.

Tiyatro, sinema, müze, halk kitaplıkları, sergi salonları, toplantı salonları, boş zamanları değerlendirme merkezleri, kabul salonları, toplantı salonları ve dini yapılar.

Hastaneler, sağlık merkezleri, kaplıcalar.

Konutlar, huzur evleri, anaokulları ve özürlü kişi merkezleri.

Spor, oyun ve eğlence merkezleri, parklar, kapalı veya açık yüzme havuzları.

Oteller, lokantalar, çay salonları, öğrenci yurtları vs. (Turgut, ty).

Tüm bu binalar ve yerleşim merkezleri başkasının yardımı olmaksızın tüm özürlü/engelli, yaşlı ve hamile kişilere uygun olarak tasarlanıp düzenlenmelidir.

Bu araştırmanın amacı; Bedensel, duyuşal, zihinsel ve geçici özürlülüğü bulunan insanlar için, Van il merkezindeki kamu binalarının ulaşılabilir olmasını sağlayacak tasarım kriterlerine uygunluklarını saptamak ve bu bilgiler doğrutusunda, kamuya açık binaların, özürlü bireylere uygun tasarım ve düzenlemeleri ile ilgili sorunlara yönelik öneriler geliştirmektir.

2.GENEL BİLGİLER

2.1. Özürlüler

Özürlüler, yeryüzündeki insan zenginliğinin bir parçasıdır. Yeryüzündeki insan manzaralarının sonsuz sayıdaki yansımalarıdır. Sakatlık ve özürlülük bir insanlık durumudur ve bütün insanlık durumları gibi hayatın doğal bir dönüşümü ve indirgenişidir (Sürmen, 2004).

İnsan kendine özgü bir varlık olarak doğduğu andan itibaren, dünyaya geldiği toplum ile tanışır ve kültürünün etkisinde kalır. Aile ve okul eğitimi sonucunda çalışma devresine başlar ve üretken olur. Beden ve ruh sağlığını sağladığı sürece üretken olma niteliğini korur. Dünyanın en gelişmiş canlı varlığı olan insan, gerek doğum, gerek eğitim, gerekse çalışma hayatı boyunca bütün fiziksel ve ruhsal etkenler karşısında "özürlülük", "sakatlık" olgusu ile karşı karşıyadır (Bekiroğlu, 2002).

Toplumda özürlü veya sakat kelimeleri ile tanımlanan bireylerin kapsamı ve büyüklüğü; modern toplumun sosyal anlayış ve davranışlarının devamlı gelişim halinde olması nedeniyle değişmektedir. Bu nedenle konuyu açıklayabilmek ve bu gelişimi anlatabilmek için özürlü kelimesinin taşıdığı kavramların tanımlanması ve açıklanması gerekmektedir (Bekiroğlu, 2002).

Özürlü kavramı ve tanımı konusunda bir kavram kargaşası görülmektedir. Özürlü kavramı bazen sakat, engelli, yetersiz gibi sözcüklerle ifade edilmektedir (Usta, 1992).

İngilizce'de "Handicapped", Fransızca'da "Infirme, invalide", Almanca'da "Behinderte" ve Türkçe'de "Özürlü" veya özürlülüğün türünü belirten kelimeler ile ifade edilen bu bireyler doğuştan, hastalıklar veya kaza sonucu edinilen özürlülük durumunu anlatmak için kullanılmaktadır (Bekiroğlu, 2002).

Gerçektende, “Özür” ve “Özür” 'de sözcükleri Türkçe'de "edinilen bir kusurun elde olmadan yapıldığını ileri sürme", "bu kusurun hoş görülme sebebi, eksiklik, kusur, elverişsizlik" gibi, uluslararası karşılığında bulunan anlamlara, son derece yaklaşan anlamları bulunmaktadır. Ne olursa olsun, bu konuda da ilerlerken; net ve belirleyici terim ve ifadelere gereksinimimiz olduğunu hissetmekteyiz. Düşünceye denk düşen berrak bir anlatım için dilin kendi üretim gücünü kullanmamız gerekmektedir (Bekiroğlu, 2002).

Türk dilinde; sakat, sakatlanmak, sakatlık, kör, sağır, dilsiz, kötürüm, felçli, âmâ, topal, çolak, özür” gibi bir insanın fiziksel durumu ile ilgili pek çok kelime vardır ve bunların kullanılmamaları ya da dilden atılmaları söz konusu olamaz. Öte yandan, bir insanın fiziksel ya da bedensel durumunu anlatan bir ifade onun insan olarak değeriyle yakından uzaktan ilgili değildir (Sürmen, 2004).

Topumlardaki değişik sosyal anlayışlar, ekonomik gelişmeler, toplumları özür” gruplarına bakış açısını değiştirmiştir. Uzun yıllar toplum dışı “yalnız bireyler” olarak bırakılmış özür”ler, artık toplumun içindedirler, kurdukları dernekler ve örgütlerle kendilerini ifade edebilmektedirler. Artık özür”lere toplumdan yalıtılması gereken bireyler olarak bakılmamakta toplumu oluşturan normal birey tanımı içersinde ruhsal ya da fiziksel özür” bireylerinde bulunduğu gerçeği kabul edilmektedir. Bu çağdaş toplum anlayışı, özür”lerin toplum içersinde yetenek ve becerilerine göre yer almalarını gerektirmektedir (Aydemir, 1988).

2.1.1. Özür”lülük tanımları

Sağlık yalnız hastalık ve özür”lülüğün olmaması değil, aynı zamanda bedensel, ruhsal ve toplumsal yönden tam bir iyilik durumudur. Özür”lülük ise bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerinden belirli bir oranda ve sürekli olarak fonksiyon ve görüntü kaybına neden olan organ yokluğu veya bozukluğu sonucu kişinin normal yaşam gereklerine uyamama durumudur. Bu durumdaki kişiye özür”lü denilmektedir (<http://www.hayatadahiliz.biz>, 2009).

Birey doğduğu andan itibaren, içinde olduğu toplumla tanışır ve etkisinde kalır. Beden ve ruh sağlığı iyi olduğu sürece toplum içinde üretken olma niteliğini korur. Dünyanın en gelişmiş varlığı olan insan , gerek doğum, gerek eğitim, gerekse iş yaşamı süresince , bütün fiziksel ve ruhsal etkenler karşısında “özürlü” kavramı ile karşı karşıyadır (Bekiroğlu, 2002).

Ekonomik ve teknolojik gelişmelerin toplumların sosyal hayatlarında yarattığı değişimlere paralel olarak, özürlü kavramı da zamanla değişime uğramış ve çeşitlenmiştir. Özürlülük hakkında bugüne kadar birçok tanımlamalar yapılmıştır.

Türk Standartları Enstitüsü (TSE) 'nün 1991 yılında TS 9111 No'lu "Özürlü insanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları" standardına göre, "özür; vücut fonksiyonlarını kullanmada fiziki ve zihinsel kısıtlılık ve ya kayıp halidir." şeklinde tanımlanmıştır.

9 Aralık 1975 tarihinde Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nda kabul edilen Özürlü Haklarına Dair Bildiri'nin 1. Maddesi'nde özürlü kişi terimi, "fiziksel veya zihinsel yeteneklerinde doğuştan veya sonradan meydana gelen yoksunlukların sonucu olarak, kısmen veya tamamen, kendi başına normal bireysel ve/veya sosyal yaşam yaşayamayan kişileri ifade eder" şeklinde tanımlanmıştır (<http://www.canaktan.org>, 2009).

İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin 3447 No'lu eki olan Sakat Kişilerin Hakları Bildirisi'nin 1. Maddesi'ne göre ise özürlü, "normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar sakattır" şeklinde tanımlanmaktadır (T.C Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2009a).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün 20 Haziran 1983'te kabul edilen 159 No'lu "Sakatların Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı" sözleşmesinin 1. maddesinde yer alan özürlü tanımı şu şekildedir: "Bir iş temini, muhafazası ve işinde ilerleme hususundaki beklentileri, kabul edilmiş fiziksel veya zihinsel özür sonucu önemli ölçüde azalmış olan bireydir" (<http://www.hayatadahiliz.biz>, 2009b).

Ülkemizde de 01.07.2005 tarihinde (TBMM) Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilen 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunda Özürlü, "Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi" olarak tanımlanmıştır (<http://orgm.meb.gov.tr>, 2009).

Özürlü; doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olup, bağımsız hareket edebilmesi için yapılarda ve açık alanlarda özel fiziki düzenlemelere gereksinim duyan kişidir (T.C Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2006).

Bu genel tanımlamaların yanında bazı yasa ve yönetmeliklerde, o yasanın veya yönetmeliğin hedeflediği grubu belirlemeye yönelik özürölük tanımlamalarıyla da karşılaşılmaktadır

Ülkemizde çeşitli zamanlarda ve çeşitli konularda çıkarılmış, kanun tüzük, yönetmelik ve bazı kaynaklarda ise sakat kavramı kullanılmaktadır. Sakatın (özürlü) tanımı 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, 1475 Sayılı İş Kanunu, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, 2916 Sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu, Sakatların istihdamı hakkındaki tüzükte, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından

hazırlanan özürlemlerle ilgili yönetmeliklerde özürlemlerin (sakat) farklı tanımları yapılmıştır (Usta, 1992).

193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu ise çalışma gücünü esas alarak ve özürlemlüğü 3 dereceye ayırarak aşağıdaki şekilde bir tanımlama yapmıştır: “Birinci Derece Sakatlık: Çalışma gücünün %80’nden fazlasını (%80 dahil) kaybetmiş bulunan hizmet erbabı birinci derece sakat sayılır. İkinci Derece Sakatlık: Çalışma gücünün %60’ından fazlasını (%60 dahil %80’e kadar) kaybetmiş bulunan hizmet erbabı ikinci derece sakat sayılır. Üçüncü Derece Sakatlık: Çalışma gücünün %40’ından fazlasını (%40 dahil %60’a kadar) kaybetmiş bulunan hizmet erbabı üçüncü derece sakat sayılır” (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’nda özürlemlük iş kazasına ve meslek hastalığına dayandırılmıştır. Kazanma gücü esas alınarak yapılan tanımda, bir kişinin özürlemlü olarak nitelendirilmesi için: “Sürekli iş göremezlik hali bakımından kazanma gücünün en az %10’unun azalmış olması, maluliyet hali bakımından en az 2/3’ünün yitirilmiş olması veya meslekte kazanma gücünü %60 kaybetmesi şartları öngörülmüştür” (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu’nda çalışma gücü esas alınarak yapılan özürlemlü tanımı şöyledir: “Sürekli olarak çalışma gücünden en az %40 oranında yoksun olanlar ve sakatlığın görevini yapmasına engel olmadığı, resmi sağlık kurulu raporuyla belirlenenler özürlemlü sayılmaktadır” (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

1475 Sayılı İş Kanunu bakımından, 16.03.1987 Tarih ve 19402 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Sakatların İstihdamı Hakkındaki Tüzük’ün 2.maddesinde özürlemlülüğün tanımı çalışma gücü esas alınarak yapılmıştır (Resmi Gazete, 16.03.1987). Buna göre: “Bedensel özürlemleri yüzünden çalışma güçlerinin en az % 40’ından en çok %70’inden sürekli olarak mahrum bulunanları, %70 üstünde mahrum buldukları halde bir işte verimli çalışabilecekleri sağlık kurulu raporu ile belirlenenler sakat sayılır” (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun 3. Maddesinin c fıkrasında tanımlanmıştır. Bu maddeye göre özürlü; “doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olup; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişi” olarak tanımlanmıştır (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

Yukarıda sıralanan tanım örnekleri, yasalara, yönetmeliklere, örgütlere göre farklı tanımlar yapıldığını, her yasa veya her kurumun yaklaşımlarına göre tanımın değiştiğini göstermektedir. Dolayısıyla, ne kadar iyi bir tanım yapılırsa yapılsın, o tanım kaçınılmaz olarak bir eksiklik içermektedir. Bu nedenle, özürllüğün, özürllünün tanımını yapmak yerine unsurların sıralamak daha anlamlı olacaktır. Tanım yapılmasını zorunlu olduğu hallerde ise, yapılan tanımın tereddüt halinde özürllü lehine yorumlanması gerektiği, yasalarda bir son fıkra, metinlerde bir son cümle ile açıkça belirtilmelidir (I.Özürllüler Şurası, 2000).

2.1.2. Özürllülikle ilgili diğer kavramlar

Sosyal yaşamdaki değişimlerle beraber, özürllülikle ilgili yeni tanımlamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Buna yönelik olarak özürllülikle ilgili mevcut terimlerin yeniden tanımlanmakta ve bazı yeni terimlerin kullanılması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (Sürmen, 1988)

Özürllülük kavramına WHO, BM ve ILO tarafından farklı bakış açılarından yaklaşılmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü, özürllülük kavramı hakkında aşağıdaki gibi hastalık sonuçlarına dayanan, sağlık yönüne ağırlık veren bir tanımlama ve sınıflama yapmıştır.

• **Noksanlık (Impairment):** “Sağlık bakımından “noksanlık” psikolojik, anatomik veya fiziksel yapı ve fonksiyonlardaki bir noksanlığı veya dengesizliği ifade eder.”

- **Özürllük (Disability):** “Sağlık alanında ‘sakatlık’ bir noksanlık sonucu meydana gelen ve normal sayılabilecek bir insana oranla bir işi yapabilme yeteneğinin kaybedilmesi ve kısıtlanması durumunu ifade eder.”
- **Maluliyet (Handicap):** “Sağlık alanında ‘maluliyet’ bir noksanlık veya sakatlık sonucunda, belirli bir kişide meydana gelen ve o kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre normal sayılabilecek faaliyette bulunma yeteneğini önleyen ve sınırlayan dezavantajlı bir durumu ifade eder.”
- **Accessibility(Erişilebilirlik):** Özürllülerin kullanımına uygunluk olarak kısaca tanımlayabildiğimiz İngilizce 'Accessibility' Kavramı Türkçe'de ulaşılabilirlik ya da erişilebilirlik şeklinde kullanılmaktadır. Bu kavram, "ulaşılabilirlik, yapıların ve sistemlerin girilebilirlik, girilebilir oluş, erişilebilirlik, kullanılabilirlik mertebelerini belirtir. Bütün mekanların, alanların, inşa edilmiş çevrelerin, binaların yapıların, ulaşım sistemlerinin; hangi insanlık durumlarında bulunursa bulunsunlar, bütün insanlar için açık, erişilebilir ve kullanılabilir olmasıdır” biçiminde açıklanmaktadır (Sürmen, 1988).

2.2. Özürllülerin Toplum İçindeki Oranları

2.2.1. Dünya’daki özürllülerin nüfusu ve oranları

Özürllülere ilişkin istatistikî bilgilere sahip olmayan birçok ülke Dünya Sağlık Örgütü’nün tahminlerini kullanmaktadırlar. Dünya Sağlık Örgütü’nün verilerine göre dünya nüfusunun yaklaşık %10’unu özürllüler teşkil etmektedir (T.C Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı, 2009b).

Dünya nüfusunun yaklaşık %10’unun özürllü olduğu, gelişmiş ülkelerde bu oranın Dünya ortalamasının altına düştüğü, gelişmekte olan ülkelerde ise üstüne çıktığı tahmin edilmektedir (Ergün, 2005).

Ülkelerin sanayileşme ve gelişmişlik oranları arttıkça, özürlülük oranı artıyor. Bu rakam, ABD’de %15'lere, Norveç'te %17'ye ulaşıyor (<http://www.turkcocuknoroloji.org>, 2009).

Dünya nüfusu göz önünde bulundurulduğunda yaklaşık 500 milyon kişinin özürlü olduğu ve bunun üçte ikisinin gelişmekte olan ülkelerde yaşadığı düşünülmektedir. Bu sayı dünyada yaşayan insan sayısı arttıkça artmaya devam edecektir. Dünya genelinde yaşayan bunca özürlü birey özür nedenleri ne olursa olsun ya da dünyanın neresinde bulunuyorsa bulunsunlar yaşadıkları toplum içerisinde çeşitli sosyal ve fiziksel engellerden dolayı sınırlılıklarla karşılaşmaktadır (T.C Başbakanlık Özürllü İdaresi Başkanlığı, 2005).

2.2.2. Türkiye’deki özürllülerin nüfusu ve oranları

Kişilerin doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle özürlü olması, süreğen (kronik) hastalığı olan kişilerin ise çalışma kapasitelerinin ve yaşamsal fonksiyonlarının engellenmesi, bu durumdaki kişilerin yaşamsal aktivitelerini kısmi yaş da tam olarak engellemekte ve de en önemlisi sosyal yaşamlarını sürdürmelerini zorlaştırmaktadır (Türkiye Özürllü Araştırması, 2002).

Türkiye’de özürlü ve süreğen hastalığa sahip olan kişi sayısı, oranı ve bunlara ilişkin sosyo- ekonomik nitelikler hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Özürlü ve süreğen hastalığın ortaya çıkış nedeni ve olasılığı yaşa göre değişim gösterdiğinden özürlü veya süreğen hastalığı olanların yaşamsal faaliyetlerini yerine getirmede önemli farklılıklar yaşanması nedeniyle bu bölümde özürlü nüfus (ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma, zihinsel) ile süreğen hastalığı olan nüfus iki ayrı grupta incelenmiştir (Türkiye Özürllü Araştırması, 2002).

Özürlü nüfus oranları

Özürlü olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12.29'dur. Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlülerin oranı %2.58 iken süreğen hastalığı olanların oranı ise % 9.70'dir. Özürlü olma oranları yaş grubu bazında incelendiğinde her iki grupta da ileri yaşlarda artmaktadır. Ancak, bu artı süreğen hastalığı olanlarda diğer özur grubundakilere göre daha fazladır. 0-9yaş grubunda ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olanların oranı %1.54 iken 0-9 yaş grubunda süreğen hastalığa sahip olanların oranı %2.60'tır. Bu oran, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olanlarda 50-59 yaş grubu, süreğen hastalığı olanlarda ise 20-29 yaş grubunda yaklaşık iki katına çıkmaktadır (Tablo 1) (Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002).

Tablo 1. Özürlülük Oranı (DİE, 2002)*

	Toplam özürlü nüfus			Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel özürlü nüfus			Süreğen hastalığa sahip olan nüfus		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Türkiye	12,29	11,10	13,45	2,58	3,05	2,12	9,70	8,05	11,33
Yaş grubu									
0-9	4,15	4,69	3,56	1,54	1,70	1,37	2,60	2,98	2,20
10-19	4,63	4,98	4,28	1,96	2,26	1,65	2,67	2,72	2,63
20-29	7,30	7,59	7,04	2,50	3,34	1,74	4,80	4,24	5,30
30-39	11,44	10,43	12,42	2,56	3,18	1,95	8,89	7,26	10,46
40-49	18,07	15,15	21,08	2,65	3,29	1,99	15,43	11,86	19,09
50-59	27,67	22,56	32,67	3,23	3,73	2,74	24,44	18,83	29,94
60-69	36,96	31,60	42,02	5,14	5,65	4,65	31,82	25,95	37,37
70+	43,99	39,77	47,77	7,89	8,45	7,38	36,10	31,32	40,39
Bilinmeyen	11,68	6,30	14,17	0,34	0,53	0,25	11,33	5,77	14,09
Yerleşim yeri									
Kent	12,70	11,38	13,99	2,20	2,60	1,81	10,49	8,78	12,18
Kır	11,67	10,69	12,63	3,16	3,74	2,59	8,50	6,95	10,04
Bölge									
Marmara	13,13	11,66	14,59	2,23	2,60	1,87	10,90	9,05	12,73
Ege	11,86	10,69	13,00	2,59	3,15	2,05	9,27	7,55	10,95
Akdeniz	12,16	11,15	13,15	2,60	2,99	2,21	9,56	8,16	10,93
İç Anadolu	12,52	10,78	14,23	2,60	3,01	2,20	9,92	7,77	12,03
Karadeniz	12,98	11,62	14,32	3,22	3,66	2,80	9,76	7,97	11,52
Doğu Anadolu	11,80	11,29	12,30	2,53	3,18	1,90	9,26	8,10	10,41
Güneydoğu Anadolu	9,90	9,86	9,94	2,72	3,45	1,99	7,18	6,41	7,96

*Veriler yüzde (%) olarak verilmiştir

Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü nüfus cinsiyet ayrımında incelendiğinde, erkeklerin oranının daha yüksek olduğu, süreğen hastalığa sahip olan nüfusta ise kadınların oranının daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olanların oranı kırdada daha yüksek iken süreğen hastalığa sahip olanların oranı kentte daha yüksektir. Özürlülük oranı bölgelere göre incelendiğinde, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olanların oranı %3.22 ile en yüksek Karadeniz Bölgesinde, %2.23 ile en düşük Marmara Bölgesinde gözlenmektedir. Süreğen hastalığı olanların oranı ise %10.90 ile en yüksek Marmara Bölgesinde, %7.18 ile en düşük Güneydoğu Anadolu Bölgesinde gözlenmektedir (Tablo 1) (Türkiye Özürllüleri Araştırması, 2002).

- **Yaş yapısı**

Medyan yaş, nüfusun yaş yapısının yorumlanmasında kullanılan bir göstergedir. Bu gösterge toplam nüfusu iki eşit parçaya bölen yaşdır. Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürllüleri için medyan yaş 33.86, süreğen hastalığı olanlar için 48.87'dir. Medyan yaş toplam nüfus için ise 26.24'tür. Bu de erlere göre toplam nüfusun yarısı 26 yaşından, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olan nüfusun yarısı yaklaşık 34 yaşından ve süreğen hastalığı olan nüfusun yarısı da yaklaşık 49 yaşından daha büyük yaşlardadır. Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü nüfus, toplam nüfustan daha yaşlı bir nüfus yapısına sahip iken süreğen hastalığı olanların ise en yaşlı nüfus yapısına sahip olduğu görülmektedir (Tablo 2).

Özürlü nüfusta, kadınların medyan yaşı erkeklerden daha yüksektir. Ancak, cinsiyetler arası farklılaşma ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olanlarda daha fazladır (Tablo 2).

Medyan yaş, bölge bazında incelendiğinde en düşük Güneydoğu Anadolu Bölgesinde görülmektedir (Tablo 2) (Türkiye Özürllüleri Araştırması, 2002).

Tablo 2. Özürlü nüfus medyan yaşı (DİE, 2002) *

	Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel özürlü nüfus	Süreğen hastalığa sahip olan nüfus
Türkiye	33.86	48.87
Yerleşim yeri		
Kent	32.60	47.19
Kır	35.37	52.30
Cinsiyet		
Erkek	32.95	47.60
Kadın	35.50	49.71
Bölge		
Marmara	37.60	49.22
Ege	37.90	51.59
Akdeniz	31.32	47.90
İç Anadolu	35.92	51.47
Karadeniz	34.57	51.88
Doğu Anadolu	27.12	42.69
Güneydoğu Anadolu	26.21	38.90

* Medyan Yaşı

- **Eğitim durumu**

Okuryazarlık durumu

Özürlü nüfusun okuryazarlık durumu incelendiğinde, altı ve daha yukarı yaştaki kişilerden okuma yazma bilmeyenlerin oranı ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlülerde %36.33 iken süreğen hastalığı olanlarda %24.81 olduğu görülmektedir. Toplam nüfus için bu oran %12.94'tür. Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlülerde okuma yazma bilmeyenlerin oranı hem toplam nüfustan, hem de süreğen hastalığı olanlardan daha yüksektir (Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002).

Toplam nüfus içerisinde her on kişiden yaklaşık bir kişi okuma yazma bilmemekte iken bu süreğen hastalığı olanlarda iki kişiye ve ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olanlarda da dört kişiye çıkmaktadır (Tablo 3).

Okuma yazma bilmeyenlerin oranı kent-kır ayrımında incelendiğinde, kırdaki okuma yazma bilmeyen ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlülerin oranı %43.44 iken bu oran kentte %29.58'dir. Okuma yazma bilmeyen süreğen hastalığa sahip nüfus oranı ise kırdaki %32.85 iken kentte %20.49 olarak gözlenmektedir. Bu oran toplam nüfus için kentte %10.04, kırdaki ise %17.37'dir.

Her iki yerleşim yerinde de okuma yazma bilmeyen ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlülerin oranı süreğen hastalığı olanların oranından daha yüksektir (Tablo 3).

Okuma yazma bilmeyenlerin oranı cinsiyet bazında ele alındığında, toplam nüfus, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olan nüfus ve süreğen hastalığı olan nüfusun her üçünde de cinsiyetler arasında farklılık gözlenmektedir. Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü erkeklerde okuma yazma bilmeyenlerin oranı %28.14, kadınlarda %48.01 iken süreğen hastalığı olanlarda okuma yazma bilmeyenlerin oranı erkeklerde %9.78, kadınlarda ise %35.04'tür. Toplam nüfusta okuma yazma bilmeyenlerin oranı erkeklerde %6.89, kadınlarda ise %18.83'tür. Her üç nüfus grubunda da okuma yazma bilmeyen kadınların oranı erkeklerden daha yüksektir (Tablo 3).

Okuma yazma bilmeyenlerin oranı bölgelere göre incelendiğinde, hem ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlülerde hem de süreğen hastalığı olanlarda sırasıyla %52.53, %45.25 ile en yüksek Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, en düşük ise sırasıyla %26.62, %17.54 ile Marmara Bölgesinde gözlenmektedir (Tablo 3) (Türkiye Özürümler Araştırması, 2002).

Tablo 3. Okuryazarlık durumuna göre özürlü nüfus oranı (DİE, 2002)*

	Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel özürlü nüfus		Süreğen hastalığa sahip olan nüfus	
	Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen	Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen
Türkiye	36,33	63,67	24,81	75,19
Yerleşim yeri				
Kent	29,58	70,42	20,49	79,51
Kır	43,44	56,56	32,85	67,15
Cinsiyet				
Erkek	28,14	71,86	9,78	90,22
Kadın	48,01	51,99	35,04	64,96
Bölge				
Marmara	26,62	73,38	17,54	82,46
Ege	33,15	66,85	23,06	76,94
Akdeniz	41,69	58,31	23,70	76,30
İç Anadolu	29,89	70,11	19,53	80,47
Karadeniz	39,41	60,59	29,68	70,32
Doğu Anadolu	48,33	51,67	42,22	57,78
Güneydoğu Anadolu	52,53	47,47	45,25	54,75

*6 yaş ve üstü kişiler ve veriler yüzde (%) olarak verilmiştir

Tamamlanmış eğitim durumu

Ülkemizdeki eğitim sistemine göre yaklaşık olarak 25 yaşında örgün (resmi) eğitim tamamlanmaktadır. Bu nedenle, tamamlanmış eğitim durumu 25 ve daha yukarı yaştaki özürlü kişiler için de derlendirilmiştir. Tamamlanmış eğitim düzeyine göre ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürllülerde okuma yazma bilmeyenlerin oranı %36.37 ile süreğen hastalığı olanlardan (%26.64) ve toplam nüfustan (%5.5) daha yüksektir. Bitirilen okul durumu incelendiğinde, ilkokul mezunu olanların oranında ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma, zihinsel özürllü olanlar ile süreğen hastalığı olanlar arasında önemli bir farklılık gözlenmektedir (Türkiye Özürllüler Araştırması, 2002).

Ancak, süreğen hastalığa sahip olanlarda yüksek öğretim mezunu olanların oranı, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olanların oranının yaklaşık iki katıdır. Ortopedik, görme, işitme dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olanlarda tüm eğitim düzeylerinde kentteki oranlar kırdan, erkeklerin oranları ise kadınlardan daha yüksektir. süreğen hastalığı olanlarda ilkököl mezunu olanların oranı kırdan daha yüksek iken ortaokul, lise ve yüksek öğretim mezunu olanların oranı kentte daha yüksektir (Türkiye Özürllüleri Araştırması, 2002).

- **Medeni durum**

Özürlü nüfusun medeni durumu incelendiğinde, hiç evlenmemişlerin oranı ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürllülerde %34.41 iken süreğen hastalığı olanlarda %7.43, toplam nüfusta ise %26.28'dir. Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü nüfusta hiç evlenmemiş olanların oranı, hem toplam nüfustan hem de süreğen hastalığı olanların oranından daha yüksektir. Evli-ayrı yaşıyor ile boşanmış olanların oranı ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olanlarda (%2.4) süreğen hastalığı olanlardan (%1.92) daha yüksektir. Süreğen hastalığı olanlarda eşi ölmüş olanların oranı (%3.95), ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olanların oranından (%9.3) daha yüksektir (Tablo 4).

Özürlü nüfusun medeni durumu yerleşim yeri bazında incelendiğinde, hiç evlenmemiş ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü nüfus oranı kırdan daha yüksek iken diğer medeni durumların tümünde kentteki oran daha yüksektir. Süreğen hastalığı olanlarda ise evli olanların oranı kırdan daha yüksek iken diğer tüm medeni durumlardaki oranların kentte daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

Özürlü nüfusun medeni durumu cinsiyet ayrımında incelendiğinde, hem ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olanlarda hem de süreğen hastalığı olanlarda evli olan erkeklerin oranının, kadınlardan daha yüksek olduğu, evli-ayrı yaşayan, boşanmış ve eşi ölmüş olan kadınların oranı ise erkeklerden daha yüksek olduğu gözlenmiştir (Tablo 4) (Türkiye Özürllüleri Araştırması, 2002).

Tablo 4 . Medeni duruma göre özürlü nüfus oranı (DİE, 2002)*

Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel özürlü nüfus					
	Hiç evlenmedi	Evli	Evli-ayrı yaşıyor	Boşandı	Eşi öldü
Türkiye	34,41	54,14	0,48	1,66	9,31
Yerleşim yeri					
Kent	33,10	55,15	0,67	1,73	9,35
Kır	35,75	53,12	0,28	1,59	9,26
Cinsiyet					
Erkek	34,70	60,88	0,25	1,06	3,11
Kadın	34,01	44,52	0,80	2,51	18,16
Bölge					
Marmara	29,41	55,95	0,66	2,33	11,65
Ege	31,69	56,74	0,46	1,83	9,28
Akdeniz	40,84	48,94	0,65	1,84	7,73
İç Anadolu	29,80	58,51	0,38	1,45	9,86
Karadeniz	39,49	50,73	0,16	1,52	8,10
Doğu Anadolu	39,14	51,38	0,54	0,85	8,09
Güneydoğu Anadolu	38,62	52,65	0,44	0,73	7,56
Süreğen hastalığa sahip olan nüfus					
Türkiye	7,43	76,70	0,57	1,35	13,95
Yerleşim yeri					
Kent	8,03	75,62	0,68	1,67	14,00
Kır	6,32	78,70	0,38	0,76	13,84
Cinsiyet					
Erkek	9,62	85,27	0,29	0,90	3,92
Kadın	5,98	71,05	0,76	1,65	20,56
Bölge					
Marmara	7,45	75,67	0,58	1,78	14,53
Ege	5,90	75,87	0,59	1,82	15,81
Akdeniz	8,36	77,08	0,79	1,41	12,36
İç Anadolu	6,43	77,01	0,54	1,16	14,86
Karadeniz	5,72	77,62	0,50	1,06	15,10
Doğu Anadolu	10,33	77,73	0,28	0,42	11,24
Güneydoğu Anadolu	10,98	78,48	0,66	0,57	9,31

* 15 yaş ve üstü kişiler ve Veriler yüzde (%) olarak verilmiştir

- ***İş gücü durumu***

Bu bölümde, iş gücüne ili kin bilgiler 15 ve daha yukarı yaştaki özürli nüfus için değerlendirilmiştir.

- ***İş gücüne katılım***

Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürli nüfus içinde işgücüne katılım oranı %2.7 iken işgücüne dahil olmayan özürli nüfus oranı %78.29'dur. Süreğen hastalığı olanlarda ise işgücüne katılım oranı %22.87 iken iş gücüne dahil olmayanların oranı %77.3'tür. Diğer bir ifade ile özürli olan kişilerden her beş kişiden biri iş gücüne katılmaktadır (Tablo 5).

İş gücüne katılım oranı, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlielerde kentte %25.61 , kırdada %17.76 ile önemli bir farklılaşma gösterirken süreğen hastalığı olanlarda kent (%23.08) – kır (%22.48) arasında önemli bir farklılık görülmemektedir (Tablo 5).

İş gücüne katılım oranı, özürlielerde cinsiyet bazında önemli farklılık göstermektedir. Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürli erkeklerde iş gücüne katılım oranı %32.22, kadınlarda %6.71 iken süreğen hastalığı olan erkeklerde iş gücüne katılım oranı %46.58, kadınlarda bu oran %7.21 'dir. Cinsiyetler arası farklılaşma süreğen hastalığı olanlarda daha fazladır. Her iki cinsiyette de süreğen hastalığı olanların iş gücüne katılım oranları, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürli olanların oranından daha yüksektir. (Tablo 5) İş gücüne katılım oranı bölge ayırımında incelendiğinde, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlielerde en yüksek iş gücüne katılım oranı %24.75 ile Marmara Bölgesinde, en düşük işgücüne katılım oranı %17.38 ile Karadeniz Bölgesinde gözlenmekte iken süreğen hastalığı olanlarda en yüksek iş gücüne katılım oranı %25.97 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, en düşük iş gücüne katılım oranı %8.67 ile İç Anadolu Bölgesinde gözlenmektedir (Tablo 5) (Türkiye Özürlieler Araştırması, 2002).

İşsizlik

Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olanlarda

işsizlik oranı %15.46, süreğen hastalığı olanlarda %0.77'dir. (Tablo 5).

İşsizlik oranı, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlülerde kentte %17.43, kırdaki %12.58 iken süreğen hastalığı olanlarda kentte %12.72, kırdaki %7.08'dir. İşsizlik oranları kentte daha yüksektir. Ancak, bu farklılaşma süreğen hastalığı olanlarda daha fazladır (Tablo 5).

İş gücüne katılım oranı, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma, zihinsel özürlüler ile süreğen hastalığı olan erkeklerde daha yüksek iken işsizlik oranı kadınlarda daha yüksektir.

Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü erkeklerde işsizlik oranı %14.57, kadınlarda %21.54 iken süreğen hastalığı olan erkeklerde işsizlik oranı %10.28, kadınlarda ise %12.84'tür. Her iki cinsiyette de işsizlik oranı ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlülerde süreğen hastalığı olanların oranından daha yüksektir (Tablo 5) (Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002).

Tablo 5 . İşgücü durumuna göre özürlü nüfus oranı (DİE, 2002) *

	İşgücüne katılma oranı	İşsizlik oranı	İşgücüne dahil olmayan nüfus oranı
Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel özürlü nüfus			
Türkiye	21,71	15,46	78,29
Yerleşim yeri			
Kent	25,61	17,43	74,39
Kır	17,76	12,58	82,24
Cinsiyet			
Erkek	32,22	14,57	67,78
Kadın	6,71	21,54	93,29
Bölge			
Marmara	24,75	10,48	75,25
Ege	24,50	15,61	75,50
Akdeniz	20,03	20,25	79,97
İç Anadolu	22,51	16,04	77,49
Karadeniz	17,38	14,42	82,62
Doğu Anadolu	19,58	25,40	80,42
Güneydoğu Anadolu	19,85	16,19	80,15
Süreğen hastalığa sahip olan nüfus			
Türkiye	22,87	10,77	77,13
Yerleşim yeri			
Kent	23,08	12,72	76,92
Kır	22,48	7,08	77,52
Cinsiyet			
Erkek	46,58	10,28	53,42
Kadın	7,21	12,84	92,79
Bölge			
Marmara	24,04	10,36	75,96
Ege	25,60	11,56	74,40
Akdeniz	24,10	11,81	75,90
İç Anadolu	18,67	7,39	81,33
Karadeniz	19,76	9,23	80,24
Doğu Anadolu	23,97	12,67	76,03
Güneydoğu Anadolu	25,97	15,89	74,03

* 15 yaş ve üstü kişiler ve Veriler yüzde (%) olarak verilmiştir

- **Sosyal güvenlik durumu**

Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olanların %47.55'inin, süreğen hastalığı olanların ise %63.67'sinin sosyal güvenliği bulunmaktadır (Tablo 6).

Sosyal güvenliği olan özürülülerin oranı kentte daha yüksektir. Sosyal güvenliği olan ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürülülerin oranı kentte %59.27, kırdada %35.15 iken bu oran süreğen hastalığı olanlarda kentte %70.80, kırdada ise %50.28'dir (Tablo 6).

Sosyal güvenliğe sahip olanların oranı, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü kadınlarda %51.41 iken erkeklerde %44.84, süreğen hastalığı olan kadınlarda %64.56, erkeklerde ise %62.40'dır.

Hem ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürülülerde hem de süreğen hastalığı olanlarda Sosyal güvenliğe sahip olma oranları kadınlarda daha yüksektir (Tablo 6).

Sosyal güvenliği olanların oranı, hem ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olanlarda hem de süreğen hastalığı olanlarda en yüksek İç Anadolu Bölgesinde gözlenirken en düşük oran ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürülülerde Doğu Anadolu Bölgesinde, süreğen hastalığı olanlarda ise Güneydoğu Anadolu Bölgesinde gözlenmektedir (Tablo 6).

Sosyal güvenliği olanlardan ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürülülerin %45.2 'inin, süreğen hastalığı olanların ise %44.36'sının Sosyal güvenlikleri kendi adlarıdır. Kendi adına Sosyal güvenlikleri olanların oranı yerleşim yerleri arasında önemli bir farklılık göstermemektedir (Tablo 6) (Türkiye Özürülüler Araştırması, 2002).

Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürü olanlarda Sosyal güvenliği kendi adına olanların oranı erkeklerde %67.96, kadınlarda %17.04'tür. süreğen hastalığı olanlarda ise bu oran erkeklerde %86.42, kadınlarda %15.89'dur (Tablo 6).

Kendi adına sosyal güvenliği olanların oranı, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürü olanlarda en yüksek İç Anadolu Bölgesinde iken süreğen hastalığı olanlarda bu oran en yüksek Marmara Bölgesinde gözlenmektedir (Tablo 6) (Türkiye Özürüleri Araştırması, 2002).

Tablo 6 . Sosyal güvenliğe sahip olma ve kayıtlı olma durumuna göre özürlü nüfus oranı (DİE, 2002)*

	Sosyal güvenlik durumu		Kayıtlılık durumu	
	Olan	Olmayan	Kendi adına	Bağımlı
	Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel özürlü nüfus			
Türkiye	47,55	52,45	45,21	54,79
Yerleşim yeri				
Kent	59,27	40,73	44,86	55,14
Kır	35,15	64,85	45,84	54,16
Cinsiyet				
Erkek	44,84	55,16	67,96	32,04
Kadın	51,41	48,59	17,04	82,96
Bölge				
Marmara	58,69	41,31	47,54	52,46
Ege	46,59	53,41	46,45	53,55
Akdeniz	38,97	61,03	38,34	61,66
İç Anadolu	63,74	36,26	50,45	49,55
Karadeniz	49,25	50,75	41,08	58,91
Doğu Anadolu	24,43	75,57	38,54	61,46
Güneydoğu Anadolu	24,72	75,28	38,47	61,53
	Süreğen hastalığa sahip olan nüfus			
Türkiye	63,67	36,33	44,36	55,64
Yerleşim yeri				
Kent	70,80	29,20	45,23	54,77
Kır	50,28	49,72	42,06	57,94
Cinsiyet				
Erkek	62,40	37,60	86,42	13,58
Kadın	64,56	35,44	15,89	84,11
Bölge				
Marmara	71,19	28,81	46,10	53,90
Ege	62,35	37,65	44,54	55,46
Akdeniz	56,85	43,15	44,24	55,76
İç Anadolu	79,00	21,00	44,87	55,13
Karadeniz	68,10	31,90	42,74	57,26
Doğu Anadolu	37,50	62,50	39,79	60,21
Güneydoğu Anadolu	33,01	66,99	37,51	62,49

* Veriler yüzde (%) olarak verilmiştir

Sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu

Özürü nüfusun Sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu incelendiğinde, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürü olanların %56.64'nün Sosyal Sigortalar Kurumuna, %19.38'nin Emekli Sandığına, %24.25'nin ise Bağ-Kur 'a kayıtlı olduğu görülmektedir. Süreğen hastalığına sahip olan nüfusun ise %53.09'nun Sosyal Sigortalar Kurumuna, %22.09'nun Emekli Sandığına, %23.93'nün ise Bağ-Kur'a kayıtlı olduğu görülmektedir (Türkiye Özürüleri Araştırması, 2002).

Sosyal güvenliğe kayıtlılık durumunda hem ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürü olanlarda hem de süreğen hastalığına sahip olanlarda cinsiyetler arasında önemli bir farklılık görülmemektedir (Türkiye Özürüleri Araştırması, 2002).

Özürürlük oranı

Özür türlerinin toplam nüfus içindeki yaygınlığının incelenmesi amacıyla her özür türü için özürü nüfus oranı hesaplanmıştır. En yüksek özürürlük oranı ortopedik özürürlülerde gözlenirken en düşük özürürlük oranı işitme özürürlülerde gözlenmektedir (Tablo 7).

Yaşa göre özürürlük oranları incelendiğinde, ortopedik, görme ve işitme özürürlülerde yaşla birlikte özürürlük oranı da artmaktadır (Tablo 7) (Türkiye Özürüleri Araştırması, 2002).

Tablo 7 . Özürlü türüne göre özür oranı (DİE, 2002)*

	Ortopedik özür	Görme özür	İşitme özür	Dil ve Konuşma özür	Zihinsel özür
Türkiye	1,25	0,60	0,37	0,38	0,48
Yaş grubu					
0-9	0,64	0,33	0,20	0,46	0,42
10-19	0,77	0,36	0,29	0,43	0,58
20-29	1,21	0,45	0,32	0,42	0,65
30-39	1,26	0,46	0,35	0,31	0,54
40-49	1,39	0,62	0,35	0,26	0,39
50-59	1,79	0,91	0,41	0,30	0,26
60-69	2,80	1,56	0,77	0,41	0,27
70+	3,94	2,98	1,70	0,39	0,31
Yerleşim yeri					
Kent	1,09	0,52	0,32	0,33	0,38
Kır	1,49	0,73	0,45	0,46	0,64
Cinsiyet					
Erkek	1,48	0,70	0,41	0,48	0,58
Kadın	1,02	0,50	0,33	0,28	0,38
Bölge					
Marmara	1,11	0,53	0,37	0,33	0,37
Ege	1,19	0,61	0,36	0,38	0,53
Akdeniz	1,22	0,58	0,34	0,38	0,55
İç Anadolu	1,27	0,63	0,37	0,38	0,50
Karadeniz	1,60	0,66	0,45	0,46	0,63
Doğu Anadolu	1,27	0,57	0,31	0,40	0,44
Güneydoğu Anadolu	1,25	0,70	0,36	0,45	0,45

* Veriler yüzde (%) olarak verilmiştir

Özrün ortaya çıkış zamanı

Özrün ortaya çıkış zamanı doğuştan ve sonradan olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Özrün ortaya çıkış zamanı, özrün türüne göre incelendiğinde, ortopedik (%73.30), görme (%76.32) ve işitme (%67.10) özür türlerinde, sonradan özürlü olanların oranı daha yüksektir. Ancak, dil ve konuşma özür türü ile zihinsel özür türlerinde doğuştan veya sonradan özürlü olma oranları arasında önemli bir farklılık gözlenmemektedir. Bu iki özür türünde doğuştan özürlü olma oranı sırasıyla %46.63 ve %47.92'dir (Tablo 8).

Özrün ortaya çıkış zamanı kent-kır ayrımında incelendiğinde, tüm özür türlerinde doğuştan özürlü olanların oranının kırdan daha yüksek olduğu, iken sonradan özürlü olanların oranının ise kentte daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 8).

Özrün ortaya çıkış zamanı, cinsiyet ayrımında incelendiğinde görme ve işitme özür türlerinde cinsiyet ayrımında önemli bir farklılık gözlenmemektedir. Ortopedik, dil ve konuşma ile zihinsel özür türlerinde, doğuştan özürlü olanların oranı kadınlarda daha yüksektir (Tablo 8) (Türkiye Özür türleri Araştırması, 2002).

Tablo 8. Özrün türü ve özrün ortaya çıkış zamanına göre özürlü nüfus oranı (DİE, 2002)*

Yerleşim yeri	Özrün ortaya çıkış zamanı								
	Doğuştan			Sonradan			Bilinmeyen		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
	Ortopedik özürlü								
Türkiye	23,91	21,51	27,33	73,30	76,17	69,21	2,79	2,32	3,46
Kent	21,69	19,22	25,33	75,56	78,61	71,05	2,76	2,17	3,62
Kır	26,39	24,15	29,45	70,77	73,36	67,26	2,83	2,49	3,29
	Görme özürlü								
Türkiye	20,41	20,46	20,35	76,32	76,49	76,09	3,27	3,05	3,56
Kent	19,78	19,06	20,69	77,77	78,21	77,20	2,45	2,73	2,10
Kır	21,10	21,88	19,93	74,75	74,75	74,76	4,15	3,38	5,31
	İşitme özürlü								
Türkiye	29,49	29,14	29,92	67,10	68,13	65,85	3,41	2,73	4,24
Kent	24,59	23,83	25,43	71,80	73,66	69,71	3,61	2,51	4,85
Kır	34,81	34,53	35,17	62,00	62,52	61,32	3,20	2,96	3,51
	Dil ve konuşma özürlü								
Türkiye	46,63	45,73	48,14	50,16	51,81	47,39	3,21	2,46	4,46
Kent	41,60	38,81	46,17	55,14	58,98	48,83	3,26	2,20	5,00
Kır	52,18	53,22	50,38	44,67	44,03	45,76	3,15	2,74	3,86
	Zihinsel özürlü								
Türkiye	47,92	46,12	50,64	49,89	51,98	46,73	2,19	1,90	2,63
Kent	45,99	42,17	51,23	51,65	56,09	45,56	2,36	1,74	3,21
Kır	49,68	49,45	50,05	48,29	48,51	47,92	2,03	2,03	2,04

*Veriler yüzde (%) olarak verilmiştir

Özrün nedeni

Özrün nedeni, özrün ortaya çıkış zamanına bağlı olarak farklılık göstermesi nedeni ile doğuştan özürlü olanlar ve sonradan özürlü olanlar Araştırmada iki ayrı başlık altında incelenmiştir. Ancak, dil ve konuşma özürülülerde, nedenlerin doğuştan veya sonradan ayrımlarının net yapılamaması nedeni ile bu grup için özür nedenleri tek başlık altında incelenmiştir (Türkiye Özürülüler Araştırması, 2002).

Dil ve konuşma özürlülerin özür nedeni

Dil ve konuşma özürlü olanlarda, hastalık %23.88 ile en önemli özür nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. İkinci önemli neden %15.90 ile genetik ve kalıtsal bozukluk, üçüncü önemli neden ise sırasıyla %10.49 ve %10.31 ile zeka geriliği ve işitme engeli nedenleri görülmektedir (Tablo 9).

İşitme engeli, genetik ve kalıtsal bozukluk nedenleri ile dil ve konuşma özürlü olanların oranı kırdan daha yüksek iken diğer nedenlerde bu oran kentte daha yüksektir. Zeka geriliği, duygusal problemler, kaza ve hastalık nedeni ile dil ve konuşma özürlü olanların oranı erkeklerde daha yüksek iken diğer nedenlerde bu oran kadınlarda daha yüksektir (Tablo 9) (Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002).

Tablo 9. Özürün nedenine göre dil ve konuşma özürlü nüfus oranı (DİE, 2002)*

Özürün nedeni	Yerleşim yeri ve cinsiyet:				
	Türkiye	Kent	Kır	Erkek	Kadın
Genetik ve kalıtsal bozukluklar	15.90	14.88	17.03	15.03	17.36
İşitme engelli	10.31	10.19	10.45	8.93	12.63
Zeka geriliği	10.49	11.46	9.42	10.88	9.84
Beyin kanaması, beyin zedelenmesi, felç	4.83	5.17	4.46	4.57	5.28
Duygusal problemler	3.19	4.10	2.19	3.67	2.38
Kaza	3.90	5.30	2.35	4.34	3.15
Hastalık	23.88	24.63	23.05	24.35	23.10
Diğer	24.55	20.87	28.60	26.02	22.06
Bilinmeyen	2.95	3.40	2.45	2.21	4.18

* Veriler yüzde (%) olarak verilmiştir

Doğuştan olan özrün nedeni

Doğuştan olan özürler üç faktörden kaynaklanmaktadır. Bunlar genetik (genetik ve kalıtsal bozukluk ile kan uyuşmazlığı), hamilelik sırasında yaş anan sorunlar (annenin kullandığı ilaçlar, geçirdi iç hastalıklar ve yetersiz/kötü beslenmesi) ve doğum sırasında yaşanan sorunlardır (doğum travması, doğum sırasında bebeğin oksijensiz kalması).

Doğuştan özürlü olanlarda, özrün nedenini bilmeyenlerin oranı tüm özür türlerinde %50'lere yakın bir orandadır. Bu durum doğuştan özürlü olanların özür nedeni konusunda bilgi sahibi olmadığını göstermektedir. Doğuştan olan özrün nedenini bilmeyenlerin oranı tüm özür türlerinde kırdan daha yüksektir. Ortopedik ve işitme özürülerde doğuştan olan özrün nedenini bilmeyen kadınların oranı erkeklerden daha yüksektir. Genetik nedenlerden özürlü olanların oranı tüm özür türlerinde en yüksek düzeydedir. Genetik nedenlerden sonra tüm özür türlerinde ikinci sırada doğum sırasında yaşanan sorunlardan kaynaklanan nedenler izlenmektedir. Her iki nedende de kentteki oran kırdan, kadınlardaki oran da erkeklerden daha yüksek gözlenmektedir (Türkiye Özürüler Araştırması, 2002).

Sonradan olan özrün nedeni

Sonradan özürlü olanların özür nedenleri incelendiğinde, kaza ve hastalık nedeniyle özürlü olanların oranı tüm özür türlerinde yüksek olduğu görülmektedir. Ortopedik özürülerde kaza veya hastalık nedeni ile özürlü olanların oranı hemen hemen aynı iken diğer özür gruplarında (görme, işitme ve zihinsel özürlü) hastalık nedeni ile özürlü olanların oranı daha yüksektir (Türkiye Özürüler Araştırması, 2002).

Hastalık ve kaza nedeniyle özürlü olanlar kent-kır ayrımında önemli bir farklılık göstermemektedir. Kaza ve hastalık nedenleri cinsiyet ayrımında incelendiğinde, tüm özür türlerinde kaza nedeniyle özürlü olanların oranı erkeklerde daha yüksek iken hastalık nedeni ile özürlü olanların oranı kadınlarda daha yüksektir (Türkiye Özürüler Araştırması, 2002).

Özrün derecesi

Ortopedik özürlülerde, en fazla şekil bozukluğu gözlenmektedir. Organ yokluğu %11.81'dir. Erkeklerde şekil bozukluğu ve organ yokluğu kadınlara göre daha fazla iken fonksiyon kaybı kadınlarda daha yüksektir. Görme özürlülerde bir gözün hiç görmemesi oranı en yüksektir. Her iki gözü görmeyenlerin oranı %11.75'dir. Bir gözü görmeyen yaş da iki gözü görmeyenlerin oranı kırdan daha yüksektir. İşitme özürlülerde, her iki kulağı hiç işitmeyenlerin oranının %32.45 ile en yüksek orana sahip oldukları gözlenmektedir. Bunu ikinci sırada her iki kulağı az işitenler takip etmektedir. Her iki kulağı hiç duymayanların oranı kırdan ve kadınlarda daha yüksektir (Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002).

Dil ve konuşma özürlülerde, hiç konuşamayanların oranı %45.93 ile en yüksek orana sahip olduğu gözlenmektedir. Zihinsel özürlülerin %47.03'ü e itilebilir ve öğretilebilir düzeyde özre sahiptir. Çok ağır düzeyde zihinsel özre sahip olanların oranı %19.66'dır (Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002).

Tedavi olma durumu

Özürlülerin tedavi olma durumları özur türü bazında incelendiğinde, tedavi olan özürlülerin oranı, ortopedik, görme ve işitme özürlülerde %50'nin üzerindedir. Bu özur türlerinde özürlülerin tedavi olma oranları sırasıyla %56.66, %57.31, %52.04'tür. Dil ve konuşma ile zihinsel özürlülerin tedavi olma oranları ise sırasıyla %32.92 ve %42.95'tir. Tedavi olma oranı, en yüksek görme özürlülerde gözlenirken, en düşük oran dil ve konuşma özürlülerde gözlenmektedir. Tedavi olanların oranı, tüm özur türlerinde kentte daha yüksektir. Tüm özur türlerinde tedavi olan erkeklerin oranı ise kadınlardan daha yüksektir (Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002).

Cihaz kullanma durumu

Cihaz kullanma durumuna ilişkin bilgiler zihinsel özürlüler dışındaki özürlüler için derlenmiştir. Cihaz kullanma oranı, ortopedik özürlülerde % 19.65, işitme özürlülerde ise % 20.84'tür. Görme özürlülerde, bu oran % 30.81'dir.

Dil ve konuşma özürlülerde ise bu oran % 2.46'dır. Tüm özürlü gruplarında cihaz kullanma oranı kentte daha yüksektir. Ortopedik ve işitme özürlü erkeklerde cihaz kullanma oranı, kadınlara göre daha yüksek iken diğer iki özürlü grubunda (görme, dil ve konuşma) kadınların cihaz kullanma oranı daha yüksektir. Cihaz kullanma oranı, ortopedik ve görme özürlülerde en yüksek İç Anadolu Bölgesinde gözlenirken, işitme ile dil ve konuşma özürlülerde Marmara Bölgesinde gözlenmektedir (Tablo 10) (Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002).

Tablo 10. Özürlülerin türü ve cihaz kullanma durumuna göre özürlü nüfus oranı (DİE, 2002)*

	Özürlülerin türü			
	Ortopedik özürlü	Görme özürlü	İşitme özürlü	Dil ve konuşma özürlü
Türkiye	19.65	30.81	20.84	2.46
Yerleşim yeri				
Kent	21.11	36.76	26.01	3.04
Kır	18.06	24.32	15.25	1.83
Cinsiyet				
Erkek	20.32	30.10	21.91	2.29
Kadın	18.70	31.88	19.56	2.75
Bölge				
Marmara	20.39	36.57	22.63	3.45
Ege	21.53	28.04	21.37	2.66
Akdeniz	20.02	27.50	20.28	2.91
İç Anadolu	22.09	68.94	22.55	1.54
Karadeniz	18.73	63.18	20.37	3.39
Doğu Anadolu	15.03	26.18	17.50	1.96
Güneydoğu Anadolu	13.18	29.10	16.29	0.43

* Veriler yüzde (%) olarak verilmiştir

Özürüüleri kurum ve kuruluşlardan beklentileri

Araştırma döneminde özürüü olan kişilerin kamu kurum ve kuruluşlardan en önemli beklentilerine ilişkin bilgiler alınmıştır. Bu çalışmaya göre özürüüleri en önemli beklentilerinin parasal katkı (%61.22) olduğu gözlenmektedir. Parasal katkı yapılmasını isteyen özürüüleri oranı kırdada %68.03 iken kentte %55.28'dir. Özürüü erkeklerin %59.34'ü, kadınların ise %63.76'sı kurum ve kuruluşlardan parasal destek istemektedir (Türkiye Özürüüleri Araştırması, 2002).

Parasal katkı yapılmasını isteyen özürüüleri kırdada daha yüksek olması ve kadınların bu desteği daha çok istemesi kadınların gelirlerinin daha düşük olmasından kaynakladığı söylenebilir. Parasal destek isteyen özürüüleri en yüksek oran %72.20 ile Karadeniz Bölgesi, en düşük oran ise %53.76 ile Marmara Bölgesidir (Tablo 11) (Türkiye Özürüüleri Araştırması, 2002).

İş bulunmasına yardım edilmesinin en önemli beklenti olduğunu ifade eden özürüüleri oranı %9.55'dir. Bu beklenti kentte ve erkeklerde daha yüksektir. Bulmaya yardımcı olma beklentisi erkeklerde %12.33, kadınlarda %5.78'dir. Bu beklentinin en yüksek olduğu bölge ise Doğu Anadolu Bölgesidir (Tablo 11) (Türkiye Özürüüleri Araştırması, 2002).

En önemli beklentilerin iş bulunmasında yardımcı olunması, eğitim olanaklarının yaratılması ve yasal haklarının savunulması olduğunu ifade edenlerin oranı erkeklerde ve kentte daha yüksektir. En önemli beklentilerinin eğitim olanaklarının yaratılması ve yasal haklarının savunulmasının olduğunu ifade edenlerin oranı en yüksek olarak Marmara Bölgesinde gözlenmektedir (Tablo 11) (Türkiye Özürüüleri Araştırması, 2002).

Tablo 11 . Özre yönelik kurum ve kuruluşlardan beklentilere göre özürlü nüfus oranı (DİE, 2002)*

Kurum ve kuruluşlardan beklentiler							
	Parasal katkıda bulunma	Eğitim olanakları yaratma	İş bulmaya yardım etme	Yasal hakları savunma	Evde uzman personel tarafından bakım ve tedavi hizmeti verme	Diğer	Bilinmeyen
Türkiye	61,22	3,31	9,55	3,51	4,12	13,53	4,76
Yerleşim yeri							
Kent	55,28	4,23	10,20	4,60	4,71	15,37	5,60
Kır	68,03	2,25	8,80	2,26	3,45	11,41	3,80
Cinsiyet							
Erkek	59,34	3,63	12,33	4,10	2,97	12,65	4,98
Kadın	63,76	2,88	5,78	2,72	5,67	14,72	4,46
Bölge							
Marmara	53,76	4,64	9,33	5,30	4,31	15,60	7,07
Ege	64,40	3,06	8,53	3,13	4,27	11,72	4,90
Akdeniz	65,58	2,57	8,33	2,17	5,14	11,04	5,18
İç Anadolu	56,34	4,06	10,43	3,51	3,95	19,29	2,41
Karadeniz	72,20	0,59	9,17	3,86	2,36	11,82	-
Doğu Anadolu	64,86	2,66	12,01	2,69	2,53	12,82	2,43
Güneydoğu Anadolu	66,47	2,67	10,24	1,62	5,07	5,90	8,03

* Veriler yüzde (%) olarak verilmiştir

2.3. Özürlülerin Toplum İçindeki Sorunları ve Toplumla Bütünleşmesinin Önündeki Engeller

Bireyin fiziksel işlevlerindeki bozukluk ve bunların hareket yeteneğinde yarattığı eksiklik ve güçlük, onu toplumun diğer bireylerinden farklı kılar. Bu farklılık engellilerin yaşadığı ayrımcılığın da asıl nedenidir. Bilindiği gibi her türlü ayrımcılığın temelinde farklı olmak, yani "alışılmamış özelliklere" sahip olmak vardır. Fiziksel işlevlerdeki bozukluklar ve bunların hareket yeteneği üzerinde yarattığı sınırlamalar bireyi toplumdaki uzaklaştırır. Toplumsal destek sistemlerinin yetersizliği, toplumun dışlayıcı tutum ve davranışları da engelli bireyin topluma eşit bireyler olarak katılmasını önler (Karataş, 2002).

Dünyada ve ülkemizde yapılan araştırmalarda çok çarpıcı sonuçlara ulaşılmıştır. Engellilerin/özürlülerin toplumla bütünleşmesinin önündeki engeller, iletişim-iletişimsizlik, yoksulluk, eğitim, ulaşım- çevre, konut yani erişebilirlik, istihdam aile özel hayatı gibi başlıklar halinde toplamak mümkündür (Öztürk, 2007).

Şehir planlamasında, çevre düzenlenmesinde iş merkezlerinin inşa edilip hizmet vermesinde kamu binalarının yapımında, toplu taşıma araçlarında ve daha birçok alanda engelli/özürlü yok sayılıp her şey sağlıklı insanlara göre düzenlenmektedir (Öztürk, 2007).

Yasa ve yönetmeliklerle zorunlu kılınan düzenlenmeler yapılmaktadır. Bunların uygulanıp uygulanmadığını ne engelliler/özürlüler takip etmekte, ne de denetim mekanizması işlemektedir. Cezai bir müeyyide olmadığı için sorumlular kayıtsızca hareket edebilmektedir. Yasalar ve yönetmeliklerin oluşturulması önemli bir gelişme iken uygulamaların yapılıp yapılmadığını denetleyecek bir kurumun olmaması ciddi bir sorundur (Öztürk, 2007).

2.3.1. Ulaşım, fiziksel çevre ve konut

Engellilerin topluma katılmalarının önündeki en büyük engellerden biride ulaşım, fiziksel çevre ve konut sorunudur. Engellilerin içinde yaşadıkları fiziksel çevre, yaşadıkları fiziksel işlev bozuklukları/ yetersizlikleri ve bunların yol açtığı sınırlanmalar sebebi ile büyük önem taşımaktadır. Eğitim konusunda belirttiğimiz gibi yaşama alanları tasarlanırken, bir toplum modeli ortaya koyarken, içinde yaşanılan fiziksel çevreyi de o toplumun içinde yaşayan herkesi düşünerek tasarlamak gerekir (Öztürk, 2007).

Yaşanılan konutlarda, kamusal yaşam alanlarına ve ulaşım araçlarına kadar tüm çevresel unsurların, engellilerin özellikleri ve gereksinimleri de dikkate alınarak tasarlanmadığı bir gerçektir. Yollar, kaldırımlar, kamu binaları, parklar ve bahçeler, okullar, içinde yaşanılan konutlar, ulaşım araçları, ve bunun gibi daha bir çok fiziksel çevre unsuru engellilerin topluma katılmasının önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır (Öztürk, 2007).

Engelli nedeni ile hareket yeteneği sınırlanmış insanların bu ve benzeri sebeplerle yaşadığı sıkıntılara böylece yenileri eklenmiş olmaktadır. Bunun anlamı hareket yeteneğini sınırlanan bireyin toplumsal yaşamında dışlanmasıdır. Oysa bütün bunlar, engellilerin topluma katılmasını, toplumla bütünleşmesini kolaylaştıracak bir biçimde tasarlanabilir ve geliştirilebilir (Öztürk, 2007).

Çocuklar, yaşlılar, kronik rahatsızlığı ya da herhangi bir hastalığı olanlar, kısaca özürülülerin yaşam kalitesi, herkesten daha çok, tasarımcının, mimarın, şehircinin, müteahhidin, ustaların mesleklerindeki bilgi ve hünelerine bağlıdır. Çünkü "inşa edilmiş çevre" olarak tanımladığımız mimari, şehirselle ve endüstriyel çevredeki olumsuzluklar, düzensizlikler ve geometrik hatalar en çok "özürülülere" eziyet çektirmektedir (<http://engelsiz.teknikcim.com>, 2009).

Bu anlamda fiziksel çevre koşullarının engellilerin yaşamını kolaylaştıracak şekilde düzenlenmesi, eşit katılım açısından yaşamsal değerinde kabul edilmektedir. Fiziksel çevrenin yapılandırılmasında sorumlu kişi ve kuruluşların engelli kişiler konusunda bilgili, bilinçli ve duyarlı davranmaları sağlanmalıdır. Bu amaçla fiziksel çevrenin tasarlanması ve yapılandırılması süreçlerinde engellilerin, ailelerinin ve örgütlerinin katılımı konusu büyük önem taşımaktadır (Karataş, 2002).

2.3.2. Erişebilirlik / Ulaşabilirlik

Özürlü insanların kentsel yaşama katılım alanındaki ihtiyaçları özürlü olmayanlarla farklı olmakla birlikte benzerdir. Özürlü olarak tanımlanan bireyleri, toplumun ayrı bir kesimi olarak niteleme yerine bütünleşmiş bir parçası olarak algılayabilmek ve mekanda da buna olanak sağlayabilmek amacıyla fiziksel çevreye ulaşılabilirliğini sağlamak gerekmektedir (Öztürk, 2007).

Tüm insanlar gibi özürlü insanların da ulaşım hizmetlerinden eşit fırsatlardan yararlanması, işine, okuluna, alışverişine, spor alanlarına, parklara, özürlü olmayan insanların kullandığı yollarla ve taşıtlarla gidebilmesi gerekmektedir (Öztürk, 2007).

Herkes, tüm yaşamsal alanlara ulaşmak hakkına sahiptir. Bu, çağdaş toplum olmanın önemli, bir gereğidir ve yerel yönetimlere bu konuda çok büyük sorumluluklar düşmektedir (Öztürk, 2007).

Yerel yönetimler, yaptıkları sosyal ve teknik alt yapı yatırımlarıyla kent mekanının şekillenmesinde önemli bir role sahiptir. Kentsel ulaşım hizmetlerinin, ketteki her türlü açık alan ve yapının özürlüler için ulaşılabilirliğinin yerel yönetimlerce sağlanıyor olması, özürlülerin sosyal yaşama katılmasında fırsat eşitliğini sağlayan en önemli unsurdur (Öztürk, 2007).

Özürülerin fiziksel çevreye ulaşabilirliklerinin sağlanması yanında, çevre faktörlerinin öze neden olması da bir diğer konuyu oluşturmaktadır. Özellikle trafik kazaları ve trafik kurallarına uyulmaması, bu sistemlerin bir bütün olarak sunulmaması öze neden olduğu gibi özürülerin ulaşılabilirliğini de kısıtlamaktadır (Öztürk, 2007).

Ulaşılabilirlik ve kullanım açısından;

Kamusal binalara (kamunun kullanımına açık resmi ve özel tüm yapılar) erişim,

Açık alanlar (sokak, cadde ve meydanlar, parklar, rekraasyon alanları v.b.),

Konutlar, toplu taşımacılık ve trafik düzenlemeleri konularında yerel yönetimler meselenin yasal sorumlusu ve yetkilisi olarak çözüm getirmek zorundadır. Bu nedenle, özürülere yönelik olarak yapılması gereken düzenlemelerin, mevzuat ve standartlara uygun olması konusunda karşılaşılan aksaklıklar, yerel yönetimlerin bu konudaki yetki ve sorumlulukları, mevcut mevzuat ve standartlar konusun da yerel yönetimlerin bilgi, teknik ve mali açıdan yeterliliği, bu konudaki denetim sistemi hususlarında Özürüler İdaresi Başkanlığı ile sürekli işbirliğinde olmaları zorunludur (Öztürk, 2007).

2.4. Özürülere Yönelik Yasal Düzenlemeler

Özürü bireyler fiziksel ve zihinsel eksiklikleri nedenleriyle yaşamlarında bir takım engellerle karşılaşmaktadırlar. Toplumdaki bütün bireylerin eşit haklara sahip olduğundan hareketle, özürü bireylerin handikaplarını ortadan kaldırmaya yönelik çeşitli yasal düzenlemeler yapılmaktadır. 20. yüzyıl başlarında yaşanan Birinci Dünya Savaşı sonucunda milyonlarca insan ölmüş ya da sakat kalmıştır. Yaşanan bu istihdam açığı sorununun aşılması için kadınlarla birlikte sakatların da iş hayatına katılmasını hedefleyen kanunlar çıkarılmıştır. Takip yıllarda özürülerin sosyal yaşama intibakını kolaylaştırıcı çok çeşitli alanlarda yasaların çıkarılması birbirini izlemiştir (Yörük, 2003).

2.4.1. Evrensel haklar

Özürliyle/engellilerle/sakatlarla ilgili evrensel ölçüdeki ilk yasal haklar Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25. Maddesinde yer almaktadır. Bildirgenin bu maddesinde;

Madde25:

1- Her şahsın, gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, *sakatlık*, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır.

2- Analık ve çocukluk özel ihtimam ve yardım görmek hakkını haizdir. Bütün çocuklar, evlilik içinde veya dışında doğsunlar, aynı sosyal korunmadan faydalanırlar (BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1948).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 9 Aralık 1975'deki Toplantısında Kabul Edilen 3447 Sayılı (The Declaration on the Rights of Disabled Person) Sakat Kişilerin Hakları Beyannamesinde özürli/engelli/sakat kişilerin temel hakları ile ilgili 13 maddeden oluşan bir bildiri ilan edilmekte ve bu bildiri ile özürli haklarının korunması için hem ulusal hem de uluslar arası tedbirlerin alınmasını istemektedir. Bu beyannamenin 3. maddesinde özürli/engelli/sakat kişilerle ilgili;

Madde 3 : Sakat kişinin insan haysiyetine saygı gösterilmesi onun en doğal hakkıdır. Fakat kişilerin,sakatlık veya noksanlıklarının sebebi ne olursa olsun sahip oldukları düzgün yaşama şartlarına mümkün olduğu kadar normal ölçüde ve çok sahip olmak haklarıdır (BM Sakat Kişilerin Hakları Beyannamesi, 1975).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 1981 yılı Birleşmiş Milletlerce "Uluslararası Özürli Yılı" olarak ilan edilmiştir. 1992'de Birleşmiş Milletler Özürli On Yılı'nın kapanış toplantısında her yıl 3 Aralık gününün "Özürli Günü" olarak kutlanması kararlaştırılmıştır (Birleşmiş Milletler Sisteminde Özürlilik, 2005).

Bu toplantıda ayrıca özürliilerin büyük bir kısmının gelişmekte olan ülkelerde yaşadığına binaen 1993-2002 yılının ”Asya-Pasifik Özürlüler On Yılı” olarak ilan edilmiştir. Özürlüler İdaresi Başkanlığının 1998 yılında dahil olduğu Özürlüler On yıl sürecinin kapanış toplantısı 2002 yılında gerçekteşirilmiş ve Asya-Pasifik Özürlüler On Yılı'nın 2002-2012 süreci için bir on yıl daha uzatılması kararı alınmıştır. 1993'de “Özürlüler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar” kabul edilmiştir. Bu kurallar Özürlüler için Dünya Eylem Planını özetlemekte ve ülkelere eşit fırsatlar sunma konusunda nasıl önlemler alacağını bildirmektedir (Birleşmiş Milletler Sisteminde Özürlülük, 2005).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 1993 yılında kabul edilen “ Özürlüler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar” kapsamlı ve ayrıntılı bir hak bildirgesi olup 5. Kuralında, Ulaşılabilme başlığı altında, Fiziksel çevre koşullarının ulaşılabilir olması ile ilgili;

Devletler fiziksel çevreye katılımı engelleyen nedenleri ortadan kaldıracak önlemleri almalıdırlar. Bu önlemlerin; standartları belirleyen kural ve prensipleri tespit ederek bunları geliştiriyor olmalarının yanı sıra, evler, binalar, kamuya ait ulaşım servisleri, diğer ulaşım vasıtaları, caddeler ve açık hava ortamları gibi toplumun içinde yaşadığı çeşitli alanlara kolaylıkla ulaşmayı teminat altına alacak yasaları çıkarmayı da göz önünde bulunduruyor olmaları gerekmektedir. Devletler; fiziksel çevre koşullarının dizaynı ve yapılmasından uzmanlar olarak sorumlu bulunanlara sakatlarla ilgili politikalar ve ulaşılabilmenin üstesinden gelecek önlemlerle ilgili yeterli bilgileri vermeyi teminat altına almalıdırlar. Ulaşılabilme için gerekli olan ihtiyaçlar, planlama aşamasının başlangıcından itibaren, çevre koşullarını dizayn edilmesi ve yapılması işleminin içine dahil edilmelidir. Ulaşılabilmenin standartları ve normları geliştirilirken, sakatlarla ilgili kuruluşlara danışılması gereklidir Kamuya ait yapı projeleri dizayn edilirken planlama safhasının başlangıcından itibaren bu kuruluşlar her bölgeden katılarak bu konunun içinde yer almalı ve böylelikle maksimum düzeyde ulaşılabilmenin garanti altına alınması sağlanmalıdır (BM Özürlüler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar, 1993).

2.4.2. Dünya'daki yasal düzenleme örnekleri

Dünya'da özürllürlere yönelik en ileri yasal düzenlemelerin ve uygulamaların gelişmiş ülkelerde olduğu görülmektedir. Bunun en önemli sebebi olarak, bu ülkelerin ekonomik açıdan güçlü olmaları gösterilebilir. Bunun yanı sıra gelişmiş ülkelerdeki insan hak ve özgürlüklerine verilen önemde göz ardı edilmemelidir. Günümüzde bir ülkedeki özürllürlerin toplumsal yaşama katılabilme dereceleri, o ülkenin gelişmişlik seviyesinin belirlenmesinde önemli bir faktördür (Yörük, 2003).

Bu araştırmada, dünyada özürllürlere yönelik gelişmiş yasalara ve kurumsal hizmetlere sahip olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile ABD' den sonra dünyada kültürel ve sosyo-ekonomik açıdan zengin, çok uluslu yasa ve yönetmelik oluşturabilen Avrupa Birliği (AB)'nin yasal düzenlemeleri incelenmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri özürllü haklarının korunması konusunda dünyadaki en ileri ülkelerden biridir. Özürllürlerin eğitim, çalışma, sosyal güvenlik, iletişim gibi hususlardaki hakları yasalarla güvence altına alınmıştır. Bunun yanında son otuz beş yılda kamu binaları açık alanlar ve konutların ulaşılabilir hale dönüştürülmesi için birbirini takip eden mimari standartlar oluşturulmaktadır (Yörük, 2003).

Özürllürlere yönelik mevzuatın ana çerçevesini oluşturan ve en etkili hukuki düzenleme "Americans with Disabilities Act-ADA" (Amerika Özürllürlere Yasası) dır (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

ADA: ADA, başta istihdam olmak üzere; eyalet ve yerel yönetim birimlerinde, kamuya açık veya ticari yerleşim mekanlarında, ulaştırma ve telekomünikasyonda sakatlık sebebiyle insanlar arasındaki ayrımcılığı ilke olarak yasaklamıştır (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

ADA'nın özörlölere yönelik koruyucu hükümleri dört ana başlıkta toplanmaktadır. Bunlar istihdam, eyalet ve yerel yönetim birimlerinin faaliyetleri, kamu ulaşımı, kamuya açık yerleşimler ve iletişim hizmetleridir (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

- İstihdam: ADA'nın; İstihdam ile ilgili getirdiği başlıca zorunluluklar şöyle özetlenebilir: "ABD'deki 15 veya daha fazla işçi çalıştıran her işyeri, kalifiye işgücü sağlayacak özörlölere; istihdam ile ilgili, "sağlam" kişilere tanınan her türlü imkanı ve fırsatı eşit şekilde tanımak zorundadır" (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

- Eyalet ve Yerel Yönetimlerin Faaliyetleri: ADA'nın 2. maddesinde belirlenen hükümler ABD'deki tüm eyaletlere ve yerel yönetimlere uygulanmaktadır. ADA, eyaletlerin ve yerel yönetimlerin tüm programlarından, hizmetlerinden ve faaliyetlerinden (kamusal eğitim, istihdam, ulaştırma, sağlık, sosyal hizmetler, mahkemeler, oy verme işlemleri ve toplantılar) özörlölünün de eşit şekilde yararlanmalarının sağlanması zorunlu tutar (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

- Kamu Ulaşımı: ADA'nın ikinci başlığında kamu ulaşımı ile ilgili de düzenlemeler bulunmaktadır. Kamu ulaşımı sağlayan hizmetlerin verilmesi sırasında özörlölüler aleyhinde bir ayrımcılık yapılması yasaklanmıştır. ADA, yeni alınan toplu taşıma araçlarında özörlölülerin kullanımı için gerekli düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmıştır (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

- Kamuya Açık Yerler: ADA'nın 3. maddesi; ticari ve kar amacı gütmeyen kamuya açık yerleri işleten, belirli amaçla kurs veren veya sınav açan ve ulaştırma sağlayan firmalara yönelik kuralları kapsamaktadır. Kamuya açık yerlerden, özel mülkiyete ait, özel firmalarca kiralanılan veya işletilen restoranlar, mağazalar, oteller, sinemalar, tiyatrolar, okullar, toplantı salonları, doktor muayenehaneleri, kimsesiz yurtları, hayvanat bahçeleri, müzeler gibi yerler kastedilmektedir (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

- İletişim Hizmetleri: ADA'nın 4. maddesi; işitme ve konuşma engellilerin kullanabileceği telefon ve televizyon hizmetlerini düzenler. Buna göre, telefon hizmeti veren firmaların, konuşma ve işitme engelliler için; eyaletler arası ve eyalet içi 7 gün, 24 saat telekomünikasyon hizmeti vermeleri gerekmektedir (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

ABD'de özürllürelere ilişkin hususların yer aldığı diğer yasalar şunlardır: İletişim Yasası, Adil Yerleşim Yasası, Havayolu Yasası, Havayolu Taşımacılığı Erişim Yasası, Yaşlı ve Engellilerin Oy Verme Yasası, Ulusal Seçmen Kayıt Yasası, Kısıtlı İnsanların Medeni Hakları ile İlgili Yasa, Özürllürelerin Eğitimi Yasası, Rehabilitasyon Yasası, Mimari Engeller Yasası (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

- İletişim Yasası: ABD'de 1934 yılında çıkarılan 1934 yılında çıkarılan the Communication Act'in 255 ve 251 a-2 sayılı bölümlerinde 1996 yılında yapılan değişiklikle; telekomünikasyon ekipmanları üreten ve telekomünikasyon hizmeti sağlayan firmaların, arz ettikleri mal ve hizmetlerin özürllürel tarafından erişilebilirliğini ve kullanılabilirliğini sağlamaları zorunlu kılınmıştır (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

- Adil Yerleşim Yasası: Adil yerleşim Yasası olarak adlandırılabilir Fair House Act, insanların konut edinirken ırk, renk, din, cinsiyet, sakatlık, medeni durum ve ulusal kökene göre ayrımcılık yapılmasını kesin bir dille yasaklamıştır (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

- Havayolu Taşımacılığı Erişim Yasası (Air Carrier Access Act-ACAA): ACAA, hem yerli hem de yabancı havayollarında fiziksel veya zihinsel sakatlığı bulunan yolculara karşı ayrımcılık yapılmasını yasaklamıştır (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

- Yaşlı ve Engellilerin Oy Verme Yasası (Voting Accessibility for the Elderly and Handicapped Act): 1984 yılında çıkarılan yasa, ABD'deki federal seçimlerdeki oy verme yerlerinde özürllürelerin fiziksel erişimlerinin sağlanmasını öngörmektedir (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

Ayrıca, yasa özürlü ve yaşlıların seçmen kayıtlarının ve oy verme işlemlerinin telekomünikasyon cihazları yardımı ile gerçekleştirilmesine olanak vermektedir (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

- Ulusal Seçmen Kayıt Yasası (National Voter Registration Act): 1993 yılında çıkarılan bu yasa, özürlüler arasındaki düşük seçmen kayıt oranını yükseltmeyi amaçlamaktadır. Yasa, özürlülerin seçmen kayıt formlarına ulaşımı, formların doldurulması ve doldurulan formların teslimi ile ilgili hususları düzenlemektedir (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

- Kısıtlı İnsanların Medeni Hakları ile İlgili Yasa (Civil Rights of Institutionalized Persons Act-CRIPA): CRIPA, ABD'deki savcılar; eyalet ve yerel yönetimlerin idaresindeki hapisaneleri, yetiştirme yurtlarını, bakım evlerini, akıl hastanelerindeki insani durumu ve tutukluların yaşama şartlarını kontrol etmekle görevlendirilmiştir (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

- Özürlülerin Eğitimi Yasası (Individuals with Disabilities Education Act-IDEA): IDEA, ABD'deki tüm kamusal okullar için, özürlü çocuklara temel parasız eğitimlerini en az kısıtlayıcı ortamlarda verme zorunluluğu getirmiştir (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

- Rehabilitasyon Yasası (Rehabilitation Act): 1973 yılında çıkarılan Rehabilitasyon Yasası, Federal Kurumlarca uygulanan programlarda, Federal bütçeden mali yardım alan program ve kurumlarda ve federal kurumlarda istihdam edilenler arasında sakatlık sebebiyle ayrımcılık yapılmasını yasaklamıştır (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

- Mimari Engeller Yasası (the Architecture Barriers Act-ABA): ABA olarak da bilinen yasada, Federal kurumlarca veya Federal fonları kullanan diğer kurumlarca inşa edilen, satın alınan, kiralanmış binalarda fiziksel erişim ile ilgili Federal Standartların uygulanması zorunlu kılınmıştır (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

Avrupa Birliği

Avrupa Birliği (AB) son yirmi yıldır özörlölüğü farklı bir biçimde anlamlandırmaya başlamıştır. Bu yeni yaklaşımda özörlölüler pasif ve yardıma muhtaç bireyler olarak değil, toplumda diğer bireylerle eşit haklara sahip ve bu haklar doğrultusunda toplumla bütünleşmek için mücadele eden bir topluluk olarak görölmektedir. Bu yaklaşımın dayandığı en belirgin temel, insanlığa özđü farklılıklara verilebilecek en önemli değer toplumsal ve ekonomik süreçlerin tüm insanları içine alacak şekilde yapılandırılması ile mümkün olacağı düşüncesidir. Avrupa Birliğinin özörlölülere yönelik yeni yaklaşımı fırsat eşitliği ilkesinden yola çıkan “haklar” temeline dayanmaktadır. Bu yaklaşım kendini özörlölülerin haklarını tanıma ve koruma biçiminde gerçekleşmektedir. Özörlölüler için fırsat eşitliği kavramı son 25-30 yıldır uluslararası düzeyde Birleşmiş Milletler ve ona bağlı örgütlerin gündeminde yer almaktadır. 1975 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine ek olarak yayımladığı “Özörlü Hakları Bildirgesi” ile özörlölülerin diğer insanlarla eşit hak ve sorumluluklara sahip oldukları vurgulanmıştır. 1981 yılının uluslararası özörlölüler yılı ilan edilmesinin ardından 1982 yılında “Özörlölüler İçin Dünya Eylem Programı” kabul edilmiştir. Dünya özörlölüler yılı ve ardından kabul edilen Dünya Özörlölüler Eylem Programı Avrupa Topluluğu’nu da harekete geçirmiş ve bu sürece katılımını teşvik etmiştir. Bu kapsamda Avrupa Konseyi tarafından 1980 ve 1990’larda çeşitli bildireler ve kararlar yayımlanmıştır (Avrupa Birliği ve Özörlölülük, 2005).

Bu çerçevede AB üye ölkelerin hükümet temsilcilerinden oluşan Konsey tarafından 21 Aralık 1981 tarihinde Avrupa Topluluğu düzeyinde özörlölülerin sosyal entegrasyonuna ilişkin bir karar alınmıştır. Bu kararın ardından 24 Temmuz 1986 tarihinde “Avrupa Topluluğu Düzeyinde Özörlölülerin İstihdamına İlişkin Konsey Tavsiye Kararı” alınmıştır. Bu tavsiye kararı, üye ölkelerin özörlölülere mesleki rehabilitasyon ve istihdam alanlarında fırsat eşitli sağlamak için gerekli tüm önlemleri almaları ve özörlü çalışanların karşılaştıkları engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik oluşturulan politikaları izlemeleri gerektiğini ortaya koymaktadır (Avrupa Birliği ve Özörlölülük, 2005).

Bu karar aynı zamanda bu alanda alınabilecek tedbirlere yönelik bir çerçeve kılavuzu da içermektedir. Diğer bir karar 31 Mayıs 1990 tarihinde Avrupa Konseyi ve Eğitim Bakanlarının aldıkları “özürlü çocuk ve gençlerin genel öğretim sistemi içinde kaynaştırılmalarına yönelik karar” dır (Avrupa Birliği ve Özürlülük, 2005).

1991-1994 yılları arasında Yaşlılar ve Özürlüler İçin Bir Teknoloji Girişimi (the technology Initiative for Disabled and Elderly people-TIDE) başlatılarak, AB içinde geliştirilen teknolojilerin yaşlı ve özürlüler tarafından da kullanılmasına olanak sağlayan çözümlerin yanı sıra, yaşlı ve özürlülere yönelik teknoloji gelişiminin desteklenmesine başlanmıştır. AB Komisyonu bu girişim için, 1991-1994 döneminde toplam 52 Milyon ECU'lük parasal destek sağlanmıştır. AB'nin doğrudan özürlülere yönelik bir projesi olan Helios II'nin amacı, üye devletlerle ve işlevsel rehabilitasyon, eğitim, ekonomik ve sosyal katılım alanlarında doğrudan çalışan Sivil Toplum Örgütleriyle (STÖ) işbirliği yaparak, Birlik boyutunda oluşturulacak politikalar aracılığıyla, özürlülerin fırsat eşitliğinin ve topluma entegrasyonunun geliştirilmesidir (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

20 Aralık 1996 tarihinde Konsey ve hükümet temsilcileri özürlüler için fırsat eşitliği konusunda bir karar almıştır. Avrupa Komisyonu bu kapsamda aynı yıl “Özürlüler İçin Fırsat Eşitliği-Topluluğun Yeni Özürlülük Stratejisi 1996” başlıklı bir tebliğ yayımlamıştır. Bu tebliğ Birleşmiş Milletlerin Özürlüler için Standart Kurullarla ortaya koyduğu yaklaşımı yansıtmaktadır (Avrupa Birliği ve Özürlülük, 2005).

Bu strateji, Özürlülerin toplumsal yaşamın tüm alanlarında karşılaştıkları engellerin tanımlanması gerekliliğini ve özürlülerin fırsat eşitliğinden yararlanması önündeki engellerin ortadan kaldırılmasını vurgulamaktadır (Avrupa Birliği ve Özürlülük, 2005).

Avrupa Birliği'nin temel hedefi bütünleşmiş bir Avrupa toplumu yaratmaktır. Bu kapsamda ayrımcılıkla mücadele ve ekonomik ve sosyal yaşama özürlülerin tam katılımı temel ilkedir (Avrupa Birliği ve Özürlülük, 2005).

1999 yılında imzalanan Avrupa Topluluğu Amsterdam Antlaşmasının ayrımcılıkla mücadele kapsamında olan 13. maddesinde: “Avrupa Konseyi, Komisyondan gelen öneriler doğrultusunda Avrupa Parlamentosunun görüşünü alarak cinsiyet, ırk ya da etnik köken, din ya da inanç, özürllülük, yaş ya da cinsel tercihe dayalı olarak karşı karşıya kalınan ayrımcılıkla mücadele konusunda gerekli tedbirleri alır” hükmü yer almaktadır. Bu hüküm ile Avrupa Birliğinde özürllülere ilişkin olarak gerçekleştirilecek faaliyetlerin dayanağı daha güçlü hale gelmiş ve özürllülerin karşılaştıkları güçlükler görünürllük kazanmıştır (Avrupa Birliği ve Özürllülük, 2005).

AB’de özürllülere yönelik temel hukuki kaynak, Avrupa Topluluğunu kuran anlaşmanın 13. Maddesidir. Genel olarak toplum hayatının tüm alanlarında her türlü ayrımcılığı yasaklayan bu maddeye dayanarak AB Komisyonu, 26 Kasım 1999 tarihinde ayrımcılık karşıtı bir paket hazırlamıştır (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

Bu öneri paketi içerisinde, 2001-2006 yılları arasını kapsayan ayrımcılıkla mücadele konusunda Topluluk Eylem Programı oluşturulması ve özürllülerin istihdam edilme ve iş hayatında karşılaştıkları ayrımcılığa yönelik AB genelinde bir direktif yayımlanarak, önleyici tedbirler alınması yönünde eylem planı hazırlanması yer almaktadır. Avrupa Konseyi ayrımcılıkla mücadele konusunda 2001-2006 yıllarını kapsayan Topluluk eylem programı oluşturulması kararını 27 Kasım 2000 tarihinde almıştır (Avrupa Birliği ve Özürllülük, 2005).

Avrupa Komisyonu tarafından 27 Kasım 2000 tarih 2000/78/EC sayı ile yayımlanan “İstihdamda ve İşte Eşit Muamele Direktifi”nin amacı eşit muamele ilkesinin üye ülkelerde uygulamaya konulacağı görüşüne bağlı olarak istihdam ve çalışma konularında din veya inanca, özgürlüğe, yaşa veya cinsel yönelime dayanan ayrımcılık ile mücadele için genel bir çerçeveyi ortaya koymaktır. Bu Direktifte 2003 yılı sonuna kadar Avrupa Birliği’ne üye ülkelerin bu direktifi ulusal yasalarına uyarlamaları öngörülmüştür (Avrupa Birliği ve Özürllülük, 2005).

Avrupa Birliği'nin özörlölük politikasına yeni bir boyut kazandıran bu direktif, özörlölere yönelik özel düzenlemeler yapılması yerine özörlölülerin haklarını kullanırken karşı karşıya kaldıkları engellerin ortadan kaldırılmasını böylece özörlölülerin topluma tam katılımlarının sağlanmasını hedeflemektedir. Direktifin Avrupa Birliğine üye bazı ölkelerdeki varolan kuralları değiştirmesi özellikle de işverenleri (kamu ve özel sektör) ve işverenlerin özörlölere yönelik uygulamalarını etkilemesi beklenmektedir. Bu direktif ile işverenlerin işyerlerinde özörlölere uygun makul düzeyde düzenlemeler yapması gerektiği gündeme gelmiştir. Bu anlayışın dayanağı kişinin ancak uygun düzenlemeler yapıldığı takdirde iş için uygun aday olarak görölebileceğidir. Avrupa Komisyonu bu direktifle sağlanacak istihdam alanındaki yararları değerlendirdikten sonra diğer alanlara da özel olarak eğilmeyi planlamaktadır (Avrupa Birliği ve Özörlölük, 2005).

Avrupa Komisyonu 12 Mayıs 2000 tarihinde “Özörlü Bireyler İçin Engelsiz bir Avrupa'ya Doğru” başlıklı bir tebliğ yayımlamıştır. Bu tebliğe özörlü kişilerin sosyal ve ekonomik olanaklara ulaşmalarını kısıtlayan sosyal, mimari ve tasarım engellerinin ortadan kaldırılmasına yönelik kapsamlı ve bütöncöl bir stratejiye vurgu yapılmaktadır. Bu tebliğ, özörlölülerle ilgili AB politikalarını gözden geçirerek özörlü bireylerin ulaşılabilirliğini artırmaya yönelik olarak Avrupa genelinde çaba sarf edilmesini öngörmektedir. Özörlü bireyler için engelsiz Avrupa yaratmaya odaklanmış olan bu tebliğ ile meslek edinme, eğitim, mesleki eğitim, ulaşım, iç piyasa, bilgi toplumu ve yeni teknolojilerle ilgili olarak Avrupa düzeyinde bir sinerji yaratılmaya çalışılmıştır (Avrupa Birliği ve Özörlölük, 2005).

Bağımsız hareket ekonomik ve sosyal hayata katılmanın önkoşuludur ve bunun gerçekleşmediği durumlarda özörlü birey kendine tanınan haklardan yeterince faydalanamamaktadır. E-avrupa gibi girişimlerde de olduğu gibi AB teknoloji alanındaki gelişmelere özörlölülerin fonksiyonel sınırlılıklarının etkilerini azaltmada ve sosyal hayata katılımlarını artırmada rol oynayacağı bilinmektedir. Özörlölülüğün görölme sıklığı ile ilgili doğru istatistiki bilgiler etkin işbirliği ve danışmanlık mekanizmaları bu tebliğin uygulamada yer bulması için önemli araçlardır (Türkiye Sakatlar Derneği, 2000).

Fiziksel engellerin yanında toplumun özürlülere karşı olumsuz tutumu da çözülmesi gereken sorunlar arasında yer almaktadır. Tüm bu nedenlerden ötürü Komisyon Konseyden 2003 yılının Avrupa Özürlüler Yılı olarak ilan edilmesini, toplumda özürlülükle ilgili farkındalık yaratılmasını ve yeni politikalar oluşturulmasını istemiştir (Türkiye Sakatlar Derneği, 2000).

Avrupa Özürlüler Yılı'nın hedef ve amaçları aşağıdaki gibi saptanmıştır (Avrupa Birliği ve Özürlülük, 2005) :

a. Özürlülerin hakları ile ilgili bilinç düzeyini arttırmak, bunların ayrımcılığa karşı korunmalarını ve özürlülerin haklarını tam ve eşit şartlarda kullanmalarını sağlamak;

b. Avrupa'da yaşayan özürlülere fırsat eşitliği sağlamak için gerekli önlemlerin ele alınıp tartışılmalarını teşvik etmek;

c. Yerel, ulusal ve Avrupa ölçeğinde gerçekleştirilmiş olumlu uygulamaların, etkin stratejilerin ve edinilmiş deneyimlerin paylaşılmasını teşvik etmek;

d. İlgili tüm taraflar arasında, yani hükümetler, sosyal taraflar, sivil toplum örgütleri, sosyal hizmet kuruluşları, özel sektör, özürlüler ve bunların aileleri arasında işbirliğini güçlendirmek;

e. Özürlülük ile ilgili iletişimi geliştirmek ve özürlü kişiler hakkında olumlu bir imaj oluşturulmasını teşvik;

f. Özürlülerin farklı özellikleri ile değişik tipteki özürlülükler hakkındaki bilinç düzeyini yükseltmek;

g. Özürlülerin karşı karşıya kaldıkları çok yönlü ayrımcılık hakkında bilinçlendirmeyi sağlamak (Avrupa Birliği ve Özürlülük, 2005).

h. Özürlü çocuk ve gençlerin eşit öğrenim haklarının benimsenmesine özel önem vermek, böylece bunların tam katılmalarını teşvik etmek ve desteklemek; özel gereksinimleri olan öğrencilerin genel veya özel kurumlara ve Avrupa değişim programlarına katılmalarını geliştirmek üzere çocuk ve gençlerin eğitimi ile ilgilenen meslek kişi ve grupları arasında Avrupa çapında işbirliğini oluşturmaktır (Avrupa Birliği ve Özürlülük, 2005).

Avrupa'da özürlü bireylerin yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi ve insan haklarının temin edilmesini hedefleyen bir Avrupa Konseyi Özürlüler Eylem Planı'nın hazırlanması için uygun bir strateji oluşturulmuştur. Avrupa Konseyi Özürlüler Eylem Planı 2006-2015, Avrupa Konseyi'nin insan haklarına, ayrımcılıkla mücadeleyle, fırsat eşitliğine, tam vatandaşlığa ve özürlü bireylerin önümüzdeki on yıl içinde Avrupa özürlüler politikasına katılımlarının sağlanmasına ilişkin amaçlarını gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Bu Eylem Planı, ülkelerin kendilerine özgü koşullarına cevap verebilecek nitelikte, esnek, uyarlanabilir ve kapsamlı bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca uygun planların, programların veya yenilikçi stratejilerin tasarlanması, uyarlanması veya uygulanması aşamalarında karar yetkisine sahip merciler için yol gösterici nitelikte olması amacıyla hazırlanmıştır (Avrupa Konseyi Özürlüler Eylem Planı, 2005).

Özürlüler Eylem Planı, rehabilitasyon ve destek gruplarının, yeterli sağlık hizmetlerinin, daha güvenli ortamların sağlanması ve sağlıklı bir yaşam tarzının desteklenmesi yoluyla özürlülüğün etkilerinin en asgari düzeye indirmek bakımından toplumun bütün vatandaşlarına karşı sorumluluğu bulunduğu temel bir ilke olarak kabul etmektedir (Avrupa Konseyi Özürlüler Eylem Planı, 2005).

Özürlüler Eylem Planı'nın ana hedefi; özürlü bireylerin topluma tam katılımlarının sağlanması ve nihayetinde özürlülükle ilgili konuların üye devletlerin bütün politika alanlarına dâhil edilmesine yönelik uygulanabilir stratejilerin hayata geçirilmesi için pratik bir araç sunmaktır. Eylem Planı, bazı üye devletlerde gerçekleşmekte olan geçiş süreçlerini ve ülkelerin kendine özgü koşullarını karşılayabilmeyi amaçlamaktadır (Avrupa Konseyi Özürlüler Eylem Planı, 2005).

Eylem Planı ulusal düzeyde alınacak özel tedbirleri de içermektedir ve birden çok alanda müdahale gerektiren problemlerle ve engellerle karşılaşan savunmasız özürlü gruplarının durumlarına ışık tutmaktadır. Eylem Planı, yürürlükteki yasal tedbirleri güçlendirerek ve yenilikçi ve kaliteli hizmetler sunarak özürlü bireylerin gereksinimlerini karşılamaları için üye devletleri teşvik etmektedir. Eylem Planı, özel teşebbüs, sivil toplum örgütleri ve diğer uluslararası kuruluşlar için faydalı bir ilham kaynağı olmayı hedeflemektedir. Özürlü kişileri temsil eden örgütler, politikaların hazırlanması süreçlerinde, kendi hayatlarını etkileyecek kararlar için düşüncelerine başvurulabilecek yetkin ve uzman paydaşlar olarak değerlendirilmektedir. Ulusal düzeyde kaydedilen ilerlemeleri tespit etmek ve iyi uygulama örneklerini paylaşmak amacıyla Eylem Planının uygulanması izlenecektir ve düzenli olarak değerlendirilecektir (Avrupa Konseyi Özürsümler Eylem Planı, 2005).

Özürsümlerin yaşamındaki bütün temel alanları içeren Avrupa Konseyi Özürsümler Eylem Planı, geniş bir kapsama sahiptir. Bu temel alanlar, üye devletler tarafından uygulanacak özel eylemlerin ve hedeflerin ortaya konduğu 15 eylem alanına uygun bir biçimde yansıtılmıştır. Eylem alanları, Eylem Planının odak noktasını teşkil etmektedir ve aşağıdaki alanları içermektedir; (Avrupa Konseyi Özürsümler Eylem Planı, 2005).

- Demokratik süreçlere, siyasal ve kamusal yaşama katılım (Eylem Alanı 1) demokratik toplumların idamesi ve kalkınması bakımından büyük önem taşımaktadır.
- Toplumla tam olarak bütünleşebilmeleri için, özürsümler bireylerin toplumsal kültürel yaşama katılabiliyor olmaları (Eylem Alanı 2) gerekmektedir.
- Bu bağlamda, iletişim ve bilgilendirme hizmetlerine erişim (Eylem Alanı 3) ön koşuldur. Özel teşebbüs ve devlet denetiminde sunulan bilgilendirme ve iletişim hizmetlerinde özürsümler gereksinimlerinin de dikkate alınması önem arz etmektedir (Avrupa Konseyi Özürsümler Eylem Planı, 2005).

- Eğitime eşit erişim (Eylem Alanı 4) sosyal içermenin ve bağımsızlığın sağlanmasında en temel gerekliliklerden biridir. Eğitim, yaşam boyu öğrenimin yanı sıra, okul öncesi eğitimden mesleki eğitime kadar hayatın tüm aşamalarını kapsamalıdır. Kaynaştırmalı eğitimin ve özel eğitim programlarının, özürlü bireyleri kendi çevrelerinde desteklemek amacıyla ortak çalışmalar içermesi teşvik edilmelidir. Kaynaştırmalı eğitim uygulamaları, özürlü olmayan bireylerin insan çeşitliliği algısını geliştirmeye ve özürlü farkındalığını artırmaya katkı sağlayabilmektedir.
- İstihdam, mesleki eğitim ve rehberlik (Eylem Alanı 5), özürlü bireylerin ekonomik bağımsızlığının ve sosyal içermenin sağlanması bakımından temel etkenlerdir. Yasaların, yasal tedbirlerin ve hizmetlerin, iş bulma ve işte kalma süreçlerinde özürlü bireylere fırsat eşitliği sunması gerekmektedir.
- Ulaşılabilir, engelsiz bir yapıya çevre (Eylem Alanı 6) istihdama erişimin, topluma etkin katılımın, bağımsız yaşamın ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik edecektir. Evrensel Tasarım ilkelerinin uygulanması yoluyla özürlü bireyler tarafından erişilebilir bir çevre oluşturulabilir ve yeni engellerin ortaya çıkması önlenir.
- Her seviyede erişilebilir ulaşımın planlanması ve uygulanması (Eylem Alanı 7), yolcu taşıma hizmetlerinin bütün özürlü bireyler tarafından erişilebilir hale getirilmesine büyük katkı sağlayacaktır.
- Toplumsal yaşamın iyileştirilmesi (Eylem Alanı 8) kurumsal bakım hizmetlerinden, bağımsız yaşam ile küçük ölçekli ortamlarda destekli ve korunaklı yaşam düzenlemeleri gibi çeşitli toplum temelli bakım hizmetlerine geçişi destekleyecek stratejik politikaları gerekli kılmaktadır.
- Özürlü bireyler de özürlü olmayan diğer bireyler gibi yeterli sağlık hizmetlerinden faydalanmalıdır (Eylem Alanı 9) ve hasta haklarına saygılı, kaliteli sağlık hizmetlerine eşit erişim fırsatına sahip olmalıdır (Avrupa Konseyi Özürsüzlük Eylem Planı, 2005).

- Özürlülüğün ilerlemesini önlemek, sonuçlarını hafifletmek ve özürlü bireylerin bağımsızlığını artırmak için ulaşılabilir hizmetleri ve mümkün olduğunca toplum temelli hizmetleri içeren kapsamlı rehabilitasyon hizmetlerinin uygulanması (Eylem Alanı 10) gerekmektedir.
- Sosyal koruma sistemi (Eylem Alanı 11) tarafından sunulan, sosyal güvenlik, sosyal destek ve sosyal yardımı da kapsayan hizmetler, faydalanıcıların yaşam kalitesinin artırılmasına katkı sağlayabilmektedir. Özürlü bireyler, sosyal koruma sistemlerinden yeterli şekilde faydalanabilmeli ve bu hizmetlere eşit erişim imkânına sahip olmalıdır.
- Özürlü bireyler, diğer vatandaşlarla eşit şekilde yasal sisteme erişime sahip olmalıdır. Yasal koruma (Eylem Alanı 12) kapsamında, özürlü ayrımcılığının ortadan kaldırılmasına yönelik uygun tedbirlerin alınması gerekmektedir. Ayrımcılığın önlenmesinde ve ayrımcılıkla mücadelede yeterli yasal ve idari yapının sağlanması gereklidir.
- Özürlü bireylerin şiddet ve taciz eylemlerine karşı korunmasında (Eylem Alanı 13) da topluma görev düşmektedir. Özürlü bireylerin her tür şiddet ve taciz eylemine karşı korunmasına yönelik politikalar hedeflenmelidir ve şiddet ve taciz mağdurları için uygun destek sağlanmalıdır.
- Araştırma ve geliştirme (Eylem Alanı 14), istatistiksel verilerin toplanması ve bu verilerin analizi, bilgiye ve kanıta dayalı politikaların uygulanması bakımından önem taşımaktadır.
- Farkındalık yaratma (Eylem Alanı 15), bütün Eylem Planı'nın temelini teşkil eden en temel eylem alanlarından biridir. Ayrımcı davranışlar ve damgalama ile mücadele edilmeli ve bu yaklaşımlar, özürlü bireylerin haklarının ve gereksinimlerinin toplum tarafından daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak amacıyla sunulan özürlülüğün sonuçları üzerine erişilebilir ve nesnel bilgilerle yenilenmelidir (Avrupa Konseyi Özürlüler Eylem Planı, 2005).

Uygulamadan; üye devletlerin hükümetleri, özürllük politikalarının ulusal seviyede uygulanmasından ve özellikle üye devletlere yönelik her eylem alanında belirtilen eylemlerin hayata geçirilmesinden sorumludur (Avrupa Konseyi Özürllüler Eylem Planı, 2005).

2.4.3. Türkiye’deki yasal düzenleme örnekleri

Özürllüler için hazırlanan kanun maddeleri Türkiye Cumhuriyeti’nin kabul ettiği uluslar arası sözleşmelere uygun olarak düzenlenmiştir. Bu sözleşmelerin başında “ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi” ile “Özürllü Haklarına Dair Bildiri “ gelmektedir. Bunlara paralel olarak 1961 yılında Torino’da imzalanan, Türkiye tarafından da 1989 yılında kabul edilen “Avrupa Sosyal Şartı“ da önemli yer tutmaktadır. 38 maddeden oluşan Avrupa Sosyal Şartı’nın 15. Maddesi Özürllülerin Haklarıyla ilgili olarak düzenlenmiştir (Yörük, 2003).

Madde 15- Özürllülerin toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve katılma hakkı Akit Taraflar, yaşları ve özürllerinin nedenleri ve niteliği ne olursa olsun, özürllülerin toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve katılma hakkı etkili bir biçimde kullanabilmelerinin sağlayabilmek için, özellikle, aşağıdaki maddeleri taahhüt ederler: (Avrupa Sosyal Şartı, 1989).

1. Mümkün olduğunda genel plan çerçevesinde, ya da mümkün değilse, kamusal ya da özel uzmanlaşmış organlar aracılığıyla özürllülerin yönlendirilmesini, öğrenimini ve eğitimini sağlamak için gerekli önlemleri almak.
2. İşverenleri, normal çalışma ortamında özürllüleri istihdam etmek ve bunların istihdamını sürdürmek ve çalışama koşullarını özürllülerin gereksinimlerine uyarlamak ya da özürllülük nedeniyle bunun mümkün olmadığı durumlarda çalışmayı buna göre düzenlemek ya da özrün düzeyine göre güvenli bir istihdam türü yaratmak için, özendirmeye yönelik bütün önlemlerle bunların istihdam edilmelerini desteklemek. Bazı durumlarda bu önlemler uzmanlaşmış yerleştirme ve destekleme hizmetlerine başvurmayı gerekli kılabilir (Avrupa Sosyal Şartı, 1989).

3. Özellikle, teknik yardımları da içermek üzere, iletişim ve hareket engellerinin üstesinden gelmeyi ve ulaşım, barınma, kültürel etkinlikler ve boş zaman kullanımını sağlamayı hedefleyen önlemler yoluyla özürülülerin toplumla tam olarak bütünleşmelerini ve toplum yaşamına katılmalarını desteklemek (Avrupa Sosyal Şartı, 1989).

Türkiye’de özürülülerle yönelik anayasal hukuki üç temel hakkı 1982 Anayasasının 42. 50. ve 61. maddelerinde belirtilmektedir. Bu maddeler, özürülülerin eğitimi ve çalışma hayatında özel tedbirlerin alınması ve korunması için Devlet görevlendirilmiştir.

- Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi - MADDE 42: Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır (T.C Anayasası, 1982).
- Çalışma şartları ve dinlenme hakkı - MADDE 50: Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar (T.C Anayasası, 1982).
- Sosyal güvenlik hakkı - MADDE 61: Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır (T.C Anayasası, 1982)

Türkiye’de özürülülerle yönelik olarak eğitim, çalışma, sosyal hizmet, sosyal yardım, sosyal güvenlik, vergi ve istihdam, mimari/fiziki çevrenin düzenlenmesi ile ilgili yasalarda çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır:

Eğitim;

Ülkemizde, görme özürülüler, işitme özürülüler, ortopedik özürülüler, zihinsel özürülüler, uzun süreli hasta çocuklar olmak üzere beş engel gurubundaki çocuklara ve gençlere özel eğitim okullarında eğitim hizmetleri sunulmaktadır (Yörük, 2003).

Özel eğitim okul ve kurumları, İlköğretim okulu ve Lise seviyesinde eğitim vermektedir. Bunun yanında, mesleki eğitim merkezi, akşam sanat okulu gibi özel eğitim sınıflar bulunmaktadır (Yörük, 2003).

Ülkemizde özürllülerin eğitimine yönelik olarak 12.10.1983 tarih ve 2916 sayılı “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu” nu yürürlükten kaldıran 30.05.1997 tarih ve 573 sayılı “Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile özel eğitime muhtaç olan çocuklara verilecek eğitim ve öğretim yasal olarak düzenlenmiştir (Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 1997).

Özel eğitime muhtaç olan kişilerin eğitimleri ile ilgili 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun;

5. Maddesinde: Mecburi öğretim çağında olup da, memleket dışında olmak, oturduğu yerde okul bulunmamak veya sağlık durumu dolayısıyla ilköğretim okuluna devam edemeyen vatandaşlardan özel olarak öğretim görenler, imtihanla ve yaşlarına göre layık oldukları ilköğretim okulu sınıflarına veya mezuniyet imtihanlarına alınırlar (İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 1961).

12. Maddesinde: Mecburi ilköğrenim çağında buldukları halde zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan özürllü olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır hükmü bulunmaktadır (İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 1961).

Özürllü bireyler temel eğitim ilkeleri doğrultusunda genel eğitim, özel eğitim ve mesleki eğitim görme haklarını kullanabilmektedirler.

5378 sayılı Özürllüler Kanununun;

15. Maddesinde : “Hiçbir gerekçeyle özürllülerin eğitim alması engellenemez. Özürllü çocuklara, gençlere ve yetişkinlere, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, bütünleştirilmiş ortamlarda ve özürllü olmayanlarla eşit eğitim imkânı sağlanır.” ibaresi yer almaktadır (Özürllüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararname, 2005).

Çalışma

1971 yılında kabul edilen 1475 sayılı eski İş Kanununun 25. Maddesinde ; “İşverenler 50 veya daha fazla işçi çalıştırdıkları işyerlerinde % 3 oranında sakat kimseyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun bir işte çalıştırmakla yükümlüdürler. Aynı il hudutları içinde birden fazla işyeri bulunan işverenlerin çalıştırmakla yükümlü olduğu sakat sayısı, toplam işçi sayısına göre hesaplanır” hükmü yer alır (İş Kanunu, 1971).

2003 yılında kabul edilen 4857 sayılı yeni İş Kanununun 30. Maddesinde de; “Bu kapsamda çalıştırılacak işçilerin toplam oranı yüzde altıdır. Özürlüler için belirlenecek oran, toplam oranın yarısından az olamaz. Aynı il sınırları içinde birden fazla işyeri bulunan işverenin bu kapsamda çalıştırmakla yükümlü olduğu işçi sayısı, toplam işçi sayısına göre hesaplanır (İş Kanunu, 2003).

Yer altı ve su altı işlerinde özürlü işçi çalıştırılmaz ve yukarıdaki hükümler uyarınca işyerlerindeki işçi sayısının tespitinde yer altı ve su altı işlerinde çalışanlar hesaba katılmaz” ibaresi ile aynı zamanda kanununun 101. Maddesinde;” Bu Kanununun 30 uncu maddesindeki hükümlere aykırı olarak özürlü ve eski hükümlü çalıştırmayan işveren veya işveren vekiline çalıştırmadığı her özürlü ve eski hükümlü ve çalıştırmadığı her ay için yediyüzelli milyon lira para cezası verilir. Kamu kuruluşları da bu para cezasından hiçbir şekilde muaf tutulamaz.” hükmü yer almaktadır (İş Kanunu, 2003).

Sosyal Hizmet

2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Yasası gereğince; tüm özürlü gruplarının topluma “uyumunu” kolaylaştıracak Sosyal hizmet Programları ile Bakım ve Rehabilitasyon hizmetlerini geliştirip uygulamaya koymak sorumluluğu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna (SHÇEK) verilmiştir.

Sosyal yardım ve sosyal güvenlik

Özürllüer için sosyal yardımda, 29.05.1986 tarihli 3294 Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun (Ek: 25.03.1997 - KHK - 571/36 md.) 'nde; "Özürllüer İdaresi Başkanlığı tarafından özürllüere yönelik olarak hazırlanan veya hazırlatılan projeler ile Başkanlığın bu konudaki faaliyetlerinde kullanılmak üzere, bu maddede sayılan gelirlerin % 5'e kadarı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulu kararıyla Başbakanlığa bağılı Özürllüer İdaresi Başkanlığı emrine tahsis edilebilir. Bu amaçla tahsis edilen kaynak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulu'nun onaylayacağı projeler için kullanılır" (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, 1986).

(Ek: 30.05.1997 - KHK - 572/18 md.)'nde; "Özürllüelerin topluma uyumunu kolaylaştıracak her türlü ortopedik ve diğere yardımcı araç ve gereçlerin standartlara uygun olarak teminini dikkate almak suretiyle, özürllüere yönelik destek programlarına ilişkin usul ve esaslar ayrı bir yönetmelikle tespit edilir" hükmü yer almaktadır (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, 1986).

Özürllü bireylerin sosyal güvenliği 31.05.2006 tarih ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağılık Sigortası Kanunu ile yeni düzenlemeler getirilmiş olup bu düzenlemede özürllü bireylerin iş kazası ve meslek hastalıklarına, sigortalı çalışırken sakatlara sağılık yardımı ve gelir ödemesine, çalışmaya başladıktan sonra özürllü olana erken emeklilik durumuna, iş görmezlik durumlarındaki sigortalıların vb özürllüelerin sosyal güvenliğini sağılama ile ilgili hükümlere verilmektedir (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, 1986).

Vergi

31.12.1960 tarih ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununda yapılan düzenleme ile gelirlerden alınan vergi hesaplamasında; özürllüer için özel indirim sistemi öngörölmüştür (Artar ve Karabacaköğlu, 2003).

Yapılan düzenlemede; çalışma gücünün %80'inden fazlasını kaybeden 1. derece özürlü, %60-80'ini kaybeden 2. derece özürlü, %40-60'ını kaybeden 3. derece özürlü olarak tanımlanmıştır. Vergi muafiyetine ait oranlar da; özürlü kimsenin derecesine göre, ayrı ayrı saptanmıştır (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

Mimari/fiziki çevrenin düzenlenmesi

6 Haziran 1997 tarihli 572 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yerel yönetimlere çeşitli yükümlülükler getirilerek; "özürlülerin kentsel hizmetlerden kolaylıkla yararlanabilmesi" sağlanmaya çalışılmıştır. Söz konusu kararname ile Büyükşehir Belediyelerine ulaşılabilirlikle ilgili olarak; "özürlüler için ulaşım araçlarının özürlülerin kullanımına ve ulaşılabilirliğine uygunluğunu sağlamak sosyal ve kültürel amaçlı hizmetlerden ücret almamak veya indirimli tarife uygulamak" gibi görevler verilmiştir. Yine aynı kararname ile belediyelere ise "1580 Sayılı Belediye Kanunu'nun 15. Maddesi'nde sayılan her türlü yapıların ve çevrelerinin, yolların, park bahçe ve rekreasyon alanlarının, sosyal ve kültürel hizmet alanları ile ulaşım alanlarının özürlülerin kullanımına ve ulaşılabilirliğine uygun olarak yapılmasını sağlamak ve denetlemek, imar planlarının yapımı ve uygulanması ile yapıları inşaat ve ruhsat aşamasında Türk Standartları Enstitüsü'nün ilgili standardına uygunluk sağlama, uygulamaları denetlemek ve bütünlüğü sağlayıcı tedbirler almak" gibi görevler verilmiştir (Yörük, 2003).

Kentsel çevrenin düzenlenmesi ile ilgili olan yasalar ve yönetmeliklerde 1991,1998 ve 1999 tarihlerinde yapılan değişikliklerle Türk Standartları Enstitüsün standartlarına uyulması zorunluluğu getirilmiş ve her türlü sosyal ve teknik alt yapı alanlarında özürlülerin kullanımını ve hareketliliğini kolaylaştırıcı tedbirlerin alınması zorunluluğu getirilmiştir (Yörük, 2003).

İmarla ilgili yasa ve yönetmeliklerde çoğu kez birbirine paralel ancak birbirinden farklı kapsama sahip hususlara değinilmiştir. Uygulamada da giderek daha fazla sayıda örneğe rastlanmaktadır (Yerel Yönetimler İçin Özürlülere Yönelik Fiziki ve Mimari Düzenleme Kılavuzu, 2006).

Ancak yine de uygulamaların beklenen hızla gerçekleştiğini ve fiziksel çevrenin tam erişilebilir niteliğe kavuştuğunu soylemek mümkün değildir. Bunda, uygulayıcıların ilgili standartlardan haberdar olmamasının etkisi büyüktür. Standartlar kaliteyi, teknik özellikleri ve uyulan kuralları ifade eder. Bu nedenle Türk Standartları Enstitüsü'nün ıkarımış olduğu ilgili standartlara itibar edilmesi gerekir. Türk Standartları Enstitüsünce hazırlanan ve bina içi bina yakın çevresi ve açık alanları kapsayan standartlar belirlenmiştir (Yerel Yönetimler İçin zrllere Yönelik Fiziki ve Mimari Düzenleme Kılavuzu, 2006).

Bunlar arasında konut dışı çevrenin yapısal düzenlemede başvurulan standartlar;

- TS 12460 “şehir İçi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri-Bölüm 5: Özürlü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları" isimli standart, şehir içi yollarda, yapılacak raylı toplu taşıma sistemlerindeki yer altı, hemzemin ya da yer üstünde yükseltilmiş istasyon tesislerinde zrl ve yaşlı insanlar için mimari açıdan yapılacak düzenlemelerin, tasarım kurallarını kapsamaktadır. Bu standardın hazırlanmasındaki amaç, zrllerin sağlıklı insanlar gibi istasyon girişinde, istasyon içinde takip edecekleri yolu kolayca bulmaları ve istasyon bölümlerinden yararlanabilmeleri, istasyon elemanlarını kullanabilmeleri, emniyet ve konfor içinde seyahat edebilmeleridir (TS 12460, 1998).
- TS 12574 şehir İçi Yollar- Raylı Taşıma Sistemleri-Bölüm 10: İstasyon İçi İşaret ve Grafik Tasarım Kuralları,
- TS 12575 şehir İçi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri-Bölüm 14: İstasyon Platformu Oturma Elemanları
- TS 12576 “şehir İçi Yollar- zrl ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal nlemler ve İşaretlemenin Tasarım Kuralları” isimli standart zrl ve yaşlıların sağlıklı insanlar gibi sokak, cadde, meydan ve bu yollardaki yaya yolu alt / st geçitler ile kavşakları kullanabilmeleri için yapılacak yapısal önlemler ve işaretlemelerin tasarım kurallarını

içermektedir. Bu standardın hazırlanmasındaki amaç özürllülerin evden çıkıp, engelle karşılaşmadan tüm sosyal ve kültürel aktivitelere katılmalarını sağlamaktır. Ayrıca özürllü kişilerin iş ve günlük yaşantılarını sürdürürken yollardaki yaya kaldırımı, alt / üst geçitler, kavşaklar, kamu / kurum binaları, alışveriş merkezleri, ikamet ettikleri binaları girişlerinde yapılacak yapısal önlemler ve işaretlemelerle toplum hayatına katılmalarını amaçlamaktadır (TS 12576, 1999).

Özürllü ve yaşlı bireylerin konut düzenlemelerinde başvuru olan standart;

- TS 9111 Özürllü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları, standardıdır. Bu standart, bedensel, görme ve işitme özürllü kişilerin ikamet edeceği binalarda mimari açıdan yapılabilecek düzenlemelere ait kuralları kapsamakta ve özürllü kişilerin ikamet edecekleri binalarda bir engellemeye uğramadan yaşamlarını sürdürebilmelerini amaçlamaktadır (TS 9111, 1991).

03.05.1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Kanunu'na 1997 yılında eklenen ek madde ile,

Ek Madde 1- (Ek madde: 30/05/1997 - KHK-572/1 md.); Fiziksel çevrenin özürllüleri için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için; imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda, Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standardına uyulması zorunludur (İmar Kanunu, 1985) hükmü getirilmiştir.

İmar yönetmeliklerinde de özürllülere yönelik bir takım yaptırımlar bulunmaktadır. İstanbul İmar Yönetmeliği'ne 1999 yılında "Bedensel Engelliler için Resmi, Umumi Bina ve Umumi Alanlarda Uyulması Zorunlu Kurallar" başlık 12 maddeden oluşan bir bölüm eklenmiştir (Yörük, 2003).

Bu bölüme göre fiziksel çevrenin özürllüleri için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda Türk Standartları Enstitüsü'nün ilgili standartlarına uyulması zorunluluğu getirilmiş ve yapılar için bazı standartlar belirtilmiştir (Yörük, 2003).

Benzer şekilde "Asansör Yönetmeliği", "Otopark Yönetmeliği", "Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik" ve "Turizm Tesisleri Yönetmeliği" gibi yönetmeliklerde özürllüer için bir takım düzenlemeler yer almaktadır (Yörük, 2003).

Özürllüerle ilgili hizmetler ve kentsel mekan tasarımında özürllüere yönelik olarak alınması gereken önlemlerle ilgili İçişleri Bakanlığı tarafından 03.01.2002 tarihli B05O0KM0000011- 12/4 sayılı , "Sosyal Hizmet Kapasitesinin Artırılması " konulu bir genelge ile Mülki ve Mahalli İdarelerin özürllüer konusundaki görev ve sorumlulukları ile ilgili olarak uygulamaları gereken önemli tedbirler yayımlanmıştır. Bu genelgede, özellikle günlük hayatta vatandaşlarımızın en fazla sıkıntı yaşadığı konuların başında gelen fiziksel çevrenin ulaşılabilirliği konusuna özel önem verilmesi ve fiziksel çevreden kaynaklanan erişilebilirlik ve ulaşım engellerini tamamıyla ortadan kaldırılması ve ortak kullanılan her türlü fiziksel çevre ve donatının (kamu binaları, yol, park, bahçe, toplu taşıma araçları, ibadethaneler v.b.) TSE standartlarına uygun şekilde özürllülerin, kullanımına ve ulaşılabilirliğine uygun hale getirici çalışmalara öncelik verilmesi gerekmektedir (İçişleri Bakanlığı, 2002) ifadesi yer almakta olup genelgede, konut ve fiziksel çevrenin özürllüer açısından ulaşılabilirliğini sağlamaya yönelik önemli maddeler de yer almaktadır.

10 Temmuz 2004 tarih ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda Büyükşehir Belediyelerine ve ilçe ve ilk kademe belediyelerine verilen görev, yetki ve sorumluluklar arasında özürllüerle ilgili hususlar yer almaktadır. Böylece "özürllüer" veya "özürllüer" sözcüğünün imarla ilgili yasal düzenlemelerde artık yer aldığı görülmektedir.

Örneğin İzmir, İstanbul, Bursa ve Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar Yönetmeliklerinin tümünde de özürllülerin kentsel mekanda ve binalarda erişilebilirliğini kolaylaştırıcı hususlar yer almaktadır.

3.7.2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14, 38, 60 ve 77 inci maddelerinde de özürllüere yönelik hizmetlere değinilmektedir.

5378 sayılı Özürlüler Kanununun Geçici 2. Maddesinde; “Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özürlülerin erişilebilirliğine uygun duruma getirilir.” Geçici 3. Maddesinde de; “Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler, şehir içinde kendilerince sunulan ya da denetimlerinde olan toplu taşıma hizmetlerinin özürlülerin erişilebilirliğine uygun olması için gereken tedbirleri alır. Mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özürlüler için erişilebilir duruma getirilir” (Özürlüler Kanunu, 2005) hükümleri yer alır. Bu uygulamaların gerçekleştirilmesi için tanınan yedi yıllık süre 07.07. 2005 tarihinde başlamıştır.

Aynı zamanda 5378 sayılı Özürlüler Kanununun 19. Maddesinde; 23.6.1965 tarihli ve 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanununun 42 nci maddesinin birinci fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“Özürlülerin yaşamı için zorunluluk göstermesi hâlinde, proje tadili kat maliklerinin en geç üç ay içerisinde yapacağı toplantıda görüşülerek sayı ve arsa payı çoğunluğu ile karara bağlanır. Toplantının bu süre içerisinde yapılamaması veya tadilat talebinin çoğunlukla kabul edilmemesi durumunda; ilgili kat malikinin talebi üzerine bina güvenliğinin tehlikeye sokulmadığını bildirir komisyon raporuna istinaden ilgili mercilerden alınacak tasdikli proje değişikliği veya krokiye göre inşaat, onarım ve tesis yapılır. İlgili merciler, tasdikli proje değişikliği veya kroki taleplerini en geç altı ay içinde sonuçlandırır (Özürlüler Kanunu, 2005).

Komisyonun teşkili, çalışma usûlü ile özürünün kullanımından sonraki süreç ile ilgili usûl ve esaslar Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından müştereken hazırlanacak yönetmelikle belirlenir” (Özürlüler Kanunu, 2005) buna ilişkin yönetmelik 22 Nisan 2006 tarih ve 26147 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2.4.4. Ayrımcılık ve özürllüer

Günümüzde bir toplumun çağdaşlık göstergeleri arasında yer alan sağlık, eğitim ve ekonomik gelişmişlik kavramları içinde olduğu kadar insan haklarına ilişkin göstergeler içinde de özürllüerinin durumu önem kazanmıştır (Çalık, 2005).

İnsan hakları, tüm insanların hiçbir ayırım gözetmeksizin yalnızca insan olarak doğmalarından kaynaklanan eşit, özgür ve onurlu yaşamasını sağlayan haklardır. İnsan olma dışındaki öteki görünen özellikler ayrımcılık nedeni olamaz. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin belirttiği gibi insanlar, haklar ve onur yönünden eşittir (Gökmen, 2008).

BM İnsan Hakları Komitesi, 1989 yılındaki 37. Oturumu'nda yaptığı 18 No'lu Genel Yorumu'nda ayrımcılığa ilişkin şu tanımlı geliştirmiştir: “Komite, sözleşmelerde kullanılan ayrımcılık teriminin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, politik ya da diğer görüşler, ulusal ya da sosyal köken, mülkiyet, doğum ya da diğer statüler gibi herhangi bir zemin üzerine dayandırılan ve bütün hak ve özgürlüklerin eşit ölçüde bütün bireyler tarafından tanınmasını, kullanılmasını veya yararlanılmasını kaldırma veya zayıflatma amacına sahip, herhangi bir ayırma, dışlama, kısıtlama veya üstünlük tanıma olarak anlaşılması gerektiğine inanmaktadır” (U.N. Human Rights Committee, 1989).

Avrupa Konseyi de, Avrupa İnsan Hakları'nın ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi'ne Ek 12 Nolu Protokolü, benzer bir ayrımcılık tanımlı yaparak ayrımcılığı genel olarak yasaklar.

Protokol'deki tanımda; “Kanunda öngörülen haklardan yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasî veya başka görüşler, ulusal ya da sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensubiyet, servet, doğum veya başka bir statüden kaynaklanan herhangi bir nedenle ayırım yapılmaksızın sağlanır. Hiç kimse herhangi bir kamu otoritesi tarafından, yukarıda sayılan gerekçelerle ayrımcılığa tâbi tutulamaz” demektedir (Council of Europe, 2000).

Ayrımcılık; bir kişi ya da gruba yaş, ırk, renk, etnik köken, cinsiyet ya da medeni durum, özürlülük; dini inanç, cinsel tercih veya diğer kişisel özellikler nedeniyle başka kişi ya da gruplara göre farklı davranılması sonucu oluşur (Kolat, 2008).

Ayrımcılık toplumsal yaşamın tüm alanlarında rastlanan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çok farklı nedenlere bağlı olarak ve farklı görünümler içerisinde yaşanan ayrımcılığın temelinde “BEN ve ÖTEKİ” ayrımı yatmaktadır. Benden/bizden farklı olan, yani bize benzemeyen ötekidir. Ötekileri tanımlarken çok farklı nitelikler, cinsiyet, etnik köken, inanç, fiziksel özellikler, yerleşim birimi vb. kullanılabilir (Kolat, 2008).

Özürllüer yaşadıkları toplumlarda bir çok olumsuz tutum ve davranışla karşılaşabilmekte, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri farklılıklar gösterse de toplumların özürllüere karşı tutum ve davranışları benzerlikler göstermektedir. Ekonomik, sosyal ve siyasî yapı bozuklukları, toplumların bilgi eksikliği, yetersizliği, aldırmaızlığı, yanlış yaklaşımları, olumsuz tutumları, ayrımcılık ve fiziksel çevre koşulların yetersizliği özürllüelerin sıklıkla karşılaştıkları engellerdir. Özürllüelerin toplumlarda karşılaştıkları en önemli engellerden biri de onların üretici bireyler haline gelmelerini engelleyen tutumlardır. Çalışma yalnızca gelir getiren bir olgu olmayıp aynı zamanda özürllü bireyin toplum içindeki konumunu da belirlemektedir. “Bireyin sosyal statü sahibi olması ve topluma tam katılımı, tüketici olmaktan çıkıp üretici olmasına bağlıdır. Bu üretkenlik özürllü insanlarımızın psikolojik durumları nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır. Özürllüleri toplumun dışına iten, onları üretici yerine tüketici yapan, sosyal bütünleşmelerini engelleyen en önemli sorun ise özürllü ayrımcılığıdır (Ergün, 2006).

Özürllüere ilişkin olumsuz tutum ve davranışların geçmişi tarih kadar eskidir. “Eski çağlarda özürllüere ilişkin olumsuz algı ve yargılar (onların şeytan ve aşağı varlıklar oldukları, vb. inanışlar) yüzünden özürllüer katledilmişlerdir (Ergün, 2006).

Günümüz toplumlarında ise genellikle özürli insanların kendi sorumluluklarını üstlenemez ve bunları istese de yerine getiremez düşüncesi yaygındır. “Bu durum, özürli bireyin kendi sorunlarını çözebilmesini ve toplum içerisinde bağımsız bir birey olmasını engellemektedir. Gerçekte ise bireyi özürli durumuna getiren özürün kendisi değil, toplumun özürliye tepkisidir. Ayrıca bu türden bir toplumsal tepki özürli bireylerin bağımsızlığını sebepsiz şekilde reddeden bir adaletsizliğe neden olmaktadır” (Ergün, 2006).

Özürlilere karşı olumsuz tutum ve yargılar, genellikle özürli olmayan diğer bireylerin özürliyle iletişim kuramamasından kaynaklanmaktadır. “Bunların başında da onlarla yakın temasta bulunulmaması, nasıl ilişki kurulabileceğinin bilinmemesi, haklarında gerçekçi ve bilimsel bilgilerle donanımlı olunmaması, özürliyle birlikte olmanın getirdiği sorunlarla nasıl baş edileceğinin bilinmemesi, destek hizmetlerinin eksikliği gibi nedenlerden söz edilebilir. Bu nedenlerden kaynaklanan sorunların giderilmesine bağlı olarak özürliyle ilişkin tutumların değiştirilmesi mümkündür” (Ergün, 2006).

Toplumun özürliyle olan problemlerin kaynağının “ırkçılık ve cinsiyet ayrımcılığı gibi, bireysel düzeyde olduğu ve kurumsal uygulamalarla meydana çıktığı da söylenebilir.” Bireysel ve kurumsal uygulamalar da özürliyi toplumun dışına iterek onları diğerlerinden ayırır (Ergün, 2006).

Ayrımcılığın dört şekli bulunmaktadır. Bu; ayrıştırma-damgalama, marjinalleştirme, ötekileştirme ve sosyal dışlanma olarak karşımıza çıkar.

Damgalama-Ayrıştırma; bireyin onur kırıcı bir tutumla karşı karşıya kalma sürecidir. Marjinalleştirme ise; bireyin sosyal hayatın dışında kalma sürecidir. Bu durum özürli bireyi etkili bir şekilde “vatandaşlık, kaynaklar, eğitim, çalışma, ev edinme vb. konularındaki yaşamlardan reddeder” (Kolat, 2008).

Marjinal birey sosyal hayatın idarî ve ekonomik işleyişinden dışlanır, kişinin kendi hayatı üzerindeki otoritesi elinden alır (Kolat, 2008).

Damgalama ve marjinalleştirmenin her biri eksikliği olan bireyi sosyal hayatın dışına iter ve insanları özürlü hale getirir. İkisi arasındaki önemli farklılık, damgalamanın genellikle birebir ilişkilerin yaşandığı aile, arkadaş çevresi, komşular ve iş yerindeki samimî gruplarda kendiliğinden meydana gelen “bireysel ve resmî olmayan bir yapıda olmasıdır” (Kolat, 2008).

Marjinalleşme ise; bürokrasi gibi samimî olmayan “resmî ve kendiliğinden meydana gelmeyen” ilişkilerin yaşandığı daha ikincil bir çevrede ortaya çıkar. Ayrıca marjinalleşme, bireyin içinde yaşadığı toplumdaki ekonomik ve idarî ilişkilerine de yansır. Bu yüzden “marjinalleşmiş bir dünyada nitelikli ve mesleklerinde yeterli olanlar özürlerinden dolayı geri çevrilirler” (Kolat, 2008).

“Özürlülüğün sorunları açısından ayrımcılık bağlamı yaklaşımlar öncelikle özürlülük konusunda var olan kurumsal yapılardan kaynaklanmaktadır. Modernliğin kurum temelli mantığı özürlülük konusunda ayrımcılığı belirleyecek bir yapının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu durum ayrımcılığın kurumsallaştırılması olarak nitelendirilebilir.” Bu anlayış ve tutumlar nedeniyle özürlü bireyler toplum içinde hak ettiği yeri alamaz, dışlanarak “şeyleştirilmeye” bağlı olarak yaşamlarını sürdürmeleri istenir. Şeyleştirme veya ötekileştirme de diyebileceğimiz bu durum kurumsal yapılarla da desteklenir (Kolat, 2008).

Sosyal dışlanma ise; statik olmaktan çok dinamik bir kavramdır ve bir süreci ifade etmektedir. Sivil, politik, ekonomik ve sosyal vatandaşlık haklarından mahrum olma- edilme durumu olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre, sosyal dışlanma toplumla bireyin sosyal, ekonomik, politik ve kültürel sistemlerin tümünden, kısmen veya tamamen yoksun olma dinamik süresidir (Kolat, 2008).

Ayrımcılıkla mücadele konusu, sosyal dışlanmayla mücadelesi ile de yakından ilgilidir. En fazla sosyal dışlanma tehlikesi altında olanlar; farklı kökenlere sahip kimseler, kadınlar, yaşlılar ve özürlülerdir. İşsizlik, alkol ve ilaç bağımlılığı, fiziksel veya zihinsel özürlülük, ailede rolün azalması vb. nedenler de toplumsal dışlanmaya sebep olabilmektedir (Ergün, 2006).

Türkiye’de özürllürelere yönelik ayrımcılıkla mücadele

Ülkemizde ayrımcılık olgusu yeni bir kavramdır ve daha çok özürllülüğün dışındaki ayrımcılık popülerdir. Ancak toplumumuzda özürllü ayrımcılığ, daha somut, gözle görünür ve günlük hayatta örneklerine çok rastlayabileceğimiz bir sorundur (Kolat, 2008).

Günümüz Türkiye’sinde özürllüler aileden ve toplumdan daha az destek almakta ve hizmetlere (eğitim, kaynaştırma, rehabilitasyon hizmetleri vb.) ulaşmada daha fazla zorluk çekmektedirler. Ekonomik açıdan daha fazla bağımlı olan özürllü bireyler, eğitimlerinin sınırlı olması, mesleki eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamamaları, olumsuz bakış açısı gibi nedenlerle işverenlerce tercih edilmeyen ve fiziksel, seksüel, psikolojik şiddete ve istismara daha çok maruz kalan bir kesimi oluşturmaktadırlar (Osunluk ve Uğurlu, 2006).

Özürllüler, emek piyasasında deneme süresinden sonra işveren tarafından işten çıkarılabilmektedirler. Kota kurallarının ihlali için para cezası ödemek istemeyen işverenler “işe al ve işten çıkar” stratejisi uygulamaktadırlar. Bazen işverenler çalışanı işe gelmemeye veya erken emekli olmaya zorlamaktadırlar (Kolat, 2008).

Özürllü bireyler çoğunlukla mimari engeller nedeniyle toplumsal alanlara ulaşmada zorluklar yaşamaktadırlar. Yaşadıkları konutların çoğu özürllülerine uygun değildir. Toplu taşıma araçlarının büyük bölümü özürllülere uygun değildir. Eğitim ve öğretim özürllüler için ülkemizde öncelikli sayılmamaktadır. Gerekli özel destek güvencesi sağlayan engelsiz sistemlere ihtiyaç duyulmaktadır (Kolat, 2008).

İnsan onuruna yaraşır ve toplumla kaynaşan yaşam biçimi özürllülerin en doğal hakkı ve devletin görevidir. Devletin özürllüler ve özürllülük konusunu, eğitsel ve örgütsel yönleriyle bir bütün olarak ele alması insan haklarının bir gereğidir (Ergün, 2006).

Ülkemizde özürllülerle ilgili mevzuata baktığımızda Cumhuriyet Dönemi'nde toplumun refahını ve insan değerini ön planda tutan bir düşüncenin varlığı ve sosyal hukuk devleti anlayışı içinde, eşitlik ilkesi çerçevesinde, özürllülerin kanunlar karşısında tüm vatandaşlara tanınan kanunî hak ve görevlere sahip oldukları ifade edilmiş, çıkartılan çeşitli Anayasa ve yasalarda özürllüleri koruyucu hükümler yer almış, çıkartılan özel yasalarla da özel eğitimleri, çalışma hayatına katılımları ve sosyal yardımlardan yararlanmaları güvence altına alınmıştır (Ergün, 2006).

2005 yılında kabul edilen, Yeni Türk Ceza Kanunu özürllülere dayalı ayrımcılığın suç olduğunu belirtmektedir. 01.07.2005 tarih ve 5378 sayılı “Özürllüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un” 41. maddesi ile, Türk Ceza Kanunu'nun 122. maddesinin birinci fıkrasında geçen “dil, ırk, renk, cinsiyet,” ibaresinden sonra gelmek üzere “özürllülük” ibaresi eklenmiştir (Kolât, 2008).

5378 sayılı yasa ile özürllülere yönelik politikaların temel esasının ayrımcılıkla mücadele olması hedeflenmiştir. Söz konusu “özürllülük” ibaresinin eklenmesi, Avrupa Birliği Komisyonu'nun ayrımcılık yapılamayacak konuların, hepsinin adının açıkça yazılmasının özellikle gerekli olduğunu belirtmesi açısından da önemlidir (Ergün, 2006).

2005 yılında kabul edilen Özürllüler Kanunu ve bazı yasalarda özürllülere yönelik ayrımcılık yasağı getirilmiştir. Ancak, Avrupa Birliği sürecinde bulunan Türkiye'nin ileriki dönemlerde gerçekleşecek mevzuat taramasında var olan sorunlar daha iyi görünecektir. Avrupa Birliği'nin Kopenhag Kriterleri çerçevesinde istediği ve temel haklar içinde yer alan Ayrımcılıkla Mücadele Planı Türkiye'yi sadece yasal zeminde değil hayata geçirme bakımında da oldukça zorlayacaktır (Kolât, 2008).

Avrupa Birliği'nde özörlölere yönelik ayrımcılıkla mücadele

Ayrımcılığın önlenmesi ilkesi Avrupa Birliği Hukukunun genel ilkelerinden biridir. Bir dizi farklı bağlamda antlaşma metinlerinde de ifadesini bulmuştur.

Aralık 2000'de ilan edilmiş olan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının; 21. maddesi'ne göre; (1) “Cinsiyet, ırk, renk, etnik ve sosyal köken, genetik özellikler, dil, din ya da inanç, siyasi ya da herhangi bir başka görüş, bir ulusal azınlığın üyesi olma, mülkiyet, doğum, özörlölük, yaş ya da cinsel yönelim gibi temellere dayanan her türlü ayrımcılık yasaktır” (Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, 2000).

(2). “Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmanın ve Avrupa Birliği Antlaşmasının uygulama alanı kapsamında ve bu Antlaşmaların özel hükümlerine hâlel gelmemek kaydıyla, milliyet esasına dayalı her türlü ayrımcılık yasaktır” hükümleri yer almaktadır (Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, 2000).

Avrupa Toplulukları Anlaşması'nın 13. maddesinde ise şu hüküm yer almaktadır: “Konsey, bu antlaşmanın diğer hükümlerine dokunmaksızın ve topluluk hakkında kendisine devredilen yetki sınırları içinde kalmak koşuluyla, Komisyondan gelen bir teklif üzerine ve Avrupa Parlamentosu'na danıştıktan sonra cinsiyet, ırk ve etnik köken, din ya da inanç, özörlölük, yaş ya da cinsel yönelim temelinde ayrımcılığa karşı mücadele etmek üzere uygun tedbirleri almak amacıyla oybirliği ile hareket edebilir.” Bu kural doğrudan bir ayrımcılık yasağı içermemekle birlikte, Avrupa Birliği'ni sayılan ayrımcılık türlerine karşı önlem almaya olanak tanıyan bir yetkilendirici hüküm içermektedir (Kolat, 2008).

Avrupa Birliği ayrımcılıkla mücadele yapısını oluşturma amacıyla ayrımcılığı somutlaştırmıştır. Bu çerçevede genel kabul görmüş ortak bir tanımlamaya gitmiştir. Buna göre ayrımcılık kavramını eşit muamele ilkesine dayandırmış ve dolaylı-doğrudan veya taciz nedeniyle bir kimseye ayrımcılık uygulanmasını isteyen bir talimat ayrımcılık olarak yorumlanmaktadır (Kolat, 2008).

27 Kasım 2000 tarih ve 750 sayılı Konsey kararıyla 2001-2006 yılları arasında Avrupa Birliği ülkelerinde ayrımcılığın her türü ile mücadele etmek amacıyla bir program uygulanmasına karar verilmiştir. Bu çerçevede 2000/78 ve 2000/43 sayılı iki direktif çıkarılmıştır (Kolat, 2008).

- Irk ve Etnik Kökene Bakılmaksızın Kişilere Eşit Muamele Edilmesi İlkesinin Uygulamaya Konmasına İlişkin Direktif, Konsey Direktifi 2000/43/EC.
- İstihdam ve İş Konusunda Eşit Muamele İçin Bir Genel Çerçeve Oluşturulmasına İlişkin Konsey Direktifi, Konsey Direktifi 2000/78/EC.

İngiltere mevzuat alanında çok ileri bir ülkedir. Çıkarılan İngiltere Özürlüler Ayrımcılık Yasası (DDA) pek çok Avrupa ülkesine ilham kaynağı olmuştur. Ayrımcılık kavramının, ileride daha büyük sorunlar yaratacağını bilen İngiliz hükümeti kağıt üzerinde iyi iş çıkarmış ve uygulamanın denetlenmesi amacıyla “eşitlik kurumu” oluşturmuştur. Ancak verilen cezaların yetersizliği ve yaptırım gücünü eksik yönlerdir. Uygulamada eksikleri olsa da, İngiltere sosyal politika alanında dünyada sayılı ve ayrımcılıkla mücadele konusunda da Avrupa’da lider diyebileceğimiz ülkedir (Kolat, 2008).

Avrupa Birliği ayrımcılıkla mücadele yapısını oluşturma amacıyla ayrımcılığı somutlaştırmıştır. Bu çerçevede genel kabul görmüş ortak bir tanımlamaya gitmiştir. Buna göre ayrımcılık kavramını eşit muamele ilkesine dayandırmış ve dolaylı-doğrudan veya taciz nedeniyle bir kimseye ayrımcılık uygulanmasını isteyen bir talimat ayrımcılık olarak yorumlanmaktadır (Kolat, 2008).

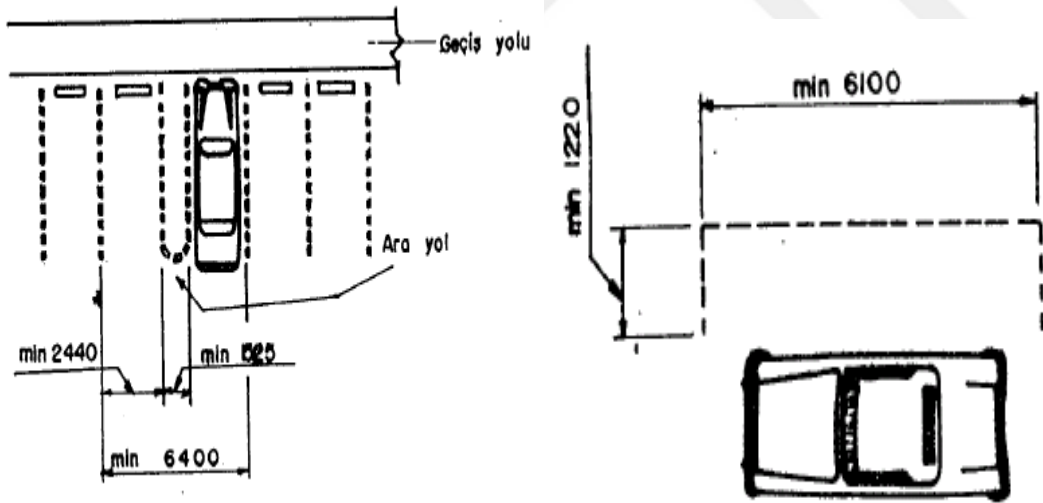
2.5. Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları

2.5.1. Bina yakın yerlerinin düzenlenmesi kuralları

Özürlülere yönelik olarak bina yakın çevresinin düzenlenmesinin, özürlülerin bina girişine gelmek için kullandıkları bütün alanların ulaşabilir hale getirilmesi şeklinde tanımlanabilir. Kaldırımlar, yürüme yolları, meydanlar, yolcu indirme-bindirme alanları, otoparklar, ile bu alanlardaki seviye farklılıkları için yapılan rampalar ve merdivenler bu bölüm içinde incelenecektir (Yörük, 2003).

a. Otoparklar

Özürlüler için otopark, mümkün olduğunca bina girişine yakın bir yerde düşünülmelidir (Şekil 2.5.1). Mümkünse otoparkın üstü kapalı olmalı, otopark ile bina arası ve giriş kapısı gece kullanımı için iyi bir şekilde aydınlatılmalıdır (TS 9111, 1991).

Şekil 2.5.1. Otopark iki taraflı ve tek taraflı kullanım (TS 9111, 1991)

Türkiye'deki Otopark Yönetmeliği'ne göre, en az bir tane olmak üzere, her yirmi otopark için bir tane (toplam otopark sayısının % 5'i) işaretlenmiş özürlü otopark yeri ayrılmalıdır. Tablo 12 'de A.B.D 'deki özürllüer için ayrılması gerekli otopark sayısını tespit eden tabloda, Türkiye'deki Otopark Yönetmeliği'nden farklı olarak toplam otopark sayısı artıkça özürlü otoparkı oranının azaldığı görölmektedir (Yörük, 2003).

Tablo.12. Özürllüer için ayrılması gerekli otopark sayısı (ADAAG, 2002)

Toplam otopark sayısı	Özürllüer için ayrılması gerekli otopark sayısı
1 - 25	1
26 - 50	2
51 - 75	3
76 - 100	4
101 - 150	5
151 - 200	6
201 - 300	7
301 - 400	8
401 - 500	9
501 - 1000	% 2' si
1001 ve üzeri	20 + birim üzerindeki her yüzlük dilim için 1

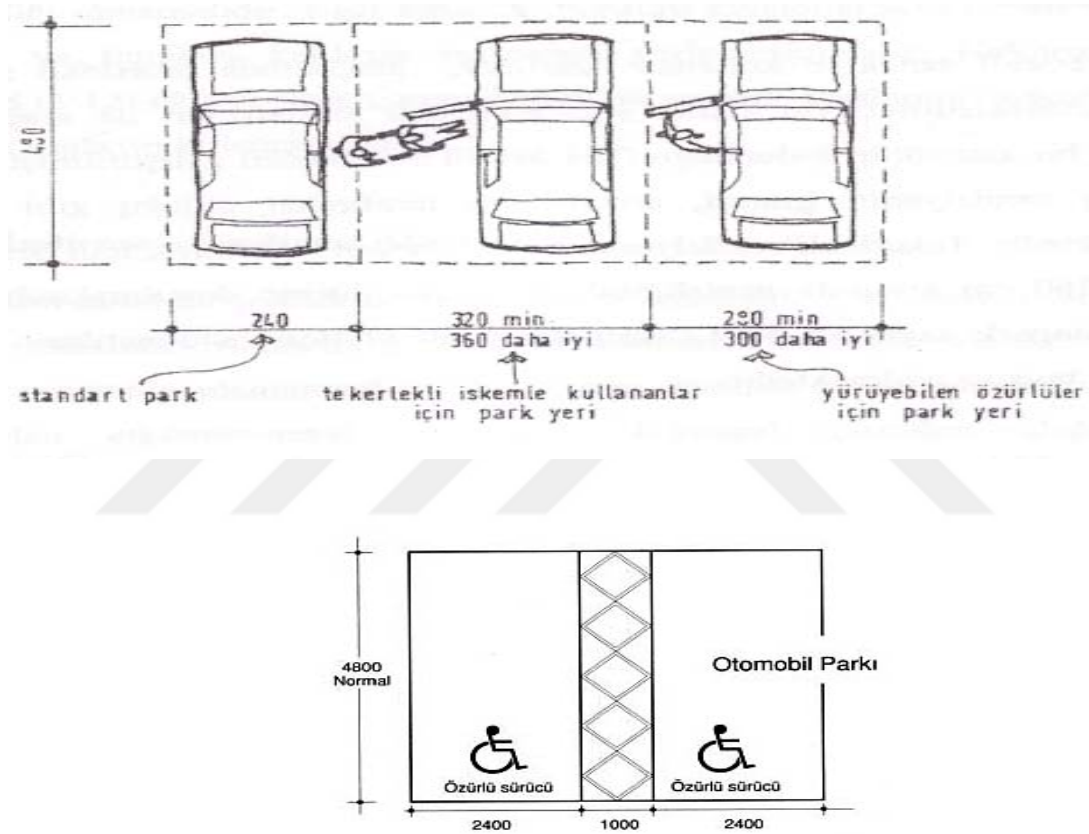
Park yeri

Özürllü için ayrılan otopark yeri, herkes tarafından kolayca görölebilecek bir yerde, uluslar arası normlara uygun ICTA ulaşabilirlik sembolü ile belirtilmeli ve bu otoparkın başka araçlar tarafından kullanılmasına izin verilmemelidir. Özürllü otoparkının mümkün olduğu ölçüde eğimsiz yapılmalı eğer eğitim varsa otoparkın eni ve boyu doğrultusundaki eğimi %2'i aşmaması gereklidir (Yörük, 2003).

Park alanı

Özürllüer standart ölçüdeki araçları kullandıklarında standart ölçüdeki her bir park yerinin araç kapısının açıldığı kenarına tekerlekli sandalye kullanan için Şekil 2.5.2'deki gibi 90 ila 120 cm genişliğinde bir alan gereklidir (Yörük, 2003).

Bu genişliğin arabaların park ettiği alandaki zeminle aynı seviyede olması ve park alanı boyunca devam etmesi gerekmektedir. Bu alanda araçtan, tekerlekli sandalyeye geçen özürlü gerekli manevrayı yapabilmektedir. İki tane özürlü otopark yerinin yan yana geldiği durumlarda eğer iki araç ters yönde park ediyorsa aynı alanı kullanmaları mümkündür. Yola paralel olarak yapılan park yerlerinde, yine kapı yanında 150 cm'lik alan bırakmak kaydıyla 610 cm uzunluğunda park yeri yapılabilir (Yörük, 2003).

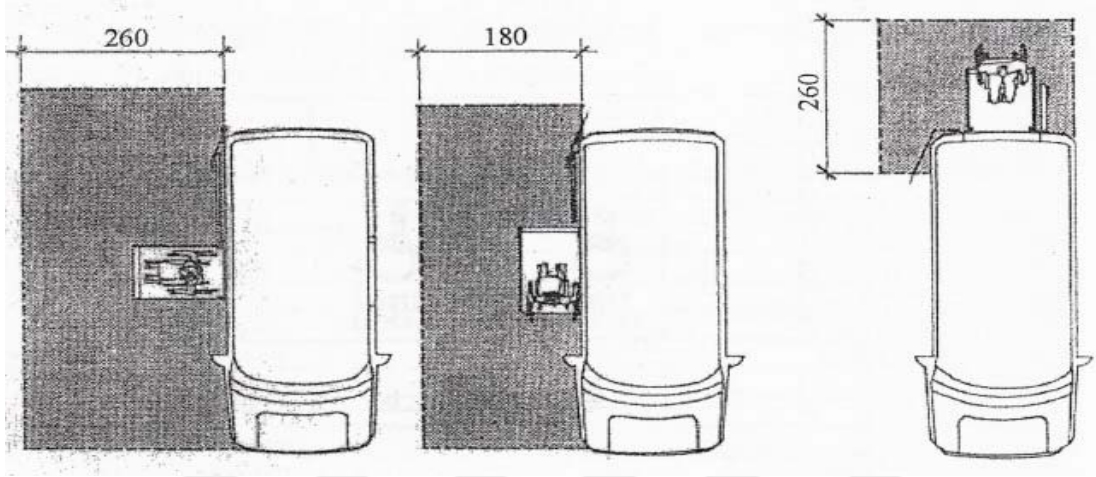

Şekil 2.5.2. Özürlüler için park yeri ve alanı (Yörük, 2003)

Özel araçlar

Bazı tekerlekli sandalye kullanan özürlüler, araçlarında tekerlekli sandalye ile birlikte seyahat etmektedirler. Bu kişiler için tekerlekli sandalyeleri ile araçlara inip binmelerini sağlayan bir asansörün bulunduğu özel özürlü minibüsleri geliştirilmiştir (Yörük, 2003).

Bu özel araçlardan tekerlekli sandalyenin inmesi, aracın ayan tarafından olduğu gibi arka kapısından da olabilmektedir. Tekerlekli sandalyenin bu araçlardan inebilmesi için Şekil 2.5.3’de olduğu gibi 180 ila 260 cm arasında genişliğinde bir alana ihtiyaç duyulmaktadır. Özürlüler ayrılmış toplam otopark sayısının %12’sinin hareketli platformla donatılmış olan minibüsler için ayrılması tavsiye edilmektedir (Yörük, 2003).

Şekil 2.5.3. Özürlüler için özel düzenlenmiş minibüs (Yörük, 2003)

Park alanlarının kaplamaları

Park alanları, ve bunların kenarlarındaki indirme bindirme alanları ile ilgili diğer alanlar beton, tuğla ya da asfalt gibi sert yüzeyli malzemeler ile kaplanmalıdır. Kıрма taş ve benzeri gibi sıkıştırıldıklarında düzgün bir yüzey oluşturabilen başka malzemeler de kullanılabilir. Çakıl, kum, toprak gibi yumuşak veya gevşek malzemeler tekerlekli sandalye kullananlar ve yürüyebilen özürlüler için uygun olmadığından tercih edilmemelidir (Yörük, 2003).

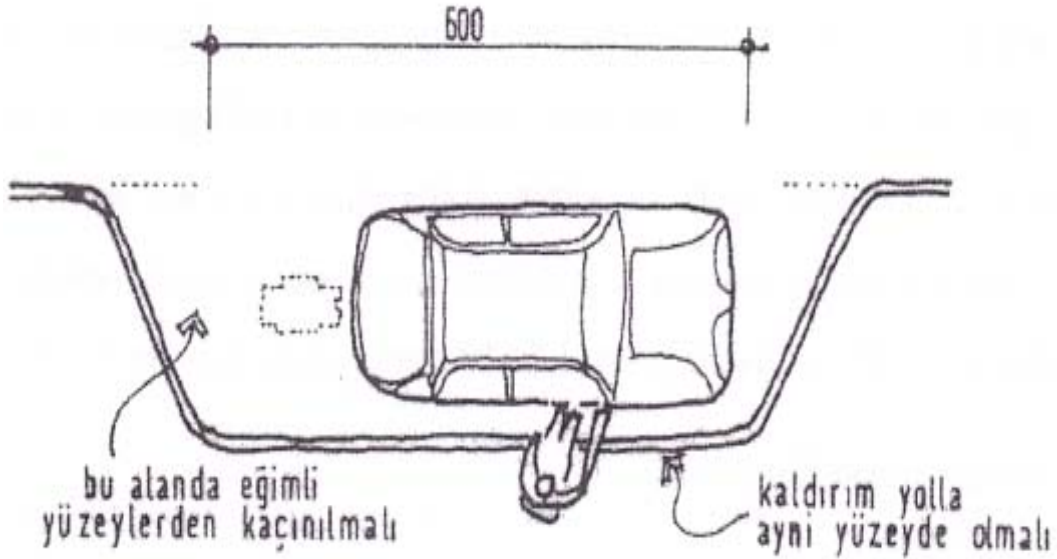
Park alanlarındaki kaldırımlar

Park alanlar, indirme bindirme yerleri ve bunun bitişiğindeki yaya yolu kullanım kolaylığı açısından mümkünse aynı seviyede olmalıdır. Kaldırımla bu alanlar arasında 6 mm den çok seviye değişikliği olmamalıdır (Yörük, 2003).

Eğer kaldırım bordürü kullanılacaksa bunlar özürlü geçişleri için kesilmeli ve buralara kaldırım rampaları yerleştirilmelidir. Kaldırım rampalarının maksimum % 8 (1:12) eğimli olmalı, rampalar trafik ve park alanların taşıyacak biçimde değil, kaldırım içinde başlayıp bitirilmelidir (Yörük, 2003).

b. Yolcu indirme – bindirme

Özürlü yolcuların rahat bir şekilde araçlarından inebilmeleri ve araçlarına binebilmeleri için bir araç nişi yapılmalıdır. Bu niş trafik akışını aksamamak kaydıyla, mümkün olduğunca bina girişine yakın bir yerde planlanmalıdır. Bu alanın üstünün kapalı olması, özürülülerin kötü hava şartlarından etkilenmemesi sağlayacaktır. Güvenlik açısından olduğu kadar görme özürülüler için de araçtan, bina girişine kadar olan alanın aydınlatılması faydalı olacaktır. Şekil 2.5.4’de otomobil için düzenlenmiş bir araç nişi gösterilmektedir (Yörük, 2003).

Şekil 2.5.4. Yolcu indirme bindirme alanları (Yörük, 2003)

İniş – biniş yerleri

Araç nişinin en az uzunluğu 600 cm olmalıdır. Aracın yanaşabilmesi için gerekli olan 250 cm genişliğin yanında, özürülülerin araçtan tekerlekli sandalyeye geçtikleri ve tekerlekli sandalyenin manevra yapabilmesine olanak sağlayan, niş boyunca uzanan 150 cm genişliğinde bir alana ihtiyaç duyulmaktadır. Araçtan inen tekerlekli sandalye kullanıcısı bu alanda kaldırım rampası vasıtasıyla kaldırım çıkabilmektedir. Burada yapılan rampaların eğimi % 8'i, (1:12) rampa ile yolun birleştiği noktadaki kot farkı da 12 mm'yi aşmamalıdır. Genişliğin 90 cm'den az olmaması gereken bu rampaların bazıları kaldırım üzerinde yapıldığı gibi yol üzerine yapılan şekilleri de vardır. Ancak yol kısmında yapılan rampalar hem araçların yanaşmalarını güçleştirmekte hem de tekerlekli sandalyenin manevra alanını daralmaktadır. Bu yüzden kaldırım içinde rampa çözümleri tercih edilmelidir.

Özürülülerin özellikle turlar şeklinde otobüslerle de turizm tesislerine geleceği göz önüne alınarak, otobüslerin yanaşabileceği bir alanın hazırlanması düşünülmelidir. Tekerlekli sandalyenin asansör vasıtasıyla araçtan inebilmesi için otobüsün park ettiği alanın yanında 240 cm genişliğinde alan düzenlenmelidir. Şekil 2.5.4'de özürülüler için düzenlenmiş yolcu indirme bindirme alanları görülmektedir (Yörük, 2003).

c. Kaldırımlar ve yaya yolları

Kaldırımlar ve yaya yolları tekerlekli sandalyenin rahatça geçebileceği genişlikte düzenlenmelidir. Yol üzerinde ki aydınlatma direği, reklam panosu çöp kutusu, ağaçlar, bitkiler, yangın muslukları, kaldırım bordürleri gibi bütün fiziki engeller haricinde, tekerlekli sandalye için 90 cm geçiş genişliği yerli olacaktır. Tekerlekli sandalye ile yürüyen bir insanın yan yana geçebilmeleri için gerekli olan genişlik 150 cm olmaktadır. Ayrıca baston kullanan bir özürülü yürüyebilmek için yaklaşık olarak 70 cm, koltuk değneği kullanan özürülü ise 80 cm genişlikte bir alana ihtiyaç duymaktadır. Yük taşıyan veya bebek arabası kullanan bir insanda normal yürüyen bir insana oranla daha geniş yürüme alanına ihtiyaç duymaktadır (Yörük, 2003).

Bütün bu özürlü gruplarının aynı anda yaya yolu üzerinde karşılaşacağı düşük bir ihtimal olsa dahi kaldırımların ve yürüme yollarının en azından tekerlekli sandalye ile yürüyen bir insanın rahatça geçebileceği genişlik olan 120 cm olması gereklidir. Yaya akışındaki daha yoğun olduğu kaldırımlarda genişlik artırılmalıdır. Türk standartlarına göre girişte izlenecek yolun genişliği en az 300 cm, bahçe yollarında ise en az 200cm olmalıdır (TS 9111, 1991).

Kaldırımların eğimi % 5'den (1:20) fazla olmamalıdır. % 5'den (1:20) fazla olan eğim tekerlekli sandalye kullananlar için yorucu olmakta aynı zamanda da tekerlekli sandalyenin kontrol edilmesini zorlaştırmaktadır. Baston, koltuk değneği gibi yardımcı gereçler kullanan özürllüer için yokuş inip çıkmak, onları zorlamaktadır. Bu bakımdan eğimin süreli ya da %5'in (1:20) üzerinde olduğu durumlarda belirli aralıklarla (yaklaşık 100 metrede bir) özürllüerın kısa süreli olarak dinlenebilecekleri 150 x 150 cm'lik sahanlıklar yapılması tavsiye edilmektedir. Bazı yaya yollarında, kaldırım eni doğrultusunda tek ya da çift yöne doğru eğim yapılmaktadır. Bu eğimin özürllüer için sorun yaratmaması için %2'yi (1:50) geçmemesi gereklidir. Şekil 2.5.4'te özürllüer için düzenlenen bir kaldırım gösterilmektedir (Yörük, 2003).

Kaldırımların yüksek olması tekerlekli sandalye kullanıcıları için kaldırımdan yola inip çıkmayı zor güçleştirmektedir. Ayrıca kaldırımla yolu ayıran bordürlerin yüksek yapılması da bu problemi daha da büyötmektedir. Görme özürllüer ise yollarını bulabilmek için kaldırım ile yol arasındaki kot farkından ve bordürlerden yararlanırlar. Bu bakımdan kaldırımların yoldan belirli bir yükseklikte yapılması gereklidir. İmar yasalarında bu yükseklik 6-14 cm arasında ön görölmektedir. Yaya geçitlerinin olduğu yerlerde kaldırımdan yola kadar inen rampalar yapılmalıdır (Yörük, 2003).

Yaya yolları ve kaldırım kaplamaları

Kaldırım ve yaya yollarının kaplamaları düzgün fakat pürüzlü olmalıdır. Kaygan zeminler bütün insanlar için olduğu gibi özürllüer için de tehlike yaratabilirler (Yörük, 2003).

Zeminin bir miktar pürüzlü olması tekerlekli sandalyenin hareket etmesini kolaylaştıracağından, kullananların daha az güç sarf etmelerine yol açacaktır. Tablo 13’de tekerlekli sandalye kullanan ve yürüyebilen bedensel özurlüler için hangi kaplamaların elverişli olup olmadığı gösterilmektedir (Yörük, 2003).

Tablo 13. Yaya yolları kaplamalarının özurlülerin kullanımına uygunluğu (SN 521 500 Normu, 2001)

Kaplama Türü	Kullanılabilir: Tekerlekli Sandalyeler	Kullanılabilir: Hareket Özurlüler	Kaymaz: Hareket Özurlüler
Çakıl/ Kum -oynar (hareketli) -kompakt (sıkıştırılmış)	Elverişsiz Elverişli	Elverişsiz Elverişli	Az Elverişli Elverişli
Asfalt/Çimento -pürüzsüz -pürüzlü	Elverişli Elverişli	Elverişli Elverişli	Az Elverişli Elverişli
Doğal Taş Döşeme (düz yüzü/ derzleri küçük)	Elverişsiz	Az Elverişli	Elverişli
Karma Taş Döşeme (düz yüzü/ derzleri küçük)	Elverişli	Elverişli	Elverişli
Doğal Taş Döşeme - ham - kesilmiş - parlatılmış / cilalanmış	Elverişsiz Elverişli Elverişli	Az Elverişli Elverişli Elverişli	Elverişli Elverişli Elverişsiz
Doğal Taş Döşeme - ham - kesilmiş - parlatılmış / cilalanmış	Az Elverişli Elverişli Elverişli	Az Elverişli Elverişli Elverişli	Az Elverişli Elverişli Elverişsiz
Kauçuk veya Sentetik Malzeme Kaplama	Elverişli	Elverişsiz	Az Elverişli

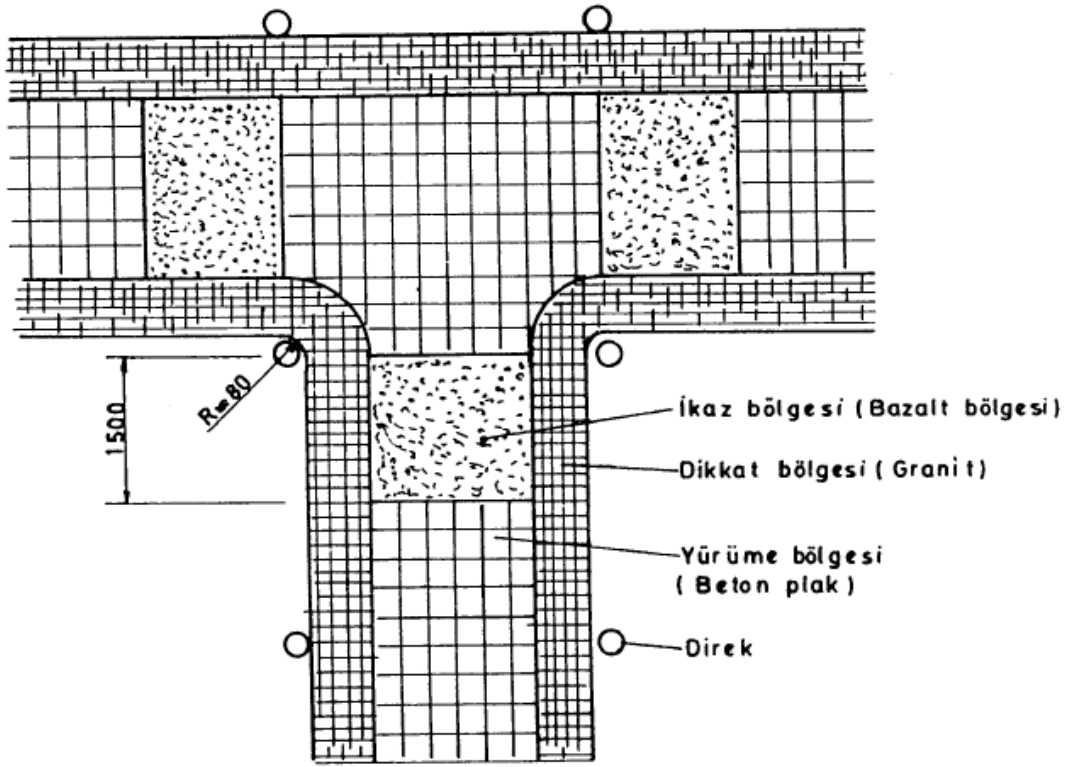
Yaya yolları sert ve sabit malzemeden yapılmalıdır. Bu konuda en tercih edilen yüzey kaplamaları bitümlü makadam ve asfalttır. Sıkıştırılmış, serbest çakıl yüzeylerden özellikle kaçınılmalıdır.

Hazır ünite elemanlar kullanılacaksa, bunlar çok dikkatli döşenmeli derzleri girinti ya da çıkıntı yapmadan ünite elemanlarının yüzeyleri ile aynı seviyede düzenlenmelidir. Düz olmayıp yükseklik farklılıkları içeren malzemelerden oluşturulmuş yaya yolları hem yürüyebilen ve hem de tekerlekli sandalye kullanan özürllüler açısından tehlike yaratabilirler. Bu tür yüzeyler yürüyebilen özürllülerin tökezleme ya da düşmelerine, tekerlekli sandalyelerin ise yön değiştirmelerine neden olabilir (Yörük, 2003).

Hazır beton plakların kaymaya neden olabilecek yüzeyleri çıkıntı yapan lastik elemanlarla takviye edilerek iyileştirilebilir. Tuğla kaplama, seviye farklılığı olmayacak ve derzleri tuğlalarla aynı yüzeyde bitirilecek biçimde düzenlendiğinde kullanılabilir. Granit parke taş döşeme kullanımı açısından pek tavsiye edilmez ancak mutlaka kullanılacaksa bunların yine tuğla döşemede olduğu gibi derzlerin aynı yüzeyde bitirilecek biçimde olmalıdır (Yörük, 2003).

Yaya yolları ve kaldırımların kaplamalarında farklı renkte ve farklı malzeme kullanılarak görme özürllüler için kolaylık sağlanabilmektedir. Bu sayede görme özürllüler yol üzerindeki, kendileri için tehlike oluşturabilecek yükseklik ayrımları, trafik bölgeleri, havuzlar gibi engelleri far edebilmektedir. Yaya yolları üç birimden farklı özellikte malzemeler kullanılarak ikaz, dikkat ve yürüme bölgesi şeklinde üç bölüme ayrılır (Yörük, 2003).

Türk Standartlarına göre şekil 2.5.5'te gösterildiği şekilde yürüme bölgesi, beton plaka; yakında engel olduğunu ifade eden dikkat bölgesi, granitle; bir kesişme, kapı veya merdiven olduğunu anlatan ikaz bölgesi ise bazalt plaka ile kaplanmalıdır (TS 9111, 1991).

Şekil 2.5.5. Bahçe yolları kaplama malzemesi (TS 9111, 1991)

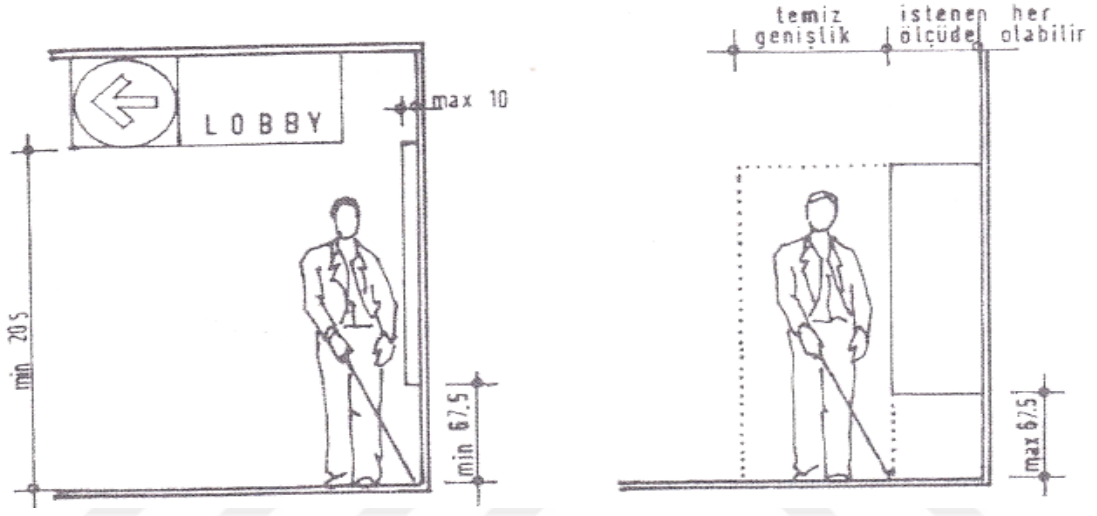
Eğer yaya yolunun kenarındaki kısım yaya yolundan daha aşağı seviyede ise ve eğer bu yükseklik 10 cm aşıyorsa yolun bu kenarına yüksekliği en az 10 cm olan bir uyarı bordürü yerleştirilmelidir. Yaya yolunun trafiğe bitişik olduğu ve bordürün bulunmadığı durumlarda, yaya yolunun yüzeyinde trafik yoluna yakın kısmında dokulu bir uyarı bandı sağlanmalıdır. Bu bandın genişliği en az 90 cm olmalıdır (Yörük, 2003).

Kaldırım rampaları

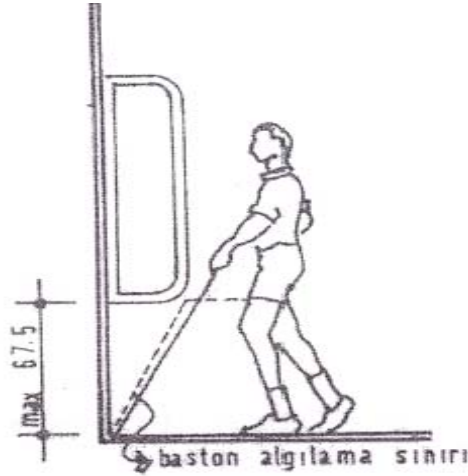
Özrürlürlere uygun bir yolun kaldırımımla kesiştiği her noktada özrürlürlere uygun bir kaldırım rampası yapılması gereklidir. Bu rampaların eğimi % 6'yı geçmemelidir. Rampanın genişliği en az tekerlekli sandalyenin geçebilmesi için eğik yan yüzeyleri hariç 90 cm olmalıdır (Yörük, 2003).

Çıkıntı ve asılı nesnelere

Yaya yolları üzerindeki saçaklar, tentenler, ağaç dalları ile trafik tabelaları, reklam panoları gibi çıkıntılı ya da askılı nesnelerin zeminden yüksekliği, İmar Yönetmeliği'ne göre 200 cm'den zorunlu hallerde de 190 cm'den olmamalıdır. Eğer baş kurtarma mesafesi 200 cm altına düşüyorsa özellikle görme engelliler için buralarda onları uyaracak engeller oluşturulmalıdır (Yörük, 2003).

Duvara Paralel Yürüme

Duvara Dik Yürüme

Şekil 2.5.7. Asılı ve çıkıntılı nesnelere (Yörük, 2003)

Beyaz baston kullanan görme özürlüler için diğer bir tehlikeli durum da zeminden 67,5 cm yükseklikte çıkıntı yapan (telefonlar gibi) engellerdir. Şekil 2.5.7’de de görüldüğü üzere, görme özürlü bastonunu eğik tuttuğu için bastonla engeli fark etmeden önce engele çarpabilmektedir. Bunu engellemek için zeminden yüksekliği 67,5cm den fazla olan engellerin zemine en fazla 10cm çıkıntı yapacak şekilde yerleştirilmelidir (Yörük, 2003).

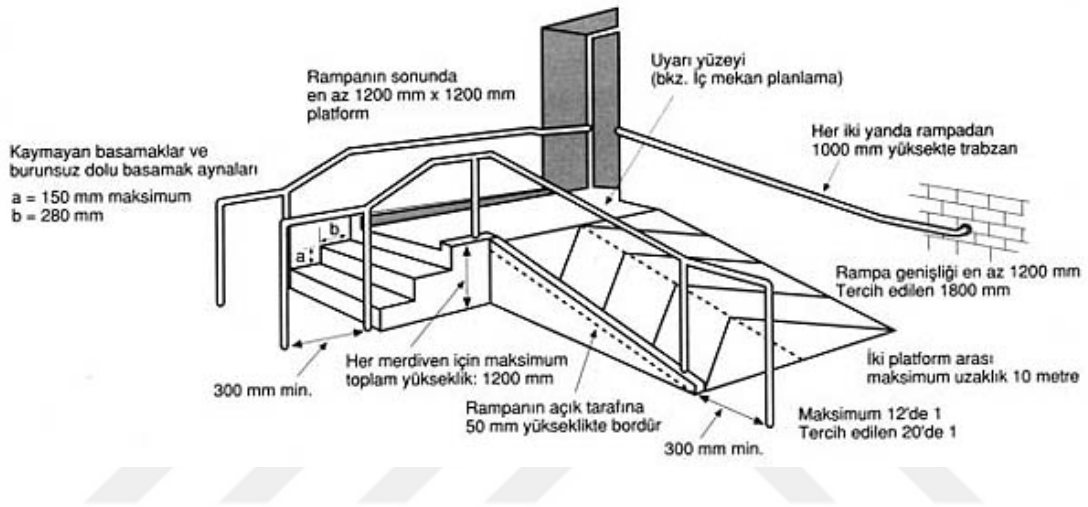
d. Rampalar

Rampalar farklı seviyelerdeki yerleri birbirine bağlayan düşey sirkülasyon elemanıdır. Rampaların eğiminin %8 in (1: 12)üzerine çıkmamalıdır. İstisnai olarak, eğer başka bir çözüm yolu yoksa ve özürlüler diğer bir kişinin yardımından yararlanabiliyorlarsa bu eğilim % 12 ye (1: 8) kadar çıkabilir. Eğer rampanın eni doğrultusunda eğim varsa, bu eğim de %2 yi (1: 50) aşmamalıdır. Rampanın yüzeyleri stabil, düzgün, kaymaz olmalı ve rampanın açık yanlarında kenar koruma bordürü ve kenar korkulukları yapılmalıdır. Kötü hava koşullarından etkilenmemesi ile bina dışındaki rampaların üzerleri mümkünse kapatılmalıdır. Rampanın genişliği koruma bordürü ve korkuluklar hariç en az 90cm olmalıdır. Rampaların uzunluğu 6 m’yi geçmemesi tavsiye edilmekle birlikte, daha uzun rampalarda yapılabilmektedir. Eğimin dercesine göre belli aralıklarla tekerlekli sandalyenin durabileceği, manevra yapabileceği sahanlıkların yapılması gereklidir . Tablo 14’ de eğimlerine göre rampalar için maksimum rampa yüksekliği ve uzunluğu görülmektedir (Yörük, 2003).

Tablo 14. Rampaların eğime maksimum yükseklikleri ve uzunlukları (UFAS, 1984)

Rampanın Eğimi	Rampanın Maksimum Yüksekliği(cm)	Rampanın Maksimum Uzunluğu (m)
% 8 - % 6,5 (1:12 – 1:16)	76 cm	9 m
% 6,5 - % 5 (1:16 – 1:20)	76 cm	12 m

Farklı seviyelerdeki yerler birbirine rampalarla bağlanmalıdır. Rampa yüzeyleri sert, tabii, kaymaz ve düzgün olmalıdır. Bina girişlerine yakın rampalar (Şekil 2.5.8) 1/12 (yaklaşık 5°) 'den daha dik olmamalıdır. Rampaların uzunluğunun 6000 mm' den fazla olmaması tavsiye edilir. 1/15 ve 1/12 (yaklaşık 4° ve 5°) arasındaki eğim için rampa uzunluğu en fazla 10000 mm olmalıdır. Rampalar ve ona yakın yerlerin üstü kapalı değilse; suyun yürüme yüzeylerine birikmesini önleyecek şekilde eğim verilmelidir (TS 9111, 1991).

Şekil 2.5.8. Giriş rampası (Ulaşabilirlik Kılavuzu, 2001)

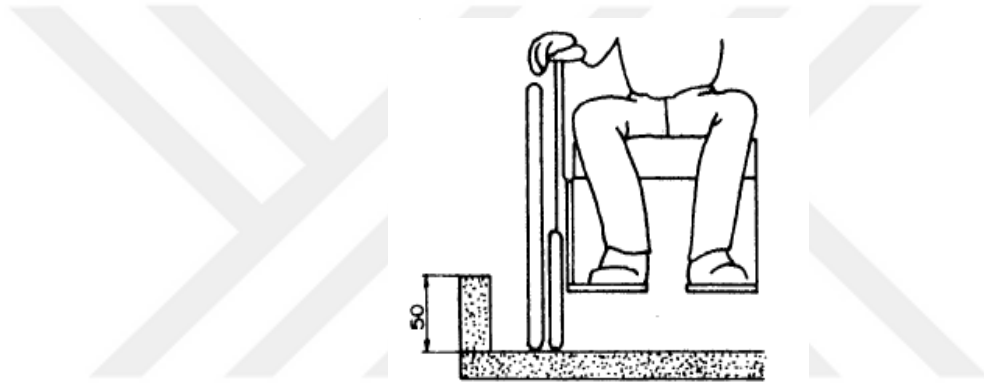
Sahanlıklar

Rampaların başında ve sonunda mutlaka sahanlıklar bulunmalıdır. Bütün rampaların başlangıç ve bitimlerinde görsel ve dokunsal uyarıcılar sağlanmalıdır. Ayrıca rampanın yön değiştirdiği veya uzunluğunun 6 m geçtiği durumlarda da sahanlıklar yapılmalıdır. Sahanlığın genişliği en az rampanın genişliği kadar olmalıdır. Rampanın başındaki sahanlık tekerlekli sandalyenin dönebilir rampadan çıkmaya hazırlanabilmesi için en az 180 cm uzunluğunda en az rampanın genişliğinde olması gereklidir. Rampan bitimindeki sahanlık ise 150 cm uzunluğunda olması yeterli olmaktadır. Ancak sahanlığa açılan bir kapı varsa sahanlığın uzunluğu, bu kapının genişliği artı 105 cm olmalıdır (Yörük, 2003).

Rampa ortasında yapılan sahanlıklar ise gerekli olduğunda tekerlekli sandalyenin 180 derecelik dönüş yaparak geri dönebilmesi sağlamak amacıyla, 150 cm genişliğinde olmalıdır. Rampa U şeklinde ise tekerlekli sandalyenin bu dönüşü yapabilmesi için sahanlık 180 cm genişliğinde oluşturulmalıdır. Görme özürlüler için sahanlıklar rampa ile zıt renkli olarak yapılabilir (Yörük, 2003).

Bordürler ve korkuluklar

Tekerlekli sandalye kullanan özürlüler için rampaların korunmasız tarafına en az 50 mm yüksekliğinde koruma bordürü döşenmelidir (Şekil 2.5.9).

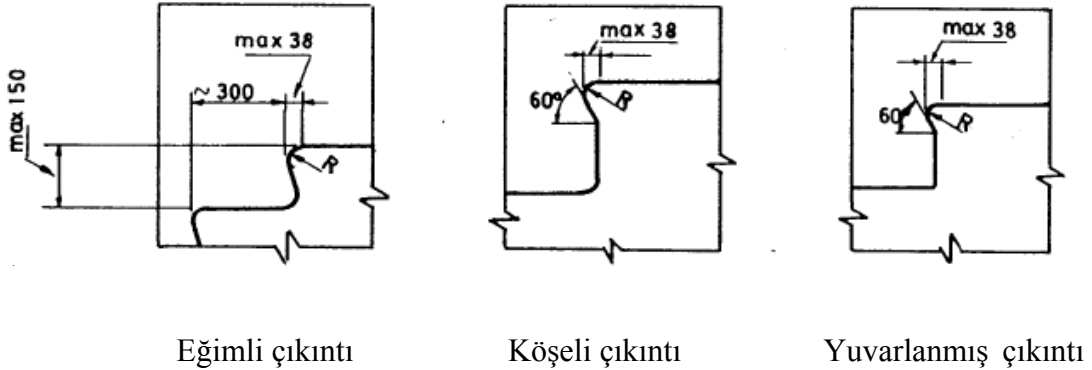
Şekil 2.5.9. Koruma bordürü (TS 9111, 1991)

Koruma bordürü döşenmediği durumda kenar korkuluklarından rampaya paralel en fazla 30 cm yükseklikte bir donatı geçirilmelidir. Korkuluklar rampanın başlangıcından ve bitiminden itibaren en az 30 cm daha uzun tutulmalı ve yön değiştirme notlarında ve sahalarında kesintiye uğramamalıdır. Korkulukların yüksekliği rampa yüzeyi üzerinde 75 ila 85 cm arasında yapılmalıdır. Rampanın her iki tarafında da kolayca tutulup kavranabilen küpeşteler bulunmalıdır (Yörük, 2003).

e. Dış merdivenler

Yürüyebilen bedensel özürllüer, uzun rampalar yerine, kurallarına uygun olarak yapılmış çok fazla basamağın olmadığı merdivenleri kullanmayı tercih etmektedirler. Aynı şekilde görme özürllüer de düzgün yapılmış bir merdiveni rahatça kullanabilmektedirler. Bu bakımdan seviye farklılıkları sadece rampalarla aşmak yerine, rampalarla merdivenler birlikte düzenlenmelidir (Yörük, 2003).

Merdivenlerde basamak genişliği (baskıç) en az 28 cm, rıhtlar ise en az 15 cm olmalıdır. Basamak ve rıhtların oranları birbirine uygun olmalıdır. Düşme tehlikesini azaltmak için açık ve çıkıntılı uçlu, basamak uçları kullanılmamalıdır. Basamak ucu yuvarlatıldığında yarıçapı 13mm den büyük olmamalıdır. Basamak yüksekliği eğimli olduğu durumlarda ise eğimin alt tarafı yatay yüzeyle en az 60 derecelik açı yapmalı, eğim çıkıntısı 38 mm den fazla olmamalıdır. Uzun ve dik merdivenler 6-10 basamakta bir sahanlık yapmalıdır (Yörük, 2003).

Şekil 2.5.10. Kabul edilebilir çıkıntı örnekleri ve uygun basamak genişlikleri (TS 9111, 1991)

Merdivenin her iki yanında da korkuluk bulunmalıdır. Rampalarda olduğu gibi küpeşte en üst noktası zeminden 100 cm, basamak üzerinden 85 cm yükseklikte olmalıdır. Eğer merdivenin iki tarafındaki küpeşterin uzaklıkları 225 cm den fazla ise araya bir korkuluğun daha konması gereklidir (Yörük, 2003).

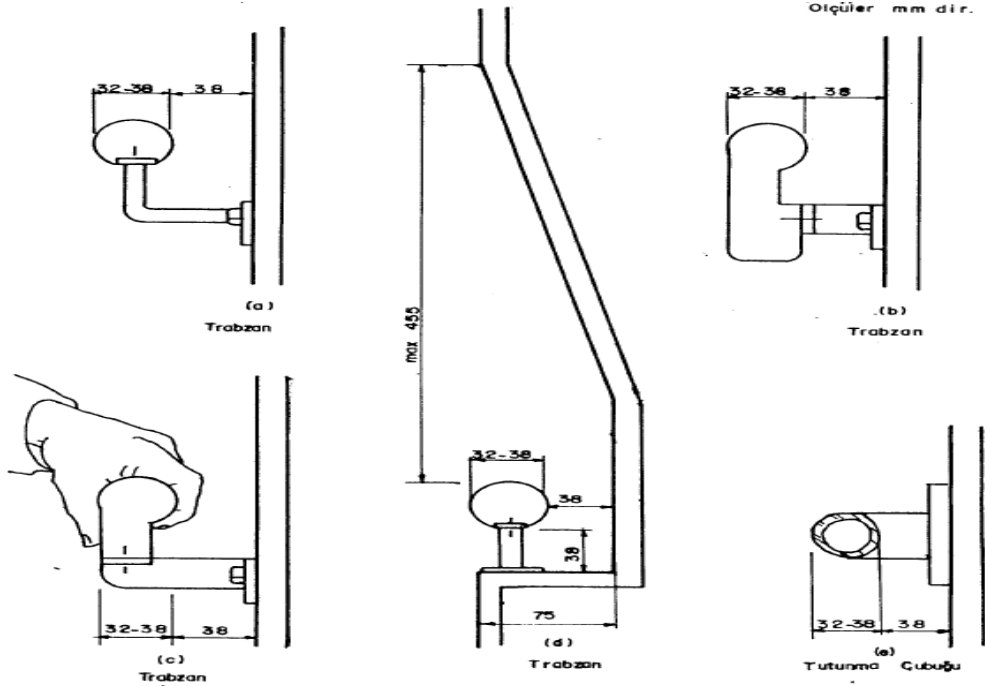
Görme özürllüer merdivene yandan yaklaşması sağlanmalıdır. Bunun yapılmadığı durumlarda merdivenin başlangıç ve bitimine farklı malzemeler ve donanımlarla kaplanarak çok iyi bir şekilde belirtilmelidir. Az gören özürllüer için basamak ve rıhtlar ile tırabzan ve yan duvarların farklı renklere yapılması önerilmektedir. Görme özürllü küpeşteyi tutarak, merdivenin başlangıcını, bitimini, basamak olup olmadığını, varsa sahanlığı ve merdivenin yön değıştirmesini kolayca algılayabilmektedir (Yörük, 2003).

f. Küpeşter ve korkuluklar

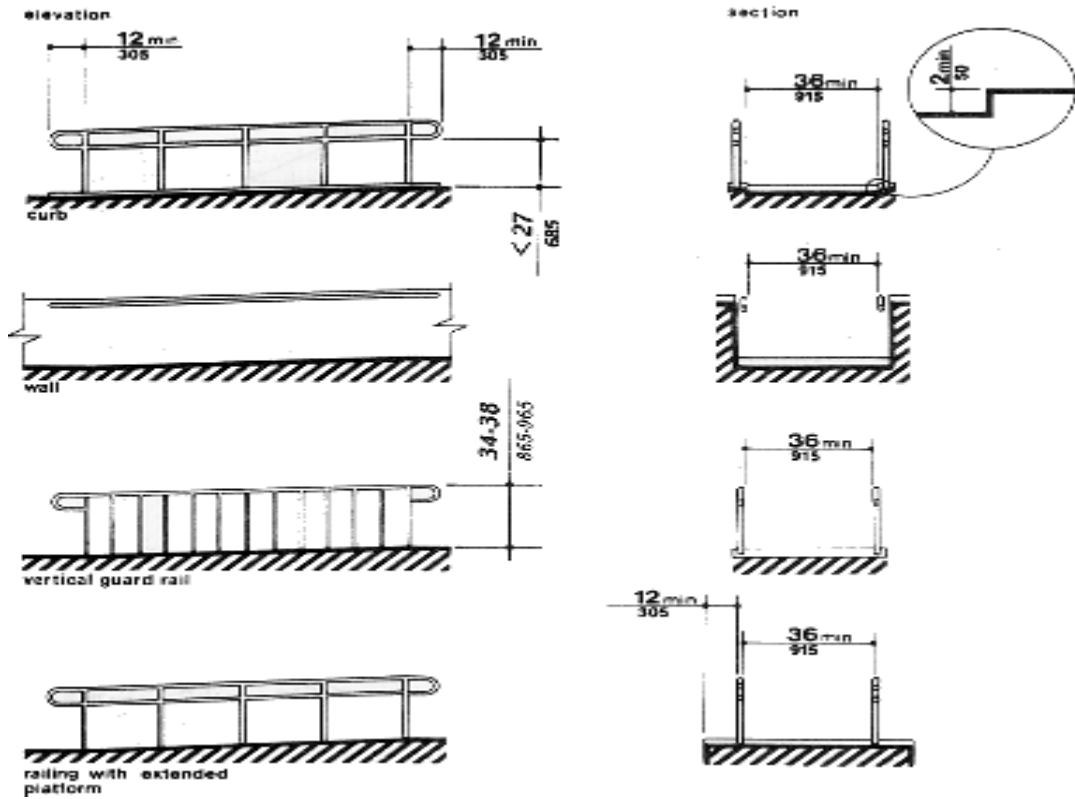
Küpeşter ve korkuluklar: sağlıklı kişilerin güvenliği, hareket özürllülerin fiziksel destek, görme özürllülerin ise yönelme ile ilgili gereksinimleri karşılamak üzere yerleştirilmiştir. Merdiven, rampalar, yumuşak toprak ve düzensiz kaplama yüzeyleri eğer küpeşte ve korkuluklar yok ise hareket özürllüler için güçlü engellerdir. Küpeşte ve korkuluklar, merdivenin veya rampanın başlangıcından bir bitiminden itibaren en az 30 cm daha uzun tutulmalı ve yön değışme noktalarında ve sahalalarında kesintiye benzer konstrüksiyon elemanları ile kesintiye uğramamalıdır. En üstteki küpeşte dışında 67,5 cm yüksekliğinde ikinci bir korkuluk sağlanması baston kullananlar ya da çocuklar için çok faydalı olacaktır. Küpeşte ve korkuluklarda, kendilerinden ya da bağlantı elemanlarından kaynaklanana sivri ya da çıkıntılı uçlar ya da kenarlar bulunmamalıdır (Yörük, 2003).

Küpeşter kolayca tutulabilecek özellikte olmak üzere farklı şekillerde biçimlendirilebilirler. Enin an iyi şekilde küpeşteyi kavraya bilmesi için küpeşterlerin çapı veya genişliğinin 32 mm- 38 mm arasında olması gereklidir. Duvar tarafına küpeşte yapıldığı durumlarda- duvar ile küpeşte arasındaki mesafe 38 mm olmalıdır. Eğer küpeşte duvar girinti içine yerleştirildiyse, girinti en fazla 75 mm olmalı ve küpeşte en az 45 cm devam etmelidir (Yörük, 2003).

Şekil 2.5.11' de özürllülerin küpeşterleri (tırabzanları) kolay biçimde kavrayabilmeleri için gerekli olan kesitler ve ölçüler ile Şekil 2.5.12'de kenar koruması ve küpeşte (tırabzan) uzatmalarının örnekleri gösterilmektedir.

Şekil 2.5.11. Küpeşterler (Tırabzanlar), (TS 9111, 1991)

Şekil 2.5.12. Kenar koruması ve tırabzan uzatmalarının örnekleri (ADAAG, 2002)

g. İşaretler ve bilgi levhaları

Bilgi ve işaret levhaları özürllüer açısından çok önemlidir özürllüerın gidecekleri yerin kendileri için uygun olup olmadığı ve ne gibi engellerle karşılaşabileceklerini önceden bilmeleri onlar için büyük kolaylık sağlamaktadır.

Bilgi ve işaret levhaları, görme özürllüer dahil olmak üzere bütün özürllüer tarafından kolayca algılanabilecek biçimde yerleştirilmelidir. Bilgi ve işaret levhaları bulunana yeri, uyarıları ve yönle ilgili bilgileri açık ve net olacak biçimde aktarabilmelidir.

Görme özürllüer açısından mat bir yüzey ve yazı fon ile arasındaki renk türü karşıtlığı bilgi levhasının en rahat okunabildiği durumdur. Özellikle fonun koyu, yazının idse açık oluşu bilginin daha kolay algılanabilmesini sağlamaktadır. Braille alfabesi ile yazılmış yazılar ve kabartma ya da oyma suretiyle yazılmış olanlar görme özürllüerce de okunabilmektedir. Bilgi levhaları özürllüerın de yaklaşabileceği biçimde düzenlenip bu tür levhaların kenarına Braille alfabesi ile yazılmış bir bant da ilave edebilir (Yörük, 2003).

İstenen mesajı tam iletebilen üzere bu işaret levhalarında ek bir bilgi lejantı ve şartlar gerektiriyorsa yön gösterici bir ok da bu işaretle birlikte yer almalıdır. Aslında bu işaretin yalnızca tekerlekli sandalye kullananlara yönelik düzenlenmelerin varlığı işaret etmesi ve diğer özürllüeri kapsamaması bir eksiktir, ancak pratikte yürüeyebilen özürllüerın gereksinmelerinin tekerlekli sandalye kullananlarınkı ile birlikte aynı sembolle ve ek bir bilgi lejantı ile kullanılması yaygındır. Uluslararası Özürllü Rehabilitasyonu Derneği (International Society for the Rehabilitation of the Disabled) 1969 yılında özürllüer için kabul ettiği uluslararası semboller kullanılmalıdır. Bu semboller Şekil 2.5.13 'de görüldüğü gibidir (Yörük, 2003).

1.

2.

3.

4.

5.

6.

1. Yürüyebilen Özürlü

2. Tekerlekli sandalye kullanan özürlü

3. Görme özürlü

4. Rehber köpekler

5. İşitme güçlüğü çekenler

6. İşitme özürlü

Şekil 2.5.13. Özürlüler için uluslar arası semboller

Herhangi bir yazının kolay okunabilmesi bakış mesafesine, karakter yüksekliğine ve yazı kalınlığının yazı yüksekliğine oranına, yazı yazma ile zemin arasındaki renk zıtlığına ve yazı karakterine bağlı olarak gösterir. Genelde koyu bir zemin üzerine yerleştirilmiş açık renkli harflerle en çok kullanılan yöntemdir (Yörük, 2003).

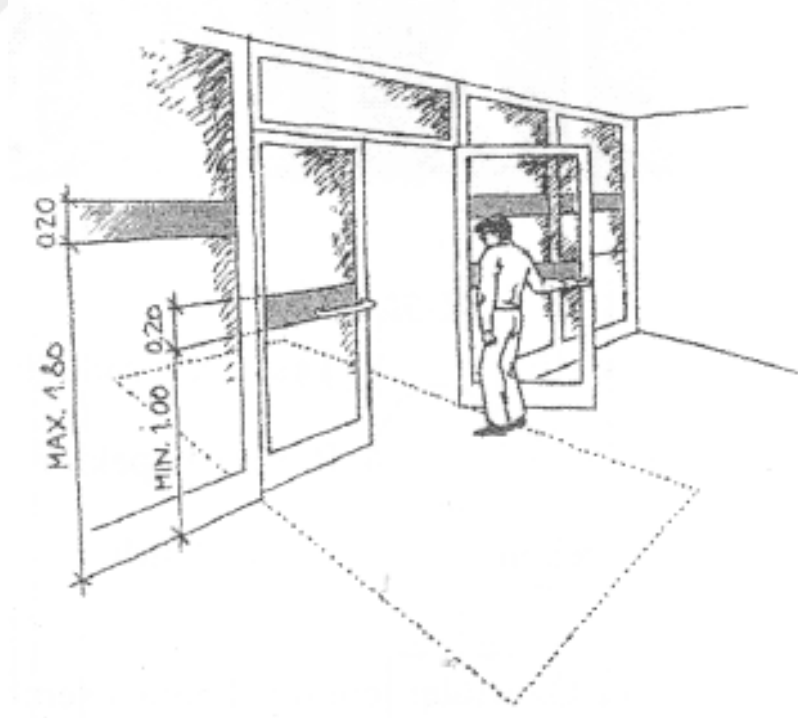
Binaların yakın çevresinde, özürlüler için ayrılan otopark yeri, özürlüler için düzenlenmiş yaya yolları ile binanın fazla girişi varsa ve özürlülere uygun olan giriş uluslar arası özürlü sembolleri ile işaretlenmelidir (Yörük, 2003).

2.5.2. Bina ana giriş bölümlerinin düzenlenmesi kuralları

Bu bölümde bina girişi, paspas, posta veya dilek şikayet kutuları, giriş kapısı, asansörler, merdivenler ve merdiven asansörleri gibi özörlölere yönelik olarak nasıl düzenlenmesi gerektiğiyle ilgili bilgiler değeriendirilecektir.

a. Bina girişleri

Bina girişlerini kolay algılanabilir ve ulaşılabilir olması gereklidir. Girişin üzerinin kapalı olması kullanıcıların kötü hava koşullarından koruyacaktır. Girişler iyi aydınlatılmalı, kaygan olmayan sert malzeme ile kaplanmalıdır. Bina girişinde seviye farklılıkları varsa uygun rampa düzenlenmelidir. Rampa olan girişlerde en az 150 x 150 cm ölçüsünde sahanlık da yapılmalıdır. Kapının açılış biçimine göre sahanlık daha genişletilebilir. Eğer bina girişi çevresinde camlı kapılar ve bölmeler varsa, bu kısımlar Şekil 2.5.14 de olduğu gibi görme özörlölülerin görebileceği biçimde kontrast renkli bir bant ile işaretlenmelidir (Yörük, 2003).

Şekil 2.5.14. Girişin renkli bantlarla düzenlenmesi (SN 501 500, 2001)

Herkese açık binalarda ısı kaybını azaltmak için girişlerde rüzgârlıkların kullanılması sık görülen bir uygulamadır. Rüzgârlıkların, tekerlekli sandalye kullanan özürllere uygun olarak düzenlenebilmesi, kapıların genişliklerine ve açılış biçimlerine bağlı olarak değişiklikler göstermektedir. Ancak rüzgârlıkların tekerlekli sandalye kullananlar için uygun olması için genişliğinin en az 150 cm olması gereklidir. Menteşeli kapılar açılırken fazla gerektirdiklerinden rüzgârlıklarda otomatik olarak açılıp kapanan sürme kapılar tercih edilmelidir. Girişlerde bir ısıtma perdesinin oluşturulması pek çok açıdan fayda sağlamaktadır. Böylesine bir ısı perdesi yaya trafiği çok olan yapılarda kapıların hiç kapatılmadan durabilmesine olanak sağlamakla, hem trafik hızını engellemekte ve hem de özürllere engelsiz bir geçiş imkânı sağlamaktadır (Yörük, 2003).

b. Paspas

Paspas sert tipte olmalı ve zeminle aynı seviyeye gelecek şekilde bir girintiye oturtulmalıdır (TS 9111, 1991).

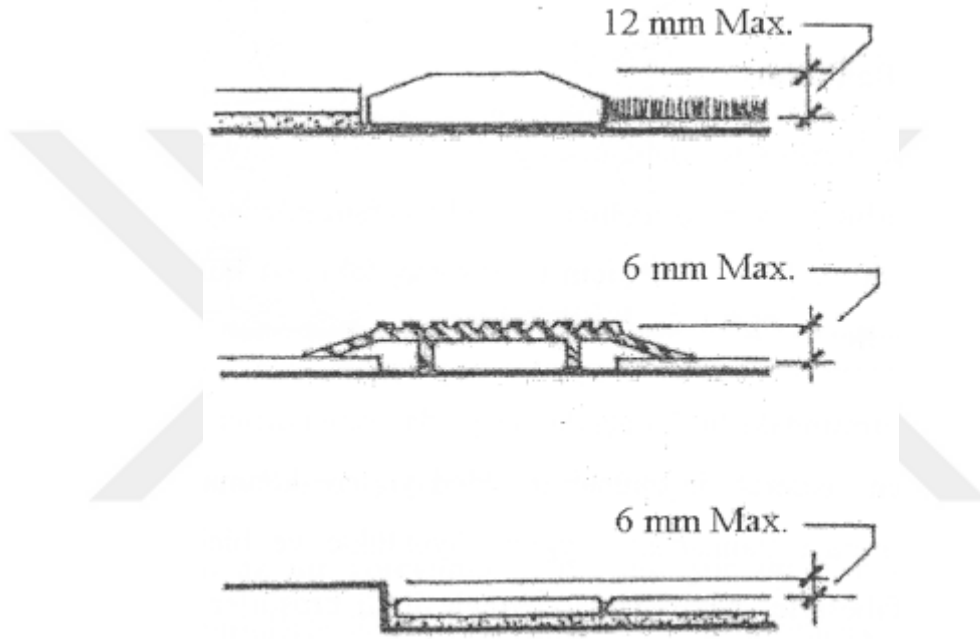
c. Posta, dilek ve şikayet kutusu

İçerden veya dışardan (her iki taraftan da) ulaşılabilir şekilde yerleştirilmelidir. Kapı üzerinde bulunduğu kapı en az 90° açılabilir ve kutu yerden 750 mm yükseklikte olmalıdır (TS 9111, 1991).

d. Giriş kapısı

Giriş kapısı olarak döner kapılar özürllere için uygun değildir. Eğer döner kapının yapılması zorunlu ise özürllere için ayrı bir kapı öngörülmalıdır. Bazı döner kapılarda özürllere için geçebilmesi özel bir mekanizma bulunmaktadır. Bu mekanizma kullanıldığında dairesel biçimde duran kanatlar kapanmakta ve özürllere için geniş alanı ortaya çıkarmaktadır. Döner kapı dışında ikinci bir kapının olmadığı durumlarda bu tip bir kapı kullanılabilir (Yörük, 2003).

Giriş kapısı, en az 915 mm genişlikte olmalıdır. Giriş kapılarında eşik yapılmamalıdır. Ancak mecburi hallerde eşik yapılması durumunda eşik yüksekliği sürmeli kapılarda 19 mm'den, diğer tip kapılarda 13 mm'den yüksek olmamalıdır. Tekerlekli sandalye kullananlar için, eşikler pahlı olmalı ve lastik eşikler tercih edilmelidir. İzolasyon gerektiğinde, kapılara otomatik izalasyon veya kapı alt kenarına kıl süpürge yapılmalıdır.(Şekil 2.5.15.) Dış kapıları (menteşeli normal) açma, 37,8 N'den fazla kuvvet gerektirmemelidir (TS 9111, 1991).

Şekil 2.5.15. Eşikler (TS 9111, 1991)

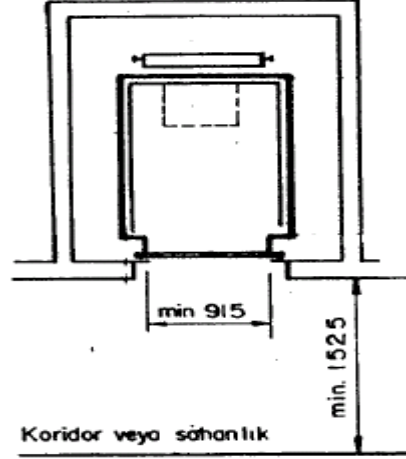
Giriş kapısı, duvarla aynı hizada olup bir düzlem oluşturmamalı, aralarında en az 20 cm mesafe olmalıdır. Kapı duvarın ön yüzünden en az 20 cm geride olmalıdır. Bu da görme engellilerin yollarını kolayca bulmalarını sağlar (SN 521 500, 2001).

e. Asansörler

Birden fazla asansörün bulunduğu binalarda en az bir asansörün uygun olarak düzenlenmesi ve uluslararası engelliler sembolü ile işaretlenmesi gereklidir. Eğer bütün asansörler engelliler için uygunsuzsa engelli işareti konmasına gerek yoktur (Yörük, 2003).

Kabin önü

Asansör kabini önünde, kullanım amacına uygun yeterli alan bırakılmalıdır. Örneğin, 8 kişilik asansör önünde en az 1525 mm x 1525 mm'lik bir alan yeterlidir (Şekil 2.5.16.) (TS 9111, 1991).

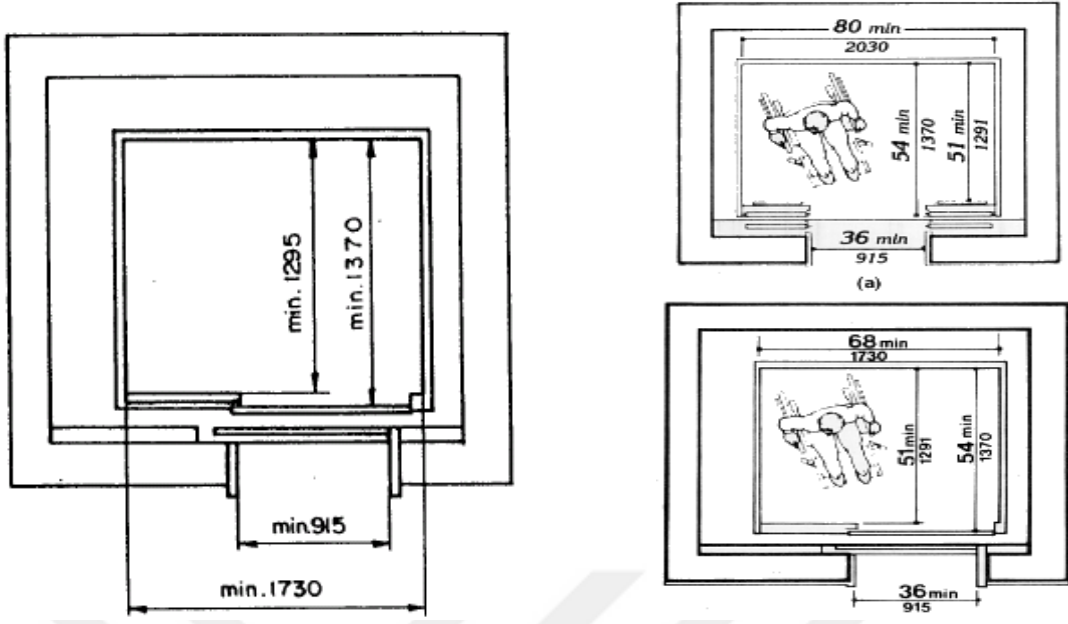

Şekil 2.5.16. Asansör kabin önü (TS 9111, 1991)

Asansör kabinin önündeki alanın ölçüsü, asansörün taşıma kapasitesine göre değişmektedir. Tekerlekli sandalyenin 180 derecelik manevra yapabilmesi ve kabine ya da kumanda düğmelerine yaklaşabilmesi için minimum 150 x 150 cm ölçüsünde bir alana ihtiyaç duyulmaktadır (Yörük, 2003).

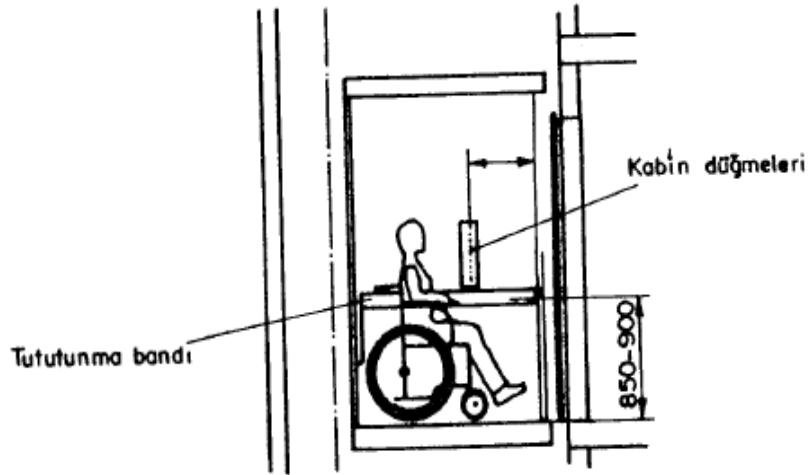
Asansör kabinleri

Asansör kabinlerinin planın tekerlekli sandalye kullanınca girişi, kumanda düğmeleri yakınında manevra yapabilmesi ve asansörden çıkışı için yeterli alanı sağlamalıdır. Asansör kabinlerinin derinliği en az 130 cm olmalıdır. Asansör oradan kapılı ise minimum kabin genişliği 205 cm, asansör kapısı kabinin bir tarafına dayalı ise bu durumda kabinin genişliği 175 cm'den az olmaması gereklidir (Şekil 2.5.17.).

Şekil 2.5.17. Asansör iç boyutları (TS 9111, 1991) , (ADAAG, 2002)

Kabin içinde kapı tarafı hariç diğer üç tarafında 85 ila 90 cm yükseklikte tutunma barları düzenlenmelidir. Ayakta durma güçlüğü çekenler için kabin içinde açılıp kapanabilen bir küçük oturma yeri tavsiye edilmektedir (Şekil 2.5.18.). Kabin zemini tutan halılarla kaplı olmamalıdır. Kabin içinde telefon bulundurulması ve açılır-kapanır küçük bir oturma yeri bulunması tavsiye edilir (TS 9111, 1991).

Şekil 2.5.18. Kabin içi (TS 9111, 1991)

Her kabin girişinde hangi kabini çağrıya uyduğunu gösteren ışıklı ve sesli bir sinyal yer almalıdır. Sesli sinyaller, yukarıya doğru olan yönde bir defa, aşağıya doğru olan yönde iki defa sesle ikaz verecek ya da “yukarı” ve “aşağı” gibi sözlü iletişim sağlayacak biçimde düzenlenmelidir

Bütün kabin girişlerinde her iki yanda katları gösteren çıkıntılı numaralar bulunmalıdır. Bu numaraların merkezi yerden 150 cm yukarda olmalı ve bunlar özürllüler uygun biçimde düzenlenmelidir. Bu tür numaralar 5 cm yüksekliğinde olmalıdır. Bütün kumanda düğmelerinin en küçük ölçüsü 19 mm olmalıdır. Bütün çevresiyle aynı yüzeyde olabileceği gibi ondan çıkıntılı bir biçimde de düzenlenebilir. Asansörün kumanda düğmelerinin, platformunun, eşiğinin olduğu yerlerde aydınlatma yüzeyi minimum 53.8 lüks olmalıdır. Bütün kat düğmeleri döşemeden 120 cm’den daha yukarıya yerleştirilmemelidir. Bu, maliyette önemli bir artış gerektiriyorsa, o zaman bu maksimum yükseklik 140 cm’ye kadar yükseltilebilir. Acil alarm ve durumlarda düğmeleri panonun alt kısmında gruplanmalı ve bunların ekseni döşemeden minimum 90 cm yukarda olmalıdır (Yörük, 2003).

Kabin içi kontroller

Asansör kumanda panoları tasarımının bütün endüstriyi kapsayacak standardizasyonu bütün asansörlerin, özellikle ciddi görme bozuklukları olan kişiler için daha kullanışlı hale gelmelerini sağlamalıdır (Yörük, 2003).

Kontrol panelleri aşağıdaki özelliklerde olmalıdır. Asansör kapısı açılışlarına göre, kontrol paneli yerleşim alternatifleri Şekil 2.5.20.’da verilmiştir.

Kontrol paneli düğmeleri: Kontrol paneli düğmelerinin, en küçük boyutu en az 19 mm olmalıdır. Düğmeler kabartma, düzgün ve aralıklı olmalıdır. Düğmeler Şekil 2.5.20. 'da görüldüğü gibi bir sıra içinde düzenlenmeli ve soldan sağa okunmalıdır. Asansörde tehlike alarmı (acil durum sinyali) olması tavsiye edilir. Tehlike alarmı sadece ses ile sınırlı olmamalı, acil durumlarda kullanılmak üzere hem görsel hem de kabartma yazı ile hazırlanmalıdır (Şekil 2.7.20.) (TS 9111, 1991)

Dokunulur ve Görülür Kontrol İndikatörleri: Bütün kontrol düğmeleri; Standard alfabetik karakterli harfler, arabik veya italik karakterli numaralar ile kabartma olarak veya Şekil 2.5.21.'de gösterildiği gibi Standard sembollere göre yapılmalıdır. Harfler ve rakamların genişlik-yükseklik oranı 3:5 ve 1:1 arasında olmalıdır. Karakter ve semboller buldukları zeminle zıt renkli olmalıdır. Açık renkli karakterler koyu zemin üzerinde, koyu renkli karakterler "açık" zemin üzerinde olmalıdır. Karakterler, semboller en az 0,8 mm kabarıklıkta olmalıdır. Kabartma rakam ve numaralar büyük harf karakterinde olmalıdır. Kabartma karakter veya semboller en az 16 mm yükseklikte olmalı ancak 51 mm'den büyük olmamalıdır. Ana giriş katının çağırma düğmesi, kat düzenlemelerinin solunda, kabartma bir yıldızla belirtilmelidir (Şekil 2.5.21.). Kontrol düğmeleri için bütün kabartma düzenlemeler, kullanacakları düğmenin hemen solunda olmalıdır (TS 9111, 1991).

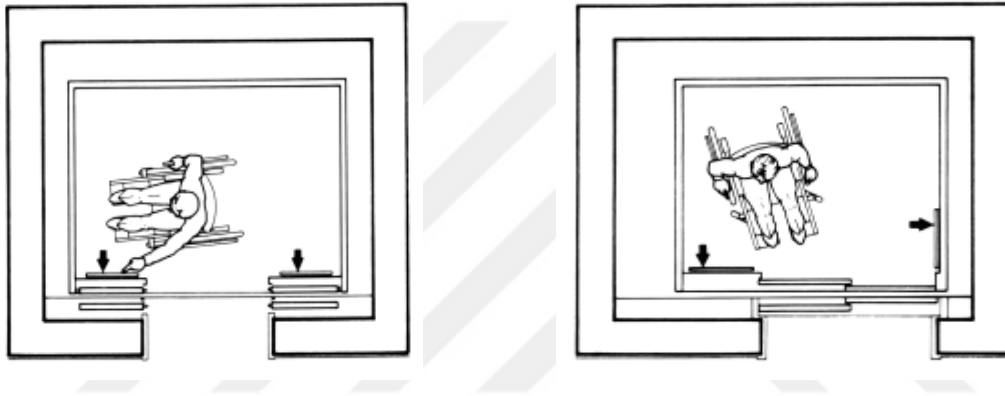
Duyulur Kontrol İndikatörleri : Kabin içinde katları belirten sesli bir sistem de bulunmalıdır. Kabin katlardan geçerken veya durduğunda ilgili düğme yanmalı ve ses sistemi harekete geçmelidir. Ses 20 desibelden az, frekansı da 1500 Hz'den fazla olmamalıdır. Ses sinyali yerine otomatik anons cihazı da kullanılabilir (TS 9111, 1991).

Yükseklik: Kabartma bütün kat düğmeleri, yandan yaklaşımlarda yerden en fazla 1370 mm, önden yaklaşımlarda yerden en fazla 1220 mm yükseklikte olmalıdır. Acil durum alarmı ve acil durma düğmelerini kapsayan acil durum kontrolleri panelin en altında gruplandırılmalı, ve orta çizgi yüksekliği yerden 890 mm'den az olmamalıdır (Şekil 2.5.22.) (TS 9111, 1991).

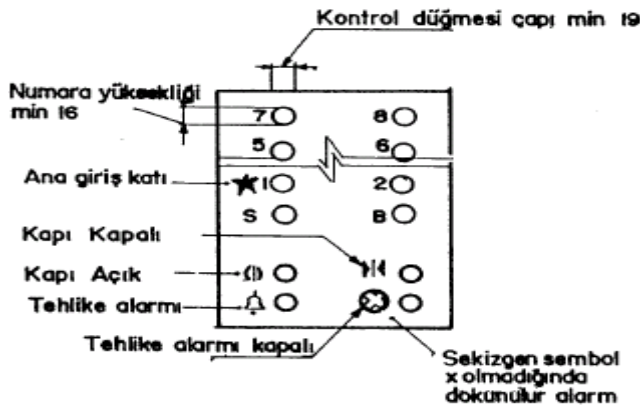
Kapılar: Asansör kapısı otomatik veya foto-selli olmalı ve net açıklığı 915 mm'den az olmamalıdır (Şekil 2.5.17). Merdivenler, asansör veya rampanın yanında ilave olarak bulunmalıdır (TS 9111, 1991).

Asansörlerde kapıyı yeniden açma tertibatı kapı boşluğu engellenmediği sürece asansör kapısını 20 saniye boyunca açık tutacaktır. 20 saniye sonra kapı kapanmaya başlar (Yörük, 2003).

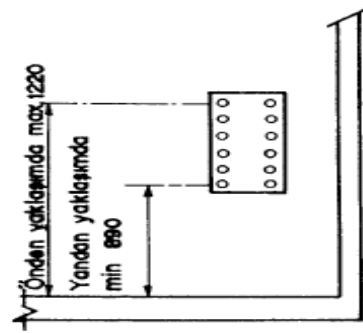
Buna karşılık, eğer uygun düzenlenmişse, herhangi bir kişi yada nesne kapı kenarının herhangi bir noktasını yeterli bir kuvvet ilettiğinde kapının kapanma hareketi yinede durdurulabilir. Asansör kapılarının, bir çağırma komutuna uyduğunda bütünüyle açık kalma süresi 3 saniyedir. Asansörler otomatik çalışan biçimde düzenlenmelidir. Her bir asansör kabini, kabin boşken de belirtilen maksimum taşıma kapasitelerinde de kat hizalarına 13 mm toleransla getirilecek biçimde bir otomatik seviye tertibatı teçhiz edilmelidir. Bu otomatik tertibat asansörün çalışma mekanizmasında tamamen bağımsız olmalı ve kabini ön görünen sınırlar dışında yukarı ya da aşağı hareketten alı koymalıdır (Yörük, 2003).

Şekil 2.5.20. Ortadan ve yandan açılan kapılarda panel yerleşim alternatifleri (UFAS, 1984)

Şekil 2.5.21. Panel Detayı

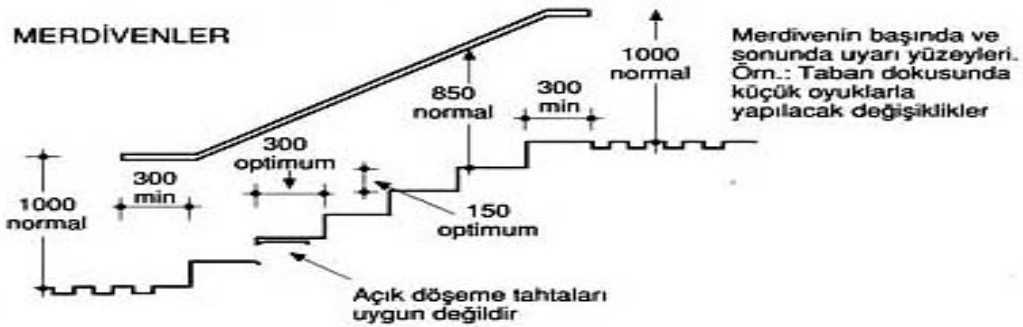
Şekil 2.5.22. Kontrol Yüksekliği

f. Merdivenler

Merdivenler özürllüer için olduğu kadar sağlıklı kişiler için de bina içindeki en tehlikeli ve en fazla kazanın yaşandığı mekanlardır. Merdivenlerde olan kazalar özürllü olma nedenleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu yüzden merdivenlerin özürllülerin kullanımına uygun şekilde düzenlenmesi gereklidir. Merdivenlerin başlangıçları, görme güçlüğü çekenler için zeminde veya duvarda, doku ya da renkli malzemeler kullanılarak belirtilmelidir (Yörük, 2003).

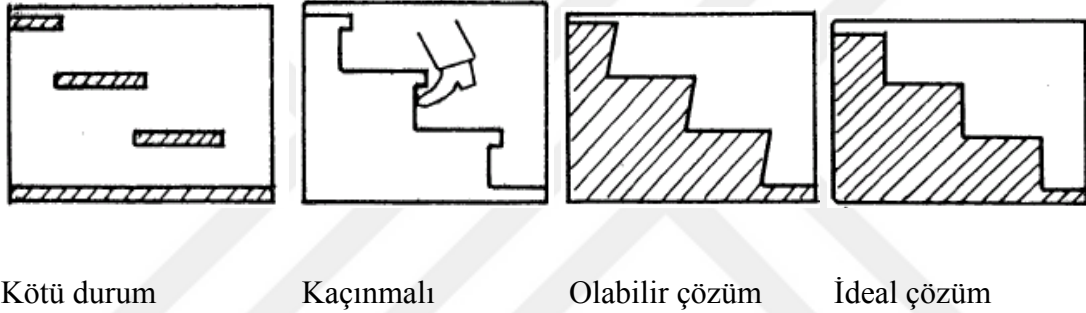
Görme özürllülerin kullandığı binalarda, merdivene yandan yaklaşılmasını sağlamak amacıyla merdiven, yürüyüş istikametine dik olarak konmalıdır. Bu yapılamıyorsa, uygun malzeme ve donanımlarla merdiven başlangıcı çok iyi belirtilmelidir (TS 9111, 1991).

Özürllüler için en uygun merdiven tipi sahanlıklı düz kollu merdivenlerdir. Dairesel ve karmaşık merdiven tiplerinden mümkün olduğuunca kaçınılmalıdır. Merdivenler, yürüeyebilen özürllülerce en az güç sarf ederek tırmanılacak biçimde düzenlenmelidir. Bu açıdan merdivenin eğimi % 40'ı (1:2,5) hatta % 35'i (1:3) geçmemelidir. Bir merdiven kolunda 10'dan fazla basamak ya da 180 cm'den yüksek seviye farkı olduğu durumlarda en az 150 cm genişliğinde sahanlık yapılmalıdır (Yörük, 2003).

şekil 2.5.23. Merdivenler (Ulaşabilirlik Kılavuzu, 2001)

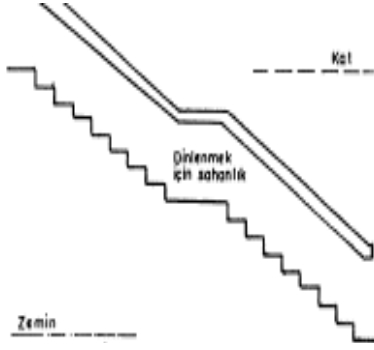
Basamaklar merdiven tasarımında derinlik ve yükseklik olarak birbirine uygun olmalıdır (1 genişlik \pm 2 rıht = 600 mm). Basamak genişliği yaklaşık 300 mm olmalı, rıhtlar 150 mm'den daha yüksek olmamalıdır. Düşme tehlikesini azaltmak için açık ve çıkıntılı uçlu basamak tasarımından kaçınılmalıdır (Şekil 2.7.24.). Basamak ucu yuvarlatıldığında yarıçapı 13 mm'den büyük olmamalıdır. Basamak yüksekliği eğimli olduğunda, eğimin alt tarafı yatay yüzeyle en az 60°'lik açı yapmalıdır (Şekil 2.5.10). Eğim çıkıntısı 38 mm'den fazla olmamalıdır (Şekil 2.5.10.). Görme bozukluğu olan insanlar için, bir kat merdiven basamaklarının, alt ve üst basamaklarında veya sahanlıklar arasında veya her basamağın ön kenarında farklı renkler kullanılmalıdır (TS 9111, 1991).

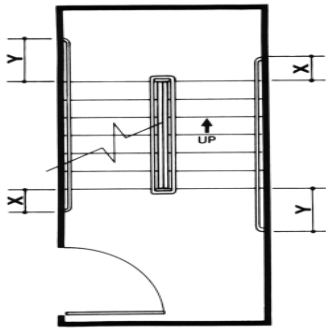
Şekil 2.5.24. Basamak şekilleri (TS 9111, 1991)

Uzun ve dik merdivenler 8-10 basamakta bir, sahanlıkla kesilmelidir (Şekil 2.5.25.). Merdivenin her iki yanında tırabzan bulunmalıdır. Tırabzanların başlama ve bitiş uzunlukları Şekil 2.5.26.'de verilmiştir. Duvar ile tırabzan arası mesafesi 38 mm olmalıdır (şekil 2.5.11). Tırabzan bir girinti içine yerleştirildiğinde girinti en fazla 75 mm derinlikte olmalı ve tırabzan üzerinden en fazla 455 mm devam etmelidir (Şekil 2.5.11). Küpeşte sürekli olmalı, tırabzan babası veya diğer engellerle kesilmemelidir. Tırabzanlar kolayca tutulabilecek özellikte olmak üzere farklı şekillerde biçimlendirilebilir. Çapı veya genişliği 32mm-38mm arasında olmalıdır (Şekil 2.5.11). Küpeşte en üst noktası zeminden 1000 mm, basamak üzerinden 850 mm yükseklikte olmalıdır (Şekil 2.5.26.). Tırabzan ve duvar ve tırabzana bitişik diğer yüzeylerde çıkıntı ve pürüzler olmamalıdır (TS 9111, 1991).

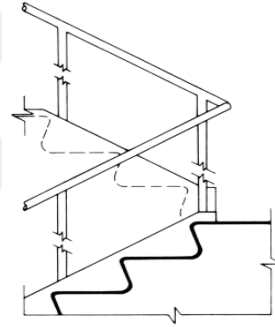
Görme özürllüer tarafından kolayca fark edilebilmesi amacıyla tırabzan rengi yan duvar rengi ile farklılık göstermelidir. Tırabzanlar dayanan bir kişinin vücut kütesini çekebilecek şekilde duvara emniyetle tutturulmuş olmalıdır (TS 9111, 1991).

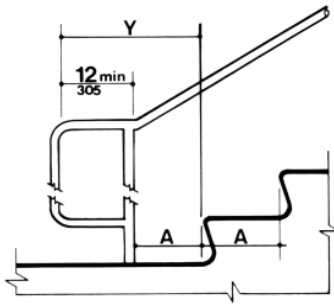
Şekil 2.5.25. Sahanlıkla kesilen dik merdiven (TS 9111, 1991).

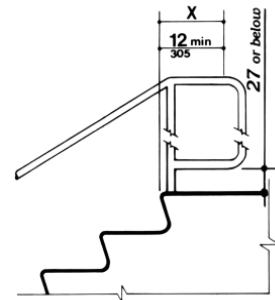
Plan

Tırabzan yandan görünüş

Tırabzan alt basamak uzantısı

Tırabzan üst basamak uzantısı

Şekil 2.5.26. Merdiven tırabzanları (UFAS, 1984)

g. Merdiven asansörü

Binalara merdiven ve asansörlerin dışında merdiven basamakları üzerinde yer alan merdiven asansörü denilen bir sistem kurulabilir (Şekil 2.5.27.). Merdiven asansörü, var olan merdiven basamağının döşemesi üzerine oturtulması ile meydana getirilebilir. Merdiven asansörünün aşağı-yukarı doğru hareketi küçük bir elektrikli motor, zincir veya güçlü bir halat yardımıyla sağlanabilir. Kullanımda dikkat edilecek husus, yer seçimi, başlangıç ve bitiş noktalarının belirlenmesi olmalıdır (TS 9111, 1991).

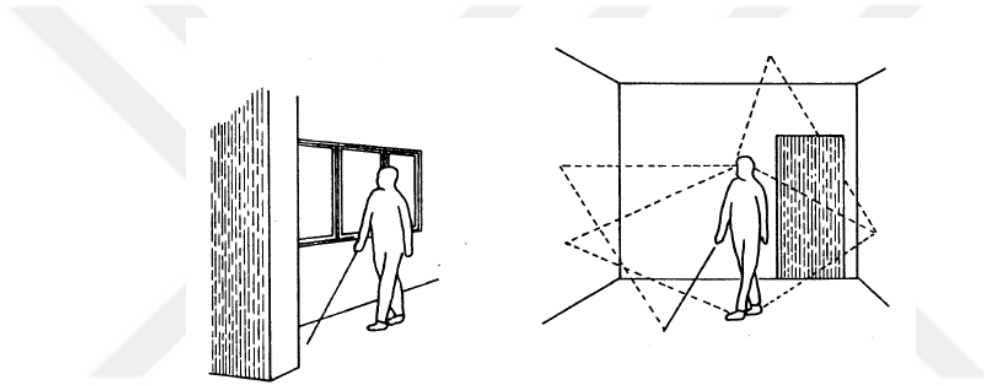

Şekil 2.5.27. Merdiven asansörü örnekleri

2.7.3. Bina genel bölümlerinin düzenlenmesi kuralları

a. Yer kaplaması

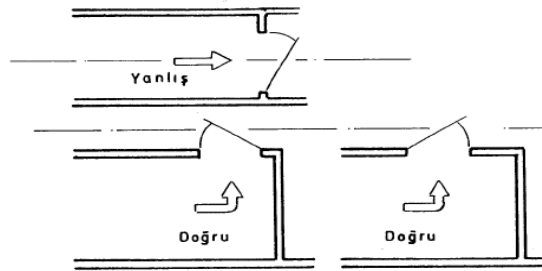
Yer kaplaması kaygan olmamalıdır. Kalın halılar, yumuşak ve tutan halılar kullanılmamalıdır. Yapıştırılan halı kullanıldığında, zemin ile yapıştırıcı ve yapıştırıcı ile halı arasındaki hareket, halının kamburlaşıp çarpılmasına sebep olabileceğinden, minimum olmalıdır (mümkünse hiç olmamalıdır). Görme özürlüler için halı tipi malzemeler kullanılmamalıdır. Ses yansıtıcı yüzeyler, bu insanlara yön bulmada yardımcı olmalıdır (Şekil 2.5.28.) (TS 9111, 1991).

Şekil 2.5.28. Yer kaplaması (TS 9111, 1991)

b. İç kapılar

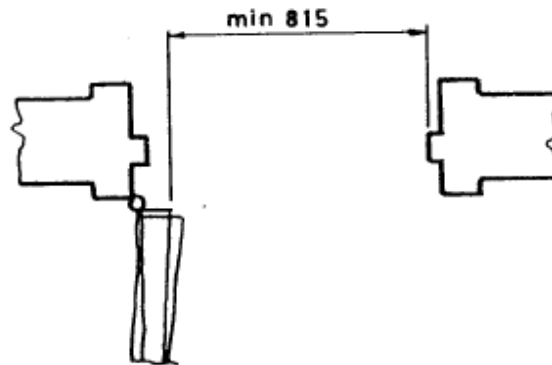
Yerleşim: Kolay açılabilmesi amacıyla kapılar, koridor eksenine dik olarak açılmalıdır (Şekil 2.5.29.).

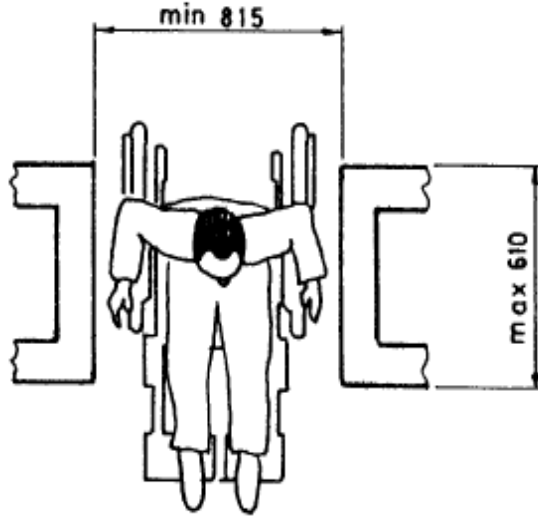
Şekil 2.5.29. Kapı açılışları (TS 9111, 1991)

Kapı Yerlerinin Belirgin Hale Getirilmesi: Görme bozukluğu olan kişilerin kapıları görebilmesi için, kapı ve kasası bitişik duvar ile farklı renkte olmalıdır. Camdan yapılmış veya cam takılmış kapılar, göz seviyesinin biraz altında renkli bir bant veya çerçeve ile işaretlenmelidir. Görme özürülere odaları tanımada kolaylık sağlamak amacıyla, kapı üzerine kabartma olarak yazılacak ve yerden yüksekliği kapı kolu hizasında olan harf veya rakamların genişlik-yükseklik oranı 3:5 ve 1:1 arasında olmalıdır. Karakter ve semboller buldukları zeminle zıt renkli olmalıdır. Açık renkli karakterler koyu zemin üzerinde, koyu renkli karakterler "açık" zemin üzerinde olmalıdır. Karakterler, semboller en az 0,8 mm kabarıklıkta olmalıdır. Kabartma rakam ve numaralar büyük harf karakterinde olmalıdır. Kabartma karakter veya semboller en az 16 mm yükseklikte olmalı ancak 51 mm'den büyük olmamalıdır (TS 9111, 1991).

Genişlik: Kapı boşlukları tekerlekli sandalyeyle, yürüteç ya da koltuk değneği kullanan özürülünün kapıya, kapı kasasına ya da aksesuarına çarpmadan geçebileceği genişlikte olmalıdır. İdeal olarak kapı boşluğu tekerlekli iskemlenin ölçüsünün dışında, el ve kol için de belli bir payı içermelidir. Bu pay aynı zamanda tekerlekli sandalyenin, kapı boşluğundan her zaman tam dik konumda geçemediği düşünüldüğü için de gereklidir. (Yörük, 2003). Kapı 90° açıldığında kapı net genişliği en az 815 mm (Şekil 2.5.30.) açıklık derinliği 610 mm (Şekil 2.5.31.) olmalıdır.

Şekil 2.5.30. Kapı geçiş genişliği (TS 9111, 1991).

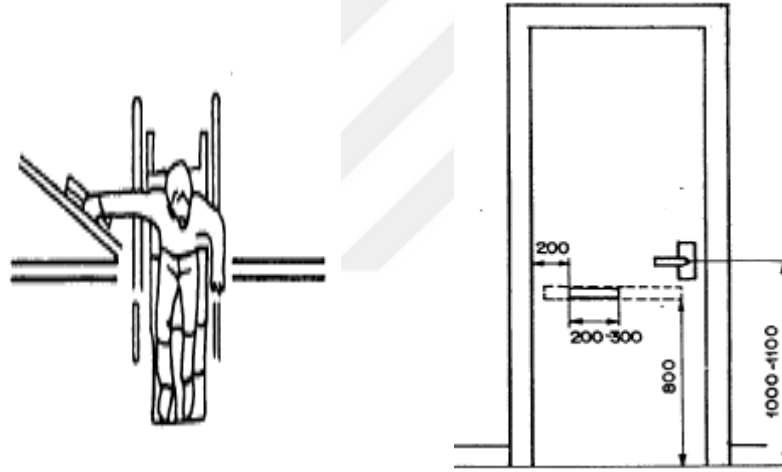
Şekil 2.5.31. Kapı geçiş derinliği (max) (TS 9111, 1991).

Kapı Kolu-Aksesuarları: Ellerini kullanmada zorluk çeken kimselerin geleneksel kapı kollarının (özellikle küresel kollar gibi kavramayı ve çevirmeyi gerektiren) kullanılmaları oldukça zordur. Standartlar, kapı kollarının kavrama ve döndürme için 2,3 kg' dan daha büyük güç gerektirmemesini öngörmektedirler. bir kapı kolu, el yumruk haline getirildiğinde ya da tamamen açık durumda iken üstten bastırıldığında kolayca açılabilmelidir (Yörük, 2003).

Bastırılarak kumanda edilen plaka şeklindeki kapı kolları, ya da kilit mekanizması olmayan tutamakla teçhiz edilmiş kapılar özürülüler için daha uygundur. Yürüme özürülü pek çok kişi için kapıları kapamak, kapı koluna uzanmada zorluk çektiğinden problem teşkil etmektedir. Bu nedenle dış kapılarda olduğu gibi iç kapılarda da ikinci bir tutamak kullanılması bu problemi azaltmada faydalıdır. Ellerini kullanmakta zorluk çeken pek çok kişi için standart anahtarlar çok küçük ölçüde olduklarından kavrama zorluklarına neden olmaktadır. Bu tür anahtarlar bütün elle kavramayı sağlayacak biçimde ilave anahtar kolları ile teçhiz edilebilirler. Düğmelere basılmak suretiyle kumanda edilen kilit mekanizmaları ellerini kullanmada zorluğu olan kişilere büyük kolaylık sağlamaktadır (Yörük, 2003).

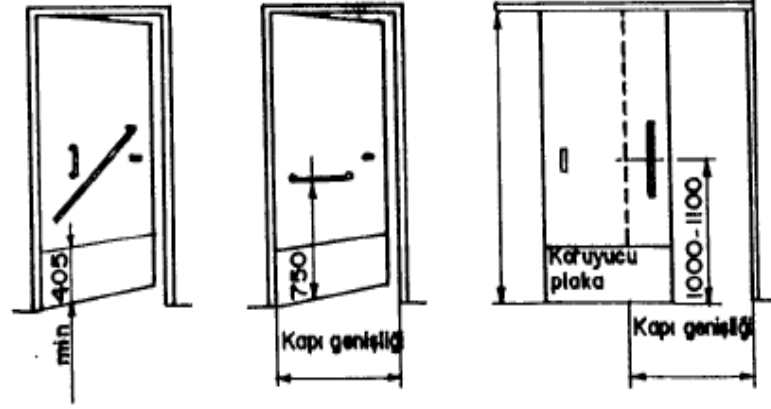
Çok ciddi el ve kol kullanım kısıtlığı olan kişiler elle kumanda edilen hiçbir kapıyı açamayabilirler. Bu durumda küçük bir motorla çalışan otomatik sistemler düşünülmelidir. Sık kullanılan kapılarda kapanma süresi ayarlanabilen hidrolik kapı kapatıcıların kullanılması yavaş hareket eden özürülüler için gereklidir. Özellikle kapandığında kilitlenen kapılarda mutlaka kapı kapayıcıları kullanılmalıdır. Kapının açıldıktan sonra en az 10 saniye sonra tekrar kapanması sağlanmalıdır (Yörük, 2003).

Kapı kulpları, kilitler, anahtar ve diğer kapı aksamları tek el ile kavranabilecek ve kullanılacak şekilde olmalıdır (Şekil 2.5.32.). U biçimli kulplar itmeli kollu aksamlar uygun dizayndır. Kapı aksamı görünür olmalı ve her iki taraftan da kullanılabilmelidir (TS 9111, 1991).

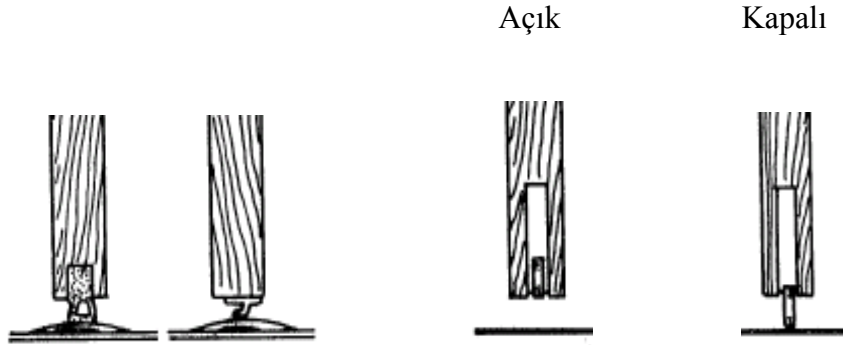
Şekil 2.5.32. Kapı kavrama kolu (TS 9111, 1991).

Koruyucu Plaka: Fiziksel özürülüler kapıyı tekerlekli sandalye ve yürüteçler ile itmek mecburiyetinde olduklarından kapı üzerinde çarpma yüksekliğinde koruyucu plaka olması tavsiye edilir (Şekil 2.5.33). Koruyucu plaka, kapı genişliğinden 51 mm daha az, alttan en az 405 mm yükseklikte olmalıdır (TS 9111, 1991).

Şekil 2.5.33. Koruyucu plakalı kapı örnekleri (TS 9111, 1991)

Eşikler: Eşik yapılmaması tavsiye edilir. Ancak mecburi hallerde eşik yapılması durumunda eşik yüksekliği sürmeli kapılarda 19 mm'den, diğer tip kapılarda 13 mm'den yüksek olmamalıdır. Tekerlekli sandalye kullananlar için, eşikler pahlı olmalı ve lastik eşikler tercih edilmelidir. İzolasyon gerektiğinde, kapılara otomatik izalasyon veya kapı alt kenarına kıl süpürge yapılmalıdır (Şekil 2.5.34) (TS 9111, 1991).

Tekerlekli sandalye ile aşılabilir eşikler

Otomatik izalasyon

Şekil 2.5.34. Eşikler (TS 9111, 1991)

Hidrolik Kapı Kapatıcılar: Kapı kapanma müddetini geciktiren türden olması tavsiye edilir. Bu husus kapıdan girerken manevra müddetini artırmak amacıyla özellikle sık kullanılan iç kapılar için faydalıdır (TS 9111, 1991).

Kapı Açma Kuvveti: Kapıların açılıp kapanması 22,2 N den fazla kuvvet gerektirmemelidir (TS 9111, 1991).

Kapı Tipleri

Normal Kanatlı Kapılar: Tekerlekli sandalye kullananların hareketine imkan verecek şekilde olmalıdır. Kapı kilit tarafı kenarı ile köşe arasında en az 300 mm'lik bir mesafe bulunmalıdır (Şekil 2.5.35.) (TS 9111, 1991).

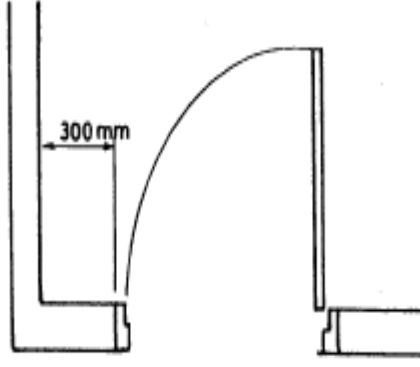
Çarpma Kapılar: Çarpma kapılar mümkün olduğunca camsız yapılmalıdır. Camlı yapılması durumunda, telli cam veya kırılmaz cam kullanılmalıdır. Buzlu veya renkli cam kullanılmamalıdır (TS 9111, 1991).

Yaylı Kapılar: Tekerlekli sandalye kullananlar ve diğer hareket bozukluğu olan özürllüer bu tip kapıları kullanmakta zorluk çekeceklerinden mümkün olduğunca kullanılmamalıdır (TS 9111, 1991).

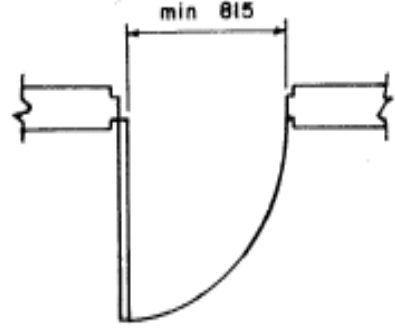
Sürme Kapılar: Tekerlekli sandalye kullananların manevralarını engellemediği yerlerde menteşeli kapılar kullanılabilir. Banyo ve tuvalet bölmesi gibi manevra imkanı zor olan dar yerlerde sürme kapılar, menteşeli kapılar yerine tercih edilmelidir (Şekil 2.5.35). Bu kapılar kullanıldığında kapı tamamen açılmalıdır (TS 9111, 1991).

Katlanabilir Kapılar: Şekil 2.5.35.'de verilenlere uygun olmalıdır (TS 9111, 1991).

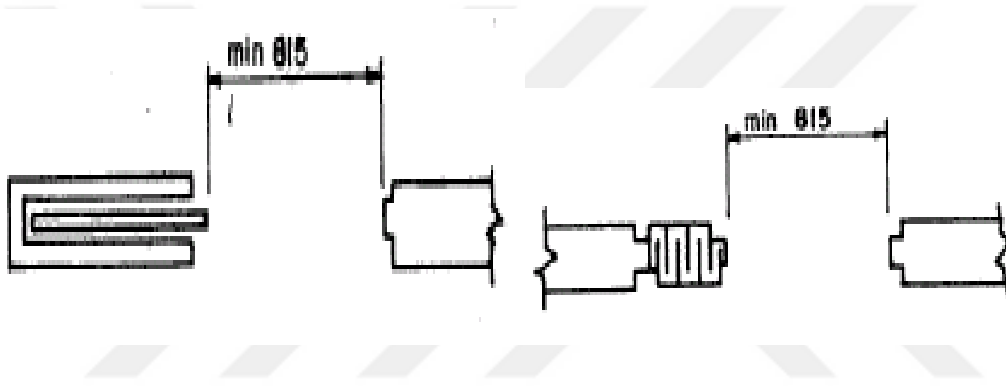
Döner Kapılar: Döner kapılardan kaçınılmalıdır. Döner kapılar normal kapılar yanında ilave olarak bulunabilir (TS 9111, 1991).

Kapı açılış mesafesi

Menteşeli kapı

Sürmeli kapı

Katlanabilir kapı

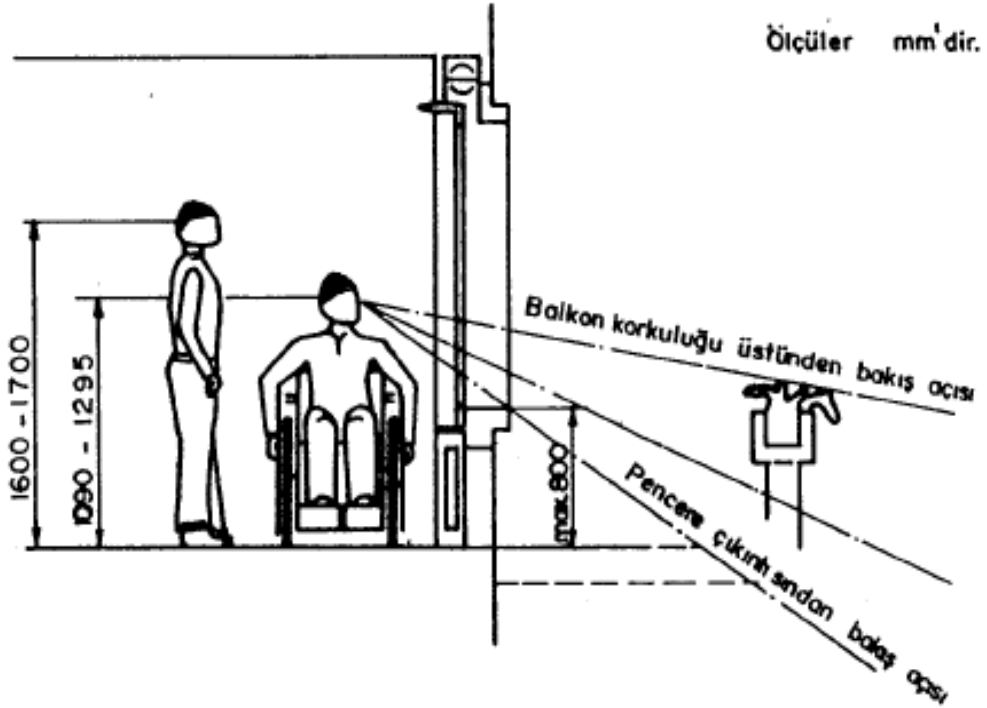
Şekil 2.5.35. Kapı açılış mesafesi ve kapı tipleri (TS 9111, 1991)

Kapı çevresinde özürllüer için kapıyı açma ve kapama işleminin gerektirdiği manevra için engelsiz alanlar bulunmalıdır. Bu serbest alanların ölçüsü kapı genişliğine, kapının açılış yönüne, kapının önünde ve arkasındaki hareketin yönüne bağlı olarak değişmektedir (Yörük, 2003).

c. Pencereleler

Pencereler, görme bozukluğu olan özürüöler in özel problemi olan göz kamaştırıcı ışıktan kaçınılacak şekilde planlanmalıdır. Görme özürüölerin cama çarpması söz konusu olabileceğinden, zarar görme ihtimalini azaltmak amacıyla parapet 150 mm - 200 mm genişliğinde yapılmalıdır (TS 9111, 1991).

Tekerlekli sandalye kullananların pencereden rahatlıkla görebilmeleri için parapet yerden en fazla 800 mm yükseklikte olmalıdır (Şekil 2.5.36.). Pencerelelerin açılıp kapanmasının kolay olması için, ispanyoletler yer seviyesinden 900 mm ile 1220 mm'lik bir alan içinde düzenlenmeli, pencerelelerin açılıp kapanması 22,2 N'dan daha fazla kuvvet gerektirmemelidir. Oturan insanın göz seviyesine gelecek pencere bantlarından kaçınılmalı, mümkün olduğunca vasistaslı pencere kullanılmamalıdır. Pratik olması sebebiyle dışa açılan panjurlar yerine, kepenk veya storlar kullanılmalıdır (Şekil 2.5.36.) (TS 9111, 1991).

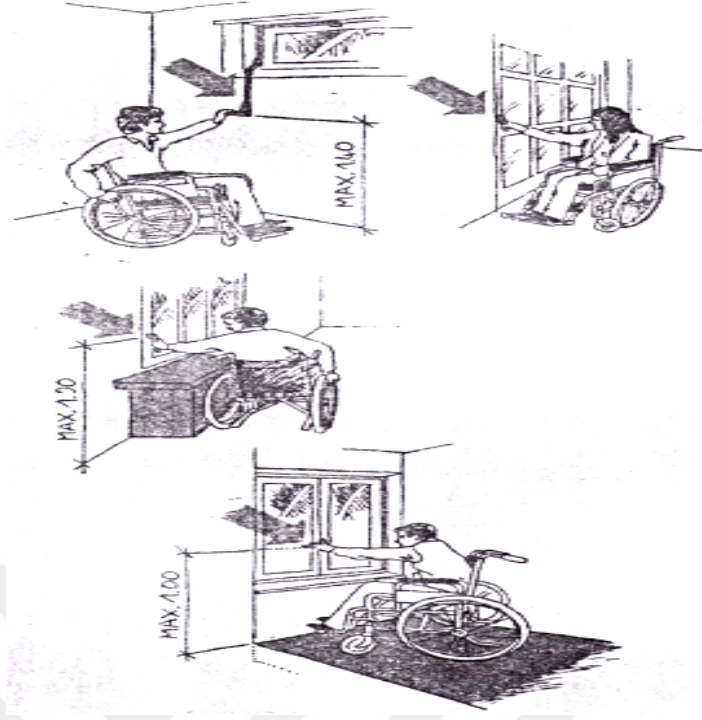

Şekil 2.5.36. Pencere yüksekliği (TS 9111, 1991)

Pencerelerin, yürüme özürli kişilerce (koltuk değneği, baston, yürüteç ya da tekerlekli sandalye kullananlar) rahatça kullanabilmeleri için, özürünün pencereyi açıp kapayabilmesi için yeterince yaklaşabileceği pencere önünde bir serbest alan, pencerenin kumanda mekanizmasının kolay erişilebilecek bir yerde olması ve tek kolla kolaylıkla açılıp kapanabilmesi özelliklerine sahip olması gereklidir (Yörük, 2003).

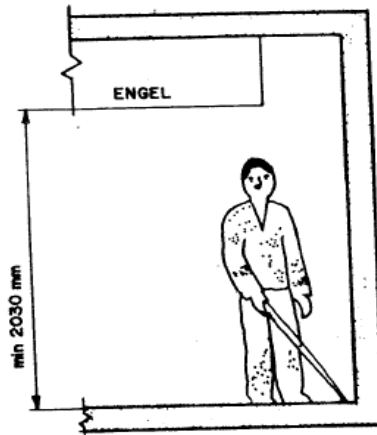
Pencereye Dik Pozisyonda Önden Yaklaşma: Eğer serbest alan pencereye dik olarak sağlanabiliyorsa tekerlekli sandalyedeki kişi pencereye önden yaklaşmak durumundadır. Bu durumda kişinin pencereye doğru uzanması ve öne doğru eğilmesi gerekecektir. Bu yaklaşım biçimi, kişinin nereye ve ne kadar yanaşabileceği ve pencereyi ne kadar iyi açılıp kapayabileceği ile ilgili endişeleri de beraberinde getirmektedir. Bu tür bir yaklaşım mekân çok dar olduğunda düşünölmelidir ve giyotin ya da sürme pencereler söz konusu olduğunda bu tür uygulamadan kesinlikle kaçınılmalıdır (Yörük, 2003).

Pencereye Paralel Pozisyonda Yandan Yaklaşma: Genellikle tercih edilen paralel pozisyon pencereyi açmak için kullanıcıların yandan yaklaşmasına izin veren pozisyonudur. Yandan yaklaşım pek çok kişi için daha iyidir, çünkü bu pozisyonda kişi pencereye daha çok yaklaşabilmekte, daha yükseğe erişebilmekte ve daha çok güç kullanılmaktadır. Yandan yaklaşım özellikle giyotin pencereler söz konusu olduğunda bir zorunluluktur. Bu tür yaklaşım stor ya da perde takılması için de en iyi biçimdir. Eğer mümkünse ne tür pencere kullanılırsa kullanılsın yandan yaklaşımına izin verecek bir serbest alan sağlanmalıdır. Yandan yaklaşım manevra için biraz daha fazla serbest alana ihtiyaç gösterebilir. Bu nedenle minimum ölçü olan 75 x 120 cm yerine mümkünse 75 x 150 cm ölçüsünde bir serbest alan sağlanmalıdır (Yörük, 2003).

Şekil 2.5.37. Pencere yaklaşım alanları ve uzanma mesafeleri (SN 521 500, 2001)

Bina içi ulaşımında sık sık farklı düzenlemelere gidilmemeli, donatılar sabit tutulmalıdır. Gereksiz girinti ve çıkıntılardan kaçınılmalıdır. Yapılması mecburi olan girinti veya çıkıntıların (kolon vb.) köşeleri yuvarlatılmalıdır. Baş üstünde bulunan engeller, yerden en az 2030 mm yükseklikte yer almalıdır (Şekil 2.5.38) (TS 9111, 1991).

Şekil 2.5.38. Baş üstü boşluğu (TS 9111, 1991)

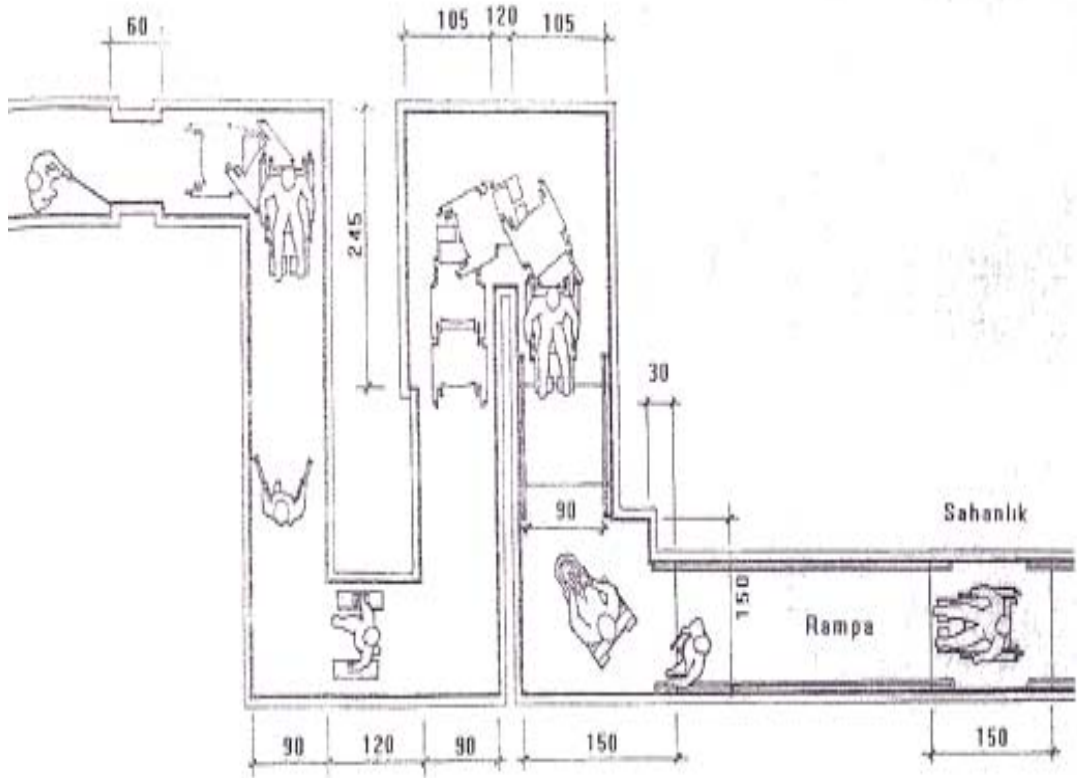
2.5.4. Bina bölümlerinin düzenlenmesi kuralları

a. *Sirkülasyon alanları - koridorlar, holler*

Koridorlar, geçitler, holler yapılar içinde yatay sirkülasyonu sağlayan elemandır. Bu elemanların bütün özürli gruplarının kullanımına uygun düzenlenmesi gerekmektedir. Koridorların genişlikleri en az 90 cm, yükseklikleri 210 cm olmalıdır. Bu genişlik bir tekerlekli sandalyenin geçebilmesi için yeterli olan genişliktir. Ancak yoğun olarak kullanılan koridorlarda, karşılıklı geçişin daha rahat olabilmesi için 120 cm' lik genişlik tercih edilmelidir. Uzun koridorlarda hem daha fazla kullanım olacağından hem de koridorun basıklığının artacağından genişliğin 150 cm çıkarılması tavan yüksekliğinin de artırılması tavsiye edilmektedir. Bu sayede iki tekerlekli sandalye yan yana geçiş yapabileceklerdir (Yörük, 2003).

Koridor genişliklerine, koridor üzerindeki radyatör, çiçeklik, yangın söndürme cihazları gibi özürli için engel teşkil edilebilecek elemanların kapladığı alanlar dâhil edilmemelidirler. Bu elemanlar koridor üzerinde oluşturulacak nişler içinde düzenlenmelidir. Eğer niş yapma imkânı yoksa radyatörler dar kenarlı seçilmeli ve mümkün olduğu ölçüde başka engeller konulmamalıdır (Yörük, 2003).

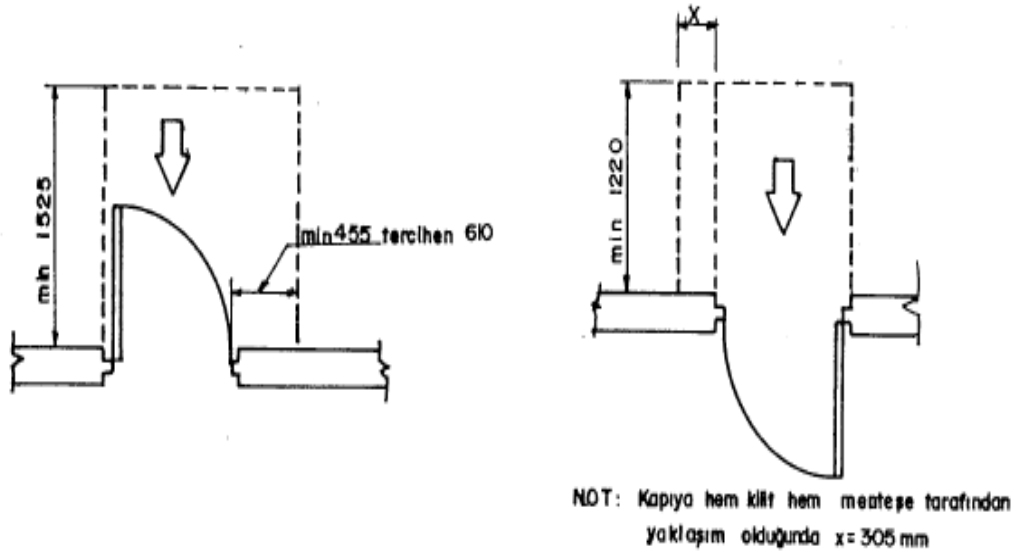
Tekerlekli sandalyenin koridorlarda dönüş yapabilmesi gerekli manevra alan Şekil 2.5.39.' da gösterilmektedir. 90 veya 180 derecelik dönüşler için farklı manevra alanları gerekmektedir. Dar koridorlarda dönüş alanlarında dönüş şekline göre koridor genişletilmelidir. Koridor kaplamaları düzgün ve kaygan olmamalıdır. Ses yansıtıcı yüzeyler görme özürli için yön bulmalarına yardımcı olmaktadır. Özellikle görme özürli için koridorun iyi aydınlatılması gerekmektedir. Yine görme özürli için yer ve duvar kaplamaları kontrast renklerde seçilmesi, merdiven gibi tehlike yaratabilecek alanların başkalarında yer kaplamasının ve renginin farklılaştırılması faydalı olacaktır. Ayrıca yer kaplaması üzerinde bir aks çizgisinin kullanılması ya da aydınlatılma elemanların koridor boyunca bir aks üzerinde konumlandırılması uzun koridorlarda görme özürli için yararlı olmaktadır (Yörük, 2003).

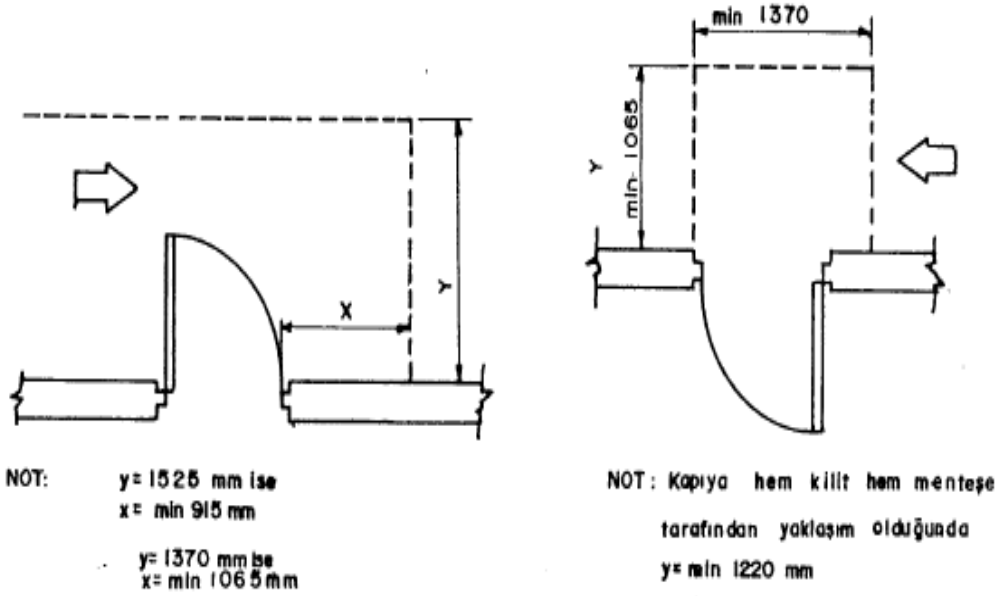
Şekil 2.5.39. Koridorlar (Yörük, 2003)

Koridorlarda seviye farkı olmamalıdır. Eşiklerin yüksekliği 12 mm'yi geçmemelidir. Koridorların eğimsiz olması tercih edilmekle birlikte % 2'ye (1:50) kadar ki eğim kabul edilebilir (Yörük, 2003).

Bina içindeki koridorların engelsiz net açıklığı en az 815 mm olmalıdır. Koridor genişliklerine bağlı olarak dönüş (manevra) şekilleri örnekleri Şekil 2.5.40. ve Şekil 2.5.41.'da verilmiştir. Sirkülasyon alanlarında duvara monte edilmiş uygun yükseklikte tutunma bantları bulunmalıdır. Sirkülasyon alanlarında kullanılacak radyatörlerde, dar kenarlı döküm veya çelik panel radyatör seçilmelidir (TS 9111, 1991).

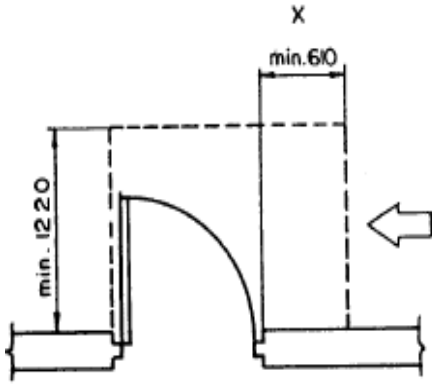

Çarpma kapılar - önden yaklaşım

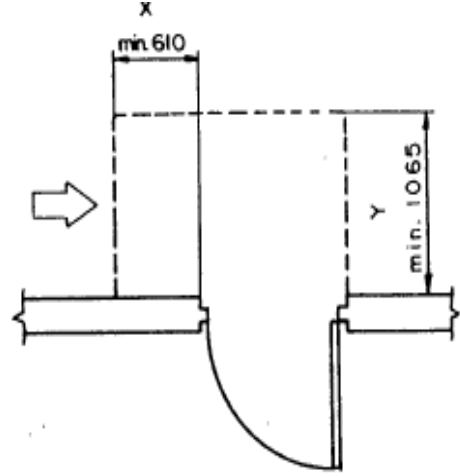

Çarpma kapılar - Menteşe tarafından yaklaşım

Şekil 2.5.40. Dönüş (manevra) genişlikleri - 1 (TS 9111, 1991)

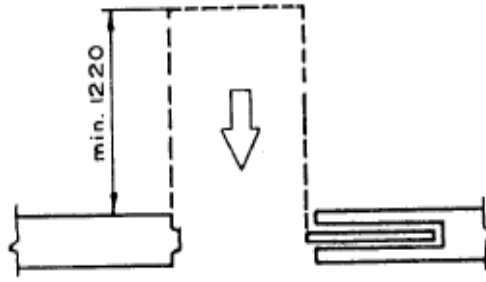

NOT: Hidrolik kapı kapatıcısı olduğunda $y = \text{min. } 1370$

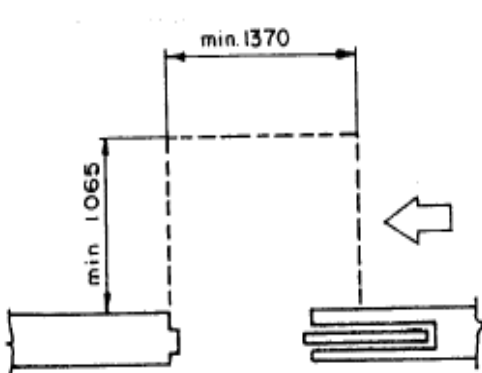

NOT: Hidrolik kapı kapatıcısı olduğunda $y = \text{min. } 1220$

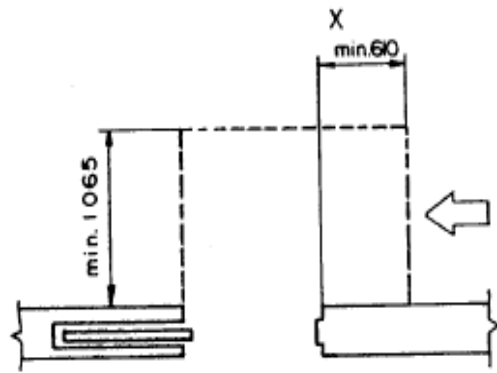
Çarpma Kapılar - Kilit tarafından yaklaşım

Sürmeli ve Katlanabilir Kapılar - Önden yaklaşım

Sürmeli ve Katlanabilir kapılar - sürme tarafından yaklaşım olduğunda

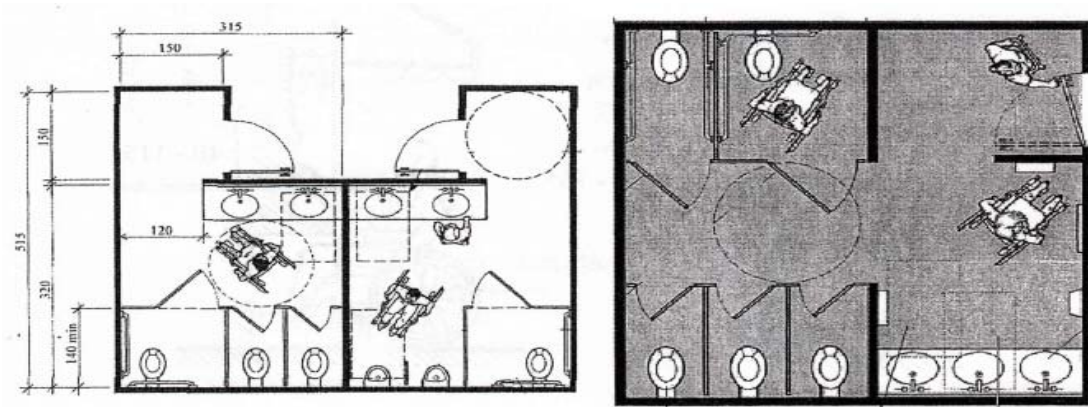
Sürmeli ve katlanabilir kapılar - kilit tarafından yaklaşım olduğunda

Şekil 2.5.41. Dönüş (manevra) genişlikleri - 2 (TS 9111, 1991)

b. Tuvalet bölmesi

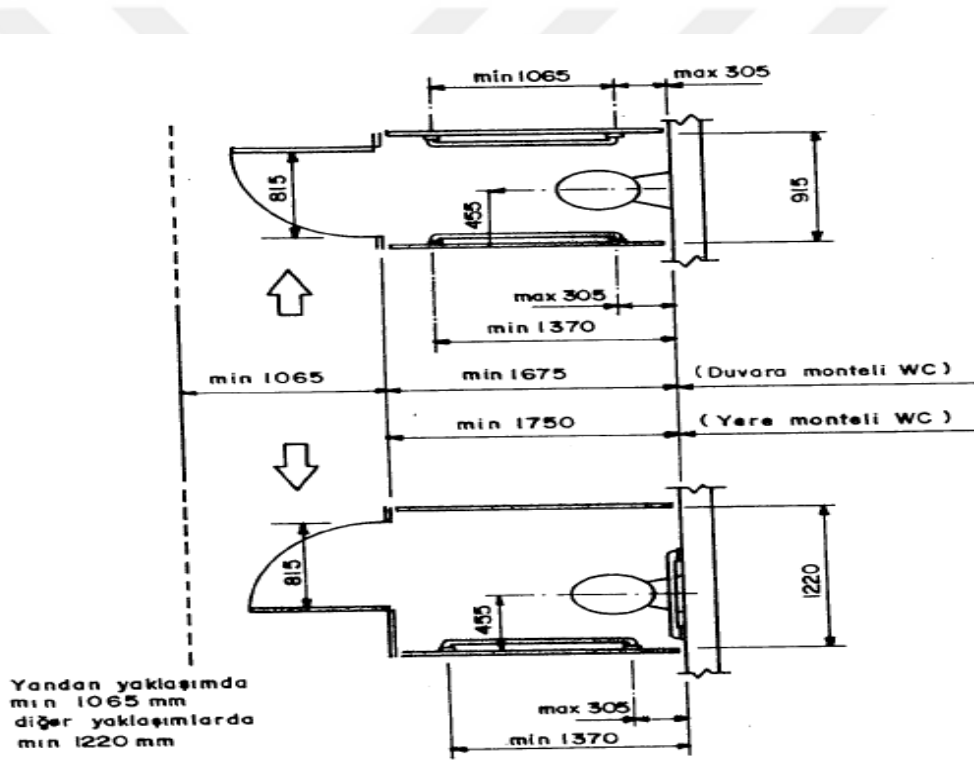
Her tuvalet grubundan en az bir kalbin tekerlekli sandalye kullanan bir özürli için uygun biçimde düzenlenmelidir. Özürliilere ayrılan tuvaletlerin genel tuvaletler ile aynı yerde yapılması öngörülmalıdır. Genel olarak özürliiler için uygun tuvaletlerin iki türlü yapıldıkları görülmektedir. Bunlardan daha çok tercih edileni, özürliilere ayrılan tuvaletlerin genel tuvaletlere dâhil edilmesi yöntemidir. Bu yöntemde göre bay ve bayan tuvaletlerindeki birer kabinin tekerlekli sandalye kullanan özürliiler için düzenlenmelidir. Tekerlekli sandalye kullanan özürliilerden farklı olarak baston, koltuk değneği gibi yardımcı bir gereç kullanan yürüeyebilen özürliiler için dar tuvalet kabinlerini daha uygundur. Bu kişiler için de ayrıca kabinin düzenlenmesi yararlı olmaktadır (Yörük, 2003).

Tuvalet içinde özürliiler için kabin yapılamadığı olmadığı durumlarda diğer çözüm yolu olarak, giriş ayrılmış, hem erkekler hem de kadınlar tarafından kullanılabilen tek bir özürli tuvaletlerinin düzenlenmesi yöntemidir. Eğer ayrı bir giriş sağlanamıyorsa girişin bayanlar tuvaletine açılması sağlanmalıdır. Tek bir özürli tuvaleti ayrıldığında bu tuvaletin kaçınılmaz olarak tekerlekli sandalye kullanan özürliilere uygun düzenlenmesi gerekmektedir. Yürüeyebilen özürliiler bu tuvaletleri kullanmakta zorluklar yaşamaktadır. Bazı yürüeyebilen özürliiler standart tuvalet kabinleri kullanmayı tercih edebilmektedirler (Yörük, 2003).

Şekil 2.5.42. İçinde özürliiler için düzenlenmiş kabin bulunan tuvalet örnekleri (Yörük, 2003)

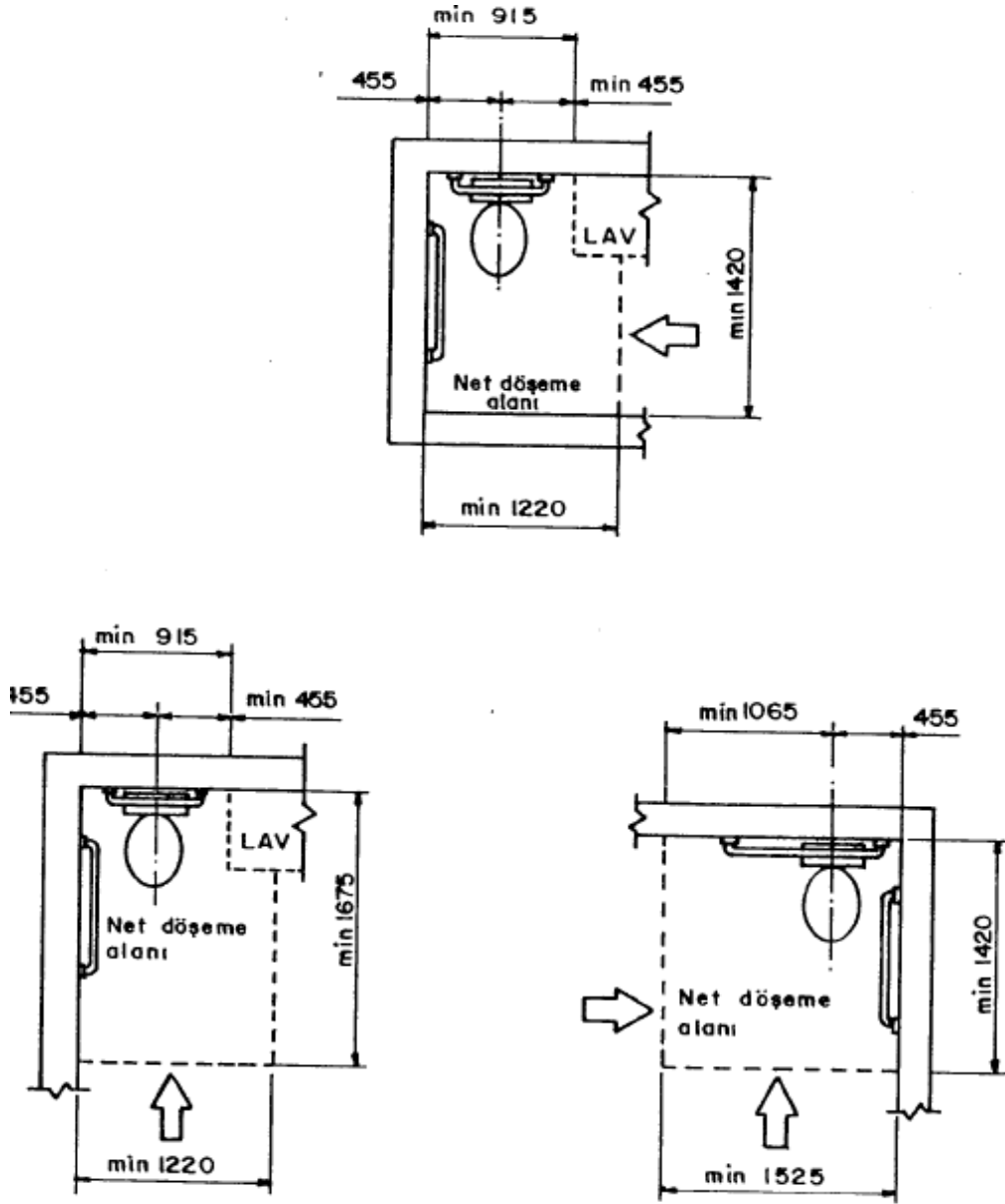
Plan ve Net Kullanım Alanı: Tuvalet tekerlekli sandalye girebilecek ve ileri geri hareket edebilecek ve genişliği en az 915 mm olacak şekilde planlanmalıdır.(Şekil 2.5.43. ve Şekil 2.5.44). Tuvalet bölmesinin derinliği en az 1420 mm (Şekil 2.5.45.) olmalıdır. Derinlik en az 1675 mm olduğunda duvara monteli klozet kullanılabilir. Bu derinlik en az 75 mm artırıldığında yere monteli klozet kullanılabilir. (Şekil 2.5.43.) Tuvalet bölmesi düzenlemeleri sağ veya sol el kullanımına müsaade etmelidir (Şekil 2.5.45.). Tuvalet bölmelerinde ön kısımda veya en azından bir tarafta yerden en az 230 mm olan ayak koyma yeri mesafesi bulunmalıdır. Tuvalet bölmesi derinliği 1525 mm'den büyükse ayak açıklığı mesafesine gerek yoktur (TS 9111, 1991).

Şekil 2.5.43. Tuvalet bölmesi plan ve net kullanım alanı örneği (TS 9111, 1991)

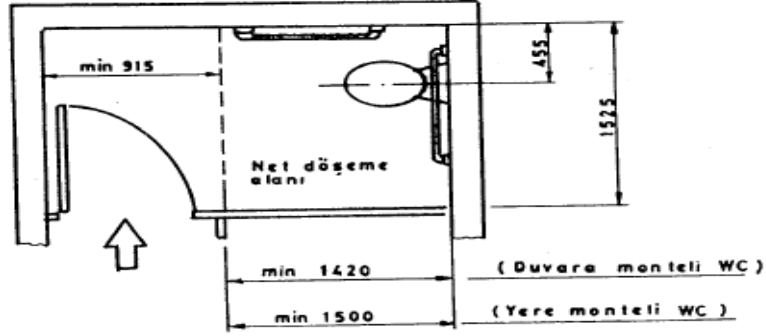
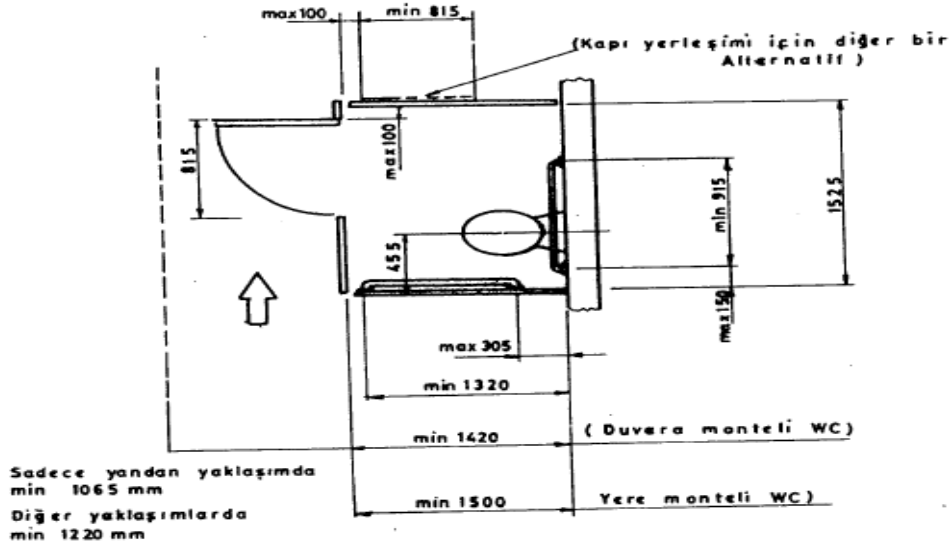
Döşeme: Koridorla tuvalet bölmesi döşemesi arasında kot farkı bulunmamalıdır (TS 9111, 1991).

Kapılar: Kapı genişliği en az 815 mm olmalı, dışa açılmalı ve tehlike anında dıştan açılabilmelidir (TS 9111, 1991).

Şekil 2.5.44. Tuvalet bölmesi plan ve net kullanım alanı örneği (TS 9111, 1991)

Tutunma Bantları: Tutunma bantları, uzunluk ve dizaynları (Şekil 2.7.46.)’da verilmiştir. Tutunma bantları döşemeye paralel veya gerektiğinde düşey olarak veya kişiye göre ayarlanabilen tipte düzenlenmeli, kullanım alanındaki hareketlere engel olmamalıdır. Tutunma bantlarının genişlik veya çapı 32 mm-38 mm olmalıdır. Tutunma bantları duvara yerleştirilmişse, duvarla-bant arasında 38 mm mesafe bulunmalıdır (TS 9111, 1991).

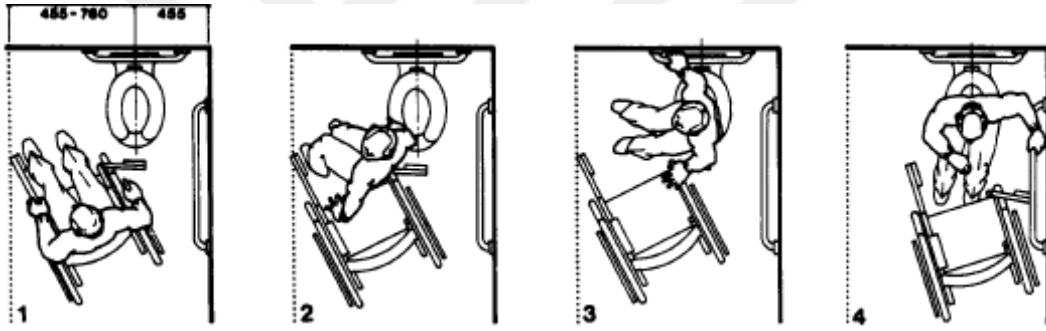
Şekil 2.5.45. Tuvalet bölmesi (TS 9111, 1991)

- **Klozetler**

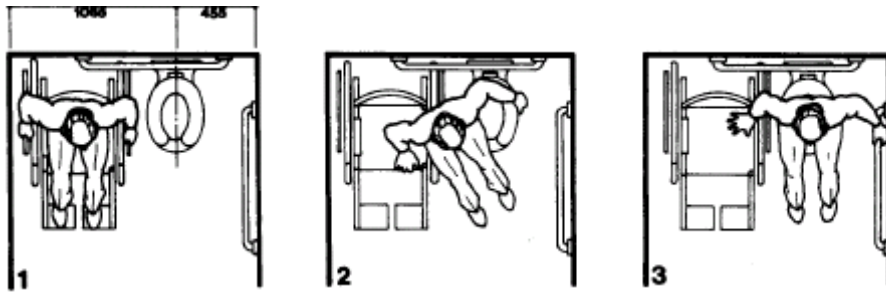
Özürli tuvaletleri için arkalarındaki ve yanlarında ki duvarda tutamakların bulunduğu bir köşe konum en iyisidir. Rahat hareket olanağı sağlamak üzere tuvaletin eksenini ile yandaki duvar arasında minimum 45 cm boşluk bırakılmalıdır. Ayrıca tuvaletin önünde ve yanında tekerlekli sandalye kullanıcıların yaşanabilmesi, klozete yaklaşabilmeleri ve klozete emniyetle geçebilmeleri için serbest alan bırakılmalıdır. Bu serbest alan klozete ne yönden yaklaşacağına bağlı olarak değişmektedir (Yörük, 2003).

Özürllüler için düzenlenmiş bir tuvalet bölümünde özürllünün klozete önden, yandan ya da diyagonal bir biçimde geçişi için olanak sağlanmalıdır (Yörük, 2003).

- Önden geçişi, tekerlekli sandalye klozete önden yaklaştığı pozisyon genellikle ayakta durabilen (Kendi başına ya da yardımcı eşliğinde) özürllülerce tercih edilmelidir.
- Diyagonal geçiş, ayakta duramayan ancak bacaklarına bir ölçüde kuvvet verebilen özürllülerin kullandığı geçiştir.
- Yandan geçiş ise, ayakta duramayan ancak güçlü kollara sahip özürllülerin daha çok kullandığı görülmektedir.

Çapraz yaklaşım

Yandan yaklaşım

Şekil 2.5.46. Tekerlekli sandalyeden klozete geçişler , (ADAAG, 2002)

Eğer klozete hem önden hem de yandan yaklaşabiliyorsa ve klozetin yanına bir lavabo yerleştirilmişse serbest alan 120 x 165 cm olmalıdır. 120 cm klozetin yanında ki duvardan dışarı doğru, 165 cm' lik ölçü ise klozetin arka duvarında öne doğru olan ölçüdür. Eğer tuvalete önden ve yandan yaklaşıyorsa ve klozetin yanında bir lavabo yoksa serbest alan 150 x 135 cm ölçüsünde olmalıdır (Yörük, 2003).

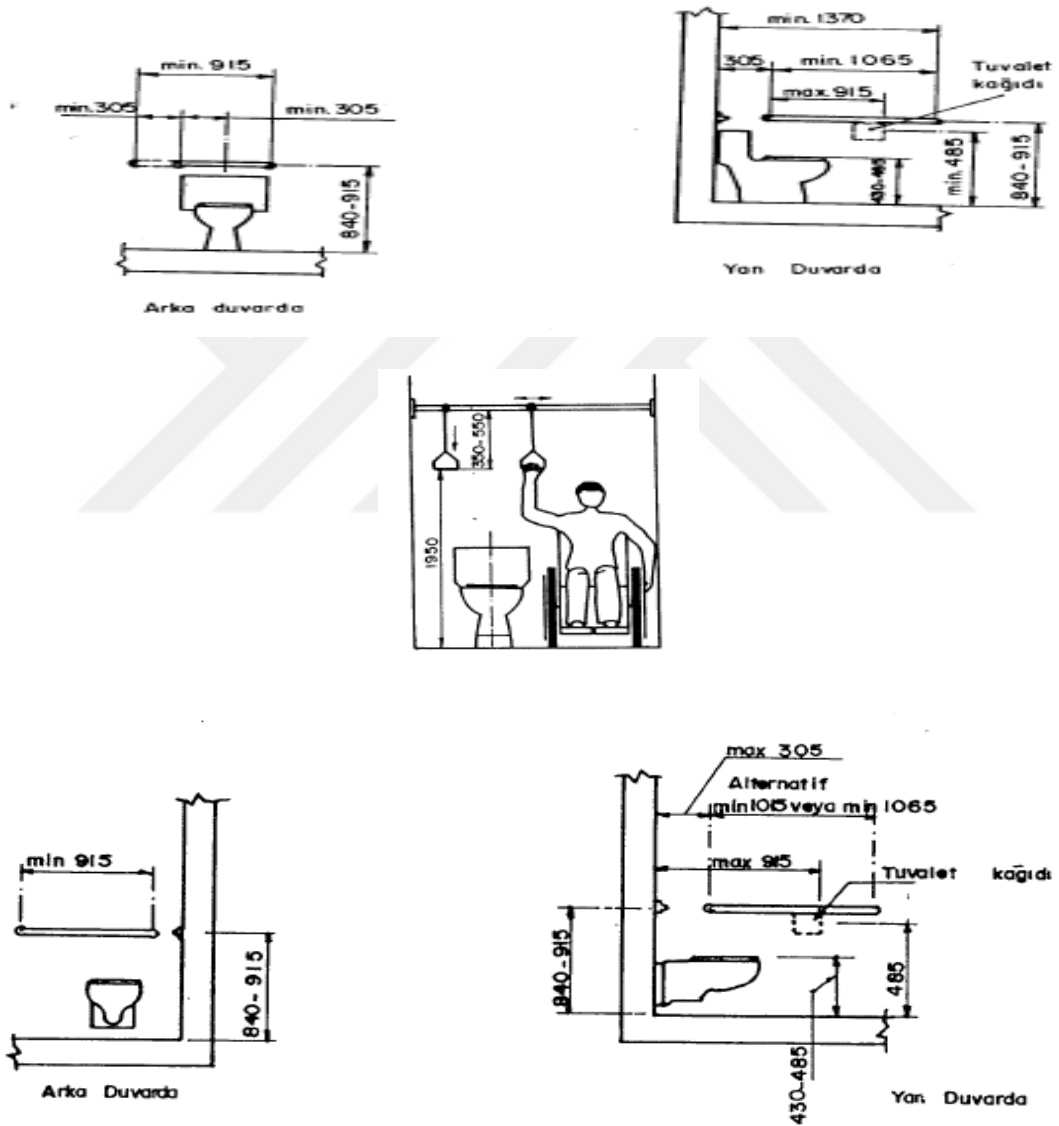
Tekerlekli sandalye kullanan özürülülerin pek çoğu sandalyeden klozete geçişte ayağa kalkamazlar. Bu kişiler, klozette kayarak geçebilmek için tekerlekli sandalyelerinin pozisyonunu buna göre ayarlamalıdır. Tuvaletlerdeki klozetlerin oturma yerlerinin döşemeden yüksekliği 45 ile 50 cm arasında olmalıdır. Özürülüler açısından, klozet yüksekliği ile ilgili tercihler çok değişik olabilmektedir. Yürüme zorluğu çeken kişiler için klozet bir avantaj sağlayabilir; fakat tekerlekli sandalye kullanıcıları ve diğerleri için bu bir dezavantajdır. Her iki gruba da uygun gelecek ortalama klozet yüksekliği 45 cm olarak belirlenmektedir. Standart aparatların bu ölçüye adaptasyonu için kalın kapaklar ya da kapak altı contaları kullanılmaktadır (Yörük, 2003).

Standart klozetlerin yanındaki ve arkasında ki duvarda iki tutamağın olması şartını getirmektedir. Bu tutamaklardan yan duvardakinin 105 cm arka taraftakinin ise 60 ya da 90 cm arasında olması istenmektedir.

Zorlukla yürüyen, oturmakta ve kalkmakta güçlük çeken özürülüler klozetin iki yanına monte edilmiş tutamaklardan büyük ölçüde istifade ederler. Bu tutanaklar yaşlılar için de çok kullanışlıdır. Ancak tekerlekli sandalye kullananlar için ayakta duramadıkları için uygun değildir. Tutamaklar ile duvar yüzeyi arasında 4 cm boşluk olmalıdır. Bu boşlukların fazlası kullanıcının kolunun kayıp boşluğa girmesine ve sakatlanmasına neden olabilir, daha küçük bir boşluk ise kullanıcının elini ve parmaklarını rahat kullanabilmesine mani olabilir. Tutamaklar pek çok değişik biçim, renk ve malzemedir. Bu tutamaklar çok iyi tespit edilmeli ve her yönde kuvvete dayanıklı olmalıdır (Yörük, 2003).

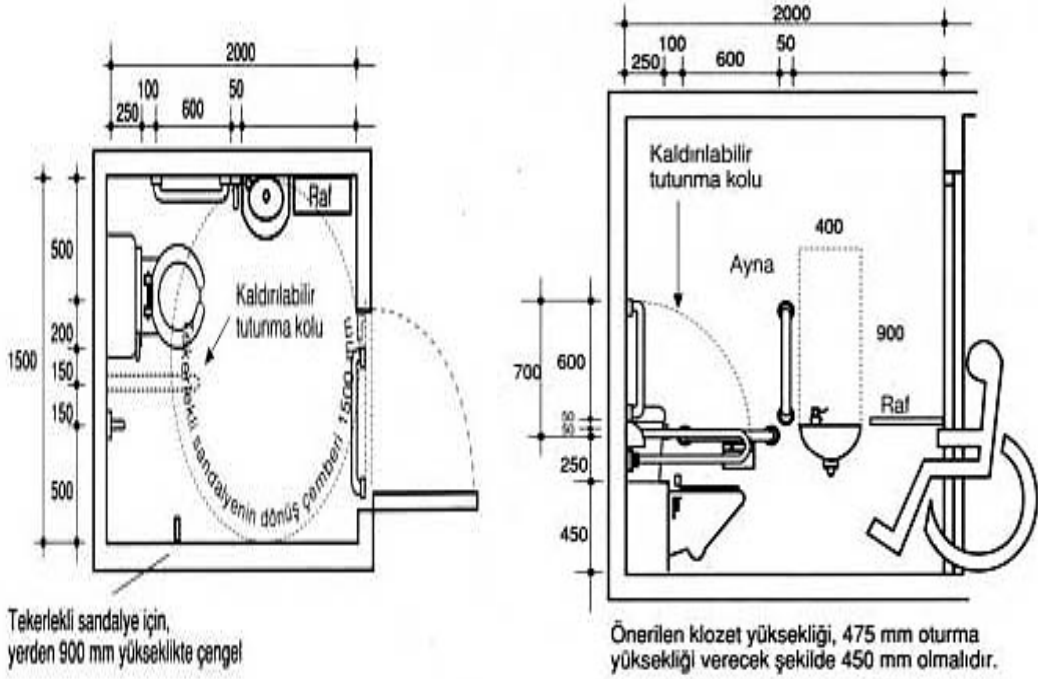
Su Kontrol: Taharet muslukları el ile kumandalı veya otomatik olabilir. Musluk, tuvalet bölmesinin geniş tarafında olacak şekilde monte edilmelidir. Sifon kolu yerden en fazla 1120 mm yükseklikte olmalıdır. Tuvalet kağıtlığı ulaşılabilir yükseklikte olmalıdır (TS 9111, 1991).

Klozetler, Ünisex tuvaletler ve yürüyebilen özürlü için tuvalet ile ilgili ölçü örnekleri Şekil 2.5.47. ve Şekil 2.5.48. de görülmektedir.

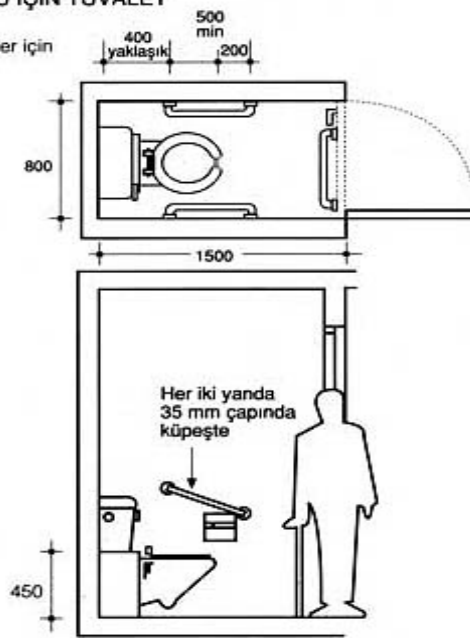
Şekil 2.5.47. Yere ve duvara monteli Klozet, Tutunma bantları, Tuvalet kağıtlığı (TS 9111, 1991)

ÜNİSEX TUALETLER

YÜRÜYEBİLEN ÖZÜRLÜ İÇİN TUALET

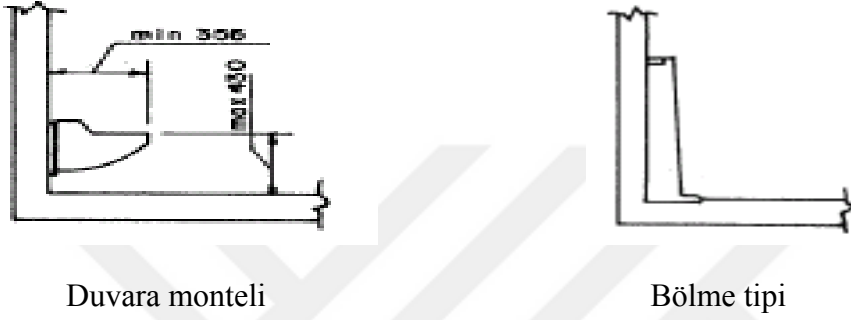
(Tekerlekli sandalye veya
koltuk değneği kullanan kişiler için
uygun değildir.)

Şekil 2.5.48. Unisex Tuvaletler ve Yürüeybilen özürölü için tuvalet (Ulaşabilirlik Klavuzu, 2001)

- **Bideler**

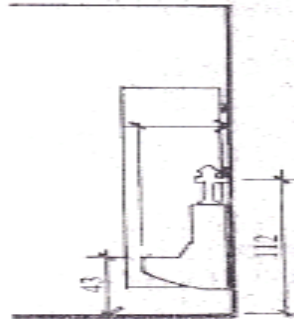
Bideler, bölme tipinde veya yerden en fazla 430 mm yükseklikte uzun kenarından duvara asılı tipte olmalıdır (Şekil 2.5.49.). Önden yaklaşım için bidenin önünde 760 mmx1220 mm ebadlarında bir alan olmalıdır. Net genişliği 760 mm'den daha küçük olan bide kişisel bölmelerinde, bölme en fazla bide kenarının ön kısmına kadar uzanmalıdır (TS 9111, 1991).

Şekil 2.5.49. Bideler (TS 9111, 1991).

- **Pisuarlar**

Pisuarlar kabinler biçiminde ya da duvara monte edilmiş biçimde olabilirler. Pisuarların ucu yerden en fazla 45 cm yukarıda düzenlemelidir. Pisuarların önden yaklaşım için 75 x 120 cm'lik serbest alan bırakılmalıdır. Pisuarları ayıran bölmeler pisuarın ön ucundan daha ileriye otomatik çalışan biçimde düzenlenebilirler. Ancak bunlar döşemeden 110 cm den daha yukarıda olmamalıdır (Yörük, 2003).

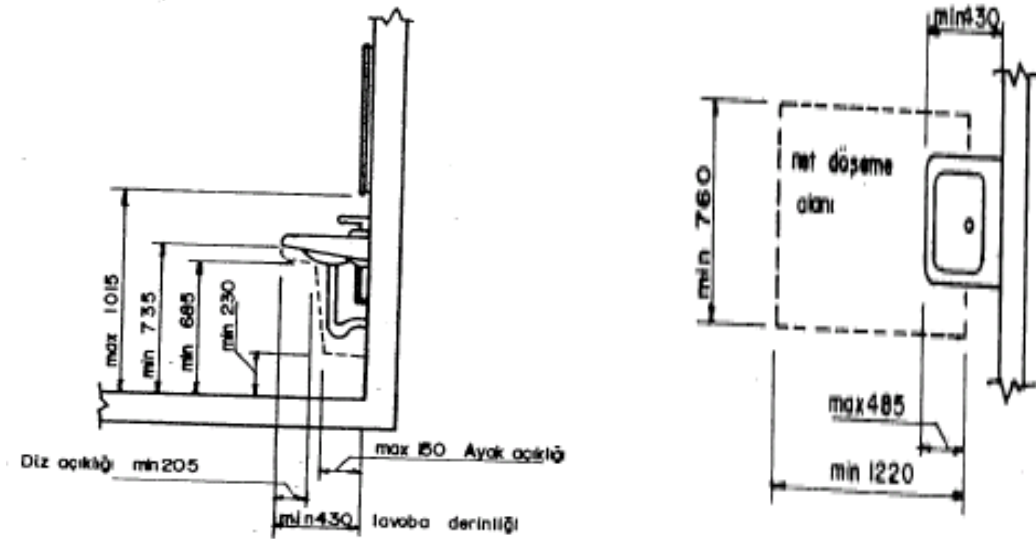

Şekil 2.5.50. Pisuarlar

- **Lavabolar**

Özürlü tuvaletleri de hem duvara monte edilmiş ve hem de tezgâh üstü lavaboları kullanılabilir. Duvara ankastre lavabolar gerekli şartları yerine getiriyor olsalar da tezgâh üstü lavabolar tercih edilmelidir. Çünkü özürülülerin bir kısmı dengelerini sağlayabilmeleri için lavabo üzerine ağırlıklarını vermektedir. Duvara ankastre lavabolar bu ağırlığa dayanamayıp düşebilirler. Ayrıca özürülülerin şahsi eşyalarını lavabo üzerine koyabileceği bir alan duvara ankastre lavabolarda pek mümkün olamamaktadır (Yörük, 2003).

Lavabonun ön kısmının altından döşemeye olan düşey mesafe en az 735 mm olmalıdır (Tekerlekli sandalyenin girebilmesi için) Diz ve ayak için gerekli mesafe Şekil 2.5.51' de verilmiştir. Önden yaklaşım için lavabo önünde 760 mmx1220 mm'lik net döşeme alanı bulunmalıdır (Bu alana en fazla 485 mm olan diz koyma mesafesi de dahildir). Tekerlekli sandalyeyi kullanan kişi klozette oturduğunda lavaboyu kullanabilmelidir (TS 9111, 1991).

Lavabo açıklıkları

Döşeme alanı

Şekil 2.5.51. Lavabolar- yükseklik ve net döşeme alanı (TS 9111, 1991).

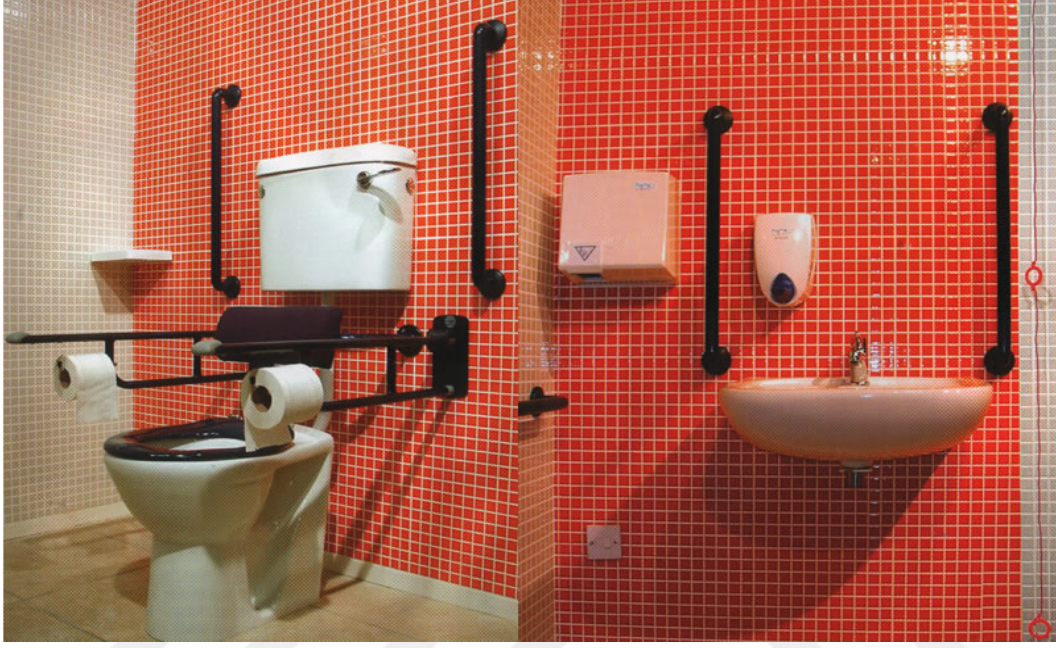
Pek çok kişi için yuvarlak, silindirik yada kare biçiminde simetrik yapıdaki bir musluk vanasını kavramak ve döndürmek oldukça zordur. Asimetrik yapıdaki kollu musluk vanaları bu açıdan daha kullanışlıdır (Yörük, 2003). Su kontrolü için geleneksel dörtte bir çevirmeli, kollu, itmeli otomatik kontrollü musluklar olabilir. Eğer musluk 10 saniye açık kalabiliyorsa fotoselli (kendi kendine açıp kapanan) musluklar kullanılabilir. Lavabo altında sıcak su veya drenaj boruları korunmalıdır. Lavabo altında keskin veya çıkıntılı kısımlar bulunmamalıdır (TS 9111, 1991). Şekil 2.5.52.'de özürülülerin kullanımına uygun musluk tiplerinden bazı örnekler gösterilmektedir.

Şekil 2.5.52. Özürülüler için uygun musluk örnekleri (Yörük, 2003)

Aynaların alt kenarı yerden en fazla 1015 mm (Şekil-36) veya aynanın üst kenarı yerden en fazla 1880 mm yükseklikte olmalıdır. Tekerlekli sandalye kullananlar için ayna göz hizasında olmalı veya inip çıkan ayarlı aynalar tercih edilmeli veya sabit olduğunda öne doğru 10°-15° eğik olmalıdır (TS 9111, 1991). Aslında tek bir boy aynası, çocuklar dâhil herkes için en uygundur. Tekerlekli sandalye kullananların aynaya önden yaklaştıklarında ayakları aynaya çarpabileceğinden aynanın zeminden belli bir yükseklikten başlaması sağlanmalıdır. Boy aynalarının kullanılmadığı durumlarda, düşey doğrultuda hareket edebilen ya da öne doğru eğilebilen aynalar tercih edilmelidir. Sabunluk, kâğıt havluluk ya da otomatik el kurutma gibi tuvalet aksesuarları tekerlekli sandalye kullanan bir özürülünün erişebileceği mesafelere yerleştirilmelidir (Yörük, 2003).

Özürllüer, lavabo karşısında tıraş olabilir, saç kurutabilir ya da makyaj yapabilirler. Bu işlemler esnasında elektrikli cihazlar kullanılabilir. Bu bakımdan lavabo yanlarında tekerlekli sandalyeden ulaşabilir konumdan elektrik çıkışları (prizler) yerleştirilmelidir (Yörük, 2003).

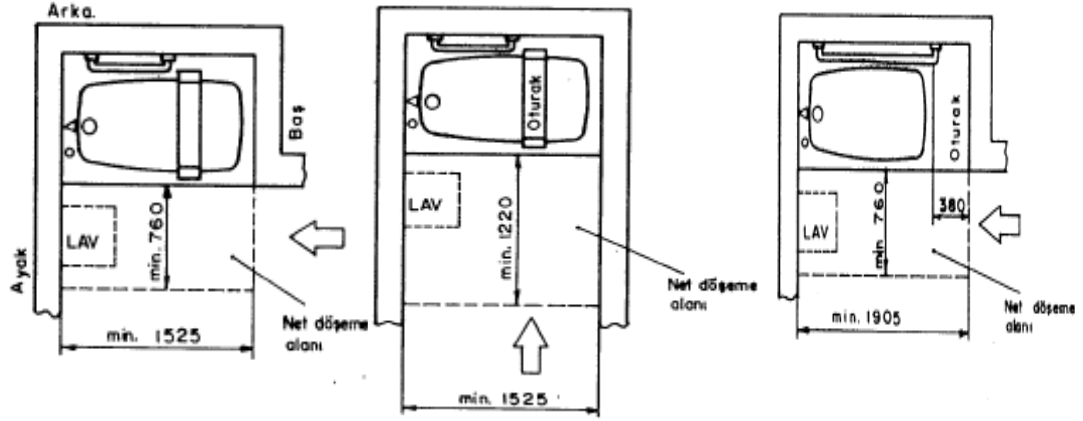
Şekil 2.5.53. Özürllüer için Klozet ve Lavabo örneği

c. Banyolar

Banyonun plan ve net kullanım alanı; tekerlekli sandalye girebilecek ve hareket edebilecek şekilde planlanmalıdır. Net döşeme alanı Şekil 2.5.54.'de belirtilenlere uygun olmalıdır (TS 9111, 1991).

• *Küvetler*

Küvet önündeki net kullanım alanı Şekil 2.7.53.'de gösterilmiştir. 1600 mm veya 1700 mm uzunluktaki küvetler tercih edilmeli ve yerden yüksekliği en fazla 550 mm olmalıdır. Küvet tabanı düz olmalıdır (TS 9111, 1991).

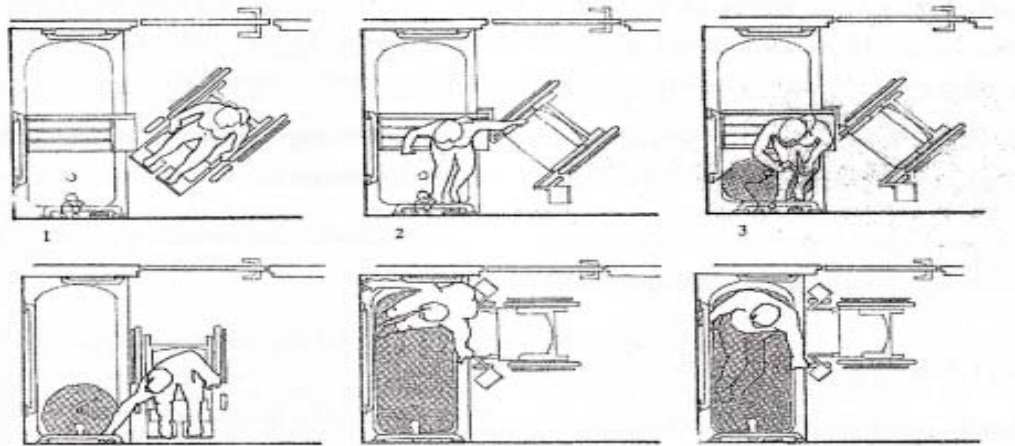

- = Duş kontrol
- △ = Duş başı
- = Drenaj

Şekil 2.5.54. Banyo net döşeme alanı (TS 9111, 1991)

Küvete girişte üç temel hareket vardır.

1. Ayakta dururken küvetin kenarından adımını aşırma
2. Vücudu desteklemek üzere küvetin kenarına tutunup ayakları arkadan aşırma
3. Küvetin kenarına oturup ayakları önden aşırma

Şekil 2.5.55. Tekerlekli sandalyeden küvete geçiş teknikleri (Yörük, 2003)

Vücutlarını aşağı kısmı sakat olan kişiler denge sorunu nedeniyle tehlike riski olmadan 1. ve 2. metodu kullanamazlar. Bu tür kişiler için 3. metot emniyetli yoldur. Bu nedenle de özürlü kişiler açısından yıkanmayla ilgili planlamada 3. metot kriter olarak kullanılmaktadır. Yürüme özürlü kişilerin çoğu için küvetin kenarından küvete geçiş düşme tehlikesi yaratan önemli bir risktir. Bu tür özürülüler için düşey bir tutunma kolu yeterli olabilmektedir. Tekerlekli sandalye kullanan özürülülerin bir kısmı sandalyelerinden küvete yalnız başına geçebilmektedirler. Buna karşılık bazıları da bir başka kişinin yardımına ihtiyaç duyabilmektedirler. Küvete geçiş için küveti çerçeveleyen duvarların bir, iki bazen üç tarafında tutunma kolları ve küvet önünde dik ya da paralel yaklaşım için yeterli serbest alan teşkil edilmesi gerekmektedir (Yörük, 2003).

Özürülülerin küvete giriş ve çıkışlarında küvetin baş kısmında (kumandaların aksi istikametinde) sabit bir geçiş yüzeyi ya da oturma alanı sağlanmalıdır. Geçiş düzeyi, özürlü kişinin küvet girişinde bir müddet oturabilmesini sağlayan bir yüzeydir. Bu sabit geçiş yüzeyinin 40 cm derinliğinde olması ve küvet önünde tekerlekli sandalye ile paralel yaklaşıma izin verecek bir serbest alanın bırakılması gerekmektedir. Geçiş yüzeyi seramik ya da benzer suya dayanıklı bir malzeme ile kaplanabilir. Küvetlerde ya küvet içinde ya da küvet başında bir oturma yeri sağlanmalıdır (Yörük, 2003).

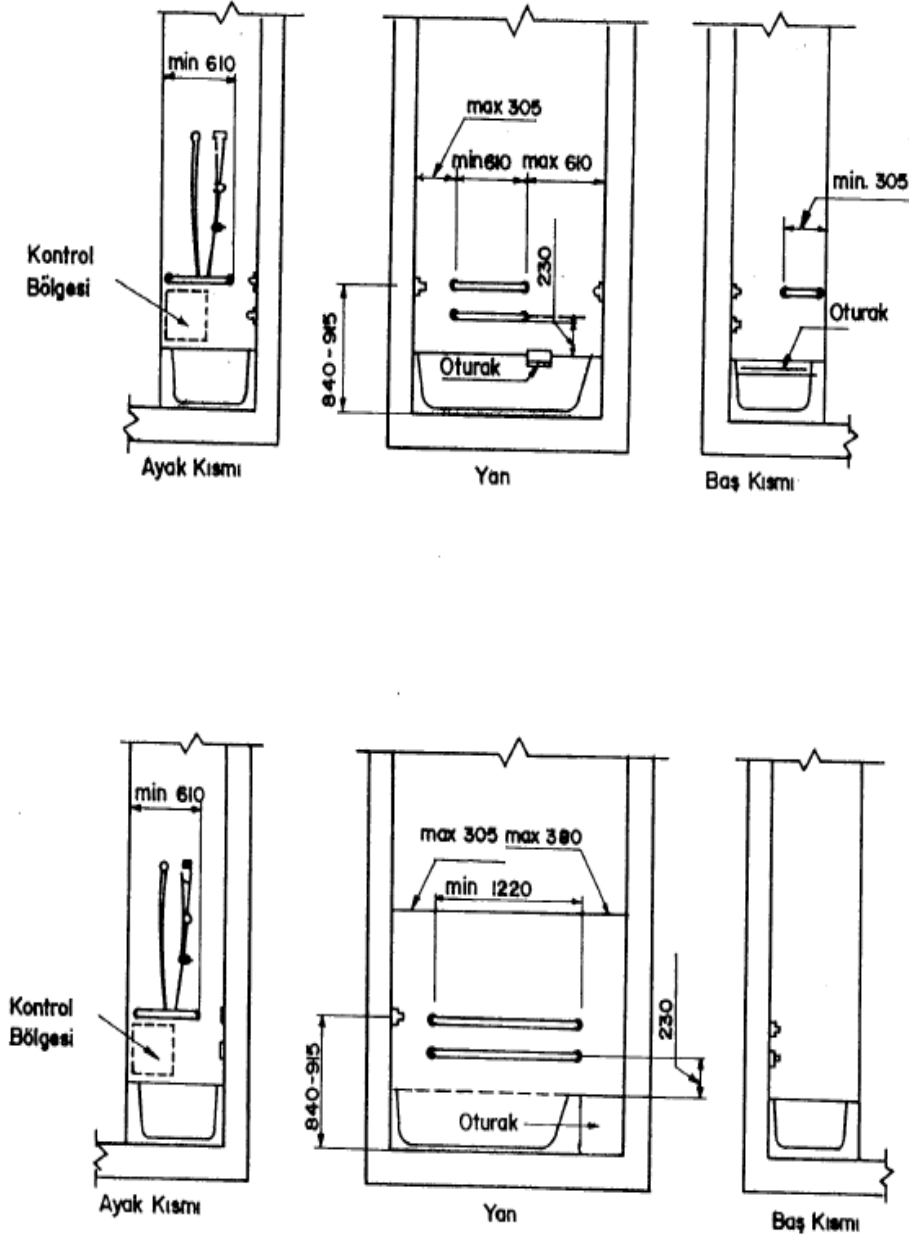
Tutunma bantları Şekil 2.5.56.'de gösterilen yükseklik sırası içerisinde yerleştirilmelidir (TS 9111, 1991).

Su Kontrol: Musluklar ve diğer kontroller Şekil 2.5.56. ve Şekil 2.5.57. gösterilen bölgelerde yerleştirilmiş olmalıdır (TS 9111, 1991).

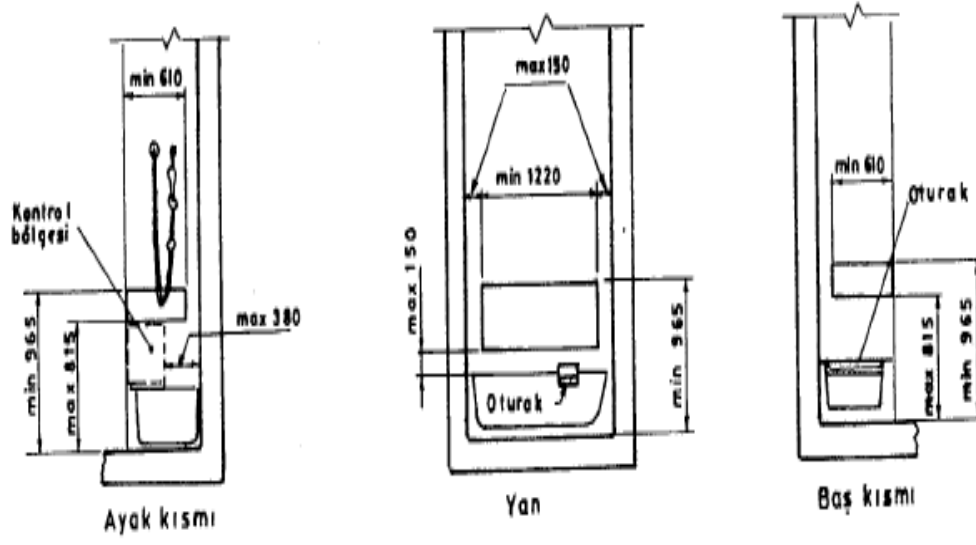
Duş: El ile veya sabit olarak kullanılan duşun baş süzgecinin en az 1525 mm uzunluğunda hortumu olmalıdır. Düşey bir çubuk üzerine yerleştirilmiş yüksekliği ayarlanabilir duş kullanıldığında düşey çubuk tutunma bantlarının kullanımına engel olmayacak şekilde yerleştirilmelidir (Şekil 2.5.57.) Suyun sıcaklığı termostatla kontrol altında tutulmalıdır (TS 9111, 1991).

Oturak: Oturma, küvet üzerinde veya küvet baş kısmında (en az 400 mm genişlikte) olmalıdır (Şekil 2.5.54, Şekil 2.5.56.). Oturak emniyetli yerleştirilmeli ve kullanımı sırasında kaymamalıdır (TS 9111, 1991).

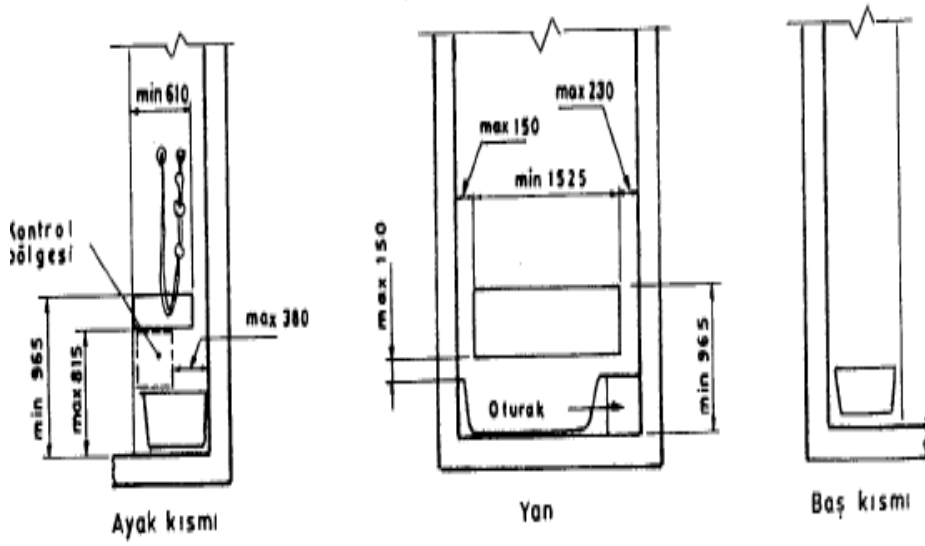
Küvet Kenarı: tekerlekli sandalyeden küvet içine girmeye küvet üzerindeki oturağa oturmağa ve kontrollere engel olmamalıdır (TS 9111, 1991).

Şekil 2.5.56. Tutunma bantları, su kontrol, oturak (TS 9111, 1991)

Oturma yeri küvet üzerinde

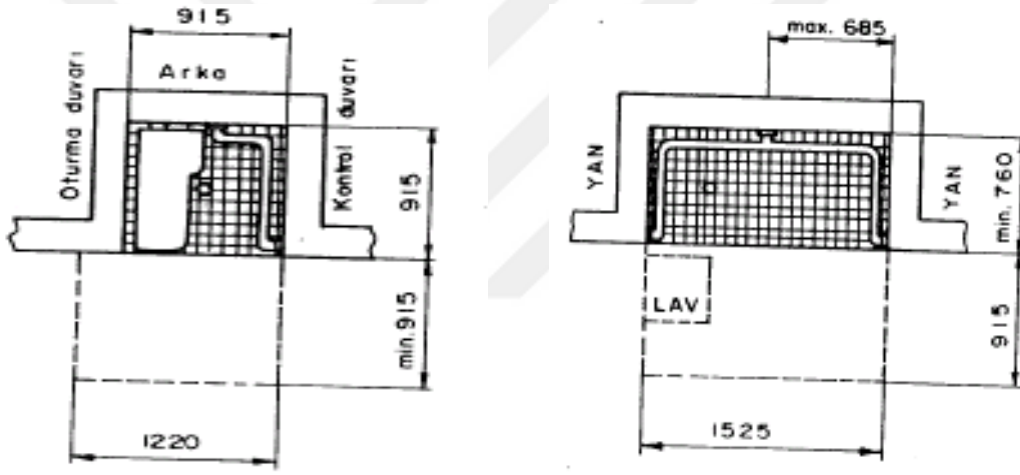

Oturma yeri küvet baş kısmında

Şekil 2.5.57. Su kontrol, duş ünitesi (TS 9111, 1991)

- **Duş bölmesi**

Duş teknesi döşemesi çok az eğimli yapılmalıdır. Duş bölmesi boyutları ve net kullanım alanı Şekil 2.5.58.'ye uygun olmalıdır. Şekil 2.5.58.a.'daki duş bölmesi 915x915 mm boyutlarında olmalıdır. Duş bölmesi Şekil 2.5.58.b.'deki gibiyse banyo küveti için gerekli olan 1525 mm'lik uzunluk içinde yerleştirilmiş olmalıdır. 915 x 915 mm'lik duş bölgesinde tutunma bantlarına ve duvarlara kolayca erişilebileceğinden ve oturulduğunda duvar destek olarak kullanılabilen denge zorluğu olanlar için daha kullanışlıdır. 1525 mm genişliğinde kenar koruması olmayan bölmelerde, duş alanı ilave manevra alanı sağlayacağından tekerlekli sandalye kullananlar için daha kullanışlıdır (TS 9111, 1991).

a) 915 x 915' lik bölme

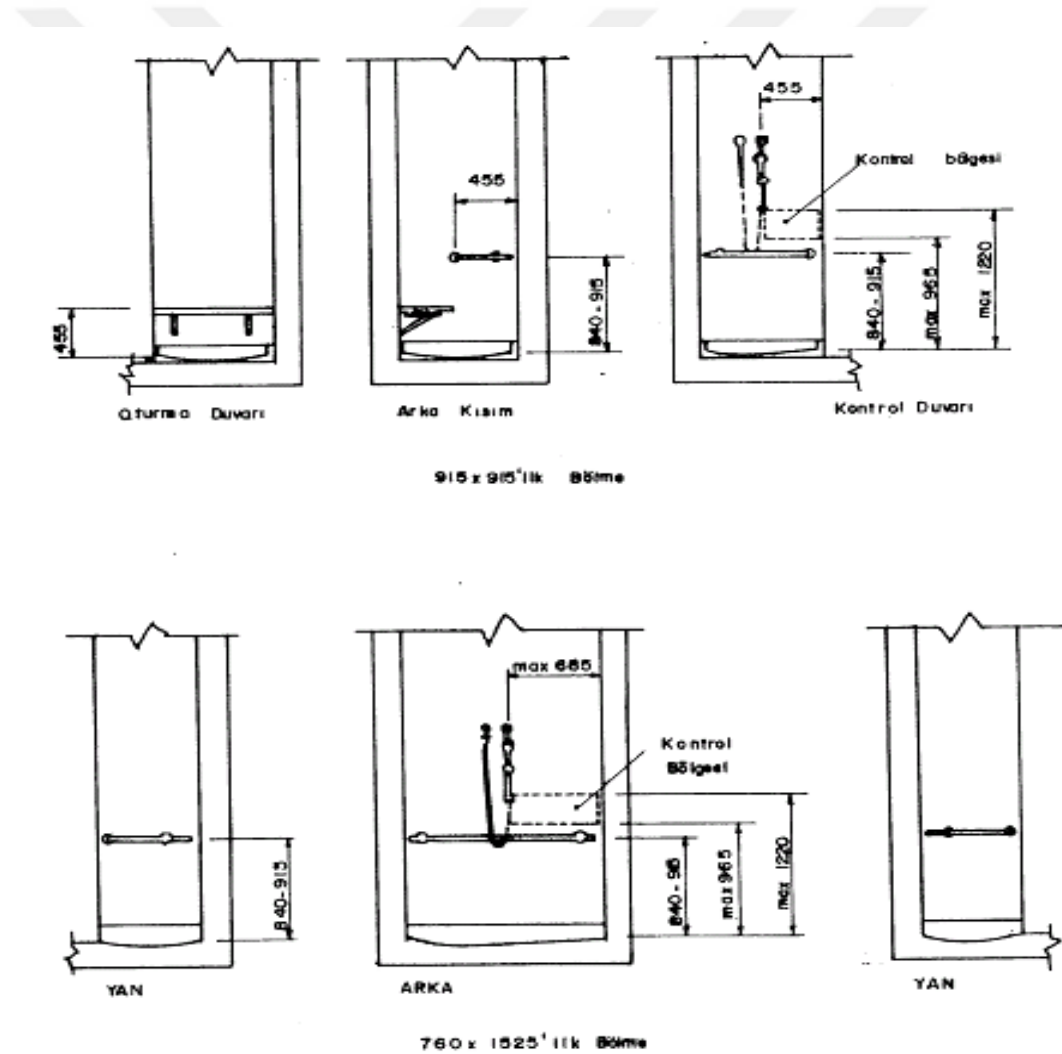
b) 1525 x 1525' lik bölme

Şekil 2.5.58. Duş bölmesi net kullanım alanı, oturak (TS 9111, 1991)

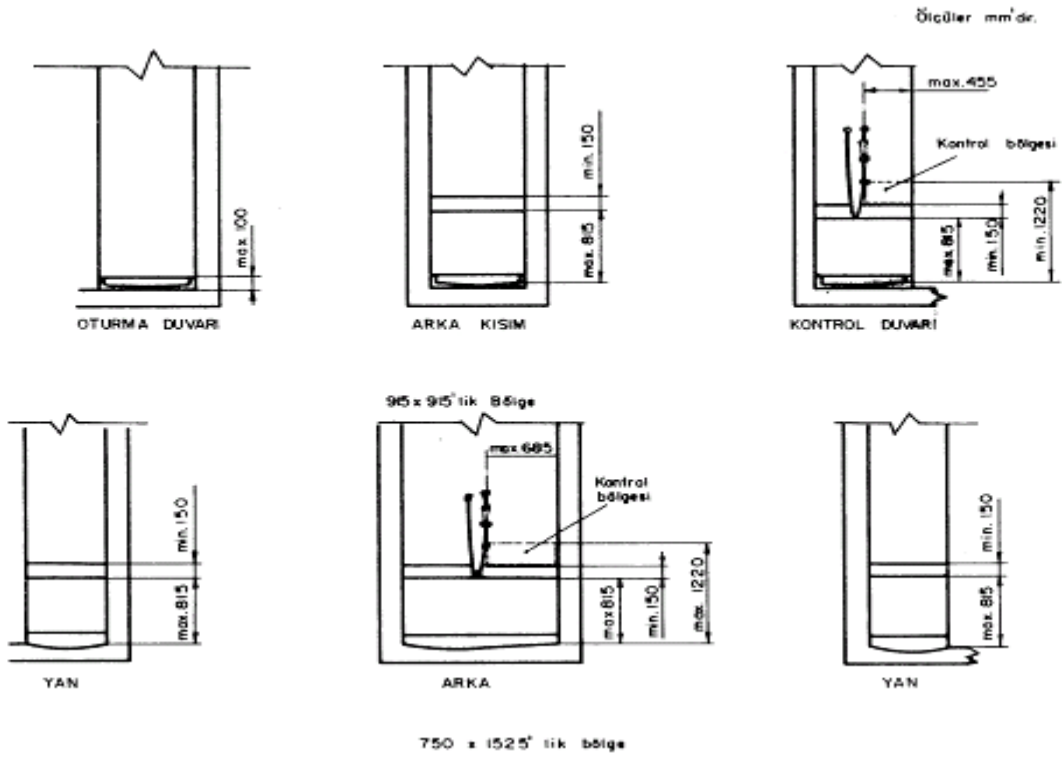
Özürlülerin çoğu dengelerini sağlamak ve ciddi düşmeleri önlemek açısından tutunma kollarına ve korkululara gereksinim duyarlar. Pek çok kişi kollarına tutunma kollarıyla duvar arasına yaslayarak dengelerini sağlamada ya da buldukları yerden kalkmada bu elemanları kullanırlar. Bu açıdan tutunma kollarıyla duvar arasındaki mesafe için standartlarda belirtilen maksimum 38mm lik boşluk, kolların bu boşluktan kayıp kazalara neden olmaması açısından emniyetli ölçüdür. Bu ölçü aynı zamanda tutunma kolları içinde yeterli boşluğu sağlamaktadır (Yörük, 2003).

Tutunma bantları Şekil 2.5.59.'de ve Şekil 2.5.60.'da gösterilen sıra içerisinde yerleştirilmelidir. Tutunma bantlarının genişlik veya çapı 32 mm - 38 mm arasında olmalıdır (TS 9111, 1991).

Musluklar ve diğer kontroller Şekil 2.5.59.'de ve Şekil 2.5.60.'da belirtilenlere uygun olmalıdır. Yerden en fazla 220 mm yükseklikteki bütün kontroller oturağın karşı duvarına yerleştirilmiş olmalıdır. 915 x 915 mm boyutlarındaki bir duş bölmesinde bütün kontroller oturağın karşı yan duvarında olmalıdır (TS 9111, 1991).

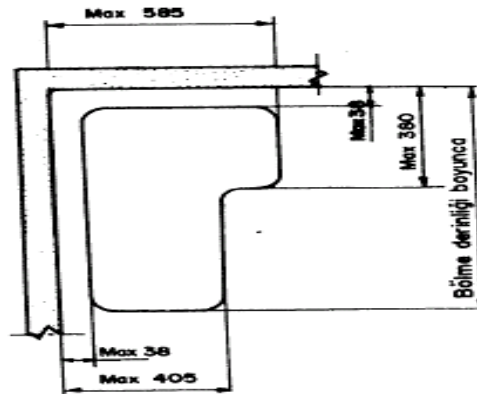

Şekil 2.5.59. Duş bölmesi-tutunma bantları, su kontrol, oturak (TS 9111, 1991)

Şekil 2.5.60. Duş bölmesi, tutunma bantları, su kontrol (TS 9111, 1991)

Oturak, 915 mm x 915 mm'lik duş bölmesinde, Şekil 2.7.57.'de gösterildiği gibi olmalıdır. Oturak, banyo zemini üstünden 430 mm - 485 mm yüksekliğinde olmalı ve bölmenin derinliğince uzamalıdır. Oturaklar en az 400 mm genişliğinde olmalı, kontrol duvarının karşısında bulunmalı, emniyetli olmalı ve kullanımı boyunca kaymamalıdır (Şekil 2.5.61.) (TS 9111, 1991).

Şekil 2.5.61. Duş oturma düzeni (TS 9111, 1991)

Koruma Bordürü: 915 mm x 915 mm ebatlarındaki duş bölmesinde koruma bordürü düşünülmüşse, bordur en fazla 100 mm yükseklikte olmalıdır. 760 mm x 1525 mm boyutlarındaki duş bölmesinde, koruma bordürüne gerek yoktur. Duş bölmesi kenarı, tekerlekli sandalyeden duş oturağına geçmeye veya kontrolleri kullanmaya engel olmamalıdır (TS 9111, 1991).

d. Odalar

Bina içi kullanım alanları olan hasta odaları, personel çalışma odaları, öğrenci derslikleri, toplantı odaları yemek yeme ve çalışma odaları, oturma ve dinlenme odaları, yatak odaları, gibi alanlar özürlü bireyler ile özürlü olmayan bireylerin birlikte ya da ayrı olarak kullandıkları mekanlardır. Bu mekanların özürlüler açısından ulaşılabilir ve erişilebilir olması için, mekan genelinde yapılabilecek düzenlemelerin yanında sadece özürlülerin kullanacağı bir takım düzenlemelerin de yapılması söz konusudur.

- ***Yatak odaları***

Standart yatak odaları için geçerli olan minimum ölçüler, özürlüler için düzenlenen yatak odaları geçerlidir. Ancak tekerlekli sandalye kullanan özürlüler için düzenlenen yatak odaları standart yatak odalarına göre daha geniş ölçülere gereksinim duymaktadır. Bu yatak odaları ölçüleri için belirlenmiş ölçüler bulunmamaktadır (Yörük, 2003).

Bugüne kadar yapılmış olan uygulamalar incelendiğinde gerekli standartları taşıyan yatak odalarının genişliğinin 390 cm'den az olmaması gerektiği görülmektedir. Oda genişliği 390 cm'den daha dar yatak odaları da düzenlenebilmektedir. Bu odalarda tekerlekli sandalye için gerekli alanların sağlanması güçleşmektedir (Yörük, 2003).

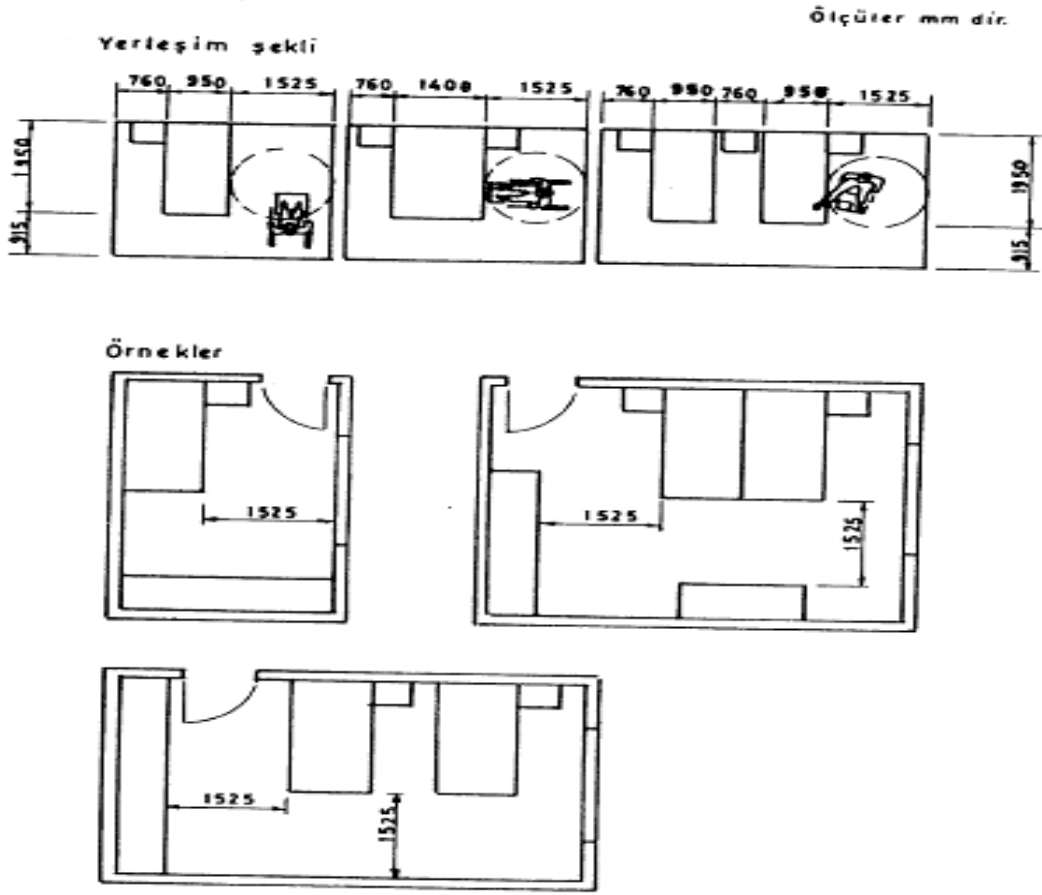
Tekerlekli sandalye kullananlar için düzenlenen yatak odalarında, oda ölçülerini belirleyen üç ana unsur şu şekilde sıralanabilir.

- Tekerlekli sandalye için gerekli olan geçiş açıklıkları (90 cm)
- Tekerlekli sandalyenin 180 derece dönüş yapabilmesini sağlayan manevra alanları (150 x 150 cm)
- Tekerlekli sandalye kullanan kişinin odadaki donatılar ulaşabilmesi için yandan ve önden yaklaşım alanları (75 x 120 cm)

Tekerlekli sandalye için yukarda sıralanan alanlar birbirinden bağımsız alanlar olarak düşünülmemelidir. Yatak odası içindeki bir geçiş alanı hem bir manevra alanına hem de bir donatıya yaklaşım alanına dahil olabilir. Bu tip ortak alanlar ne kadar fazla oluşturulabilirse o derecede yatak odası ölçülerinin küçülmesi sağlanacaktır (Yörük, 2003).

Yatak odalarının mümkün olduğunca az eşya kullanılarak düzenlenmesi istenmektedir. Fazladan konulacak her eşya oda içindeki tekerlekli sandalyenin geçiş, yaklaşım veya manevra alanlarını daraltacaktır. Özürlüler için düzenlenen yatak odalarında kullanılan eşyalar, mümkün olan en az yer kaplayan türde seçilmelidir. Sivri köşeleri ya da kenarları olan eşyalar tercih edilmemelidir. Yatak odasındaki bütün eşyalar sağlam ve stabil olmalıdır. Özürlü, ayağa kalkmak, oturmak, yatmak gibi hareketler yaptığı esnasında, yakınındaki eşyalardan güç almak veya onlara tutunmak durumunda kalabilir. Eşyalar uygulanan kuvveti karşılayabilecek ve bu kuvvet karşısında hareket etmeyecek biçimde yerleştirilmelidir (Yörük, 2003).

Yatak odası yerleşim örnekleri Şekil 2.5.62.'de verilmiştir (TS 9111, 1991).

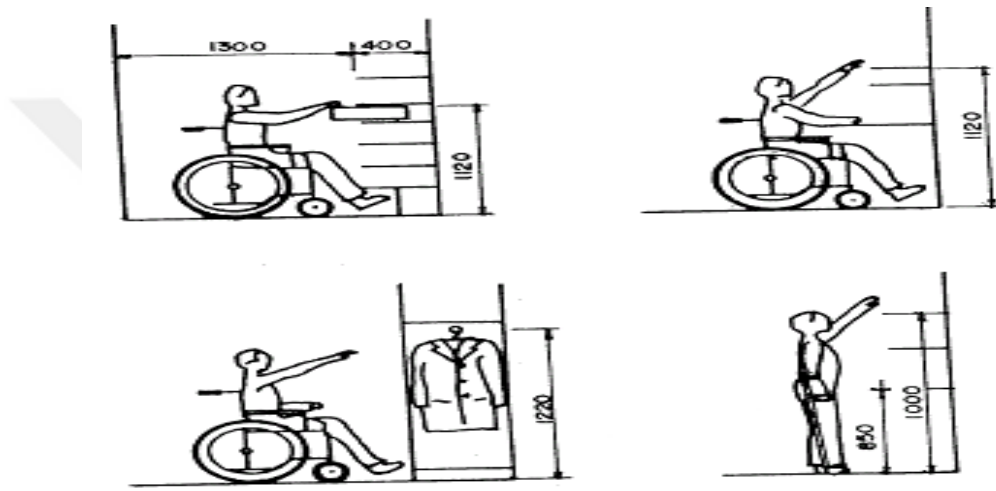
Şekil 2.5.62. Yatak odası yerleşim örnekleri (TS 9111, 1991)

- **Dolaplar**

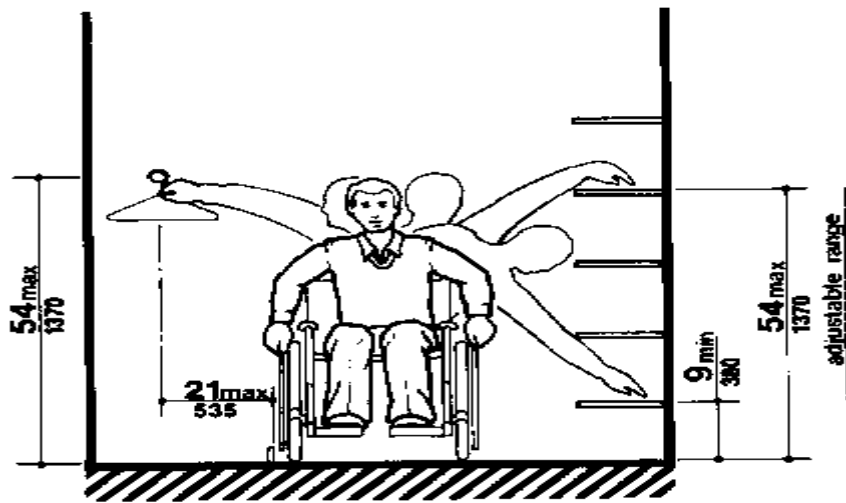
Özürlü kişiler için dolap erişme zorluğu nedeniyle köşelerde olmamalıdır. Tekerlekli sandalye kullananlar açısından köşeye 30 cm'den daha yakın konumdaki dolaplar kolay erişilebilir olma özelliğinden yoksundur. Dolapların önünde dolaşım ve manevra için uygun olan bırakılmalıdır. Tekerlekli sandalyedeki bir kişinin dolaba önden yaklaşımı ve manevrası için dolap ile karşısındaki herhangi bir engel arasında 130 cm serbest alan bırakılmalıdır. Raflar askılar ve çekmeceler hem oturan hem de ayakta duran kişiler için rahatça kullanabilecek ölçülerde olmalıdır. Dolap önlerinde hem dönüş ve hem de manevra için yeterli serbest alan oluşturulmalıdır (Yörük, 2003).

Ayrıca odalarda bulunan dolaplara ait kullanım yükseklikleri Şekil 2.5.63. ve Şekil 2.5.64.'e uygun olmalıdır. Dolap elbise askısı çubuğu yerden en fazla 1370 mm yükseklikte olmalıdır (TS 9111, 1991).

Dolap içlerinin daha iyi görünebilmesi için dolap içine aydınlatma elemanı yerleştirilmelidir. Eğer dolap içinde aydınlatma elemanı bulunmuyorsa dolap kapaklarının açıldığında dolap içine gelen ışığı engellemesine dikkat edilmelidir (Yörük, 2003).

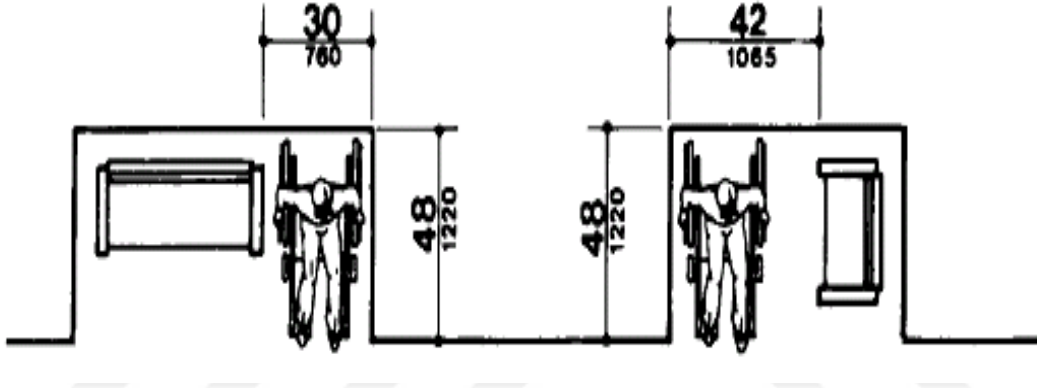
Şekil 2.5.63. Dolap kullanım yükseklikleri (önden yaklaşım) (TS 9111, 1991)

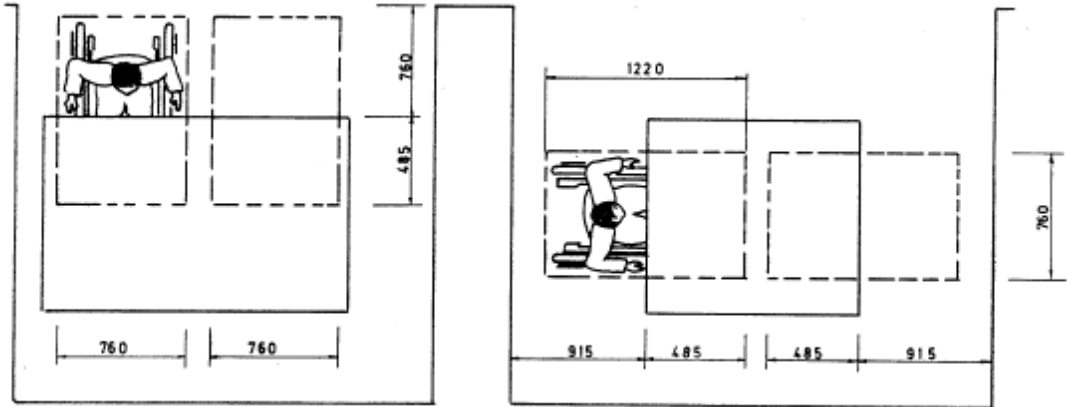
Şekil 2.5.64. Dolap kullanım yükseklikleri (yandan yaklaşım) (UFAS, 1984)

- **Oturma ve dinlenme alanları**

Özürülülerin oturma ile ilgili gereksinimleri çok farklıdır. Örneğin oturduktan sonra kalkmada zorluk çekenler için koltuk veya sandalyelerin yüksek olması istenebilir. Bazı kişiler ise dik pozisyonda oturmayı tercih ederler, bu durumda oturma derinliği az tutulmalıdır. Oturma gurupları tekerlekli sandalyenin oturma elemanlarına yaklaşım alanları engellemeyecek biçimde düzenlenmelidir (Yörük, 2003). Oturma odası geçiş genişlikleri Şekil 2.5.65.'de , Tekerlekli sandalye kullanan özürülülerin oturmasında gerekli minimum açıklıklar da Şekil 2.5.66.'de verilmiştir.

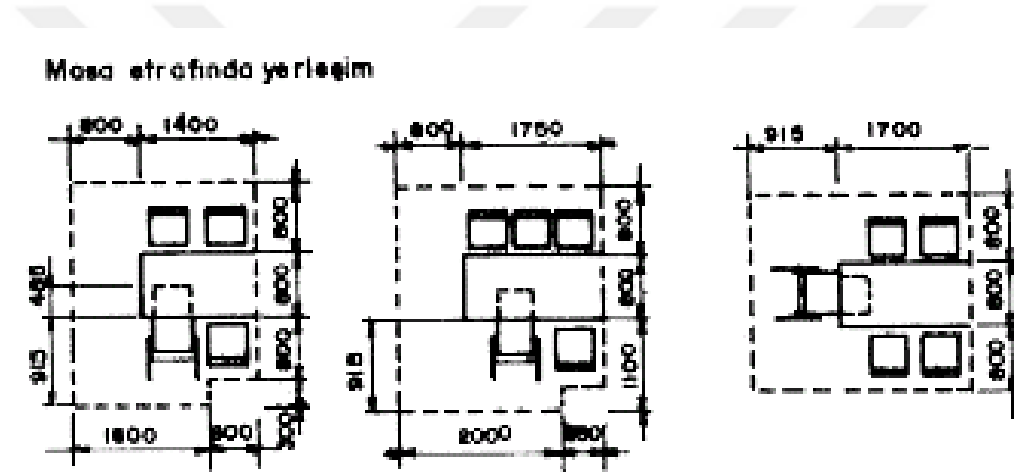
Şekil 2.5.65. Oturma odası geçiş genişlikleri (ADAAG, 2002)

Şekil 2.5.66. Tekerlekli sandalye kullanan özürülülerin oturmasında gerekli minimum açıklıklar (TS 9111, 1991)

- **Yemek içme alanları**

Bir lokanta ya da kafeteryadaki sabit oturma yerleri ve masaları en az %5'inin tasarımı özörlöölere uygun olarak yapılmalıdır. Masalar arasındaki geçişler özörlöölü için gerekli minimum ölçölere uygun olmalıdır. Mümkünse özörlöölere uygun masalar mekanın bütöölüne dağıtılmalıdır. Özörlöölere uygun mekan bölümünde de aynı servis ve dekoratif karakter sağlandığı sürece asma katların, locaların ya da yükseltilmiş platformların bulunduğu lokanta yada kafeteryalarda bu tür mekanların da mutlaka özörlöölere uygun olarak düzenlenmesi gerekmeyebilir (Yörük, 2003). Yemek odasına ait yerleşim örnekleri Şekil 2.5.67.'da verilmiştir (TS 9111, 1991).

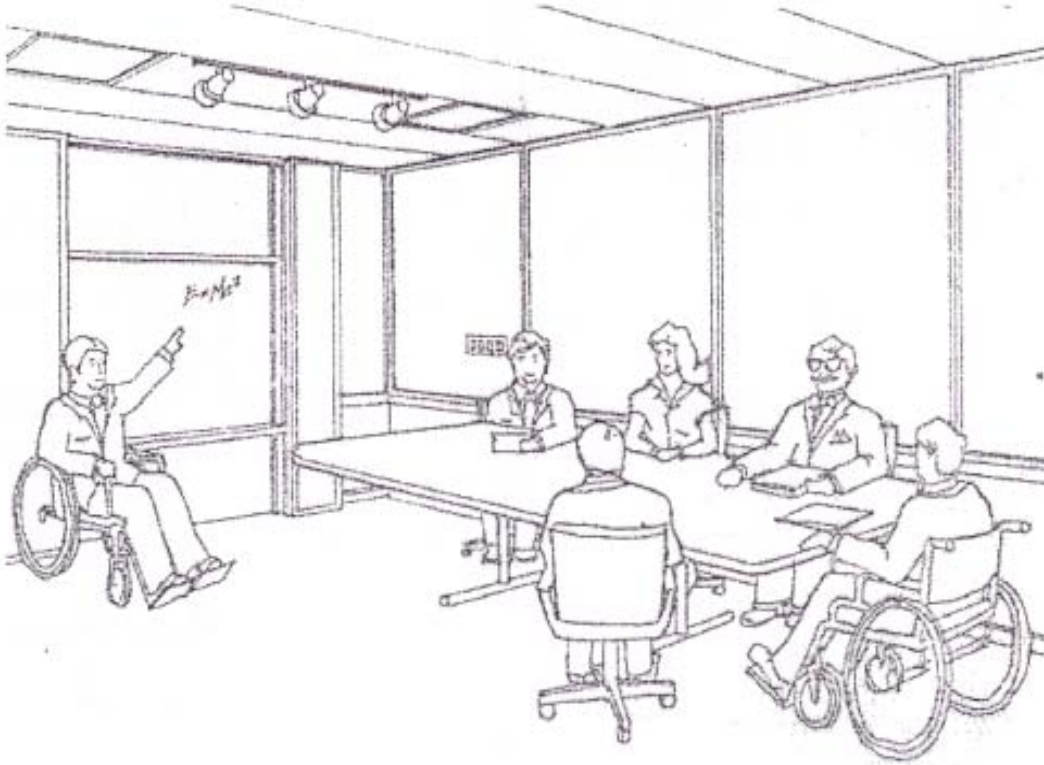
Şekil 2.5.67. Yemek odası yerleşim örnekleri (TS 9111, 1991)

- **Toplantı alanları**

Toplantı Alanlarının bir fuayeye açılması gereklidir. Fuayede özörlöölüler için oturma guruplarının bulunduğu dinlenme alanları düzenlenmelidir. Ayrıca özörlöölülerin kullanımına uygun olarak düzenlenmiş umumi tuvaletler, telefonlar fuayeden kolayca ulaşılabilir mesafede konumlanmalıdır. Toplantı alanlarının girişleri tekerlekli sandalyenin geçebilmesi en az 90 cm genişliğimde ve eşiksiz olmalıdır. Çift kanatlı kapılar tercih edilmelidir. Toplantı alanlarının oturma kapasitesine bağlı olarak giriş çıkış sayıları tespit edilmelidir (Yörük, 2003).

Girişlerde, toplantı hakkında bilgi veren panolar ya da broşürler görme güçlüğü çekenlerin de okuyabileceği biçimde hazırlanmalıdır. Eğer özürllüer için özel ayrılmış yerler varsa, bir plan şeması üzerinde gösterilmeli, özürllüer salona girdikten sonra bu alanı aramadan kolayca bulabilmelidir. Gerekirse bir kişi bu iş için görevlendirilmelidir (Yörük, 2003).

Bir masa etrafında oturma şeklindeki toplantı odalarında masanın kenarı ile duvarlar veya odadaki diğer eşyalarla arasında en az 135 cm boşluk bulunmalıdır. Toplantı masasına tekerlekli sandalye kullananların yaklaşabilmesi için minimum 50 cm derinliğinde, 67,5 cm yüksekliğinde ve 75 cm ölçülerinde diz boşluğu bırakılmalıdır. Toplantı masalarını genişlikleri karşılıklı oturmaya izin verebilmesi için en az 100 cm olmalıdır (Yörük, 2003).

Şekil 2.5.68. Tekerlekli sandalye için uygun toplantı örneği (Yörük, 2003)

2.7.5. Bina tesisatı, alarmlar ve düzenlenmesi kuralları

a. Elektrik tesisatı

Aydınlatma ve elektrik kontrolleri, tekerlekli sandalyenin yandan ve önden yaklaşabileceği şekilde erişime mesafesi içinde konumlanmalıdır. Görme özürülülerin kolayca algılayabilmeleri için duvar yüzeyinden farklı renkte ve seviye olmalı tercih edilmelidir (Yörük, 2003). Prizler, yerden en az 380 mm yükseklikte olmalıdır. Priz ve anahtarların kapı kolu ile aynı hizada olması tavsiye edilir. Döndürmeli düğmeler tavsiye edilmez (TS 9111, 1991).

b. Isıtma tesisatı

Isıtma sistemi, bina içerisinde aynı ısıyı verecek şekilde olmalı, oda sıcaklıkları uygun bir şekilde kontrol edilmelidir. Zamanını aynı yerde geçiren özürülü ve yaşlı kişiler için oda sıcaklığı normale göre 2° fazla olmalıdır Isınma odaya yerden en fazla 1220 mm yükseklikte yerleştirilen basit termostatlarla ayarlanabilmelidir (TS 9111, 1991).

c. Alarm sistemleri

Acil durum ihbar sistemleri hem duyulabilir, hem görülebilir, hem de yardımcı alarmları kapsamalıdır (TS 9111, 1991).

- *Duyulabilir alarmlar (Sesli Alarm):*

Duyuma yeteneğini kısmen kaybetmiş kişilerin dikkatini çekecek etkinlikte ve frekansta olmalıdır (Bu insanlar 10.000 Hz üstündeki frekansları algılayamazlar). Duyulabilir acil durum alarmları eş durumdaki ses seviyesini geçecek en az 15 desibellik bir ses vermelidir veya 5 desibel ile 30 saniye boyunca herhangi bir maksimum ses seviyesini bastırarak şekilde olmalıdır. Alarm sinyalleri için, ses seviyeleri 120 desibeli geçmemelidir (TS 9111, 1991).

- *Görülebilir alarmlar:*

Uyuyan veya duyma özürllülerin bulunduğu yerlerde acil durumlarda harekete geçecek alarmlar yerleştirilmelidir. Etkili olması için bu alarmlar sinyal verecek veya mevcut ışığı kesin şekilde yükseltecek şekilde ayarlanmalıdır. Duymayan bir özürllüyü karanlık odada derin uykudan uyandıracak ışık miktarı ve cinsi, odanın büyüklüğü, yer değişimi, mesafe, parlama çapı gibi faktörlere göre değişir. 150 watt 'lık flaşlı ışık bazı durumlarda yeterli olabilir (TS 9111, 1991).

Görülebilir alarmlar, duyulabilir acil durum alarmlarıyla bağlantılı olarak bir flaşa bağlanmış parlayan ışıklar şeklinde olmalıdır. Görülebilir alarmların flaş frekansı 1 Hz olmalıdır, ileri teknoloji kullanan özel sistemler binaların veya tesislerin özürllüler tarafından kullanılmaları için eşdeğer projeksiyonlar geliştirirlerse, bunların yerine kullanılabilir (TS 9111, 1991).

- *Yardımcı alarmlar:*

Yürünen yüzeylerde duvarlarda kapı ve pençelerde yer alabilir.

- Tehlikeli kısmın önüne 610 mm-1220 mm yükseklik arasında uyarı elemanların yerleştirilmesi,

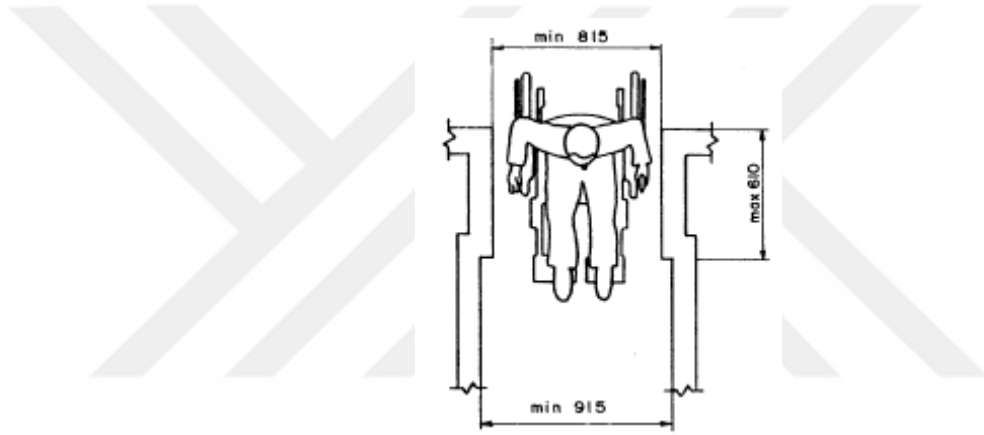
- Farklı kısımlarda zıt renkler kullanılması,

- Yüzeylerin malzeme değişikliğine uğraması gibi önlemler yardımcı alarm olarak kabul edilir (TS 9111, 1991).

2.5.6. Tekerlekli sandalye geçiş genişlikleri

a. Tekerlekli sandalye için gerekli alan

Tekerlekli sandalye kullananların çoğu, bahçe kapısı ve benzeri yerlere önden gireceklerse, 760mm'lik net genişlik gereklidir. Tekerlekli sandalye kullanan kişi binaya yabancıysa, trafik çoksa, ani ve seri hareketler gerekiyorsa, daha fazla genişlik gereklidir. Bu durumda en az genişlik 815 mm olmalıdır. Bununla birlikte geçilecek yerin derinliği 60 mm'den fazla ise genişlik en az 915 mm olmalıdır (Şekil 2.5.69.) (TS. 9111, 1991).

Şekil 2.5.69. Bir tekerlekli sandalye için minimum net geçiş genişliği (TS. 9111, 1991)

b. Yürümede kullanılan cihazlar için gerekli alan

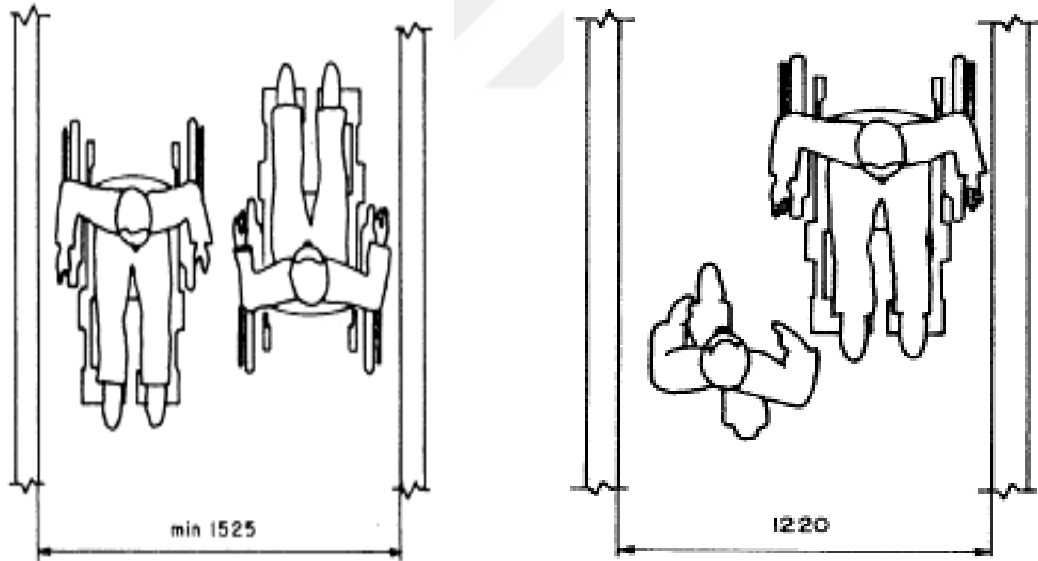
Yürüme özürlüleri için en az 815 mm'lik net genişlik yeterli ise de rahat bir yürüyüş için, bu, en az 915 mm olmalıdır. Aşağı doğru geniş bir açıyla açılan koltuk değnekleri dar geçitlerde tehlikelidir. Bu yüzden bütün özürlüleri için geçitlerin genişliğinin en az 915 mm olması tavsiye edilir (TS. 9111, 1991).

c. Geçiş İçin Gerekli Alan

Vücutça sağlam kişilere kışlık giysileri içinde yürürken 815 mm'lik bir genişlik gereklidir. 815 mm'ye hem her iki taraftan kolun sallanma açıklığı olan 51 mm hem de objelerle (engel ve/veya çıkıntı) veya diğer yürüyenlerle uygun açıklık mesafesi olan 25 mm (her iki taraftan) dahildir. Tekerlekli sandalye kullananlarla yürütme cihazı kullananlar için kısa mesafelerde 815 mm'lik genişlik yeterlidir.

Eğer iki yönlü geçiş varsa rahat bir trafik için 1625 mm gereklidir. Böyle yerlerde genişlik en az 1525 mm olmalıdır. 1525 mm'den daha dar olan yerlerde iki tekerlekli sandalye yan yana geçemiyebilir (Şekil 2.5.70.).

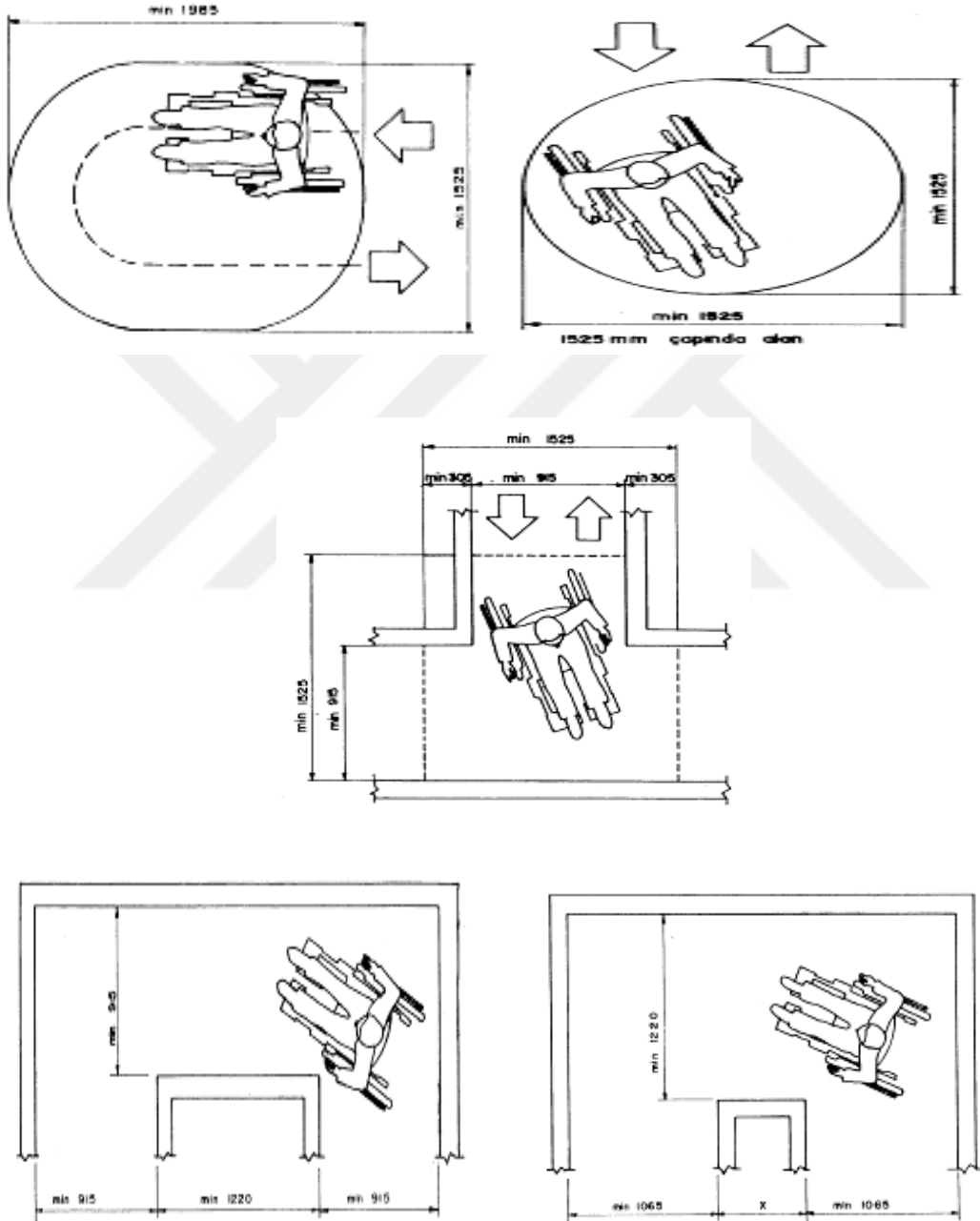
1220 mm'lik bir- genişlik, normal yürüyebilen bir kişinin yürüyemiyen veya kısmen yürüyebilen bir kişi ile yanyana geçebilmesi için gerekli en az genişliktir (Şekil 2.5.70.) (TS. 9111, 1991).

Şekil 2.5.70. İki tekerlekli sandalye ve bir tekerlekli sandalye ile bir yürüyen özürlü için minimum net geçiş genişliği (TS. 9111, 1991)

d. Tekerlekli sandalye dönüş alanı

Tekerlekli sandalyenin 180° dönüşü için gerekli genişlik en az 1525 mm'dir. Tekerlekli sandalye kullananların kolayca U dönüşü yapabilmeleri için gerekli alanlar Şekil 2.5.71.'de gösterilmiştir (TS. 9111, 1991).

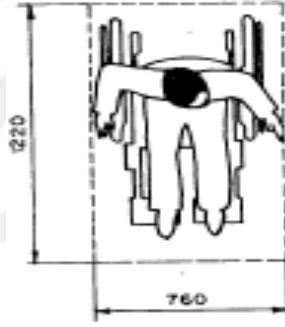

Şekil 2.5.71. Tekerlekli sandalye dönüş alanı için gerekli genişlikler (TS. 9111, 1991)

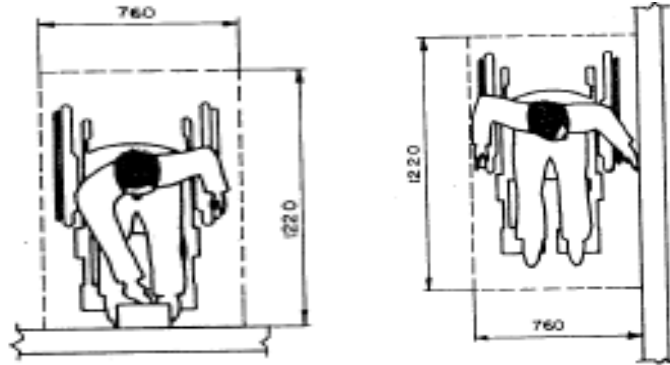
e. Tekerlekli sandalye için net zemin veya döşeme alanı

Boyut ve Yaklaşım Mesafesi

Duran veya hareket eden bir tekerlekli sandalye için gerekli net zemin veya döşeme alanı 760 x 1220 mm dir. Bu alan paralel veya önden yaklaşım mesafesi içinde geçerlidir (TS 9111, 1991). Bu alan tekerlekli sandalyenin herhangi bir nesneye önden ya da yandan yaklaşımı için gerekli olan alandır. Bu serbest alan bazı nesnelerin altında diz boşluğu olarak bırakılan alanın bir kısmı ile örtüşebilir. Tekerlekli sandalye kullanıcıları için yetişkin bir erkeğin ölçüleri esas alınmakta ve tasarım için örnek alınabilecek bir referans sağlanmaktadır (Yörük, 2003). Bu alanlar Şekil 2.5.72.'de görülmektedir.

Net döşeme alanı

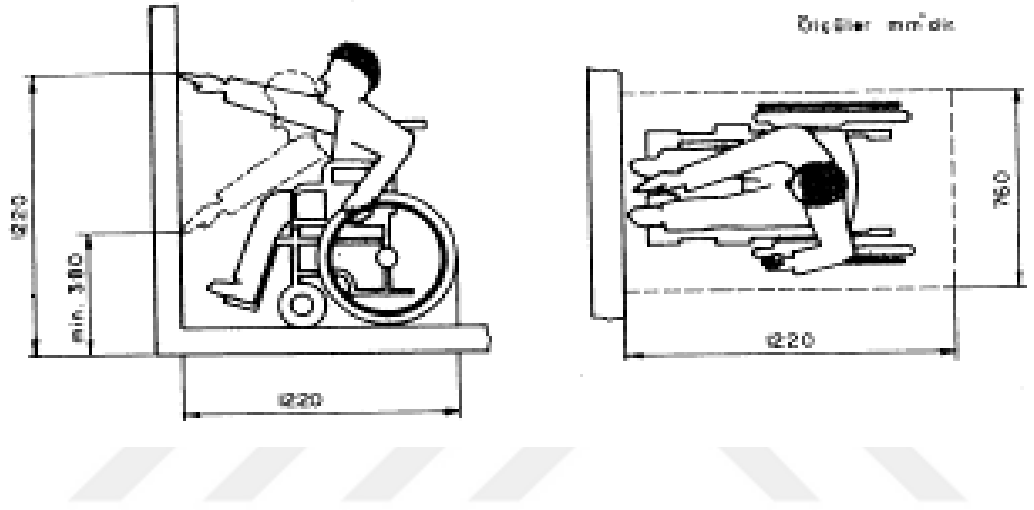
Önden yaklaşım

Paralel yaklaşım

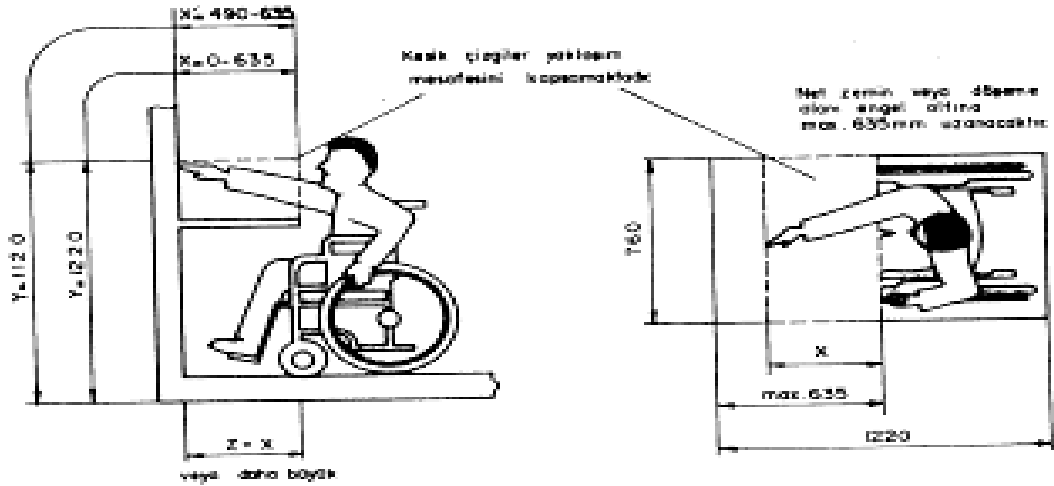
Şekil 2.5.72. Tekerlekli sandalye net zemin veya döşeme alanı (TS. 9111, 1991)

Tekerlekli sandalyenin önden yaklaşımı

Net döşeme mesafesi nesnelere sadece önden yaklaşıma müsaade ettiğinde önden yaklaşım için müsaade edilen yerden yükseklik en fazla 1220 mm, en az 380 mm olmalıdır . Önden yaklaşım için müsaade edilen en fazla yükseklik bir engelin üstünde olduğunda açıklıklar Şekil 2.5.73.'de gösterildiği gibi olmalıdır (TS 9111, 1991).

Önden yaklaşım mesafeleri (engelsiz)

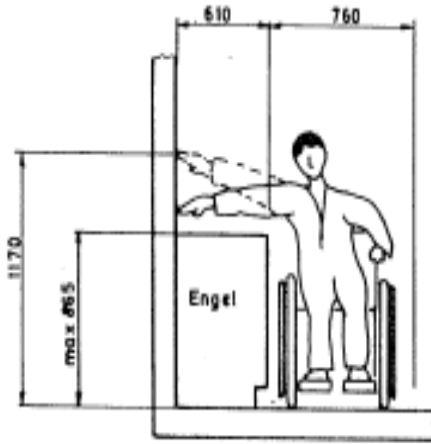
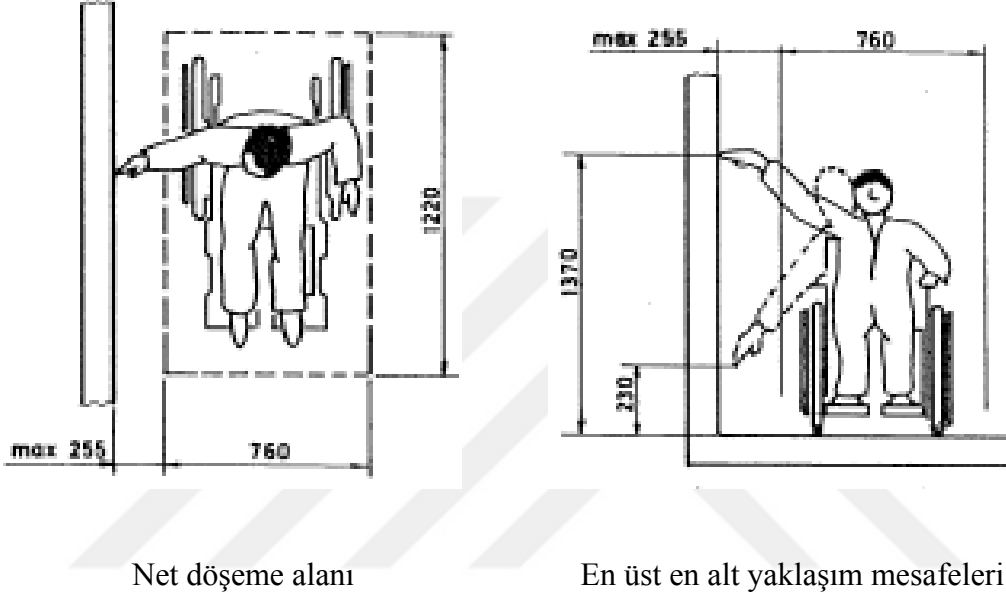

Maksimum önden yaklaşım mesafeleri (bir engel üzerinden)

Şekil 2.5.73. Tekerlekli sandalye önden yaklaşım mesafeleri (TS 9111, 1991)

Tekerlekli sandalyenin yandan (parelel) yaklaşımı

Net döşeme mesafesi tekerlekli sandalye kullanan kişiye paralel yaklaşıma müsaade ettiğinde, yandan yaklaşım yüksekliği yerden en fazla 1370 mm, en az 230 mm olmalıdır. Yandan yaklaşımda bir engel söz konusu ise açıklıklar Şekil 2.5.74.'de gösterildiği gibi olmalıdır (TS 9111, 1991).

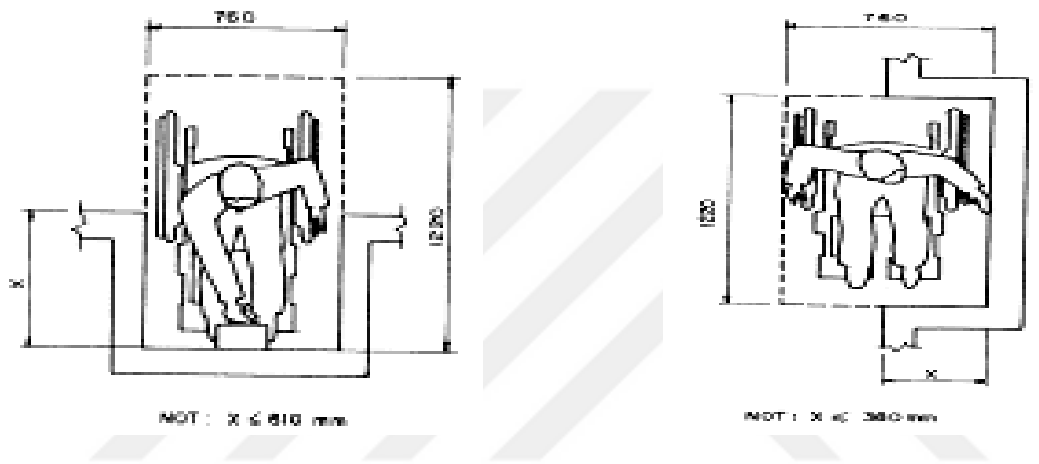

Bir engel üzerinden maksimum yaklaşım mesafeleri

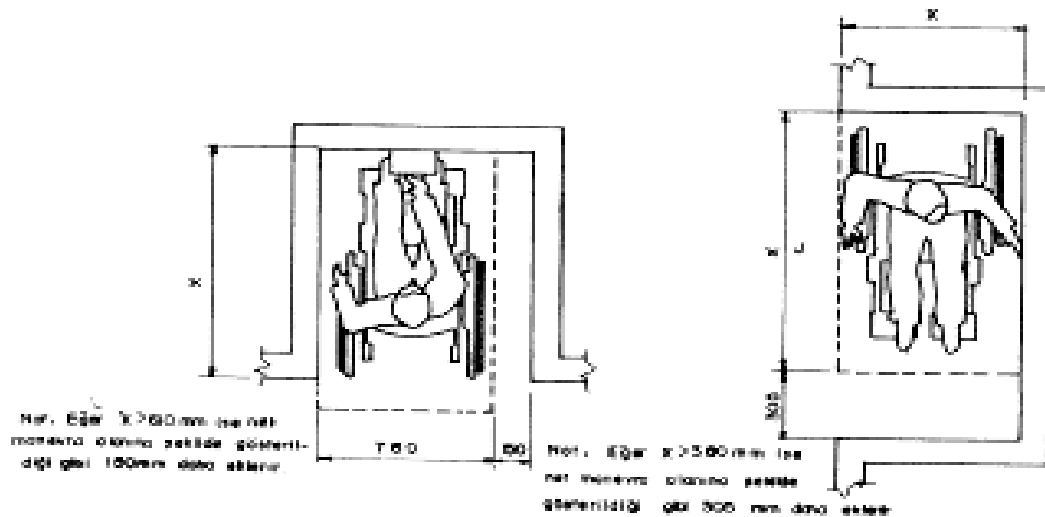
Şekil 2.5.74. Tekerlekli sandalye yandan (parelel) yaklaşım mesafeleri (TS 9111, 1991)

f. Tekerlekli sandalye alanı ile net manevra alanı (dönüş alanı) ilişkisi

Bir tekerlekli sandalye için net döşeme veya zemin alanının tamamen engelsiz bir kenarı kullanım rotası veya diğer tekerlekli sandalyenin net döşeme alanı ile bitişik olabilir. Eğer net döşeme alanı (kullanım alanı) bir niş içinde sınırlanmışsa veya diğer bir deyişle tekerlekli sandalyeyi tamamen veya kısmen içine alacak şekilde üç taraftan sınırlanmışsa manevra açıklığına yapılacak ilave Şekil 2.5.75’de gösterildiği gibi olmalıdır (TS 9111, 1991).

Niş – Net Döşeme Alanı

Şekil 2.5.75. Niş ile sınırlı dönüş (manevra) açıklıkları (TS 9111, 1991).

2.6. Van İli ve Bu İlde Yaşayan Özürlüler Hakkında Genel Bilgi

Türkiye yüzölçümünün 19 069 km² kaplayan Van, yüzölçümü açısından 6. büyük ilidir. Van'ın kent merkezi gölün doğusunda, sahil ile Ereğ Dağı arasında uzanan hafif meyilli arazi üzerinde kurulmuştur. Yerleşim bakımından Van Gölü çevresinde yer almaktadır ve 2400 m' den yüksek yerlerde yerleşim yoktur. Van ekonomisinde geniş çayır ve mera alanlarının varlığı tarım işletmeleri içinde hayvancılığı ön plana çıkarmaktadır (Van Valiliği, 2009).

Van ilinin nüfusu, şehir merkezinde 511 678 (Kadın=249.86, Erkek=261.82), ilçelerde 97967(Kadın=47960, Erkek=50007), köylerde 467.99 (Kadın=229.75, Erkek=238.24) olmak üzere toplam 656.444'dür (TUİK İstatistikleri, 2008).

Devlet İstatistik Enstitüsü 1997 Köy Envanteri çalışması kayıtlarına göre Van Merkezine bağlı 94 köyde 243 doğuştan özürlü bulunan özürlü ile 86 sonradan özürlü oluşan toplam 329 özürlü birey bulunmaktadır (DİE Köy Envanteri, 1997).

Devlet İstatistik Enstitüsünün kayıtlarına göre ülkemizde 2000 yılında yapılan genel nüfus sayımına göre Van ilinde 9029'u erkek 5948'i kadın olmak üzere toplam 14977 özürlü birey bulunmaktadır. Bu özürlü bireylerden; 1925 kişi görme özürlü, 671 kişi işitme özürlü, 573 kişi konuşma özürlü, 5959 kişi fiziksel özürlü, 1587 kişi zihinsel özürlü, 2168 kişi diğer özürlü guruplarından, 1202 birden fazla özürlü olan kişilerden ve 892 kişi de özürlü gurubu bilinmeyen bireylerdir (Tablo 15) (DİE 2000 Genel Nüfus Sayımı, 2000).

Tablo 15. Van ili 2000 yılı nüfus sayımına göre özürlü nüfusu (DİE, 2000)

Özürlülük türü	Erkek	Kadın	Toplam
Görme özürlü	1178	747	1925
İşitme özürlü	441	230	671
Konuşma özürlü	344	229	573
Fiziksel özürlü	3634	2325	5959
Zihinsel özürlü	1027	560	1587
Diğer	1159	1009	2168
Birden fazla özürlü olanlar	715	487	1202
Bilinmeyen	531	361	892
Toplam	9029	5948	14977

Sosyal Hizmetler Müdürlüğünün özürlü bireylere yaptığı sosyal yardımlardan yararlananların sayısı 1995-2000 yılları arasında 185'tir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına bağlı 1519 özürlü ve muhtaç birey kayıtlıdır. Bu bireylere her yıl yakacak, gıda, giyim, çocuklar için kırtasiye, sağlık ve nakdi yardımlar verilmektedir (Özürlüler İçin Ülke Raporu, 2001).

Van İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğünün Aralık 2008 kayıtlarına göre 3880 bakıma muhtaç yaşlı ve özürlü birey, Sosyal Hizmetler Kurumunun bakıma muhtaç yaşlı ve özürlü bireyler için yaptığı sosyal yardımdan yararlanmaktadır. Ayrıca Van İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı Bakım merkezinde 49 özürlü birey yatılı olarak hizmet almaktadır.

Van il merkezinde Van Valiliği bünyesinde 79 ana kurum hizmet vermektedir (Ek 1).

3. GEREÇ-YÖNTEM

“Van İl Merkezindeki Kamu Binalarında Özürlü İnsanlar İçin Var Olan Mimari Düzenlemelerin Değerlendirilmesi” konulu çalışmamız tanımlayıcı bir araştırmadır.

Araştırma konusu belirlendikten sonra, özürülerin gereksinim duyduğu yaşam alanlarının mimari düzenlemeleri ile ilgili literatür ve var olan standartlar incelendi, örnek çalışmalar değerlendirildi.

Çalışma, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilim Etik Kuruluna sunuldu, insan kaynaklı bir çalışma olmadığı için etik kurul onayına gerek görülmüdü.

Çalışmanın il merkezindeki kurumlarda gerçekleştirilebilmesi için Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlüğü aracılığıyla Van Valiliği’nden gerekli izinler alındı.

Çalışmanın evreni, Van il merkezinde bulunan tüm kamu binalarıdır (Ek 1.). Evreni temsil edecek örneklem grubu, tüm kamu binalarından kullanım, ulaşım, yararlılık, verimlilik ve de gereklilik gibi özelliklerin, özürüler açısından değerlendirmesi yapılarak, şehir merkezindeki 51 kamu birimi olarak belirlendi. Bu kurumlar kendi içinde toplam 79 kamu binasında hizmet veriyordu.

Araştırmanın ön çalışması, Van Yüksek İhtisas Eğitim ve Araştırma Hastanesi ve Hacı Bekir İlköğretim okulunda gerçekleştirildi.Ön çalışma sırasında fark edilen eksiklikler, hatalar tamamlandı.

Çalışmada, Türk Standartları Enstitüsü (TSE) 9111/ Nisan 1991 “Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlemesi Kuralları” standartlarına uygun düzenlemelerin yapılıp, yapılmadığı yerinde incelemek için hazırlanan kendi geliştirmiş olduğumuz Bina Değerlendirme Formu (Ek 2.) kullanıldı.

Her kurumun sorumlusuna, resmi izinler, çalışmanın konusu ve amacı ile ilgili açıklamalar yapıldı. Türk Standartları Enstitüsünün, TSE 9111 özörlü insanların ikamet edeceği binaların düzenlemesi kuralları kapsamında düzenlenerek hazırlanan bina değerlendirme formu hakkında bilgi verildi. Kurum yetkilisi, çalışmacıya refakat etmesi için bir kişiyi görevlendirdi. Bina değerlendirme formu rehberliğinde çalışma, ortalama 90 dakikada tamamlanabildi. Örnekleme olarak seçilen 51 kamu biriminin 79 binasında çalışma tamamlandı. Veriler 13 Mayıs – 20 Kasım 2009 tarihleri arasında derlendi.

Elde edilen veriler SPSS 11 paket programı kullanılarak, gerekli istatistiksel analizler yapıldı.

4. BULGULAR

4.1. Kurum ve Bina Bilgileri

“Van İl Merkezindeki Kamu Binalarında Özürlü İnsanlar İçin Var Olan Mimari Düzenlemelerin Değerlendirilmesi” konulu çalışmamız Van ilindeki 79 kamu kurumunun 51’nin hizmet verdiği toplam 79 binada gerçekleştirildi.

Çalışmanın yapıldığı bu binaların %27.8 (n:22)’ni Yüzüncü Yıl Üniversitesi (YYÜ) Rektörlüğü’ne, %30.4 (n:24)’nü Sağlık Müdürlüğü’ne, %19 (n:15)’nu Milli Eğitim Müdürlüğü’ne, %19 (n:15)’nu Valilik bünyesinde bulunun diğer kurumlara, %1.3 (n:1)’nü Cumhuriyet Başsavcılığı’na, %2.5 (n:2)’ni de Belediye Başkanlığı’na ait binalar oluşturdu. Bu binalarının %91.1 (n:72)’i çok katlı bir yapı olarak, %8.9 (n:7)’u ise tek katlı yapı olarak inşa edilmişti.

Tablo 16 . Çalışma yapılan kurumların bina sayısı ile tek ya da çok katlılık durumu

Kurumlar	Çalışma yapılan toplam bina sayısı	Kurumdaki tek katlı bina sayısı	Kurumdaki çok katlı bina sayısı
YYÜ	22	-	22
Sağlık Müdürlüğü	24	5	19
Milli Eğitim Müdürlüğü	15	1	14
Valilik bünyesindeki diğer kurumlar	15	2	13
Cumhuriyet Başsavcılığı	1	-	1
Belediye Başkanlığı	2	-	2
Toplam	79	7	72

Yapılış tarihi tespit edilen %94.9 (n:75) kurum binasının; %21.5 (n:17)'i 2001-2009, %29.1 (n:23)'i 1991-2000, %25.3 (n:20)'ü 1981-1990, %2.5 (n:2)'i 1971-1980, %13.8 (n:11)'i 1961-1970 yılları arasında, %2.5 (n:2)'i ise 1960 ve daha önceki yıllarda inşa edilmişti (Tablo 17).

Tablo 17. Çalışma yapılan kurumların bina yapılış tarihleri

Bina yapılış tarihi (yılları arası)	Çalışma yapılan kurumlar						Toplam
	YYÜ	Sağlık Müd.	Milli Eğitim Müd.	Valilik bünyesindeki diğer kurumlar	Cumhuriyet Başsavcılığı	Belediye Başkanlığı	
1960 ve önceki yıllar	-	1	-	1	-	-	2
1961 - 1970	5	2	1	3	-	-	11
1971 - 1980	-	1	1	-	-	-	2
1981 - 1990	5	9	-	4	1	1	20
1991 - 2000	9	3	6	4	-	1	23
2001 - 2009	3	7	7	-	-	-	17
Bilinmiyor	-	1	-	3	-	-	4
Toplam	22	24	15	15	-	2	79

Çalışmanın yapıldığı binaların %60.8 (n:48)'inde, özürlü çalışıyordu, %39.2 (n:31)'n de ise özürlü çalışan yoktu. YYÜ 'nün incelenen 22 binasından 15'inde, Sağlık Müdürlüğü'nün incelenen 24 binasından 16'sında, Milli Eğitim Müdürlüğü'nün incelenen 15 binasından 8'inde, Valilik bünyesindeki incelenen 15 binasından 8'inde ve Belediye Başkanlığı'nın 2 hizmet binasında özürlü çalışan olduğu tespit edildi (Tablo 18). Bu binalarda çalışan özür gurubu incelendiğinde; %20.3 (n:16)'nün bedensel (ortopedik), %3.8 (n:3)'nin görme, %5.1 (n:4)'nin işitme, %1.3 (n:1)'nün konuşma, %32.9 (n:26)'nun ise birden fazla özrü olduğu tespit edildi.

Tablo 18. Çalışma yapılan binalarda özürlü çalışan durumu

Kurumlar	Binada özürlü çalışan var	Binada özürlü çalışan yok	Toplam
YYÜ	15	7	22
Sağlık Müdürlüğü	16	8	24
Milli Eğitim Müdürlüğü	8	7	15
Valilik bünyesindeki diğer kurumlar	7	8	15
Cumhuriyet Başsavcılığı	-	1	1
Belediye Başkanlığı	2	-	2
Toplam	48	31	79

Çalışma kapsamındaki kurum binalarının 48'in de özürlü çalışan ya da öğrenci vardı. Kurum yetkililerinden edinilen bilgilere göre, 171 bedensel, 45 görme, 125 işitme ve konuşma, 222 de zihinsel özürlü kişi gün içinde kurumda bulunuyordu. Ayrıca bu binalarda süreğen hastalığı nedeniyle mimari destek gereksinimi olan 12 çalışanla birlikte toplam 575 özürlü vardı (Tablo 19).

Tablo 19. Kurum binalarını kullanan özürlülerin özür gurubu ve sayısı

Kurum	Özür gurubu					Toplam
	Bedensel özürlü	Görme özürlü	İşitme özürlü + konuşma özürlü	Zihinsel özürlü	Diğer	
YYÜ	16	4	5	-	1	26
Sağlık Müdürlüğü	19	7	3	-	8	37
Milli Eğitim Müdürlüğü	91	22	108	221	-	442
Valilik bünyesi diğer kurumlar	37	2	2	1	1	43
Cumhuriyet Başsavcılığı	-	-	-	-	-	-
Belediye Başkanlığı	8	10	7	-	2	27
Toplam	171	45	125	222	12	575

Çalışmanın yapıldığı kamu binalarının %55.7 (n:44)'si genel bir onarım görmüş, %35.4 (n:28)'ü ise her hangi bir onarım görmemişti. %8.9 (n:7)'n da da araştırmanın yapıldığı dönemde onarım devam ediyordu (Tablo 20).

Tablo 20. Kurum binalarının genel onarım durumu

Kurumlar	Onarım görmüş	Onarım görmemiş	Onarım görüyor	Toplam
YYÜ	7	8	7	22
Sağlık Müdürlüğü	19	5	-	24
Milli Eğitim Müdürlüğü	7	8	-	15
Valilik bünyesi diğer kurumlar	11	4	-	15
Cumhuriyet Başsavcılığı	-	1	-	1
Belediye Başkanlığı	-	2	-	2
Toplam	44	28	7	79

4.2. Bina yakın yerlerinin düzenlenmesi kuralları

Çalışmanın yapıldığı 79 binada, otoparklar, giriş yolları, bahçe yolları ve rampaların özürhükümlerinin kullanımı açısından standartlara uygunlukları değerlendirildi. Çalışma yapılan kurumların %51.9 (n:41)'n de otopark , %22.8 (n:18)'n de giriş yolu, %41,8 (n:33)'n de bahçe yolu ve %60.8 (n:48)'n de ise rampa yoktu (Tablo 21).

Tablo 21. Bina yakın yerlerinin standartlara uygunlukları

Bina yakın yerleri	Tam uygun		Yetersiz		Hiç uygun değil		Yok		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Otoparklar	6	7.6	17	21.5	15	19.0	41	51.9	79	100.0
Giriş Yolları	28	35.4	17	21.5	16	20.3	18	22.8	79	100.0
Bahçe yolları	19	24.1	22	27.8	5	6.3	33	41.8	79	100.0
Rampalar	1	1.3	12	15.2	18	22.8	48	60.8	79	100.0
Toplam	54	17.1	68	21.5	54	17.1	140	44.3	316	100.0

Otoparklar

Çalışma kapsamındaki 79 binanın, %51.9 (n:41)'un da otopark bulunmamaktadır. Bina arazisi içinde otoparkı bulunan %48.1 (n:38) binanın, %7.6 (n:6)'sın da tam uygundu, %21.5 (n:17)'in de yetersizdi, %19 (n:15)'un da ise hiç uygun değildi (Tablo 21).

Giriş yolları

Çalışma kapsamındaki 79 binanın, %22.8 (n:18)'in de giriş yolu bulunmamaktadır. Bina arazisi içinde giriş yolu bulunan %77.2 (n:61) binanın, %35.4 (n:28)'ün de tam uygundu, %21.5 (n:17)'in de yetersizdi, %20.3 (n:16)'ün de ise hiç uygun değildi (Tablo 21).

Bahçe yolları

Çalışma kapsamındaki 79 binanın, %41,8 (n:33)'inde bahçe yolu bulunmamaktadır. Bina arazisi içinde bahçe yolu bulunan %58.2 (n:46) binanın, bahçe yolunun %24.1 (n:19)'in de tam uygundu, %27.8 (n:22)'in de yetersizdi, %6.3 (n:5)'ün de ise hiç uygun değildi (Tablo 21).

Rampalar

Çalışma kapsamındaki 79 binanın, %60.8 (n:48)'in de rampa bulunmamaktadır. Bina arazisi içinde rampası bulunan %39.2 (n:31) binanın, rampalarının %1.3 (n:1)'ün de tam uygundu, %15.2 (n:22)'sin de yetersizdi, %22.8 (n:18)'in de ise hiç uygun değildi (Tablo 21). Rampa eğimlerinin %6.3 (n:5)'ü, rampaların başında ve sonunda düzenlenen sahanlık alanlarının da %10.1 (n:8)'i tam uygundu. Düzenlenmiş olan rampaların %86.1 (n:68)'n de kenarlık, %78.5 (n:62)'inde de tirabzan yoktu.

4.3. Bina ana giriş bölümlerinin düzenlenmesi kuralları

Çalışmanın yapıldığı 79 binada, bina ana giriş bölümleri olan; giriş, paspas, posta, dilek ve şikayet kutuları, giriş kapısı, asansörler, merdivenler ve merdiven asansörlerinin özürülülerin kullanımı açısından standartlara uygunlukları bu kapsamda değerlendirildi. Çalışma yapılan kurumların %49.4 (n:39)'ün de paspas, %67.1 (n:53)'n de posta, dilek ve şikayet kutusu vb. , %74.7 (n:59)'sin de asansör yoktu (Tablo 22).

Tablo 22. Bina ana giriş bölümlerinin standartlara uygunlukları

Bina ana giriş bölümleri	Tam uygun		Yetersiz		Hiç uygun değil		Kullanılmıyor		Yok		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Giriş	36	45.6	27	34.2	16	20.3	-	-	-	-	79	100.0
Paspas	3	3.8	3	3.8	34	43	-	-	39	49.4	79	100.0
Posta, dilek, şikayet kutuları	3	3.8	6	7.6	17	21.5	-	-	53	67.1	79	100.0
Giriş kapısı	42	53.2	31	39.2	6	7.6	-	-	-	-	79	100.0
Asansörler	3	3.8	8	10.1	8	10.1	1	1.3	59	74.7	79	100.0
Merdivenler	10	12.7	45	57	21	26.6	-	-	3	3.8	79	100.0
Merdiven Asansörü	-	-	-	-	-	-	-	-	79	100.0	79	100.0

Asansörler

Çalışma kapsamındaki 79 binanın, %74.7 (n:59)'sin de asansör bulunmamaktadır. Bina ana giriş bölümlerinde asansör bulunan %25.3 (n:20) binanın, %3.8 (n:3)'in de asansörler tam uygundu, %10.1 (n:8)'in de yetersizdi, %10.1 (n:8)'in de ise hiç uygun değildi. Asansör bulunan %1.3 (n:1) binanın asansörleri ise kullanılmıyordu.

Çalışma yapılan binalardan %25.3 (n:20)'ün de asansör vardı. Asansör özelliklerinin özürülür için uygunluğu Tablo 23'te belirtilmiştir.

Tablo 23. Asansör özelliklerinin standartlara uygunlukları

Asansör özellikleri	Tam uygun		Yetersiz		Hiç uygun değil		Kullanılmıyor		Yok		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kabin önü	10	50.0	6	30.0	3	15.0	1	5.0	-	-	20	100.0
Kabin içi	7	35.0	8	40.0	4	20.0	1	5.0	-	-	20	100.0
Dış kontrol açma kapama cihazı	4	20.0	5	25.0	6	30	1	5.0	4	20.0	20	100.0
Dış kontrol çağırma düğmeleri	7	35.0	4	20.0	8	40.0	1	5.0	-	-	20	100.0
Dış kontrol iniş çıkışı gösteren düğmelerin	5	25.0	7	35.0	5	25.0	1	5.0	2	10.0	20	100.0
İç kontrol kontrol paneli ve düğmeleri	7	35.0	7	35.0	5	25.0	1	5.0	-	-	20	100.0
İç kontrol dokunulur ve görülür kontrol indikatörleri	4	20.0	12	60.0	3	15.0	1	5.0	-	-	20	100.0
İç kontrol duyulur kontrol indikatörleri	-	-	1	5.0	2	10.0	1	5.0	16	80.0	20	100.0
İç kontrol kat ve acil düğmelerin yüksekliği	11	55.0	7	35.0	1	5.0	1	5.0	-	-	20	100.0
Asansör kapıları	7	35.0	3	15.0	9	45.0	1	5.0	-	-	20	100.0

.Merdivenler

Ana giriş bölümlerinde merdiven bulunan %96.2 (n:76) binanın, merdivenlerinin %12.7 (n:10)'si tam uygundu, %57 (n:45)'si yetersizdi, %26.6 (n:21)'si ise hiç uygun değildi.

Tablo 24. Merdiven özelliklerinin standartlara uygunlukları

Bina ana giriş bölümleri	Tam uygun		Yetersiz		Hiç uygun değil		Yok		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n*	%
Merdiven basamakları	17	21,5	36	45,6	23	29,1	-	-	76	100.0
Merdiven sahanlıkları	27	34,2	22	27,8	27	34,2	-	-	76	100.0
Merdiven tırabzanları	23	29,1	29	36,7	19	24,1	5	10.1	76	100.0

*Merdiveni olmayan 3 bina tablo dışında bırakıldı.

Merdiven asansörü

Çalışma kapsamındaki 79 binanın tümünde merdiven asansörü bulunmamaktadır.

4.4. Bina genel bölümlerinin düzenlenmesi kuralları

Bu bölümde bina genel bölümleri olarak kabul edilen, yer kaplamaları, iç kapılar ve pencerelerin özürhümlerinin kullanımı açısından standartlara uygunlukları değeriendirildi.

Çalışma yapılan binaların yer kaplamalarının %12.7 (n:10)'si, iç kapıların %32.9 (n:26)'u ve pencerelerin de %8.9 (n:7)'u standartlara göre tam uygundu.

Tablo 25. Bina genel bölümlerinin standartlara uygunlukları

Bina genel bölümleri	Tam uygun		Yetersiz		Hiç uygun değil		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Yer Kaplaması	10	12.7	51	64.6	18	22.8	79	100.0
İç kapılar	26	32.9	13	16.5	40	50.6	79	100.0
Pencereler	7	8.9	46	58.2	26	32.9	79	100.0

Yer kaplaması

Bina genel bölümlerindeki yer kaplamalarının, %12.7 (n:10)'si tam uygundu, %64.6 (n:51)'sı yetersizdi, %22.8 (n:18)'i ise hiç uygun değildi (Tablo 25).

İç kapılar

Bina genel bölümlerindeki iç kapıların, %32.9 (n:26)'u tam uygundu , %16.5 (n:13)'i yetersizdi, %50.6 (n:40)'sı ise hiç uygun değildi (Tablo 25).

Pencereler

Bina genel bölümlerindeki pencerelerinin %8.9 (n:7)'u tam uygundu, %58.2 (n:46)'si yetersizdi, %32.9 (n:26)'u ise hiç uygun değildi (Tablo 25).

Bina iç kapı özelliklerinin standartlara uygunlukları Tablo 26’da gösterilmiştir.

Tablo 26. Bina iç kapı özelliklerinin standartlara uygunlukları

Kapı özellikleri	Tam uygun		Yetersiz		Hiç uygun değil		Yok		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Yerleşim	26	32.9	13	16.5	40	50.6	-	-	79	100.0
Kapı yerlerinin belirgin hale getirilmesi	38	48.1	31	39.2	10	12.7	-	-	79	100.0
Genişlik	41	51.9	27	34.2	11	13.9	-	-	79	100.0
Kapı kolu	44	55.7	28	35.4	6	7.6	1	1.3	79	100.0
Koruyucu plaka	-	-	-	-	-	-	79	100.0	79	100.0
Eşikler	1	1.3	1	1.3	33	41.8	44	55.7	79	100.0

Tablo 27. Bina genel bölümlerinden kapı çeşitlerinin standartlara uygunlukları

Kapı çeşitleri	Tam uygun		Yetersiz		Hiç uygun değil		Yok		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Hidrolik kapılar	14	17.7	3	3.8	-	-	62	78.5	79	100.0
Normal kanatlı kapılar	25	31.6	45	57.0	9	11.4	-	-	79	100.0
Çarpma kapılar	-	-	6	7.6	9	11.4	64	81.0	79	100.0
Yaylı kapılar	-	-	-	-	-	-	79	100.0	79	100.0
Sürme kapılar	4	5.1	5	6.3	-	-	70	88.6	79	100.0

Bina genel bölümlerindeki kapı çeşitlerinden; hidrolik kapıların %17.7 (n:14)'si ile sürme kapıların %5.1 (n:4)'i standartlara göre tam uygundu. Normal kanatlı kapıların %57 (n:45)'si yetersiz ,%31.6 (n:36)'sı ise tam uygundu. Çarpma kapıların %11.4 (n:9)'ü ise hiç uygun değildi (Tablo 27).

4.5. Bina bölümlerinin düzenlenmesi kuralları

Bu bölümde binaların, sirkülasyon alanları, koridor ve holleri, tuvaletler, klozetler, bideler, pisuarlar, lavabolar, banyolar, duşlar ve odaların özürülüler kullanımı açısından standartlara uygunlukları değerlendirildi.

Bu binalardaki tuvalet bölmelerinin %68.4 (n:54)'ü, klozetlerin %29.1 (n:23)'i, pisuarların 12.7 (n:10)'si, lavaboların %46.8 (n:37)'i, banyoların %2.5 (n:2) 'i, duşların %16.5 (n:13)'i ve odaların da %48.1 (n:38)'i hiç uygun değildi. Aynı zamanda binaların hiçbirinde bide yoktu (Tablo 28).

Tablo 28. Bina bölümlerinin standartlara uygunlukları

Bina Bölümleri	Tam uygun		Yetersiz		Hiç uygun değil		Yok		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Sirkülasyon alanları, koridorlar ve holler	37	46.8	27	34.2	15	19.0	-	-	79	100.0
Tuvaletler	6	7.6	18	22.8	54	68.4	1	1.3	79	100.0
Klozetler	7	8.9	4	5.1	23	29.1	45	57.0	79	100.0
Bideler	-	-	-	-	-	-	79	100.0	79	100.0
Pisuarlar	7	8.9	10	12.7	10	12.7	52	65.8	79	100.0
Lavabolar	8	10.1	33	41.8	37	46.8	1	1.3	79	100.0
Banyolar	-	-	2	2.5	2	2.5	75	94.9	79	100.0
Duşlar	2	2.5	3	3.8	13	16.5	61	77.2	79	100.0
Odalar	1	1.3	40	50.6	38	48.1	-	-	79	100.0

Sirkülasyon alanları - koridorlar, holler

Bina bölümlerindeki sirkülasyon alanları, koridorlar ve hollerin %46.8 (n:37)'i tam uygundu, %34.2 (n:27)'si yetersizdi, %19 (n:15)'u da hiç uygun değildi (Tablo 28).

Odalar

Binalardaki çalışma odalarının, %1.3 (n:1)'ü tam uygundu, %50.6 (n:40)'sı yetersizdi, %48.1 (n:38)'i de hiç uygun değildi (Tablo 28).

Tuvalet bölümü

Tablo 29. Tuvalet bölümü yapılarının standartlara uygunlukları

Tuvalet bölümü yapıları	Tam uygun		Yetersiz		Hiç uygun değil		Yok		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Tuvaletler	6	7.6	18	22.8	54	68.4	1	1.3	79	100.0
Klozetler	7	8.9	4	5.1	23	29.1	45	57.0	79	100.0
Bideler	-	-	-	-	-	-	79	100.0	79	100.0
Pisuarlar	7	8.9	10	12.7	10	12.7	52	65.8	79	100.0
Lavabolar	8	10.1	33	41.8	37	46.8	1	1.3	79	100.0

Bina bölümlerinin %1.3 (n:1)'ünde tuvalet bölümü bulunmamaktadır. Bina bölümlerinde tuvalet bölümü bulunan %98.3 (n:78) binanın, tuvaletlerinden %7.6 (n:6)'sı tam uygundu, %22.8 (n:18)'i yetersizdi, %68.4 (n:54)'ü ise hiç uygun değildi.

Bina tuvalet bölmelerinde klozet bulunan %43 (n:34) binanın, klozetlerinin %8.9 (n:7)'u tam uygundu, %5.1 (n:4)'i yetersizdi, %29.1 (n:23)'i ise hiç uygun değildi.

Bina tuvalet bölmelerinde pisuar bulunan %34.2 (n:27) binanın, pisuarlarının %8.9 (n:7)'u tam uygundu, %12.7 (n:10)'si yetersizdi, %12.7 (n:10)'si ise hiç uygun değildi (Tablo 29).

Bina tuvalet bölmelerindeki lavaboların, yükseklik ve net kullanım alanları incelendiğinde %7.6 (n:6)'sı tam uygundu, %22.8 (n:18)'i yetersizdi, %68.4 (n:54)'ü de hiç uygun değildi. Aynı zamanda lavabo su kontrollerinin %46.8 (n:37)'i tam uygun değildi ve lavabo aynalarının yükseklik ve net kullanım alanlarının %84.8 (n:67)'i ise hiç uygun değildi.

Bina bölümlerinde tuvalet bölmesi bulunan %98.3 (n:78) binanın, tuvalet özelliklerinin standartlara uygunlukları Tablo 30'da gösterilmiştir.

Tablo 30. Bina bölümlerinden tuvaletlerin özelliklerinin standartlara uygunlukları

Tuvalet bölmesi özellikleri	Tam uygun		Yetersiz		Hiç uygun değil		Yok		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Plan ve net kullanım alanları	6	7.7	18	23.1	54	69.2	-	-	78	100.0
Döşeme	6	7.7	19	24.4	53	67.9	-	-	78	100.0
Kapılar	4	5.1	7	9.0	67	85.9	-	-	78	100.0
Tutunma bantları	3	3.8	2	2.6	3	3.8	70	89.7	78	100.0
Su kontrolleri	9	11.5	36	46.2	19	24.4	14	17.9	78	100.0
Tuvalet kağıtlıkları	4	5.1	5	6.4	10	12.8	59	75.6	78	100.0

Banyolar

Binaların %94.9 (n:75)'ünde banyo yoktu. Banyo bulunan %5.1 (n:4) binanın, %2.5 (n:2)'i yetersiz, %2.5 (n:2)'i ise hiç uygun değildi

Banyoların yapı ve özellikleri değerlendirildiğinde; plan ve net kullanım alanlarının %2.5 (n:2)'i, banyo küvetlerinin %1.3 (n:1)'ü, banyo duş alanının %2.5 (n:2)'i, oturakların %1.3 (n:1)'ü hiç uygun değildi ve banyoların küvet kenarlıkları yoktu (Tablo 31).

Bina bölümlerinde banyo bulunan %5.1 (n:4) binanın, banyo özelliklerinin standartlara uygunlukları Tablo 31’de gösterilmiştir.

Tablo 31. Banyoların yapı ve özelliklerinin standartlara uygunlukları

Banyo yapı ve özellikleri	Tam uygun		Yetersiz		Hiç uygun değil		Yok		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Plan ve net kullanım alanları	-	-	2	50.0	2	50.0	-	-	4	100.0
Küvetler	1	25.0	1	25.0	1	25.0	1	25.0	4	100.0
Duş alanı	-	-	2	50.0	2	50.0	-	-	4	100.0
Oturak	-	-	-	-	1	25.0	3	75.0	4	100.0
Küvet kenarlıkları	-	-	-	-	-	-	4	100.0	4	100.0

Duş bölmesi

Sağlık ve Milli Eğitimin duş bölmesi bulunan %22.8 (n:18) binasının, duş bölmesi ile ilgili özellikleri Tablo 32’de gösterilmiştir.

Tablo 32. Bina bölümlerinden duş bölmesi özelliklerinin standartlara uygunlukları

Duş bölmesi Özellikleri	Tam uygun		Yetersiz		Hiç uygun değil		Yok		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Net kullanım alanları	2	11.1	3	16.7	13	72.2	-	-	18	100.0
Tutunma bantları	-	-	-	-	-	-	18	100.0	18	100.0
Musluk ve diğer kontroller	-	-	9	44.4	9	50.0	1	5.6	18	100.0
Oturaklar	-	-	-	-	1	5.6	17	94.4	18	100.0
Koruma bordürleri	-	-	-	-	-	-	18	100.0	18	100.0
Duş bölmesi kenarlar	-	-	1	5.6	2	11.1	15	83.3	18	100.0

4.6. Bina elektrik ve ısıtma tesisatı ile alarm sistemleri düzenlenme kuralları

Elektrik ve ısıtma tesisatları

Tablo 33. Bina elektrik ve ısıtma tesisatlarının standartlara uygunlukları

Elektrik ve ısıtma tesisatları	Tam uygun		Yetersiz		Hiç uygun değil		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Elektrik tesisatı	3	3.8	33	41.8	43	54.4	79	100.0
Isıtma tesisatı	56	70.9	21	26.6	2	2.5	79	100.0

Çalışma yapılan bütün kurumların bina elektrik ve ısıtma tesisatlarının standartlara uygunlukları incelendiğinde, binalardaki elektrik tesisatlarının %3.8 (n:3)'i tam uygundu, %41.8 (n:33)'i yetersizdi, %54.4 (n:43)'ü de hiç uygun değildi. Binalardaki ısıtma tesisatlarının da %70.9 (n:56)'u tam uygundu, %26.6 (n:21)'i yetersizdi, %2.5 (n:2)'i ise hiç uygun değildi (Tablo 33).

Alarm Sistemleri

Çalışma yapılan 79 kamu binasının %74.7 (n:59)' sin de alarm sistemi vardı, %25.3 (n:20) ise yoktu. Alarm sistemi var olan binaların alarm özellikleri Tablo 34'te verildi.

Tablo 34. Bina alarm sistemlerinin standartlara uygunlukları

Alarm sistemleri	Tam uygun		Yetersiz		Hiç uygun değil		Kullanılmıyor		Yok		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Hepsi birlikte	-	-	29	49.2	28	47.5	2	3.4	-	-	59	100.0
Duyulabilir alarmlar	13	22.0	17	28.8	24	40.7	2	3.4	3	5.1	59	100.0
Görülebilir alarmlar	-	-	4	6.8	2	3.4	2	3.4	51	86.4	59	100.0
Yardımcı alarmlar	-	-	10	16.9	-	-	2	3.4	47	79.7	59	100.0

4.7. Tekerlekli sandalye geçiş genişlikleri

Tekerlekli sandalye ya da koltuk değneği desteği alan özürülülerin bina içinde rahat hareket edebilmeleri ile ilgili mimari düzenlemelerin uygunluğu Tablo 35'de verilmiştir.

Tablo 35. Tekerlekli sandalye geçiş genişliklerinin standartlara uygunlukları

Tekerlekli sandalye geçiş ve yaklaşım mesafeleri için gerekli alan	Tam uygun		Yetersiz		Hiç uygun değil		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
T.sandalye için gerekli alan	59	74.7	17	21.5	3	3.8	79	100.0
Yürümede kullanılan cihazlar için gerekli alan	60	75.9	18	22.8	1	1.3	79	100.0
Tek ve iki yönlü geçişler gerekli alan	40	50.6	24	30.4	15	19.0	79	100.0
T.sandalye için gerekli dönüş alanı	29	36.7	28	35.4	22	27.8	79	100.0
T.sandalye için gerekli net zemin veya döşeme alanı	36	45.6	40	50.6	3	3.8	79	100.0
T.sandalye alanı ile net manevra alanı ilişkisi	35	44.3	35	44.3	9	11.4	79	100.0
T.sandalye önden yaklaşım mesafesi	16	20.3	30	38.0	33	41.8	79	100.0
T.sandalye yandan yaklaşım mesafesi	33	41.8	35	44.3	11	13.9	79	100.0

5.TARTIŞMA VE SONUÇ

Dünya nüfusunun %10'unun özürlü olduğu tahmin edilmektedir. Bu oran da yaklaşık 200 milyonu çocuk olmak üzere Dünya'da yaklaşık 650 milyon özürlü olduğunu göstermektedir (Aktuğ, 2008).

Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığının Türkiye İstatistik Kurumuna 2002 yılında yaptırmış olduğu "Türkiye Özürllüler Araştırması 2002" verilerine göre ülkemizde nüfusun yüzde 12.29'u, yani 8.431.937 kişi özürlü olarak yaşamlarını sürdürmektedir (Özdingiş Tarakçı N, 2007). Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürllülerin oranı %2.58 iken süreğen hastalığı olanların oranı ise % 9.70'dir (Türkiye Özürllüler Araştırması, 2002).

Her özürllünün yaşadığı sorun ve zorluklar yalnızca kendisini değil tüm ailesini de etkilemektedir. Ortalama aile bireyleri sayısının dört kişi olduğunu varsayarsak 34-35 milyon kişinin bu sorunu yaşadığını söyleyebiliriz. Bu da nüfusumuzun yarısının özürllülükle iç içe olduğunu göstermektedir.

Özürllü kişilerin sosyal yaşamın tüm alanlarından tam ve eşit yararlanmasının önündeki en büyük sorunu ulaşılabilirlik konusundaki engeller oluşturmaktadır. Temel yaşam gereksinimlerine ulaşabilmek için özürllü bireylerin sosyal yaşam alanlarına ulaşmaları ve bu alanları bağımsız bir şekilde kullanabilmeleri gerekmektedir (T.C Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı, 2008a).

Herkes için insan hak ve onuruna uygun kalitede bir yaşam standardının sağlanmasının temel koşulu ise bilgi ve hizmet sunumunun ulaşılabilir ve erişilebilir olmasıdır. Toplum hizmetlerinin eşitlik zemininde tüm vatandaşlar için ulaşılabilir olması "Herkesin bağımsız olarak istediği her yere ulaşabilmesi ve orayı etkin bir şekilde kullanabilmesi" anlamına gelmektedir. Bu anlamıyla; ulaşılabilirlik; fiziksel çevreye ve bu çevredeki bilgi, mesaj ve hizmetlere ulaşabilmek anlamını taşımaktadır (T.C Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı, 2008a).

Ulaşılabilirlik; bütün mekanların, alanların, inşa edilmiş çevrelerin, binaların, yapıların, ulaşım sistemlerinin, insanlar için açık, erişilebilir ve kullanılabilir olmalarını gerektiğini kabul eden rasyonel ve insan odaklı bir yaklaşım olarak dikkat çekmektedir. Bu yönüyle özürlü kişiler için ulaşılabilirlik; toplumsal yaşamın içinde yer alabilmek ve onu diğer bireylerle paylaşabilmek için temel bir işleve sahiptir. Sosyal yaşamın bilgi ve hizmet düzeyinde herkes için aynı oranda ulaşılabilir ve kullanılabilir olması, toplumsal gelişmişlik açısından önemli bir göstergedir (T.C Başbakanlık Özürölüler İdaresi Başkanlığı, 2008a).

Ulaşılabilirlik ve kullanım açısından; kamusal binalara (kamunun kullanımına açık resmi ve özel tüm yapılar) erişim, açık alanlar (sokak, cadde ve meydanlar, parklar, rekreasyon alanları v.b.), konutlar, toplu taşımacılık ve trafik düzenlemeleri konularında, yerel yönetimler yasal sorumlusu ve yetkilisi olarak çözüm getirmek zorundadır. Bu nedenle, özürölülere yönelik olarak yapılması gereken düzenlemelerin, mevzuat ve standartlara uygun olması konusunda karşılaşılan aksaklıklar; yerel yönetimlerin bu konudaki yetki ve sorumlulukları; mevcut mevzuat ve standartlar konusunda yerel yönetimlerin bilgi, teknik ve mali açıdan yeterliliği; bu konudaki denetim sistemi hususlarında Özürölüler İdaresi Başkanlığı ile sürekli işbirliğinde olmalarında yarar görölmektedir. Özel fiziksel ve mimari düzenlemeler gerektiren hareket engeli son derece geniş kapsamlıdır. Sürekli özürölülerin yanında hamile, çocuk, yaşlı, hastalık ve kaza nedeniyle özürölü şartlarında yaşayan geçici özürölüleri de ilgilendirir (Yerel Yönetimler İçin Özürölülere Yönelik Fiziki ve Mimari Düzenleme Kılavuzu, 2006).

Günümüz yerleşimleri, yetişkin, orta yaşlı ve eksiksiz yetiye sahip ideal kişiler için kurgulanmakta ve uygulanmaktadır. Bu bakış açısıyla organize edilen ve oluşturulan yerleşimler ve sunulan hizmetler, hareketlilik yeteneği tam olmayan pek çok kişi için toplumun diğer üyeleriyle aynı biçimde ve yeterli düzeyde toplumsal hayata katılmalarını engeller niteliktedir (Çağlayan Gümüş, Erişim tarihi: 20.11.2009).

Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü dezavantajlı olmayı; ayrımcılık, farklılaştırma, fırsat eşitsizliği veya en basit biçimiyle sosyal sistemin dezavantajlı grupların gereksinimlerini karşılamaması nedeniyle, bir toplumda kabul edilen ve beklenen etkinliklerin yürütülmesinde güçlük yaşama durumuyla ilişkili biçimde tanımlamaktadır. Bu tarifte de açıklandığı gibi, toplumun bütün kesimlerinin mevcut yaşam çevresinde eşit biçimde varolamaması veya bazı kesimlerinin güçle varolabilmesi durumu, kişilerin özelliklerinden değil, toplumun yaklaşımından kaynaklanmaktadır (Çağlayan Gümüş, Erişim tarihi: 20.11.2009).

Dezavantajlı olmayı mekân düzeyinde düşündüğümüzde, özürllü, geçici olarak özürllü bulunanlar, yaşlılar, hamileler, bebek arabalıları, çocuklar, iri ve şişman kişiler, çok uzun ve çok kısa boylu kişiler ve hatta yük taşıyanlar dezavantajlı konumdadır. Çünkü bu grupta yer alan kişiler yapılı çevrede herhangi bir engelle karşılaştıklarında sorun yaşarlar ve hareketlilikleri farklı düzeylerde kısıtlanır. Görüldüğü gibi yapılı çevrede hareketlilik sorunuyla karşılaşma olasılığı aslında oldukça geniş bir kesimi ilgilendirir ve hemen herkes günlük etkinliklerini gerçekleştirirken hareketliliğinde kısıtlılığa maruz kalabilir. Sözü edilen bu grubun önemli bir bölümünü özürllü oluşturur (Çağlayan Gümüş, Erişim tarihi: 20.11.2009).

Özürllü için bina girişindeki küçük bir yükselti veya görkemli bir merdiven aynı anlama geleceğinden her ikisi de aşılmaz bir engel teşkil eder. Bu tür fiziki engeller, ayrıca baston, yürüteç ve tekerlekli sandalye kullanımı özürllüyü evden çıkmamaya ve sosyal yaşantıdan uzak kalmaya mahkum eder (T.C Başbakanlık Özürllü İdaresi Başkanlığı, 2008b).

Bir özürllü, toplumsal hayatın içerisinde yer alabildiği, üretim süreçlerinde aktif şekilde rol alabildiği ölçüde kendisi ve çevresiyle barışık bir şekilde yaşamını sürdürebilir. Özürllünün yaşamda üretken birey olarak yer alabilmesi, sadece onun psikolojisi, pozitif bakış açısıyla başarılabilecek bir olgu değildir. Özürllünün yaşamın içinde yer alabilmesi; bilimsel bakış açısı ve uygulamalarla desteklenmiş bir konseptle mümkündür. Bu anlamda tasarım, özürllülerin yaşama adaptasyonunda temel disiplindir (Baş, 2005).

Bazı binaların özürllüer için çok engelleyici olabildikleri bilinmektedir. Bu tür binaların doğal hareketliliğe sahip sağlam insanlar için de rahat yaşama ortamları olmadıkları kolayca görülebilir. Binalardaki hayatların zorlaşması daha çok da biçimsel kaygılardan, yanlış biçim anlayışlarından kaynaklanmaktadır. Bütün devlet dairelerinin, yerel yönetim binalarının, okulların, rekreasyon alanlarının, spor tesislerinin, alışveriş merkezlerinin, sağlık tesislerinin, kültür ve eğitim kurumlarının, halka açık kuruluşların, tekerlekli sandalyedeki insanların da girebilecekleri yerler olarak düzenlenmeleri gerekir. Binaların girilebilirliği, ulaşılabilirliği, olgun bir mimarlık anlayışına ve gelişmiş toplumsal örgütlenmeye işarettir (Ulaşılabilirlik Kılavuzu, 2001).

2002 tarihli Özürllüer Araştırması'nda özürllüere yöneltilen “Bina, cadde, sokak ve yollarda engeline uygun düzenlemeler var mı?” sorusuna alınan yanıtlar oldukça dikkat çekicidir. Bedensel özürllüelerin % 68.7'i, görme özürllüelerin % 65'i, işitme özürllüelerin % 66.8'i, konuşma özürllüelerin % 67.6'sı ve zihinsel özürllüelerin % 66.4'ü, bu soruya “Hayır” yanıtını vermiştir (Çağlayan Gümüş, Erişim tarihi: 20.11.2009).

Hangi engel türünde olursa olsun genel olarak engelli bireylerin %68'inin yaşadığı çevrede engeline bağlı olarak herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra, engelliler %20 oranında bu konuya ilişkin olarak herhangi bir bilgisi olmadığını belirtmiştir. Bu, daha önce de vurgulandığı üzere, engelli bireyin kamusal alandan tecrit edildiğinin önemli göstergelerinden biridir (Türkiye Özürllüer Araştırması, 2002).

Türkiye'de erişilebilirliğin gerçekleştirilmesi ve herkes için tasarım ilkesinin benimsenerek, yaşam alanlarının herkes tarafından kullanımının sağlanması amacıyla belli standartlar düzenlenmiştir. Standartlar kaliteyi, teknik özellikleri ve uyulan kuralları ifade eder. Bu nedenle Türk Standartları Enstitüsü'nün çıkarmış olduğu ilgili standartlara itibar edilmesi gerekir. Türk Standartları Enstitüsünce hazırlanan ve bina içi bina yakın çevresi ve açık alanları kapsayan standartlar belirlenmiştir (Yerel Yönetimler İçin Özürllüere Yönelik Fiziki ve Mimari Düzenleme Kılavuzu, 2006).

Bunlar arasında, özürlü ve yaşlılara uygun konut düzenlenmesinde tek referans; TS 9111 Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları, standardıdır. Bu standartlar yanında Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca hazırlanan imar yasası ve 1999 yılında değiştirilen yönetmeliklerine ve büyükşehir belediyelerinin imar yönetmeliklerine fiziksel çevre düzenlemelerine yönelik maddeler eklenmiştir (Yerel Yönetimler İçin Özörlülere Yönelik Fiziki ve Mimari Düzenleme Kılavuzu, 2006).

Özürlü ve yaşlılar için fiziksel ve mimari düzenlemelere ilişkin çeşitli kanun ve yönetmeliklerde hususlar bulunmaktadır.

2005 yılında 5378 sayılı "Özörlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun" ile ölkemizde özörlülerin toplumdan dışlanmasını engellemeye yönelik olarak; özörlülüğün önlenmesi, özörlülerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarının çözümü ile her bakımdan gelişmelerini ve önlerindeki engelleri kaldırmayı sağlayacak tedbirleri alarak topluma katılımlarını sağlamak ve bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmak amacıyla, "Devlet, insan onur ve haysiyetinin dokunulmazlığı temelinde, özörlülerin ve özörlülüğün her tür istismarına karşı sosyal politikalar geliştirir. Özörlüler aleyhine ayrımcılık yapılamaz; ayrımcılıkla mücadele özörlülere yönelik politikaların temel esasıdır" demektedir. Yasa, özörlülerin toplumun ayrılmaz bir parçası olduğunu bu nedenle ayrı tutulamayacağını, ayrımcılık yapılamayacağını beyan etmektedir. Yasa aynı zamanda tüm özörlüleri sosyal güvenlik haklarından yararlandırmayı, kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmi yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu yasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özörlülerin erişebilirliğine uygun duruma getirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu uygulamaların gerçekleştirilmesi için tanınan 7 yıllık süre 07.07.2005 tarihinde başlamıştır (Özdingiş Tarakçı, 2007).

Yerleşim yerlerindeki fiziki koşulların ulaşılabilir hale gelmesi yönünde yapılacak işlerin 2012 yılına kadar bitirilmesi için belediyelere yasal zorunluluk getirilmiştir (T.C Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2008b).

Yasanın özellikle yerel yönetimlere yükümlülük verdiği ve bu yasalar gereği, özürlülere olabildiğince normal yaşam olanaklarının sunulması, fiziksel ve sosyal engellerin ortadan kaldırılabilmesi gerekmektedir. Bu iyileştirmeler sadece kurumsal ve sivil toplum örgütlerinin hizmetleri ile sağlanamayacaktır. Ayrıca kurumlar arası ve daha ziyade teorik zemin üzerinde bir araya gelebilen mesleki disiplinler arası işbirliği ile doğru kararlar, tasarımlar, uygulamalar ve işletmelerle mümkün olabilecektir. Özürlülere yönelik olarak alınacak kararlarda ve verilecek hizmetlerde özürlülerin, ailelerinin ve gönüllü kuruluşların katılımının sağlanması gerekli görülmüştür (Özdingiş Tarakçı, 2007)

3194 sayılı İmar Kanunu'na 1997 yılında eklenen ek madde ile,

Ek Madde 1- “Fiziksel çevrenin özürlüler için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için; imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda, Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standardına uyulması zorunludur.” hükmü getirilmiştir (Yerel Yönetimler İçin Özürlülere Yönelik Fiziki ve Mimari Düzenleme Kılavuzu, 2006).

Çalışmamızda, özürlü bireylerin evlerinden çıkması, yaşam alanlarındaki fiziksel çevre ve mekanlardan yararlanabilmeleri sağlayacak özürlülerle ilgili yasal düzenlemeler ile TSE'nin standartlarından ve M. Sedat Bekiroğlu'nun “Peyzaj Düzenlemelerinde Özürlülerin Kullanımları İle İlgili Sorunların Saptaması” konulu doktora tezi, Banu Türkeli'nin “Kentsel Mekanlardan ve Kamu Binalarından Sakatların Daha İyi Kullanması İçin Öneriler” konulu yüksek lisans tezi ile Ümit Kadri Yörük'ün “Turizm Yapılarının Tasarımında Özürlü Etmelinin İrdelenmesi” konulu örnek çalışmalardan yararlanılarak, özürlülerin kamu binalarında yaşadığı kullanım-erişim sorunları ile binaların standartlara göre yetersizlik-uygunsuzlukları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamız, özürlü bireylerin çoğunlukla kullandığı sağlık, eğitim ve diğer kamu hizmetlerinin verildiği 79 binada “TSE 9111, Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlemesi Kuralları”na göre altı bölümde değerlendirildi.

5.1. Binalara Yakın Yerlerin Düzenlenmesi

Otoparklar

Otoparklar; hizmet verdikleri bina ya da alanın girişine yakın bir yerde düzenlenmelidir. Tekerlekli iskemle ile gelen araçlar için minimum 350 x 550 cm.lik net park alanı ayrılmalıdır. Bu alanın böyle geniş tutulmasının amacı, engellinin aracından inip tekerlekli iskemleyle binmesini kolaylaştıracak bir geniş alan sağlamaktır. İstanbul İmar Yönetmeliği'nin 19. maddesi ile, araba park yerlerinde park yerinin en az %2'si kadar ve her araba için 3.50 m. genişlikte park yeri bedensel engellilere ayrılacak, zemini sarı renk ile belirtilip engellilere ayrıldığı pano ile belirtilecektir (Güler, 2005).

Otopark tesisinde engellilerin park edebileceğini bildiren, görülebilen ve kolay okunabilen engelli levhası ile park tesis içinde engellinin park edeceği yere kadar yön gösterici engelli levhası ve açık park yerinde, yerde engelli park işareti, kapalı park tesisinde yerde, duvarda ve tavana asılı engelli park işareti konmalıdır. Otoparkta kullanılan yol işaretleri geceleri ışıklandırılmalıdır. Otoparkın giriş ve çıkış alanları, yol kotu ile aynı veya en fazla %8'i geçmeyen rampa ile olmalı, zemin kaymayı önleyen ve giriş çıkışı belirleyen ayrı malzemelerle kaplanmalıdır. Açık/kapalı otoparkların giriş/çıkış alanlarında araç trafiğini aksatmayacağı ve görülebilir yerlere engellilerin de algılayacağı şehir, mahal, acil durum gibi bilgi panoları yerleştirilmelidir (Kaplan, 2007).

Cadde üzerinde olsun ya da olmasın, tekerlekli sandalye ile işaretlenmiş özürlü park alanlarının diğer araç kullanıcıları tarafından işgal edilmemesi için gerekli yaptırımlara başvurulmalıdır (T.C. Başbakanlık Özürsüzler İdaresi Başkanlığı, 2008a).

TSE'nin 1991 yılında düzenlediği “Özürü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlemesi Kuralları “na göre (Ek 2), çalışmamızda 79 kamu binasının %51.9 (n: 41)'n da otopark yoktu.

Çalışmamızda, bina arazisi içinde otoparkı bulunan %48.1 (n:38) binanın, otoparkları özürü için tanımlanan otoparklarla karşılaştırıldığında, %7.6 (n:6)'sı tam uygundu, %21.5 (n:17)'in de yetersizdi, %19 (n:15)'un da ise hiç uygun değildi (Tablo 21). Çalışmamızda, otoparklarda yetersizlik tanımını, özürülere ayrılan park alanının yeterli genişlikte olmaması ve bina giriş-çıkış yerlerine yakın olarak düzenlenmemesi, yön gösterici levhaların, işaretlerin ve aydınlatmanın yeterli olmaması ile özellikle diğer araçların, özürü için ayrılan park alanını kullanması olarak açıklayabiliriz.

Yörük'ün İstanbul'daki 10 otelde yaptığı, “Turizm Yapılarının Tasarımında Özürü Etmenin İrdelenmesi” adlı tez çalışmasında da, binaların bir çoğunda özürü için ayrılmış otoparkların düzenlenmediği görülmektedir. Otoparklarla ilgili en temel problem ise, yeterli sayıda otoparkın özürü için ayrılmasıdır. Otopark yönetmeliğindeki, toplam otopark sayısının %5'inin özürü için ayrılması şartının, pratikte uygulanmadığı anlaşılmaktadır (Yörük, 2003).

Giriş yolları

Bina arazisi içinde açık otopark veya garaj şeklinde park yeri bulunuyorsa , özürülerin kullanacağı yollar ve geçitler araç trafiğine açık yollarla kesişmemeli ve girişte izlenecek yolun en az 3000 mm olması gereklidir (TS 9111, 1991).

Çalışmamızdaki binaların sadece %35.4 (n:28)'n de giriş yollarının gerekli genişlik ve araç trafiği ile kesişmeyecek şekilde tam uygun, %21.5 (n:17)'in de yetersiz, %20.3 (n:16)'ün de ise hiç uygun olmadığı tespit edildi (Tablo 21).

Çalışmamızda binaların bir çoğunda özürü için giriş yollarının uygun olarak düzenlenmediği görülmektedir.

Yörük'ün çalışmasında ise 9 otelde yaya yollarının ve kaldırımların özürülülerin kullanımına uygun olduğu, 1 otelde ise yaya yollarının ve kaldırımların özürülülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir. Otel önündeki kaldırım kaplamasının ve genişliğinin tekerlekli sandalye kullananlar için elverişli olmadığı görülmektedir. Otel yetkilileri kaldırımların yapım sorumluluğunun belediyelerde olması nedeniyle zaman zaman güçlüklerle karşılaştıklarını belirtmektedirler (Yörük, 2003).

Bahçe yolları

Bir bahçenin özürülü birey tarafından rahat kullanılabilmesi için iyi bir şekilde tasarlanmış olması gerekmektedir. Bu amaçla bahçelere kolay ulaşılabilmesi gereklidir. Bahçelerde kot farklılıkları gerekli değildir, ancak varsa bunlar az eğimli rampalarla ulaşım sağlanmalıdır (Bekiroğlu, 2002).

Bahçe yollar en az 2000 mm genişliğinde olmalı, çakıl gibi gevşek ve kaygan malzeme ile döşenmemelidir (TS 9111, 1991).

Çalışmamızdaki binalarda düzenlenen bahçe yollarından yaya yolları ve kaldırımların genişlik, eğim ve döşemede kullanılan malzemeler konusunda bir çok eksiklikleri olduğu görüldü. Çalışmada %58.2 (n:46) bahçe yolu bulunan binanın sadece %24.1 (n:19)'n de bahçe yollarının özürülülerin kullanımını açısından tam uygun olduğu tespit edildi (Tablo 21).

Rampalar

Binaya giriş kesinlikle ulaşılabilir ve basamaksız olmalıdır. İstasyonun zemin seviyesi ile yol veya kaldırım arasındaki yükseklik farkı az ise basamaklara ek olarak bir rampa yeterli olacaktır. Rampa eğimi %5 gibi düşük bir seviyede tutulmalı, bu eğim en fazla %8 olmalıdır (T.C Başbakanlık Özürülüler İdaresi Başkanlığı, 2008a).

Tekerlekli sandalye kullanıcılarının dinlenmek için kullanabilecekleri sahanlıklar 6000 mm'den, rampa genişliği ise 2000mm'den az olmamalı, bu şekilde iki tekerlekli sandalye kullanıcılarını aynı anda yan yana geçişine olanak tanınmalıdır. Seviye geçişleri 1500 mm uzunlukta olmalıdır. Ayrıca rampanın başında ve sonunda en az 1500 mm uzunlukta ve rampa genişliğinde seviye alanları bulunmalıdır (T.C Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2008a).

Rampaların her iki yanına tırabzan sabitlenmelidir ve bunlar rampa yüzeyinden 850-950 mm yükseklikte olmalıdır. Tırabzanlar, 45 mm çapında çember kesitli malzemedan yapılmış olmalıdır. Duvara sabitlenmesi halinde, tırabzan ile duvar arasında 60-70 mm kadar açıklık bırakılmalıdır. Ayrıca çocuklar ve kısa boylu insanlar için rampa seviyesinden 650-700 mm yükseklikte ikinci bir tırabzan daha sabitlenmelidir. Rampanın yan tarafları açıkta ise, açık kısım boyunca yerden 100 mm yüksekliğe baston çarpma çubuğu monte edilmelidir. Bu ayrıca tekerlekli sandalye kullanıcıları için güvenlik bariyeri görevi de görecektir (T.C Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2008a).

TSE'nin 1991 yılında düzenlediği "Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlemesi Kuralları "nda da, (Ek 2) rampaların özürlü bireylerin kullanabilmesine yönelik standartlar belirtilmiştir (TS 9111, 1991).

Çalışma yapılan 79 binanın, %60.8 (n:48)'in de rampa bulunmamaktadır. Rampası bulunan %39.2 (n:31) binanın, rampalarının %1.3 (n:1)'ü tam uygundu, %15.2 (n:22)'si yetersizdi, %22.8 (n:18)'in de ise hiç uygun değildi (Tablo 21). Rampa eğimlerinin %6.3 (n:5)'ü , rampaların başında ve sonunda düzenlenen sahanlık alanlarının da %10.1 (n:8)'i tam uygundu. Düzenlenmiş olan rampaların %86.1 (n:68)'n de kenarlık, %78.5 (n:62)'inde de tırabzan yoktu.

Yörük'ün yaptığı çalışmada da, 5 otelde rampaların özürlülerin kullanımına uygun olduğu, 2 otelde ise rampaların özürlülerin kullanımına uygun olmadığı, 1 otelde rampa gerektiği halde bulunmadığı tespit edilmiştir (Yörük, 2003).

1 otelde ise mevcut rampanın eğiminin % 8'nin (1:12) fazla olması nedeniyle tekerlekli sandalye kullananlar için uygun olmadığı tespit edilmiş. Aynı zamanda otellerin çoğundaki rampalarda kenar bordürleri ya da kenar korkulukları bulunmadığı tespit edilmiştir (Yörük, 2003).

Çalışmamızda, binalarda düzenlenen rampaların, eğim, kenar koruma bordürü, sahanlık ve tırabzanlar konusunda bir çok eksiklikler olduğu görüldü. İlimizdeki özürlü bireylerin kamu hizmetlerinden yararlanmak için ulaşması gerektiği binalardan sadece %1.3 (n:1)'n de rampaların özürülülerin kullanımı açısından tam uygun olduğu tespit edildi.

5.2. Bina Ana Giriş Bölümlerinin Düzenlenmesi

Giriş

Her özürlü/engelli insan, sağlam kimselerin yararlandığı girişlere ulaşabilmeli ve bunlardan kendi olanakları ile bağımsız olarak yararlanmalıdır. Girişler binanın merkezi bir bölgesinden yapılmalı ve dışardan kolayca algılanmalıdır. Binaların esas girişlerine basamaksız şekilde ulaşılması daha doğrudur. Düz ayak girişler özürülüler açısından son derece uygundur. Eğer bu mümkün değilse; bina girişinde basamak varsa bunların yanına bir rampa eklenmelidir. Yere konmuş engeller (çiçeklik vb.) kaldırılmalıdır. Binalara eşiksiz girilebilmelidir (T.C Başbakanlık Özürülüler İdaresi Başkanlığı, 2008b).

Giriş hollerinde tekerlekli sandalye için yeterli hareket alanı bulunmalıdır. Bu da genel olarak hiçbir çıkıntı ve kapı açılışı tarafından engellenmemiş 150 cm çapında bir dairedir (Ulaşılabilirlik Kılavuzu, 2001).

Girişin rahat ve tehlikesiz olması için, girişte sahanlık düzenlenmeli ve bina girişi kaygan olmayan sert malzemedden yapılmış olmalıdır. Bina girişi iyi aydınlatılmalıdır. Bu hususa özellikle rampa ve dönüşlerde dikkat edilmelidir (TS 9111, 1991).

Çalışmamızdaki binaların, giriş bölümlerinin özürülülerin kullanımı açısından, %45.6 (n:36)'sı tam uygun, %34.2 (n:27)'si yetersizdi ve %20.3 (n:16) binanın giriş bölümü ise hiç uygun değildi (Tablo 22).

Çalışmamızda binaların giriş bölümündeki yetersizlik ve uygunsuzluklar olarak; gerekli ve yeterli ölçülerde sahanlıkların düzenlenmediği, girişlerdeki merdivenlerin ve zemin döşemelerinin kaygan olduğu, düzenlenen rampaların eğim, tutunma bantları ve zeminin uygun özelliklerde olmadığı tespit edildi.

Paspas

Paspas sert tipte olmalı ve zeminle aynı seviyeye gelecek şekilde bir girintiye oturtulmalıdır (TS 9111, 1991).

Çalışmamızdaki bina giriş bölümlerinin %49.4 (n:39)'ünde paspas bulunmamaktadır. Bina girişinde paspas bulunan %50.6 (n:40) binanın, paspaslarından %3.8 (n:3)'ü tam uygun, %3.8 (n:3)'i yetersiz, %43 (n:34)'nün ise hiç uygun olmadığı (Tablo 22), bina girişlerine yerleştiren paspasların özellikle zeminle aynı seviyede olmadığı ve özürülünün binaya girişinde aşılması gereken bir yükseklik, engel olduğu tespit edildi.

Posta, dilek ve şikayet kutusu vb.

TSE'nin standartlarına göre posta kutusu, içerden veya dışardan (her iki taraftan da) ulaşılabilecek şekilde yerleştirilmelidir. Posta kutusu kapı üzerinde bulunduğunda kapı en az 90° açılabilmesi ve kutu yerden 750 mm yükseklikte olmalıdır (TS 9111, 1991).

Çalışmamızdaki binaların, %67.1 (n:53)'n de posta, dilek ve şikayet vb. kutular bulunmamaktadır. Çalışmada posta, dilek ve şikayet vb. kutuları bulunan %32.9 (n:26) binanın, bu kutularından %3.8 (n:3)'ü tam uygun, %7.6 (n:6)'sı yetersiz, %21.5 (n:17)'i ise hiç uygun değildi (Tablo 22). Çalışmada, posta, dilek ve şikayet kutularının özürülülerin erişebilmesi açısından uygun yükseklikte olmadığı tespit edildi.

Giriş kapısı

Ana giriş kapılarının konumları, genişlikleri, açılış biçimleri, eğik yükseklikleri ve birden fazla giriş kapısı bulunduğu durumda özürllüer için uygun olan kapının işaretlenmesi, bu madde kapsamında değerlendirilmektedir (Yörük, 2003).

Giriş kapısı, en az 915 mm genişlikte olmalıdır. Giriş kapılarında eşik yapılmamalıdır. Ancak eşik yapma mecburiyeti varsa pahlı yapılmalıdır. Dış kapıları (menteşeli normal) açma, 37,8 N' den fazla kuvvet gerektirmemelidir. Döner kapılardan kaçınılmalıdır. Döner kapı varsa mutlaka yanında normal bir kapı bulunmalıdır (TS 9111, 1991).

Döner kapılar engelliler için çok zor geçişlerdir. Bu kapılar sadece engelliler için değil çocuklar ve bagaj taşıyan konuklar için de aşılması güç kapı tipleridir. Bu bakımdan düz ayak girişi olan bir başka giriş kapısının bulunması önemlidir. Camlı kapıların kenarlarında ve merkezlerinde belirgin işaretler bulundurulmalıdır. Bu işaretler özellikle de görme zorluğu çeken konuklar için önemlidir (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

Giriş kapıları genellikle iyi düzenlenmemişlerdir; genişlikler yetersizdir. Giriş kapılarındaki cam ve dolu yüzeyler için yeterli etütler de yapılmamıştır (Sürmen, 2007).

Çalışmamızdaki binaların, giriş kapılarının %53.2 (n:42)'si tam uygun, %39.2 (n:31)'si yetersiz, %7.6 (n:6)'sı ise hiç uygun değildi (Tablo 22). Yetersiz ve uygun olmayan giriş kapılarının; yeterli genişlikte olmadığı, kapı eşiklerinin uygun düzenlenmediği, camlı yüzeylerde, görme zorluğu çeken özürllüer için kapılarda belirgin işaretler kullanılmadığı, giriş kapıların genelde metalden yapıldığı ve ağırlıkları nedeniyle açma ve kapanmasında daha fazla güç gerektiği için özürllüer açısından uygun olmadığı tespit edildi.

Yörük'ün yaptığı çalışmada ise, otellerin tamamında ana giriş kapılarının özürllüer için kullanımına uygun olduğu tespit edilmiştir (Yörük, 2003).

Otel ana girişlerinde genellikle otomatik döner kapıların kullanılması tercih edilmektedir. Bu otellerin tamamında döner kapının yanında, ikinci bir kapı daha bulunmaktadır. Bu kapı daha çok bagajların otel içine alındığı kapı olmakla birlikte, tekerlekli sandalye kullanan özürllüer için de kullanılmaktadır. Bu kapılar otomatik olarak açılıp kapanan sürme ya da menteşeli kapılar olabilmektedir. Bazı otellerde de bir görevli tarafından açılıp kapanan menteşeli kapıların kullanıldığı görülmektedir. Bu kapılar genellikle gösterişli olması için ağır yapıldıklarından, tekerlekli sandalye kullanan bir özürllünün tek başına açıp kapaması pek mümkün gözükmemektedir (Yörük, 2003).

Asansörler

Avrupa Asansör Standardı (Nisan 2000) yapısal asansörlerin iç döşemeleri arasındaki asgari iç ölçüleri belirlemiştir. Bu ölçülere göre liftler 1000 mm genişlik ve 1250 mm derinlikten (1 tekerlekli sandalye kullanıcısı alır), 2000 mm genişlik ve 1400 mm derinliğe (1 tekerlekli sandalye kullanıcısı ve birkaç diğer yolcu alır) kadar üç gruba ayrılmıştır. Bunlar asgari ölçülerdir ve bu ölçülere sahip bazı asansörlerde büyük tekerlekli sandalyelerin girmesi veya asansörü kullananların ayaklarını yatay uzatarak oturması mümkün olmayabilir. Bu nedenle yeterli alan varsa, diyagramda gösterildiği gibi asgari derinlik 1400 mm (tercihen 1500 – 1800 mm) ve asgari genişlik 1400 mm (tercihen 2000 mm) olmalıdır. Avrupa standartları ayrıca asansörlerde 900 mm'lik kapı genişliği ve 2300 mm iç yükseklik standardı getirmiştir. Kapı yüksekliği 2100 mm olmalıdır. İkili kapısı olan asansörlerde 900 mm kapı genişliği yeterlidir, ancak tek kapılı asansörlerde bu ölçü 1100 mm olmalıdır. Asansörün iç yüksekliği girişte 2100 mm, iç kısımda 2300 mm olmalıdır. Asansörün giriş ve çıkışında erişim kolaylığının sağlanabilmesi için kapı önünde 1700 mm'lik (asgari 1500 mm) bir manevra alanı bırakılmalıdır (T.C Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı, 2008a).

Asansörler değişik tipteki engelliler için farklı sorunlar yaratabilmektedir. Asansörün boyutları ve kontrol butonlarının yüksekliği engellinin kullanımını zorlaştırmaktadır. Asansörler iyi aydınlatılmış olmalı aynalarla kaplanmış olmamalıdır (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

Aynalar görüş zorluğu çeken konuklar için aldatıcı etkiler yapabilir. Kat butonları rahatça görülebilecek şekilde kabartma ya da oyma şeklinde yazılmalıdır. Asansörlerde sesli anons sistemleri veya braille kabartma sistemi görme engelliler için bir çok problemin çözümü anlamına gelebilmektedir. Acil durum butonları ve telefonları ise kolayca görülebilir yerlerde ve kontrast renklerde olmalıdır. Tekerlekli sandalye kullananlar için yeterli genişlikte ve görmeyenler için de sesli uyarı olmalıdır. Asansörlerin iç kısmında görme engelliler, bedensel engelliler ve yaşlılar için tutunma barları bulunmalıdır (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

Asansörlerde herkesin, özellikle de tekerlekli sandalye ve elektrikli taşıma aracı kullanıcıları ile çocuk arabalı ebeveynlerin kolay inip binmesini sağlamak ortadan ve tüm asansör enini kapsayacak şekilde açılan otomatik kapılar ile mümkündür. Asansör çağırma düğmeleri her kullanıcının ulaşabilmesine izin verecek yükseklikte olmalıdır. Çağırma düğmelerinin önünde her kullanıcının önden ya da yandan yaklaşımına izin verecek yerin de sağlanması gereklidir. Düğmelerin üzerinde buldukları yüzeyin renk ve doku olarak farklılaşması ve kontrol düğmelerinin dirsekle ya da kapalı bir yumrukla çalıştırılabilecek kadar büyük olması iyidir (Olguntürk, 2007).

TSE'nin 1991 yılında düzenlediği "Özürü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlemesi Kuralları " standardında da (Ek 2) asansörlerin özürü bireylerin kullanabilmesine yönelik düzenlemeler belirtilmiştir (TS 9111, 1991).

Çalışmamızdaki binaların, %74.7 (n:59)'sinde asansör bulunmamaktadır. Çalışmada asansör bulunan %24 (n:19) binanın, asansörlerinden %3.8 (n:3)'i tam uygun, %10.1 (n:8)'i yetersiz, %10.1 (n:8)'nin ise hiç uygun olmadığı tespit edildi. Aynı zamanda %1.3 (n:1) binanın asansörü kullanılmıyordu (Tablo 22).

Çalışmamızdaki %24 (n:19) binanın, asansörlerinin sadece %12.7 (n:10)'sinin kabin önündeki alanı ile asansörlerin %8.9 (n:7)'nin kabin içi boyutları tam uygundu. Asansör kapılarının %8.9 (n:7)'u tam uygun, %11.4 (n:9)'ü ise hiç uygun değildi (Tablo 23).

Asansörlerin kabin dışı kontrollerinden, açma kapama cihazlarının %5.1 (n:4)'i ile iniş çıkışı gösteren düğmelerin %6.3 (n:5)'ü tam uygundu ve çağırma düğmelerinin %10.1 (n:8)'i hiç uygun değildi (Tablo 23).

Asansörlerin kabin içi kontrollerinden, kontrol paneli ve düğmelerinin %8.9 (n:7)'u ile düğme yüksekliğinin %13.9 (n:11)'u tam uygundu, dokunulur ve görülür kontrol indikatörlerinin %15.2 (n:12)'si yetersizdi ve asansörlerin %22.2 (n:16)'sinin duyulur kontrol indikatörleri yoktu (Tablo 23).

Yörük'ün yaptığı çalışmada ise, 5 otelde asansörlerin özürülülerin kullanımına uygun olduğu, 5 otelde ise uygun olmadığı tespit edilmiştir. Otelerde kullanılan asansörlerin hepsinin aynı tipte olmasından dolayı özürülüler için ayrılan özel bir asansör bulunmamaktadır. Otellerin tamamında otomatik açılan kapıların olduğu asansörler kullanılmaktadır. Asansörler belirli standartlarda üretildiklerinden kabin içi ve kabin dışı kontrollerin özürülülerin kullanımına uygun olduğu söylenebilir. Ancak bazı otelerde 6 ila 8 kişilik asansör kabinleri kullanılmaktadır. 5 oteldeki asansör kabinlerinin dar olmasından dolayı, asansörler tekerlekli sandalye kullanan özürülüler için elverişli değildir (Yörük, 2003).

Çalışmamızdaki 72 çok katlı binanın 52'sinde asansör bulunmamaktadır. Bu durum, özürülülerin binaların üst katlarına erişimini büyük oranda etkilemekte, özürülülerin kamu binalarındaki hizmetlerden yararlanmalarını zorlaştırmaktadır. Çalışmamızda, kabin önündeki alanların yetersizliği, asansör kapılarının darlığı, çağırma düğmelerinin yüksek oluşu, duyulur ve görülür indikatörlerin olmayışı bina asansörlerinin yetersizliği ve uygunsuzlukları olarak tespit edildi.

Merdivenler

Gerek evlerinde gerekse okudukları, çalıştıkları, yani gündelik yaşamın içerisinde girip çıkmak zorunda oldukları tüm binalardaki merdivenler hem baston kullanan hem de tekerlekli sandalye kullanan ortopedik engellilerimiz için maalesef ülkemizdeki en büyük sorun! (Bilgi, 2007).

Koltuk değneği ya da bastonlu bedensel özürllüer/engelliler merdivenlerden yararlanabilirler. Onların kolay yararlanabilmeleri için çıkıntılı basamaklardan kaçınmak gereklidir. Uzun merdivenler 8-10 basamakta bir sahanlık ile kesilmeli, tüm rampalar ve merdivenler, her iki taraftan korkuluk ile çevrilmelidir. Giriş merdivenlerinin basamak yükseklikleri en çok 16 cm. basamak genişliği en az 28 cm. yapılmalıdır (Güler, 2005).

Merdiven kenarları kontrast renklerdeki kuşaklarla belirgin hale getirilmeli, yükseklik ve derinlikleri engellilerin kullanabileceği ölçülerde olmalıdır. İki basamaktan fazla olan merdivenlerde tırabzanlar olmalıdır (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

Evrensel tasarım ilkelerini barındırmak için tasarlanan merdivenlerde kullanıcıların dinlenebilmeleri için sahanlık yapılması, merdivenin her iki tarafında da küpeşte(tırabzan) kullanılması, küpeşterelerin (tırabzanların) yuvarlak, kolay tutulur ve sürekli yapılması gereklidir (Olguntürk, 2007).

TSE'nin 1991 yılında düzenlediği “Özürllü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlemesi Kuralları “ standardında da (Ek 2) merdivenlerin özürllü bireylerin kullanabilmesine yönelik düzenlemeler belirtilmiştir (TS 9111, 1991).

Çalışmamızdaki %96.2 (n:76) binanın, merdivenlerinin %12.7 (n:10)'si tam uygun, %57 (n:45)'si yetersiz ve %26.6 (n:21)'sı ise standartlara göre hiç uygun değildi (Tablo 22). Binaların merdiven özelliklerinde ise %47.4 (n:36) binanın merdiven basamaklarının yetersiz durumda olduğu, %35.5 (n:27) binanın merdiven sahanlıklarının hiç uygun olmadığı ve %38.2 (n:29) binanın merdiven tırabzanlarının yetersiz durumda olduğu ve %6.6 (n:5) binanın merdiven tırabzanı olmadığı tespit edildi (Tablo 24).

Yörük'ün çalışmasındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda da, 8 otelde merdivenlerin özürllülerin kullanımına uygun olduğu, 2 otelde ise merdivenlerin özürllülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir (Yörük, 2003).

Türkeli'nin "Kentsel Mekanlardan ve Kamu Binalarından Sakatların Daha İyi Kullanması İçin Öneriler" konulu çalışmasında da İzmir Hükümet Binası ile Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ) Sabancı Kültür Merkezinde, merdivenlerin basamak yükseklik ve eninin, yüzey malzemesinin, tasarımının erişilebilir olmadığı, DEÜ Sabancı Kültür Merkezinde merdiven düzey platformu ile tırabzanlarının erişilebilir olduğu, İzmir Hükümet Binasında ise merdiven düzey platformunun erişilebilir olmadığı ve merdiven tırabzanlarının olmadığı belirtilmiştir (Türkeli, 1994).

Merdiven asansörü

Merdiven Asansörleri, merdiven inip çıkmakta zorluk çeken veya merdiven inip çıkması tavsiye edilmeyen kişilerin kullanımına yönelik, özellikle konutlarda ve az katlı binalarda asansör uygulamanın mümkün olmadığı veya istenmediği durumlarda uygulanan özel asansör sistemleri olarak tanımlanıyor (<http://osman.midilli.com>, 2008).

Binalara merdiven ve asansörlerin dışında merdiven basamakları üzerinde yer alan merdiven asansörü denilen bir sistem kurulabilir. Merdiven asansörü, var olan merdiven basamağının döşemesi üzerine oturtulması ile meydana getirilebilir. Merdiven asansörünün aşağı-yukarı doğru hareketi küçük bir elektrikli motor, zincir veya güçlü bir halat yardımıyla sağlanabilir. Kullanımda dikkat edilecek husus, yer seçimi, başlangıç ve bitiş noktalarının belirlenmesi olmalıdır (TS 9111, 1991).

Çalışmamızdaki kamu binalarının ana giriş bölümlerinin hiç birinde merdiven asansörü bulunmamaktadır. Merdivenlerin aşılmasında bu raylı sistemlerin kullanılması, yürüme engeli olan özürllüer ile tekerlekli sandalye kullanan özürllüerinin kamu binalarına erişimlerinde önemli bir rol oynayacaktır.

5.3. Bina Genel Bölümlerinin Düzenlenmesi

Yer kaplaması

Yaşam alanları içerisindeki kamu binalarında, özürli bireylerin bina zeminlerinde hareket ederken engellerle karşılaşmamaları büyük bir önem arz etmektedir.

TSE 9111'e göre; yer kaplaması kaygan olmamalıdır. Kalın halılar, yumuşak ve tutan halılar kullanılmamalıdır. Yapıştırılan halı kullanıldığında, zemin ile yapıştırıcı ve yapıştırıcı ile halı arasındaki hareket, halının kamburlaşır çarpılmasına sebep olabileceğinden, minimum olmalıdır (mümkünse hiç olmamalıdır). Görme özürli için halı tipi malzemeler kullanılmamalıdır. Ses yansıtıcı yüzeyler, bu insanlara yön bulmada yardımcı olmalıdır (TS 9111, 1991).

Çalışmamızdaki binaların; yer kaplamalarının %12.7 (n:10)'si tam uygun, %64.6 (n:51)'si yetersiz ve %22.8 (n:18)'i ise hiç uygun değildi (Tablo 25). Çalışmamızda bina yer kaplamalarının, kaygan olan fayans, mermer, kalebodur vb. malzemelerden yapılması, görme zorluğu çekenler açısından yer kaplamalarının koyu renklerde olması ve halı döşemelerinin kullanılması yer kaplamalarındaki yetersizlik ve uygunsuzluklar olarak görülmüştür.

İç kapılar

Bir kapının eni tekerlekli sandalyenin genişliği ile sandalyeyi kullananın kollarının kapladığı alan (en az 85-90 cm) dikkate alınarak belirlenir. Kapı önünde tekerlekli sandalyenin manevrasını sağlayacak genişlikte bir boşluk olmalıdır. Kapı kolunun yanında ve kapının açıldığı kenarda tekerlekli sandalyeyi kullananın kapıyı manevra yapmadan açacak genişlikte bir serbest alanının (en az 60 cm) bulunması gerekir (Aydeniz ve Şendur, 2003).

Kapılar; kolay açılabilmesi amacıyla, koridor eksenine dik olarak açılmalıdır (TS 9111, 1991).

Kapı yerlerinde özellikle görme engelliler için belirginleştirecek yapısal tedbirler alınması gerekmektedir (Güler, 2005). Binalarda kullanılan tüm kapıların çevreleri ile farklı renkte olmaları, kullanılmalarını ve algılanmalarını fazlalaştırır. Cam kapıların ya da yüzeylerin kullanımı ise göz hizasında devamlı görsel mat bantların uygulanması ile mümkündür. Böylelikle görme özürlü insanların bu yüzeyleri tam olarak algılayamayıp, bunlardan uzak durmaları, bu mekan veya kapıları kullanmamaları engellenmiş olur (Olguntürk, 2007).

Kapı genişlikleri tekerlekli sandalye kullanıcılarının manevra yapabilecekleri ölçülerde olmalıdır (Artar ve Karabacakoğlu, 2003). Kapıların, çeşitleri ne olursa olsun hepsinin en az 800 mm'lik temiz bir geçiş açıklığına sahip olmaları sağlanmalıdır (Ulaşılabilirlik Kılavuzu, 2001). Kapı 90 derece açıldığında kapı net genişliği en az 815 mm olmalıdır (TS 9111, 1991).

Kapı kulpları, kilitler, anahtar ve diğer kapı aksamaları tek el ile kavranabilecek ve kullanılacak şekilde olmalıdır. U biçimli kulplar itmeli kollu aksamalar uygun dizayndır. Kapı aksamı görünür olmalı ve her iki taraftan da kullanılabilir (TS 9111, 1991). Yüksekliği en az 90 cm en fazla 140 cm olmalıdır. Menteşelerin bulunduğu kenara yakın yerleştirilen kapı kolu tekerlekli sandalyeyi kullananın kapıyı kapatmasını kolaylaştıracaktır (Aydeniz ve Şendur, 2003).

Fiziksel özürllüer kapıyı tekerlekli sandalye ve yürüteçler ile itmek mecburiyetinde olduklarından kapı üzerinde çarpma yüksekliğinde koruyucu plaka olması tavsiye edilir. Koruyucu plaka, kapı genişliğinden 51 mm daha az, alttan en az 405 mm yükseklikte olmalıdır (TS 9111, 1991).

Eşik yapılmaması tavsiye edilir. Ancak mecburi hallerde eşik yapılması durumunda eşik yüksekliği sürmeli kapılarda 19 mm'den, diğer tip kapılarda 13 mm'den yüksek olmamalıdır. Tekerlekli sandalye kullananlar için, eşikler pahlı olmalı ve lastik eşikler tercih edilmelidir. İzolasyon gerektiğinde, kapılara otomatik izalasyon veya kapı alt kenarına kıl süpürge yapılmalıdır (TS 9111, 1991).

Çalışmamızdaki binaların, iç kapılarının %32.9 (n:26)'u tam uygun, %16.5 (n:13)'i yetersiz, %50.6 (n:40)'sı ise standartlara göre hiç uygun değildi (Tablo 25). Binada bulunan iç kapıların özellikleri incelendiğinde; kapı yerleşim ve açılış yönlerinin %50.6 (n:40)'sının hiç uygun olmadığı, bina kapılarının görme bozukluğu olan kişilerce fark edilmesi amacıyla kapıların %48.1 (n:38)'nin tam uygun şekilde yerlerinin belirgin hale getirildiği, bina kapılarının, %51.9 (n:41)'nin kapı genişliğinin ve kapı kollarının da %55.7 (n:44)'sinin tam uygun olduğu, kapılardaki eşiklerin %41.8 (n:33)'nin ise hiç uygun olmadığı ve çalışma yapılan bütün binalardaki kapılarda koruyucu plaka düzenlenmediği tespit edildi (Tablo 26).

Çalışmamızda, bina kapılarının yerleşim yerleri, koridor eksenine dik açılacak şekilde düzenlenmediği, kapı renkleri ile duvar, döşeme renklerinin bir birine yakın renklerde düzenlenmesi nedeniyle kapıların belirgin halde olmadığı, bazı kamu binalarındaki net kapı genişliklerinin, tekerlekli sandalye geçişini engelleyecek nitelikte olduğu, kapı önlerindeki alanların özürülülerin kapıyı açabilecek nitelikte olduğu, kapı önlerine mermerden ya da farklı yapı malzemeleri ile uygunsuz eşiklerin yapıldığı görüldü.

Yörük'ün çalışmasında ise, otellerin tamamında iç kapıların özürülülerin kullanımına uygun olduğu tespit edilmiştir. İç kapılarda net kapı genişliklerinin tekerlekli sandalyenin geçişi için yeterli olduğu görülmektedir. Özellikle menteşeli kapılarda tekerlekli sandalye kullanan özürülülerin, kapıyı açabilmek için ihtiyaç duydukları alanların, bütün kapılarda bırakıldığı söylemek mümkün değildir. Yatak odaları kapılarında özürülüler için kavraması güç olan küresel kapı kolları daha sık olarak kullanılmaktadır (Yörük, 2003).

Çalışmamızda bina kapılarının çeşitleri incelendiğinde; hidrolik kapıların %17.7 (n:14)'si ile sürme kapıların %5.1 (n:4)'nin tam uygun olduğu, normal kanatlı kapıların %57 (n:45)'sinin standartlara göre yetersiz olduğu, çarpma kapıların ise %11.4 (n:9)'nün hiç uygun olmadığı tespit edildi. Çalışma yapılan bütün binalarda yaylı kapı düzenlenmediği görüldü (Tablo 27).

Pencereler

Pencereler, görme bozukluğu olan özürlülerin özel problemi olan göz kamaştırıcı ışıktan kaçınılacak şekilde planlanmalıdır. Görme özürlülerin cama çarpması söz konusu olabileceğinden, zarar görme ihtimalini azaltmak amacıyla parapet 150 mm - 200 mm genişliğinde yapılmalıdır. Tekerlekli sandalye kullananların pencereden rahatlıkla görebilmeleri için parapet yerden en fazla 800 mm yükseklikte olmalıdır (TS 9111, 1991).

Pencerelerin açılıp kapanmasının kolay olması için, ispanyoletler yer seviyesinden 900 mm ile 1220 mm'lik bir alan içinde düzenlenmeli, pencerelerin açılıp kapanması 22,2 N'dan daha fazla kuvvet gerektirmemelidir. Oturan insanın göz seviyesine gelecek pencere bantlarından kaçınılmalı, mümkün olduğunca vasistaslı pencere kullanılmamalıdır. Pratik olması sebebiyle dışa açılan panjurlar yerine, kepenk veya storlar kullanılmalıdır (TS 9111, 1991).

Çalışmamızdaki bina pencerelerinin, özürlülerin kullanımı açısından %8.9 (n:7)'unun tam uygun, %58.2 (n:46)'nin yetersiz, %32.9 (n:26)'unun ise hiç uygun olmadığı tespit edildi (Tablo 25). Pencerelerdeki yetersizlik ve uygunsuzluklar olarak, pencere parapetlerinin yüksekte olduğu, önden yaklaşım alanları ve uzanma mesafelerinin yetersiz olduğu ve pencere açma-kapama, kilitleme sistemlerinin özürlülerin kullanımı açısından uygun olmadığı tespit edildi.

Yörük'ün çalışmasındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 8 otelde pencerelerin özürlülerin kullanımına uygun olduğu, 2 otelde ise pencerelerin özürlülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir. Birçok otelin yüksek katlı olması ve yapay havalandırmanın bulunmasından dolayı açılmayan tipte pencereler kullanılmaktadır. Bazı otellerde oturma gruplarının pencere kenarlarına yerleştirilmesinden dolayı tekerlekli sandalyenin pencereye yaklaşım alanları daralmaktadır. 2 otelde ise tekerlekli sandalyenin pencereye yaklaşımını mümkün olamadığı görülmektedir. Ayrıca açılabilen pencerelerdeki ispanyoletlerin tipi ve zeminden yüksekliğinin özürlüler için uygun olduğu söylenemez (Yörük, 2003).

5.4. Bina Bölümlerinin Düzenlenmesi

Sirkülasyon alanları - koridorlar, holler

Özellikle kamuya açık ya da kamuya hizmet veren binalarda koridorlar yön/yol bulmada en çok sıkıntı yaşanan yerlerdir. Koridordaki duvarların ve zeminin aynı renkte olması ve genel aydınlatmanın kullanılması bu yerleri özellikle görme özürülü insanlar ve yaşlılar için algılanması zor hale getirmektedir (Olguntürk, 2007).

Labirent gibi karışık tasarımlardan, çok uzun ve hiçbir ayırt edici özelliği olmayan koridorlardan kaçınılması gereklidir (Güler, 2005).

Koridorlar ve geçiş yerleri iki tekerlekli sandalyenin karşılıklı geçişine uygun olmalıdır. Bu alanlarda özürülülere zarar verebilecek süsleme ve dekorlardan kaçınılmalıdır. Örneğin duvara monte edilen yangın söndürücüler, dekoratif saksılar ve heykeller gibi engel olabilecek eşya ve araçlar bulunmamalıdır. Bu tip engeller görme engelliler veya tekerlekli sandalye kullanıcıları için problem hatta tehlike oluşturabilmektedir (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

Sirkülasyon alanlarında duvara monte edilmiş uygun yükseklikte tutunma bantları bulunmalıdır. Sirkülasyon alanlarında kullanılacak radyatörlerde, dar kenarlı döküm veya çelik panel radyatör seçilmelidir (TS 9111, 1991).

Çalışmamızdaki bütün binaların, sirkülasyon alanları, koridor ve hollerin %46.8 (n:37)'i tam uygun, %34.2 (n:27)'si yetersiz, %19 (n:15)'nin ise hiç uygun olmadığı tespit edildi (Tablo 28). Sirkülasyon alanları ve koridorların genişliğinin yetersiz oluşu, dönüş ve koridorlardaki birleşim noktalarında tekerlekli sandalye için yetersiz alan bulunması, yer kaplama malzemelerinin iyi olmaması, aydınlatmanın iyi olmaması, tutunma bantlarının olmaması, görme özürülüler için kontrast farklılıklarının olmaması, yön gösterici tabelaların eksik oluşu ve koridor alanı içerisinde dekoratif malzemelerin engeller oluşturması çalışmamızdaki binalarda tespit edilen yetersizlik ve uygunsuzluklardı.

Türkeli'nin çalışmasında, DEÜ Sabancı Kültür Merkezinde, sirkülasyon alanları ve koridorların genişliğinin erişilebilir olduğu, tırabzan olmadığı ve yüzey materyalin uygun özellikte olmadığı, İzmir Hükümet Binasında ise sirkülasyon alanları ve koridorların genişliğinin erişilebilir olmadığı, tırabzan olmadığı ve yüzey materyalin uygun özellikte olmadığı belirtilmiştir (Türkeli, 1994).

Yörük'ün çalışmasında ise, otellerin tamamında koridorların özürülülerin kullanımına uygun olduğu tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen otellerdeki koridorların özürülüler için uygun olmakla birlikte, hiç bir otelin koridorunda yürüyebilen özürülüler için tutunma barları ya da görme özürülüler için yapılan kontrast farklılıklarına rastlanmamıştır (Yörük, 2003).

Tuvalet bölmesi

Özürülüler/engelliler günlük ihtiyaçlarını kendi başlarına sağlamada zorlanırlar ve gelişen tıbbi sorunlar (konstipasyon, idrar tutamama vb.) nedeni ile tuvalet ve banyoda daha fazla zaman geçirirler. Bu nedenle planda tuvalet-banyo düzenlemesine önem verilmelidir. Özellikle büyük ve birden çok tuvaleti olan dairelerin bir tuvaleti tekerlekli sandalyeye bağımlı kişilerin kullanılabilceği şekilde tasarlanmalıdır (Aydeniz ve Şendur, 2003).

Özürülü tuvaletinin kapısının temiz açıklığı en az 85 cm. olmalıdır. Bu kapı dışarıya açılacak veya sürme kapı olarak düzenlenmelidir. Dışarı açılan bir kapı düzenlenmesi durumunda, kapıya içerden kolay kapatılabilmesi için menteşelerden 10 cm. uzaklıkta ve yerden 100 cm. yükseklikte, düşey ve yatay olabilen bir kol eklenir. Kapı kollarının kolay kavranır ve hareket ettirilebilir türden olmaları gerekir (<http://osman.midilli.com>, 2007).

Tekerlekli sandalye ile klozete cepheden ya da yandan ulaşılabilmelidir. Yan duvarda boyu 106,5 cm, yerden yüksekliği 90 cm olan tutunma kolu bulunmalıdır. (Aydeniz A, Şendur F, 2003). Tutunma bantları döşemeye paralel veya gerektiğinde düşey olarak veya kişiye göre ayarlanabilen tipte düzenlenmeli, kullanım alanındaki hareketlere engel olmamalıdır (TS 9111, 1991).

Tutunma bantlarının genişlik veya çapı 32 mm-38 mm olmalıdır. Tutunma bantları duvara yerleştirilmişse, duvarla-bant arasında 38 mm mesafe bulunmalıdır. Taharet muslukları el ile kumandalı veya otomatik olabilir. Musluk, tuvalet bölmesinin geniş tarafında olacak şekilde monte edilmelidir. Sifon kolu yerden en fazla 1120 mm yükseklikte olmalıdır. Tuvalet kağıtlığı ulaşılabilir yükseklikte olmalıdır (TS 9111, 1991).

Çalışmamızda, tuvalet bölmesi bulunan %98.3 (n:78) binanın, tuvaletlerinin %7.6 (n:6) 'sı tam uygun, %22.8 (n:18)'i yetersiz, %68.4 (n:54)'ü ise hiç uygun değildi (Tablo 29). Binalarda tuvalet bölmelerinin özellikleri incelendiğinde; %68.4 (n:54) binada tuvalet kabin genişliği, %67.1 (n:53) binada tuvalet yer ve duvar döşemeleri, %84.8 (n:67) binada tuvalet kapılarının genişlik, açılış yönleri ve eşik yükseklikleri hiç uygun değildi. Binadaki tuvaletlerin %89.9 (n:71)'unda tutunma bantlarının olmadığı, kullanılan su kontrollerinin %45.6 (n:36)'sının yetersiz olduğu ve tuvalet bölmelerinin %75.9 (n:60)'unda ise tuvalet kağıtlığı olmadığı tespit edildi (Tablo 30).

Yörük'ün çalışmasında, 9 otelde umumi tuvaletlerin özürülülerin kullanımına uygun olduğu, 1 otelde ise umumi tuvaletlerin özürülülerin kullanıma uygun olmadığı, 6 otelde tuvalet kabinlerinin özürülülerin kullanımına uygun olduğu, 4 otelde ise tuvalet kabinlerinin özürülülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir. Otellerin tamamında özürülüler için düzenlenmiş tuvaletler bulunmaktadır. Genel eğilim özürülüler için diğer tuvaletlerden ayrı olarak özel bir tuvaletin düzenlenmesi şeklindedir. Bunun yanında genel tuvaletler içinde bir kabinin özürülüler için düzenlenmesi şeklindeki örnekler de görülmektedir. 1 otelde özürülü tuvaleti tekerlekli sandalyenin 180 derecelik dönüş yapmasına izin vermeyecek oranda dardır (Yörük, 2003).

Özürülüler için klozet (alafranga tuvalet) daha uygundur. Klozetin her iki yanında yeterli boşluk olmalıdır (T.C Başbakanlık Özürülüler İdaresi Başkanlığı, 2008b). Boşluk tek taraflı ise en az 30 cm olmalıdır. Ayaklı bir klozet yerine duvara monte edilen klozet yeğlenmelidir (Aydeniz ve Şendur, 2003).

Klozetin yerden yüksekliği yaklaşık 50 cm olmalıdır. Tuvalet oturağını yükselten aksesuarlar kişisel gereksinimlere göre yarar sağlar. Sifon duvara paralel veya gömülü olmalıdır (Aydeniz ve Şendur, 2003).

Klozetin önünün arkadaki duvardan uzaklığı 70 cm. olmalıdır. Klozetin yanındaki duvara sabit tutunma kolu konur. Bu tutunma kolu (3–4) cm. çapında bir yuvarlak borudur. Birbirine eşit 70 cm'lik iki kolu olan L biçiminde bir elemandır. Yatay kısmı yerden 75 cm yüksekliktedir, klozetin en öndeki noktasını da 25 cm geçer. Düşey tutunma kısmı yukarı doğrudur. Klozetin duvardan uzakta olan tarafına da duvara doğru kaldırılabilen tutunma kolu konulabilir ama bu zorunlu değildir (<http://osman.midilli.com>, 2007).

Çalışmamızda tuvalet bölmelerinde klozet bulunan %43 (n:34) binanın, klozetlerinin %8.9 (n:7)'u tam uygun, %5.1 (n:4)'i yetersiz, %29.1 (n:23)'i ise hiç uygun değildi (Tablo 30). Klozetlerdeki yetersizlik ve uygunsuzluklar olarak, klozetlerin bulunduğu tuvalet bölmelerinin yeterli genişlikte düzenlenmediği, yetersiz alan nedeniyle kapıların açılışında klozetlerin kullanılamaz duruma geldiği, tutunma kollarının olmadığı, su kontrol mekanizmalarının uygun özellikte olmadığı, ve klozetli tuvalet bölmelerinin genelde depo olarak kullanıldığı tespit edildi.

Güler'in, "Tıbbi Ortamların ve İlişkilerin Engelli Kişilere Uygunluğunun Etik Yönden Değerlendirilmesi" konulu çalışmasında, hastanelerde genelde engelliler için özel tuvaletler bulunmadığı, var olanların ise standartlara uymadığı için kullanımların zor olduğu ve genelde bu tür tuvaletlerin depo olarak kullanıldığı bildirilmektedir (Güler, 2005).

Yörük'ün çalışmasında da 7 otelde klozetlerin özörlülerin kullanımına uygun olduğu, 3 otelde ise klozetlerin özörlülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir. Otellerin büyük bir kısmında klozetler tekerlekli sandalye kullanan özörlüler için uygundur. 3 oteldeki klozetler, duvar kenarına takılmış olduklarından sadece tek taraftan yaklaşıma izin vermektedir. Ayrıca bazı otellerde, klozet yanlarında geniş boşluklar bırakılması yürüeyebilen özörlülerin klozeti kullanmalarını güçleştirmektedir (Yörük, 2003).

Türkeli'nin çalışmasında da, DEÜ Sabancı Kültür Merkezinde, klozet yüksekliğinin erişilebilir olduğu, İzmir Hükümet Binasında ise klozet yüksekliğinin erişilebilir olmadığı belirtilmiştir (Türkeli, 1994).

Bideler, bölme tipinde veya yerden en fazla 430 mm yükseklikte uzun kenarından duvara asılı tipte olmalıdır. Net genişliği 760 mm'den daha küçük olan bide kişisel bölmelerinde, bölme en fazla bide kenarının ön kısmına kadar uzanmalıdır (TS 9111, 1991). Bideler de tıpkı lavabolar gibi rahatlıkla erişilebilecek şekilde, önlerinde en az 75 cm x 120 cm ölçülerinde her türlü engelden arınmış bir açıklıkla tasarlanmalıdır (Savut, 2007).

Çalışmamızdaki bütün binaların tuvalet bölmelerinin, hiç birinde özürülülerin kullanabilmesi için bide bulunmamaktadır.

Pisuarlar kabinler biçiminde ya da duvara monte edilmiş biçimde olabilirler. Pisuarların ucu yerden en fazla 45 cm yukarıda düzenlemelidir. Pisuarların önden yaklaşım için 75 cm x 120 cm'lik serbest alan bırakılmalıdır (Yörük, 2003).

Pisuarları ayıran bölmeler pisuarın ön ucundan daha ileriye otomatik çalışan biçimde düzenlenebilirler. Ancak bunlar döşemeden 110 cm den daha yukarıda olmamalıdır (Yörük, 2003).

Çalışmamızda, tuvalet bölmelerinde pisuar bulunan %34.2 (n:27) binanın, pisuarlarının %8.9 (n:7)'u tam uygun, %12.7 (n:10)'si yetersiz, %12.7 (n:10)'si ise hiç uygun değildi (Tablo 29). Çalışmada, pisuarlara önden yaklaşım için yeterli alanın olmayışı ve su kontrollerinin çalışmaması, pisuarlardaki yetersizlik ve uygunsuzluklar olarak görüldü.

Tuvalet bölmelerindeki lavabonun ön kısmının altından döşemeye olan düşey mesafe en az 735 mm olmalıdır (Tekerlekli sandalyenin girebilmesi için). Önden yaklaşım için lavabo önünde 760 mm x 1220 mm'lik net döşeme alanı bulunmalıdır (Bu alana en fazla 485 mm olan diz koyma mesafesi de dahildir) (TS 9111, 1991).

Su kontrolü için geleneksel dörtte bir çevirmeli, kollu, itmeli otomatik kontrollü musluklar olabilir. Eğer musluk 10 saniye açık kalabiliyorsa fotoselli (kendi kendine açıp kapanan) musluklar kullanılabilir. Lavabo altında sıcak su veya drenaj boruları korunmalıdır. Lavabo altında keskin veya çıkıntılı kısımlar bulunmamalıdır (TS 9111, 1991).

Aynaların alt kenarı yerden en fazla 1015 mm (Şekil-36) veya aynanın üst kenarı yerden en fazla 1880 mm yükseklikte olmalıdır. Tekerlekli sandalye kullananlar için ayna göz hizasında olmalı veya inip çıkan ayarlı aynalar tercih edilmeli veya sabit olduğunda öne doğru 10°-15° eğik olmalıdır (TS 9111, 1991).

Çalışmamızda, tuvalet bölmelerindeki lavaboların yükseklik ve net kullanım alanları açısından, %7.6 (n:6)'sı tam uygun, %22.8 (n:18)'i yetersiz, %68.4 (n:54)'ü ise hiç uygun değildi. Lavabo su kontrollerinin %46.8 (n:37)'nin yetersiz olduğu, lavabo aynalarının yükseklik ve kullanım alanlarının %84.8 (n:67)'nin ise hiç uygun olmadığı tespit edildi.

Yörük'ün çalışmasında, 9 otelde lavaboların özürülülerin kullanımına uygun olduğu, 1 otelde ise lavaboların özürülülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir. Otellerin tamamına yakınında lavaboların özürülülerin kullanımına uygun olarak düzenlendiği görülmektedir. Sadece 1 otelde lavabo altında, tekerlekli sandalyenin önden yaklaşmasına izin verecek olan, diz boşluğunun yeterli ölçüde bırakılmadığı anlaşılmaktadır. Bazı otellerde lavabo kenarındaki aksesuarların tekerlekli sandalye kullanan özürülülerin erişme mesafesi dışına yerleştirilmiştir (Yörük, 2003).

Türkeli'nin çalışmasında ise, DEÜ Sabancı Kültür Merkezinde, lavabo yüksekliğinin, lavabo önden yaklaşım için gerekli alanın ve ayna yüksekliğinin erişilebilir özellikte olduğu, İzmir Hükümet Binasında ise lavabo yüksekliğinin, lavabo önden yaklaşım için gerekli alanın ve ayna yüksekliğinin erişilebilir olmadığı belirtilmiştir (Türkeli, 1994).

Banyolar

Banyo, tekerlekli sandalye girebilecek ve hareket edebilecek şekilde planlanmalıdır (TS 9111, 1991). Manevra alanının artması için banyo kapısı dışa doğru açılmalı veya bu mümkün değilse raylı kapılarla değiştirilmelidir. Banyoda kaymayan zemin tercih edilmelidir. Emniyet için tutunma barları monte edilmelidir. Tutunma barları ihtiyaca göre enine, dik olarak veya yana eğimli (/) şekilde yerleştirilebilir. Enine yerleştirilen barların yerden yüksekliği 90 cm olmalıdır. Tutunma barları elin rahatça kavramasına izin verecek kadar geniş olmalı ve bar ile duvar arasındaki mesafe 4cm olmalıdır. Musluklar kavraması olmayan kişiler için bilek veya kol hareketi ile açılabilir olmalıdır. Banyoda emniyeti sağlamak için zemine kaymayan vakumlu paspaslar konmalıdır (<http://www.insaatmuhendisligi.net>, 2008).

Banyolarda uygun tasarlanmış duşun bulunması gerekir. Duşun zemini az eğimli (en fazla %2) veya düz olmalıdır. Tekerlekli sandalyenin kolayca girmesine olanak sağlamalıdır. Tutamaklar ve oturaklar özürünün duşa, tuvalete, küvete veya buralardan tekerlekli sandalyeye geçmesine olanak sağlamalıdır. Duşun yüksekliği ayarlanabilmelidir. Duş başlığı esnek bir hortumla bağlı olmalıdır. Yardıma gerek olduğunda haber vermek için bir telefon bağlantısı bulunursa özürü için kolaylık sağlar (<http://www.insaatmuhendisligi.net>, 2008). Banyolarda 1600 mm veya 1700 mm uzunluktaki küvetler tercih edilmeli ve yerden yüksekliği en fazla 550 mm olmalıdır. Küvet tabanı düz olmalıdır (TS 9111, 1991).

Çalışmamızdaki binaların %94.9 (n:75)'ünde banyo bulunmamaktadır. Banyosu bulunan %5.1 (n:4) binanın banyoları, özürülerin kullanımı açısından değerlendirildiğinde , %2.5 (n:2)'nin yetersiz, %2.5 (n:2)'nin ise hiç uygun olmadığı tespit edildi (Tablo 31). Banyoların yapı ve özelliklerinin standartlara uygunlukları incelendiğinde ise; plan ve net kullanım alanlarının %2.5 (n:2)'nin, banyo küvetlerinin %1.3 (n:1)'nün, banyo duş alanının %2.5 (n:2)'nin, oturakların %1.3 (n:1)'nün hiç uygun olmadığı ve banyo küvet kenarlıklarının hiç olmadığı tespit edildi (Tablo 31).

Çalışmamızda, özellikle sağlık kurumlarında hastaların banyo ihtiyaçlarını giderebilmesi amacıyla, yeterli özellik ve sayıda banyoların düzenlenmediği görüldü.

Duş bölmesi

Duş alanının gerekince kolaylıkla kurulabilecek bir oturma birimi ile birlikte tasarlanmış olması sıcak su nedeni ile kan basıncı düşmesi olasılığı olan herkes için çok yararlı bir tasarım kriteridir. Duş alanının en az 90 cm x 90 cm ölçülerinde olması ve oturma biriminin de, duş başlığı ve kontrollerinin bulunduğu duvarın karşısındaki duvara tutturulmuş olması gerekmektedir (Savut Y, 2007). Oturak, banyo zemini üstünden 430 - 485 mm yüksekliğinde olmalı ve bölmenin derinliğince uzamalıdır. Oturaklar en az 400 mm genişliğinde olmalı, kontrol duvarının karşısında bulunmalı, emniyetli olmalı ve kullanımı boyunca kaymamalıdır (TS 9111, 1991).

Duşun içinde menteşeli bir oturağa geçmenin kolay olmadığı durumlarda, duş kabininin boyutları girişten arka duvara 1600 mm'ye, diğer yönde 1400 mm'ye çıkartılmalıdır. Duş perdesi yere kadar uzanmalı ve duş kabininin içinde kalmalıdır. Duş; değişken yükseklikli ve demonte edilebilir olmalı, esnek bir hortuma bağlı bulunmalıdır. Bir sabunluk ve banyo/tuvalet malzemeleri için bir küçük raf bulunmalıdır (Ulaşılabilirlik Kılavuzu, 2001).

Çalışmamızda duş bölmesi bulunan %22.8 (n:18) binanın, duş bölmesinin özelliklerinin standartlara uygunlukları incelendiğinde; net kullanım alanlarının %16.5 (n:13)'nin, musluk ve diğer kontrollerin %11.4 (n:9)'nün, oturakların %1.3 (n:1)'nün, duş bölmesi kenarlarının %2.5 (n:2)'nin hiç uygun olmadığı ve tutunma bantları ile koruma bordürlerinin hiç olmadığı tespit edildi (Tablo 32).

Yörük'ün çalışmasında, 8 otelde küvet ya da duş kabininin özürülülerin kullanımına uygun olduğu, 2 otelde ise bunların özürülülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir. Daha çok tekerlekli sandalye kullanan özürülülerin, tekerlekli sandalyeden duş kabini içindeki oturma elemanına geçerek yıkandığı tipte duş kabinleri kullanılmakta ve duş kabinlerindeki tutunma barları yetersiz olduğu tespit edilmiştir (Yörük, 2003).

Odalar

Özürli bireyler sadece kendilerine ait yapıların odalarını kullanmayıp aynı zamanda sosyal hayatlarındaki ihtiyaçlarını giderebilmek amacıyla, farklı kurum binaları içerisinde hizmet veren, çalışma odaları, hasta odaları, öğrenci sınıfları, toplantı ve yemek odaları, oturma/dinlenme ve yatak odaları gibi daha birçok alanı kullanmaktadır. Bu noktada hangi yapı içerisinde olursa olsun, odaların özürli bireyler tarafından erişilebilir özellikte olması ve bu alanların özürli bireyler tarafından rahat bir şekilde kullanılması, özürli bireylerin yaşam alanlarına katılımlarını büyük oranda etkilemektedir.

Odaların güneş ışığından yeterli yararlanması sağlanacak şekilde güneşe ya da doğuya yapılması uygun olur. Tekerlekli sandalyenin oda içerisinde rahatça manevra yapabilmesi için yeterli alan sağlanmalıdır. Bu alanın daire çapı en az 160 cm'dir. Döşemelerinin sıcak ve temizlenmesinin kolay olmasına, tekerlekli sandalye hareketine zorluk çıkarmayan malzemenin yapılmasına özen gösterilmelidir. Elbise dolapları normal kanatlı ya da sürme kapılı olabilir. Dolap yüksekliği tekerlekli sandalye kullananlar için yerden 112 cm olmalıdır. Dolabın altı tam olarak döşemeye oturursa engelli dolap içine doğru rahatlıkla ilerleyebilir ve dolap içinde hareket edebilir (Aydeniz ve Şendur, 2003).

Yatak kenarlarına ve dolap önlerine özürli ve tekerlekli sandalye düşünülerek yeterli alan bırakılmalıdır (en az 76,5 cm). Yaşam hacimlerinin pencereleri daha sonra engelliler için uyarlanamaz bu nedenle manzara görüşü ve açma kapama fonksiyonları yapım aşamasında engelliler düşünülerek tasarlanmalıdır (Aydeniz A, Şendur F, 2003).

Aynı zamanda, odaların özürli bireylerin kullanabilmesine yönelik düzenlemeler ile ilgili TSE'nin 1991 yılında düzenlediği "Özürli İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlemesi Kuralları" standardında da (Ek 2.) çeşitli düzenlemeler belirtilmiştir (TS 9111, 1991).

Çalışmamızda, kurum binaları içerisinde kullanılan odaların, hareket alanı, masa, dolap vb. mobilyaların, hasta yataklarının, öğrenci sıralarının yerleşim ve kullanım açısından özürllülere uygunlukları açısından incelendiğinde, bina bölümlerindeki odaların, %1.3 (n:1)'ü tam uygun, %50.6 (n:40)'sı yetersiz, %48.1 (n:38)'i ise hiç uygun değildi (Tablo 28).

Çalışmamızda, odalardaki önemli yetersizlik ve uygunsuzluklar olarak ; odaların özürllülerin rahat hareket edebileceği yeterli alana sahip olmadığı, odalarda kullanılan mobilya elamanlarının, özürllülerin hizmet veren bireylere erişimlerinde özellikle önden ve yandan yaklaşım mesafesini daralttığı, eğitim birimlerindeki sınıflarda bulunan sıra, masa ve desk benzeri elemanların özürllülerin kullanabileceği özellikte olmadığı, özellikle sağlık birimlerindeki hasta odalarında yatak sayısı ile oda genişliğinin uyumsuz olduğu, yemek yeme alanları ve yemek masalarının tekerlekli sandalye kullananların önden yaklaşmasına izin verecek özellikte olmadığı, odalardaki havalandırma ve aydınlatmanın yetersiz olduğu ve oda kapılarının yeterli genişlikte olmadığı tespit edildi.

Yörük'ün çalışmasında, otellerdeki yemek yeme ve çalışma alanlarının, 9 otelde özürllülerin kullanımına uygun olduğu, 1 otelde ise uygun olmadığı tespit edilmiştir. Otellerdeki oturma ve dinlenme alanlarının ise 8 otelde uygun olduğu, 2 otelde de özürllülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir (Yörük, 2003).

5.5. Bina Elektrik ve Isıtma Tesisatı İle Alarm Sistemleri Düzenlenmesi

Elektrik ve ısıtma tesisatları

Özürü bireylerin, elektrik anahtarlarına, sigortalarına, zillerine diofonlara ve otomatlara kolay erişilebilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır (<http://www.insaatmuhendisligi.net>, 2008). Elektrik düğmeleri ve kapı kolları ortalama 100 cm yükseklikte olmalıdır. (T.C Başbakanlık Özürü İdaresi Başkanlığı, 2008b). Prizler, yerden en az 380 mm yükseklikte olmalıdır. Priz ve anahtarların kapı kolu ile aynı hizada olması tavsiye edilir. Döndürmeli düğmeler tavsiye edilmez (TS 9111, 1991).

Isıtma sistemi ise, bina içerisinde aynı ısıyı verecek şekilde olmalı, oda sıcaklıkları uygun bir şekilde kontrol edilmelidir. Zamanını aynı yerde geçiren özürü ve yaşlı kişiler için oda sıcaklığı normale göre 2° fazla olmalıdır. Isınma odaya yerden en fazla 1220 mm yükseklikte yerleştirilen basit termostatlarla ayarlanabilmelidir (TS 9111, 1991).

Çalışmamızdaki binaların, elektrik ve ısıtma tesisatlarının standartlara uygunlukları incelendiğinde, binalardaki elektrik tesisatlarının %3.8 (n:3)'i tam uygun, %41.8 (n:33)'i yetersiz, %54.4 (n:43)'ü ise hiç uygun değildi. Elektrik prizleri ve aydınlatma anahtarlarının yüksekte olması binalardaki elektrik tesisatlarının önemli yetersizlik ve uygunsuzluğuydu (Tablo 33).

Yörük'ün çalışmasında ise otellerin tamamında aydınlatma kontrollerinin özürülerin kullanımına uygun olduğu tespit edilmiştir (Yörük, 2003).

Çalışmamızda, binaların ısıtma tesisatlarından %70.9 (n:56)'u tam uygun, %26.6 (n:21)'i yetersiz, %2.5 (n:2)'nin ise hiç uygun olmadığı tespit edildi (Tablo 33). Genel olarak, çalışma yapılan kamu binalarında, ısınma problemlerinin olmadığı görüldü.

Alarm sistemleri

Acil durum ihbar sistemleri hem duyulabilir, hem görülebilir, hem de yardımcı alarmları kapsamalıdır.

Duyulabilir alarmlar (sesli alarm): Duyma yeteneğini kısmen kaybetmiş kişilerin dikkatini çekecek etkinlikte ve frekansta olmalıdır (Bu insanlar 10.000 Hz üstündeki frekansları algılayamazlar). Duyulabilir acil durum alarmları eş durumdaki ses seviyesini geçecek en az 15 Db'lik bir ses vermelidir veya 5 Db ile 30 saniye boyunca herhangi bir maksimum ses seviyesini bastırarak şekilde olmalıdır. Alarm sinyalleri için, ses seviyeleri 120 Db geçmemelidir (TS 9111, 1991).

Görülebilir alarmlar: Uyuyan veya duyma özürülülerin bulunduğu yerlerde acil durumlarda harekete geçecek alarmlar yerleştirilmelidir. Etkili olması için bu alarmlar sinyal verecek veya mevcut ışığı kesin şekilde yükseltecek şekilde ayarlanmalıdır. Duymayan bir özürülüğü karanlık odada derin uykudan uyandıracak ışık miktarı ve cinsi, odanın büyüklüğü, yer değişimi, mesafe, parlama çapı gibi faktörlere göre değişir. 150 watt'lik flaşlı ışık bazı durumlarda yeterli olabilir. Görülebilir alarmlar, duyulabilir acil durum alarmlarıyla bağlantılı olarak bir flaşa bağlanmış parlayan ışıklar şeklinde olmalıdır. Görülebilir alarmların flaş frekansı 1 Hz olmalıdır, ileri teknoloji kullanan özel sistemler binaların veya tesislerin özürülüler tarafından kullanımları için eşdeğer projeksiyonlar geliştirirlerse, bunların yerine kullanılabilir (TS 9111, 1991).

Yardımcı Alarmlar: Yürünen yüzeylerde duvarlarda kapı ve pençelerde yer alabilir. Tehlikeli kısmın önüne 610 mm-1220 mm yükseklik arasında uyarı elemanların yerleştirilmesi, farklı kısımlarda zıt renkler kullanılması, yüzeylerin malzeme değişikliğine uğraması gibi önlemler yardımcı alarm olarak kabul edilir (TS 9111, 1991).

Çalışmamızdaki binaların %25.3 (n:20)'ünde her hangi bir alarm sistemi bulunmamaktadır. Çalışmada alarm sistemleri bulunan %72.1 (n:57) binanın, alarm sistemlerinin %35.4 (n:28)'ü yetersiz, %36.7 (n:29)'si hiç uygun değildi %2.5 (n:2) binada da alarm sistemleri kullanılmıyordu (Tablo 34).

Çalışmada alarm sistemleri bulunan %72.1 (n:57) binanın, duyulabilir alarm sistemlerinden %22 (n:13)'si tam uygun, %28.8 (n:17)'i yetersiz, %40.7 (n:24)'si ise hiç uygun değildi. Çalışma yapılan binaların %89.9 (n:71)'un da görülebilir alarm sistemleri, %84.8 (n:67)'nde ise yardımcı alarm sistemlerinin olmadığı tespit edildi (Tablo 34). Çalışmada, duyulabilir alarm sistemlerinin bulunduğu binalarda bu sistemlerin çalışabilirliği ile ilgili kontrollerin düzenli yapılmadığı ve binaların genelinde acil çıkış yerlerinin uyarı elemanları ile yön gösterecek şekilde düzenlenmediği görüldü. Duyulabilir, görülebilir ve de yardımcı alarmların bir arada olması gerekirken alarm sistemi olan binaların tümünde bu bütünlük yoktu.

Yörük'ün çalışmasında ise, 9 otelde alarm sistemlerinin ve acil çıkışların özürülülerin kullanımına uygun olduğu, 1 otelde ise alarm sistemlerinin ve acil çıkışların özürülülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir. Otellerin tamamında işitsel alarm sistemleri bulunmasına rağmen çok az bir kısmında görsel alarm sistemleri bulunmaktadır. Acil çıkışlar ve yangın merdivenleri bütün otellerde olmakla birlikte özürülülerin buraları tek başlarına kullanmaları mümkün değildir. Çok az otelde acil durum senaryoları hazırlanmış ve özürülüler bu senaryoya dahil edilmişlerdir (Yörük, 2003).

5.6. Tekerlekli sandalye geçiş genişlikleri

Tekerlekli sandalye kullananların çoğu, bahçe kapısı ve benzeri yerlere önden gireceklerse, 760 mm'lik net genişlik gereklidir. Tekerlekli sandalye kullanan kişi binaya yabancıysa, trafik çoksa, ani ve seri hareketler gerekiyorsa, daha fazla genişlik gereklidir. Bu durumda en az genişlik 815 mm olmalıdır. Bununla birlikte geçilecek yerin derinliği 60 mm'den fazla ise genişlik en az 915 mm olmalıdır (TS 9111, 1991).

Yürüme özürllüer için en az 815 mm'lik net genişlik yeterli ise de rahat bir yürüyüş için, bu, en az 915 mm olmalıdır. Aşağı doğru geniş bir açıyla açılan koltuk değnekleri dar geçitlerde tehlikelidir. Bu yüzden bütün özürllüer için geçitlerin genişliğinin en az 915 mm olması tavsiye edilir (TS 9111, 1991).

Vücutça sağlam kişilere kışık giysileri içinde yürürken 815 mm'lik bir genişlik gereklidir. 815 mm' ye hem her iki taraftan kolun sallanma açıklığı olan 51 mm hem de objelerle (engel ve/veya çıkıntı) veya diğer yürüyenlerle uygun açıklık mesafesi olan 25 mm (her iki taraftan) dahildir. Tekerlekli sandalye kullananlarla yürütme cihazı kullananlar için kısa mesafelerde 815 mm'lik genişlik yeterlidir (TS 9111, 1991).

Eğer iki yönlü geçiş varsa rahat bir trafik için 1625 mm gereklidir. Böyle yerlerde genişlik en az 1525 mm olmalıdır. 1525 mm'den daha dar olan yerlerde iki tekerlekli sandalye yan yana geçemeyebilir. 1220 mm'lik bir- genişlik, normal yürüyebilen bir kişinin yürüyemeyen veya kısmen yürüyebilen bir kişi ile yan yana geçebilmesi için gerekli en az genişliktir. Tekerlekli sandalyenin 180° dönüşü için gerekli genişlik en az 1525 mm'dir (TS 9111, 1991).

Çalışmamızdaki binalarda, tekerlekli sandalye kullananlar için gerekli olan genişlik incelendiğinde, binaların %74.7 (n:59)'si tam uygun, %21.5 (n:17)'i ise yetersizdi. Yürümede cihaz kullanan özürllüer için gerekli alan incelendiğinde binaların %75.9 (n:60)'nun tam uygun, %22.8 (n:18)'i de yetersizdi (Tablo 35).

Çalışmamızdaki binalarda, tekerlekli sandalye ve yürümede cihaz kullanan özürllüer için tek ve iki yönlü geçişler için gerekli alan incelendiğinde, binaların %50.6 (n:40)'sının tam uygun, %30.4 (n:24)'nün yetersiz ve %27.8 (n:22)'nin ise hiç uygun olmadığı, tekerlekli sandalyelerin dönüşü için gerekli alanda incelendiğinde binaların %36.7 (n:29)'sinin tam uygun, %35.4 (n:28)'nün yetersiz ve %27.8 (n:22)'nin ise hiç uygun olmadığı tespit edildi (Tablo 35).

Çalışmada kurum binalarında, koridor ve sirkülasyon alanlarının tekerlekli sandalye geçişleri için uygun genişlikte olduğu, yalnız tekerlekli sandalyenin kolayca U dönüşü yapabilmesi için gerekli manevra alanının yetersiz olduğu görüldü.

Duran veya hareket eden bir tekerlekli sandalye için gerekli net zemin veya döşeme alanı 760 x 1220 mm'dir. Bu alan paralel veya önden yaklaşım mesafesi içinde geçerlidir. Tekerlekli sandalye kullananlar için net döşeme veya zemin alanı bazı nesnelere altında gerekli olan diz alanının bir kısmını da kapsayabilir. Bir tekerlekli sandalye için net döşeme veya zemin alanının tamamen engelsiz bir kenarı kullanım rotası veya diğer tekerlekli sandalyenin net döşeme alanı ile bitişik olabilir. Eğer net döşeme alanı (kullanım alanı) bir niş içinde sınırlanmışsa veya diğer bir deyişle tekerlekli sandalyeyi tamamen veya kısmen içine alacak şekilde üç taraftan sınırlanmışsa, manevra açıklığına 150 mm ya da 305 mm daha ilave eklenir (TS 9111, 1991).

Önden yaklaşım mesafesi; net döşeme mesafesi nesnelere sadece önden yaklaşıma müsaade ettiğinde önden yaklaşım için müsaade edilen yerden yükseklik en fazla 1220 mm, en az 380 mm olmalıdır (TS 9111, 1991).

Yandan yaklaşım mesafesi; net döşeme mesafesi tekerlekli sandalye kullanan kişiye paralel yaklaşıma müsaade ettiğinde, yandan yaklaşım yüksekliği yerden en fazla 1370 mm, en az 230 mm olmalıdır (TS 9111, 1991).

Çalışmada, duran ya da hareket eden bir tekerlekli sandalye için gerekli net zemin alanı incelendiğinde, binaların %45.6 (n:36)'sı tam uygun, %50.6 (n:40)'sı ise yetersizdi. Tekerlekli sandalye kullanan özürlerin bina içindeki nesnelere önden yaklaşımlarda, binaların %41.8 (n:33)'i, yandan yaklaşımlarda ise binaların %13.9 (n:11)'u hiç uygun değildi (Tablo 35). Özürlü bireylerin kamu binalarında kamu işlemlerini yapabilmesi için önden ve yandan yaklaşımlara göre uygun yükseklikte olmayan desk, masa vb. engelleri aşması gerekmektedir. Bu açıdan özürli bireylerin, kamuda hizmet veren bireylere ve ihtiyacı olduğu nesnelere erişimleri için gerekli alan ve mobilyaların uygun özelliklerde olması sağlanmalıdır.

Çalışmamızda, özürllüer tanımlanıp, özürllüelerin yaşadığı mimari problemler, özürllüer için düzenlenen yasal düzenlemeler ve standartlar belirtildi. Belirtilen bu standartlar ve düzenlemeler çerçevesinde, özürllüelerin toplum içindeki önemli sorunlarından biri olan, özürllüelerin toplum ile bütünleşmesinde büyük bir engel teşkil eden, fiziksel çevrenin ve kamuya hizmet veren binaların, özürllüelerin erişim ve kullanımı açısından ne kadar uygun özellikte olduğu analiz edildi.

Çalışmamızda, özürllü bireylerin kullanımı açısından, bina girişlerinin %20.3 (n:16)'nün, sirkülasyon alanları ve koridorların %19 (n:15)'nin, odaların %48.1 (n:38)'nin, tuvalet bölmelerinin %68.4 (n:54)'nün, banyoların %50 (n:2)'sinin, duş bölmelerinin ise %72.2 (n:13)'sinin standartlara göre hiç uygun olmadığı, bu alanlarda gerekli tasarım ve düzenlenmelerin uygulamaya geçirilmediği gözlemlendi.

Çalışmamızda, bina yapı elamanlarından rampaların %22.8 (n:18)'inin, merdivenlerin %26.6 (n:21)'sının, yer kaplamaların %22.8 (n:18)'inin, iç kapıların %22.8 (n:18)'inin, pencerelerin %32.9 (n:26)'unun, asansörlerin %10.1 (n:8)'inin, elektrik tesisatların %54.4 (n:43)'nün ve ısıtma tesisatların da %2.5 (n:2)'inin standartlara göre hiç uygun olmadığı, bu yapı elamanlarının uygun özellik ve niteliklerde olmadığından dolayı, özürllüelerin bina erişim ve kullanımını olumsuz yönde etkilediği gözlemlendi.

Çalışmada, 2000 yılı ve öncesi inşa edilmiş % 78.5 (n:62) bina, 2000 yılı sonrası inşa edilen %21.5 (n:17) binaya göre, özürllülerce kullanılabilirliği açısından daha yetersizdi. Yakın zamanda inşa edilen binaların özellikle kapı genişliği, sirkülasyon alanları, koridor ve odaların genişliği, yer kaplama ve döşemelerin, özürllüelerin kullanımı açısından daha uygun özelliklere sahip olduğu görüldü.

Çalışmamızda, genel bir onarım görmüş %55.7 (n:44) bina ile çalışma sırasında onarım görmekte olan %8.9 (n:7) binanın, onarım çalışmaları içerisinde özürllüer ile ilgili herhangi bir düzenlemenin uygulanmadığı görüldü.

Çalışmamızda bina yetkililerinin çoğu, özürllülerin binalara erişim ve kullanımlarıyla ilgili yasal düzenlemeler ve standartlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını, bilgi sahibi olan yetkililer ise binaların inşa edilmiş ve onarım çalışmalarında, özürllüler için gerekli düzenlemeleri yeterli düzeyde uygulayamadıklarını bildirmişlerdir.

Çalışmanın yapıldığı binalarda, özür çeşidi ne olursa olsun, özürllü bireylerin toplumsal yaşam alanları olan kamu binalarından gereksinimleri ölçüsünde yararlanabilmeleri için gerekli olan mimari düzenlemelerin yapılmamış olduğu görüldü.

Özürllü veya özürsüz, hareket kısıtlılığı olan her bireyin, toplumun bir parçası olduğunu görerek, bu bireylerin toplumsal hareketlilikte yer almalarını sağlayacak, insancıl ve çoğulcu bir anlayışın bulunduğumuz topluluklarda yer etmesi, toplumumuzu daha ileri bir çağa taşıyacaktır. Bu çerçevede insanlarımızın ihtiyaçlarını düşünerek, binaları bu ihtiyaçlara göre tasarlayıp, herkesin rahatça kullanacağı şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

5.7. Öneriler

1- Yeni yapılacak kamu binalarının mimari projeleri, TSE 9111' no lu standartlara uygun olarak yapılmalıdır. Var olan binalarda ise, özürllere yönelik gerekli mimari iyileştirmelerin yapılması sağlanmalıdır.

2- Kamusal kullanıma açık çok katlı binalarda, özürllü bireylerin kullanımına uygun standartlarda asansörün zorunlu tutulması aynı zamanda bu asansörün acil durum asansörü niteliğinde olması sağlanmalıdır.

3- Binaların aydınlatma sistemlerinin yeterli düzeyde ve özürllü bireylerin aydınlatma sistemlerine erişebileceği şekilde tasarlanıp, düzenlenmesi sağlanmalıdır.

4- Binaların alarm sistemlerinin kullanılabilirliği ile ilgili denetimler yapılmalı ve alarm sistemlerinin duyulabilir, görülebilir ve yardımcı alarm sistemlerinin birlikte bulunduğu şekilde düzenlenmesi sağlanmalıdır. Binaların acil çıkışlarının ayrıca düzenlenmeli ve bina tahliye planlarının özürllü bireyleri de kapsayacak şekilde hazırlanması sağlanmalıdır.

5- Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kuruluna bağlı kurumlara ait hizmet binalarının, özürllü veya özürsüz tüm bireylerin bir arada eğitim alabileceği şekilde bina tasarımları ve düzenlemeleri sağlanmalı ve bu yönde özellikle masa, sıra, desk, yazı tahtası vb. araç-gereçlerin ergonomik dizaynları özürllülerin rahatça kullanabileceği şekilde düzenlenmelidir.

6- Sağlık kuruluşları, özürllülerin erişimi açısından büyük bir önem ve öncelik taşımaktadır. Sağlık kuruluşlarının erişilebilirliği açısından; hastaların tıbbi bakım ve tedavilerinin yapıldığı bütün odalarda yatak araları, duvar mesafeleri tekerlekli sandalye dolaşımını engellemeyecek şekilde düzenlenmeli, yönlendirici işitsel ve görsel kolaylıklar sağlanmalıdır. Sağlık kuruluşlarında hastaların kullanacağı tuvalet bölmeleri ve banyoların, yeterli sayıda olması sağlanmalı ve standartlara göre var olan eksiklikleri giderilmelidir.

7- Özürlü bireylerin, fiziksel çevre ve kamusal binalara erişilebilirlikleri kapsamında, yaşadıkları sorunlar tespit edilmeli, bu sorunlar çerçevesinde binaların tasarım ve düzenlemeleri ile ilgili yerel yönetimler, kamu ve özel sektör ile Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı koordinasyonu dahilinde çözümlerin üretilmesi sağlanmalıdır.

8- Mimarlık eğitiminde özürlülere yönelik eğitime daha çok önem verilmeli, her öğrenci eğitimi sırasında konu ile ilgili bir proje yapmalıdır. Binalarda tasarım ve düzenlemeleri yapan mimar, mühendis ve şehir plancıları evrensel kriter ve standartlar ile ilgili sorumluluklarının bilinciyle çalışmalarını gerçekleştirmeli ve bu konuda duyarlı olmalıdırlar.

9- Kamuya açık binalarda yapı denetimlerinin sağlanması amacıyla, kurumlarda personel ve yöneticilere sorumluk ve yetki verilmesi sağlanmalıdır. Yerel yönetimler tarafından özürlülere yönelik erişilebilirlik standartlarının denetimleri yapılmalı ve bu denetimler sonucunda tespit edilen yetersizlik ve uygunsuzluklar en kısa zamanda giderilmelidir.

10- Özürlü bireylerin yaşadıkları sorunları çözmeye, onları topluma kazandırıp, yaşam seviyelerini yükseltmeye yönelik, başta kamuda hizmet veren görevli personeller olmak üzere, tüm toplum fertlerinin özürlülere karşı duyarlılığı artırılmalıdır.

ÖZET

Orakcı, H. Van il merkezindeki kamu binalarında özürlü insanlar için var olan mimari düzenlemelerin değerlendirilmesi, YYÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Van, 2010. Toplumsal hayatın insanlara sunduğu olanak ve hizmetlerden bireyin yararlanabilmesi ve kendi hizmetini sunabilmesi ancak bireyin söz konusu faaliyetlerin gerçekleştiği mekanlara erişebilmesi ile mümkündür. Özürlülerin, olumsuz fiziksel çevreden ve binaların mimari yetersizliğinden kaynaklanan erişimsel sorunlar yaşadığı ve kamu hizmetlerinden yeterli ölçüde yararlanamadığı bilinen bir gerçektir. Bu çalışmanın amacı; kamu binalarının, özürlü bireylerin erişimi ve kullanımı açısından evrensel standartlara uygunluğunu saptamaktır. Çalışma, özürlülerin kamu binalarında yaşadığı mimari sorunlara yönelik öneriler geliştirmek üzere, tanımlayıcı tipte bir araştırma olarak planlandı. Çalışmanın evrenini, Van il merkezinde bulunan tüm kamu binaları oluşturmaktadır. Çalışmada örneklem grubunu, özürlülerin kullanım, ulaşım, yararlılık, verimlilik ve de gereklilik gibi özelliklerin değerlendirmesi yapılarak seçilen, şehir merkezindeki 51 kamu biriminin hizmet verdiği, 79 kamu binası oluşturdu. Veri toplama aracı olarak, Türk Standartları Enstitüsü (TSE) 9111/ Nisan 1991 “Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlemesi Kuralları” standartlarının yer aldığı, standartlara göre yetersizlik ve uygunsuzlukları tespit içerikli hazırladığımız Bina Değerlendirme Formu kullanıldı. Veriler, Mayıs - Kasım 2009 tarihleri arasında toplandı. Verilerin analizi SPSS 11.0 istatistik paket programı kullanılarak yapıldı. Çalışmada; özürlü bireylerin kullanımı açısından, bina girişlerinin %20.3 (n:16)'nın, sirkülasyon alanları ve koridorların %19 (n:15)'nin, odaların %48.1 (n:38)'nin, tuvalet bölmelerinin %68.4 (n:54)'nin, banyoların %50 (n:2)'sinin, duş bölmelerinin ise %72.2 (n:13)'sinin standartlara göre hiç uygun olmadığı, aynı zamanda bina yapı elamanlarından rampaların %22.8 (n:18)'inin, merdivenlerin %26.6 (n:21)'sının, yer kaplamaların %22.8 (n:18)'inin, iç kapıların %22.8 (n:18)'inin, pencerelerin %32.9 (n:26)'unun, asansörlerin %10.1 (n:8)'inin, elektrik tesisatların %54.4 (n:43)'nün standartlara göre hiç uygun olmadığı, bu alanlarda gerekli tasarım ve düzenlenmelerin uygulamaya geçirilmediği tespit edildi. Çalışmada; Van ilindeki kamu binalarının, özürlü bireylerin gereksinimlerini karşılayacak ölçüde kullanıma uygun olmadığı saptanmıştır. Bu sonuçlar ışığında, kamu binalarında özürlü kullanımı için gerekli düzenlemelerin ve iyileştirmelerin en kısa sürede yapılmasını önermekteyiz.

Anahtar sözcükler: Özürlü, mimari düzenlemeler, kamu binaları, erişilebilirlik, Van

SUMMARY

Orakçı, H. The evaluation of architectural arrangements for disabled people in public buildings present in Van city centre. Graduate Thesis in Public Health Main Discipline, YYU, Institute of Hygiene, Van, 2010. One's taking advantage of opportunities and services which the social life offer and obtaining his or her self-service is only possible when there is an access to these areas in question. It is a well known fact that the disabled people have problems in having Access to buildings due to architectural deficiencies and negative physical environment and that they can't take advantage of public services adequately. The aim of this study is to define whether public buildings are qualified enough for the access and usage of disabled people in terms of universal standards. The study was planned as a diagnostic research in order to rise advices towards the architectural problems that handicapped people experience in public buildings. The study centers on all the public buildings present in Van city centre. In the study the sample group included 79 public buildings, in which 51 public buildings have services, which were chosen by evaluating the usage, Access, usefulness, Efficiency, and necessity on behalf of disabled people. Building Evaluation Form, which included Turkish Standard Institute (TSI) 9111/april 1991 the standards "The Arrangement Rules of Buildings That Disabled People Dwell in" and which we prepared to find out the deficiencies and inconveniences according to the standards, was used as a device of gathering data. Data was gathered in May-December 2009. the analysis of data was made by using SPSS 11.0 statistics packet programme. In the study, it was found out that considering disabled people % 20.3 of (n:16) entrance of the buildings, %19 of (n:15) circulation areas and corridors, %48.1 of (n:38) the rooms, %68.4 of (n:54) toilet departments, %50 of (n:2) bathrooms and %72.2 of (n:13) shower rooms weren't decent at all in terms of the standards and moreover the structure elements of the buildings, such as, %22.8 of (n:18) ramps, %26.6 of (n:21) the stairs, %22.8 of (n:18) floor coverings, %32.9 of (n:26) the Windows, %10.1 of (n:8) the elevators and %54.4 of (n:43) electricity installments weren't decent at all in terms of the standards. It was also found out that the necessary designs and arrangements hadn't been made. In the study it has been clarified that the public buildings in Van aren't suitable enough to be able to serve for the needs of disabled people. In the light of these conclusions, we recommend that for the favor of disabled people the necessary arrangements and developments be made soon in the public buildings.

Key Words: Disability, architectural arrangements, public buildings, accessibility, Van.

KAYNAKLAR

ADA AG, (2002), ADA Accessibility Guidelines for Buildings and Facilities: Engelli Amerikalılar Yasası Erişebilirlik Kılavuzu <http://www.access-board.gov/adaag/html/adaag.htm> , Erişim tarihi:10.03.2009

Aktuğ E (2008). Kocaeli ili Gölcük ilçesinde süregelen hastalık dışı özürlülük sıklığı, nedenleri ve özürülülerin sorunları, K.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.

Artar Y, Karabacakoğlu Ç (2003). Türkiye’de özürülüler turizminin geliştirilmesine yönelik olarak, konaklama tesislerinde alt yapı olanaklarının araştırılması, Milli Prodüktive Merkezi, Ankara.

http://www.mpm.org.tr/Docs/03_OZURLULER%20TURIZMI.pdf,
Erişim tarihi: 17.12.2009

Artar Y, Karabacakoğlu Ç (2003). Ortez ve tekerlekli sandalyenin üretimi, standartları ve pazar potansiyeli, Milli Prodüktivite Merkezi, Ankara. http://www.mpm.org.tr/Docs/01_ORTEZ%20VE%20TEK_SAND.pdf , Erişim tarihi: 17.12.2009

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, (2000), <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/hukuk/temelhak.pdf>, Erişim Tarihi: 10.10.2009

Avrupa Birliği ve Özürülülük, (2005), <http://www.ozida.gov.tr/raporlar/uluslararasi/abveozurluluk.htm>,
Erişim tarihi: 10.09.2009

Avrupa Konseyi Özürülüler Eylem Planı (2005), <http://www.ozida.gov.tr/>, Erişim tarihi: 10.10.2009

Avrupa Sosyal Şartı , (1989),

[http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/source/turkce/4.1.3/\(G%C3%96ZDEN%20GE%C3%87%C4%B0R%C4%B0LM%C4%B0%C5%9E\)%20AVRUPA%20SOSYAL%20%C5%9EARTI.doc](http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/source/turkce/4.1.3/(G%C3%96ZDEN%20GE%C3%87%C4%B0R%C4%B0LM%C4%B0%C5%9E)%20AVRUPA%20SOSYAL%20%C5%9EARTI.doc), Erişim tarihi: 10.10.2009

Aydemir I (1988). Fiziksel Çevre ve Özürlüler, Y.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.

Aydeniz A, Şendur Ö F (2003). Ortopedik engelliler için mimari düzenlemeler, A.D.Ü. Tıp Fakültesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon AD,

<http://www.ftrdergisi.com/yazilar.asp?yaziid=402&sayiid=>, Erişim tarihi: 20.12.2009

Baş R (2005). Özürlüler ve Toplumsal Yaşama Adaptasyon, TMMOB Makine Mühendisleri Odası II. İletim Teknolojileri Kongresi,

http://www.asansordunyasi.com/detay.asp?magaza_id=7&lisan_id=2&id=97&kat_id=102&sayi_no=83, Erişim tarihi: 20.12.2009

Bekiroğlu M S (2002). Peyzaj düzenlemelerinde özürlülerin kullanımları ile ilgili sorunların saptanması, İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.

Bilgi M (2007). Engeller vücudumuzda değil, çevremizde..., TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, dosya 04, Bülten 46/ Ocak 2007 , 4,

<http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/dosya4.pdf>,

Erişim tarihi: 16.12.2009

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, (1948)

http://www.ihb.gov.tr/mevzuat/um_bm_sozlesmeleri/bm_ih_evrensel_beyannamesi.htm, Erişim tarihi: 10.09.2009

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Özürlüler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar, (1993),

http://engelsizis.kadikoy.bel.tr/txtContent.aspx?pageName=sakatlar_icin_kurallar.html, Erişim tarihi: 10.09.2009

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Sakat Kişilerin Hakları Beyannamesi, (1975)

http://www.tsd.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=314&Itemid=3717, Erişim tarihi: 10.09.2009

Birleşmiş Milletler Sisteminde Özürlülük, (2005)

<http://www.ozida.gov.tr/raporlar/uluslararası/bmsistemindeozurluluk.htm>, Erişim tarihi: 10.09.2009

Council of Europe, ETS No.177- Protocol No 12 to The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms Explanatory Report, 2000.

Çağlayan Gümüş D (ty). Herkes için tasarım, tasarımda önemli bir kesim:Özürlüler , İngiltere, Japonya ve Türkiye’de özürlülük ve erişilebilirlik) <http://old.mo.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=361&ReclD=2065>, Erişim tarihi: 20.11.2009

Çalık S (2005).Özürlülüğün ölçülmesinde metodolojik yaklaşımlar ve 2002 Türkiye özürlüler araştırması, <http://www.ozida.gov.tr/ozveri/ov2/ov2ozurlulugunolcul.htm>, Erişim tarihi: 10.10.2009

Erdil M (2009). Toplum bilimsel açıdan engellilik sorunsalı,

<http://www.toplumvesiyaset.com/yaziOku.php?id=1503>, Erişim tarihi: 10.09.2009

Ergün M (2005). Özürlülerin çalışma yaşamına katılımı ve işverenler için rehber,

<http://www.ozida.gov.tr/egitim/isverenrehberi.htm>, Erişim tarihi: 01.10.2009

Ergün M (2006). Ayrımcılık ve özürlüler,

<http://www.ozida.gov.tr/ozveri/ov3/ov3ayrimveozurlu.htm>, Erişim tarihi: 11.10.2009

Gökmen F (2008). Türkiye’de özürlü haklarının gelişimi,
<http://www.ozida.gov.tr/ozveri/ov8/ov8mak4.htm>. Erişim tarihi: 10.10.2009

Güler E K (2005). Tıbbi ortamların ve ilişkilerin engelli kişilere uygunluğunun etik yönden değerlendirilmesi, Ç.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.
<http://library.cu.edu.tr/tezler/5739.pdf>, Erişim tarihi: 16.12.2009

Habitat II Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı, (1996), İstanbul.

<http://engelsiz.teknikcim.com>, (2000), Özürlü yolcular,
<http://engelsiz.teknikcim.com/k%C4%B1yas1.html> , Erişim tarihi: 26.09.2009

<http://orgm.meb.gov.tr>, (2005), Özürlüler ve Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,
http://orgm.meb.gov.tr/Mevzuat/5378_sayilikanun.htm, Erişim tarihi: 21.09.2009

<http://osman.midilli.com>, (2007), Özürlü Banyo–Wc,
<http://osman.midilli.com/2007/01/28/ozurlu-banyo-wc/>, Erişim tarihi: 20.12.2009

<http://osman.midilli.com>, (2008), Merdiven asansörleri (özürlü asansörleri),
<http://osman.midilli.com/2008/10/02/merdiven-asansorleri-ozurlu-asansorleri/>,
Erişim tarihi: 20.12.2009

<http://www.canaktan.org>, (2009), Birleşmiş Milletler Özürlü Kişilerin Haklarına Dair Bildiri,
http://www.canaktan.org/hukuk/insan_haklari/yirminci-uzyilda/ozurlu_kisilerin.htm,
Erişim tarihi: 16.09.2009

<http://www.hayatadahiliz.biz>, (2007), Engelli kimdir? Engel ve engellenmişlik nedir ne değildir?
http://www.hayatadahiliz.biz/index.php?option=com_content&task=view&id=1178&Itemid=320, Erişim tarihi:23.09.2009

<http://www.igdirmyo.com>, (2008), Türkiye’de Özürlülerin Sorunları,
http://www.igdirmyo.com/forum/turkiyede_ozurlulerin_sorunlari-t11488.0.html,
Erişim tarihi: 02.10.2009

<http://www.insaatmuhendisligi.net>, (2008), Ortopedik özürlüler için ev ve çevreye yönelik mimari düzenlemeler,
<http://www.insaatmuhendisligi.net/index.php?topic=7413.0>, Erişim tarihi: 20.12.2009

<http://www.turkcocuknoroloji.org>, (2009), Özürlülük oranları,
<http://www.turkcocuknoroloji.org/ozurlulukoranlari.htm> , Erişim tarihi: 01.10.2009

I. Özürlüler Şurası, (2000), I.Özürlüler Şurası (Çağdaş Toplum, Çağdaş Yaşam ve Özürlüler) Komisyon Raporları ve Genel Kurul Görüşmeleri, Takav Matbaacılık, Ankara.

İçişleri Bakanlığı, (2002), Sosyal Hizmet Kapasitesinin Artırılması, 03.01.2002 Tarihli ve BOÖKM0000011-12/4 sayılı genelge,
http://w3.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/w3.icisleri/Genelgeler/Sosyal%20Hizmet%20Kapasitesinin%20Artr%C4%B1lmas%C4%B1%2011.11.2002-188.pdf,
Erişim tarihi: 10.10.2009

İlköğretim ve Eğitim Kanunu, (1961), <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24.html>,
Erişim tarihi: 10.10.2009

İmar Kanunu, (1985), <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/711.html>, Erişim tarihi: 10.10.2009

İBB Sağlık Daire Başkanlığı, (1988), Özürlünün El Kitabı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık Daire Başkanlığı Yayınları No:7, Belbim A.Ş., İstanbul.

İş Kanunu, (1971), <http://www.antimai.org/ys/ysiskanun.htm>, Erişim tarihi: 10.10.2009

İş Kanunu, (2003) , <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4857.html>, Erişim tarihi: 10.10.2009

Kaplan H (2007). Kentsel mekanların erişilebilirliği ve okunaklılığını sağlamada kentsel tasarımın bir bileşeni olarak engelsiz tasarım, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, dosya 04,Bülten 46/ Ocak 2007 ,29,
<http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/dosya4.pdf>, Erişim tarihi: 16.12.2009

Kaplan H, Öztürk M (2004). Engelliler, kamu mekanı ve engelsiz tasarım: Kamusal iç mekanlarda irdelenmesi için bir çerçeve,
http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/62ddb6c727310e7_ek.pdf ,
Erişim tarihi: 30.08.2009

Karataş K (2002). Engellilerin toplumla bütünleşme sorunları, Bir Sosyal Politika Yaklaşımı, Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 2(2), 43-55.

Kolat S (2008). Avrupa Birliği'nde Özürlülere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele
<http://www.ozida.gov.tr/ozveri/ov8/ov8mak3.htm>, Erişim tarihi: 10.10.2009

Köseler H (2009). Özürlü sorunları ve altı nokta,
www.altinokta.org.tr/.../halil_koseler_ozurlu_sorunlari_ve_altinokta.doc -,
Erişim tarihi: 26.03.2009

Olguntürk N (2007). Evrensel tasarım: Tüm yaşlılar, farklı yetenekler ve çeşitli insanlık durumları için tasarım, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, dosya 04 Bülten 46/ Ocak 2007 ,13-14,
<http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/dosya4.pdf>, Erişim tarihi: 16.12.2009

Osunluk H, Uğurlu B (2006). Özürlü kadınlar ve ayrımcılık,
<http://www.ozida.gov.tr/ozveri/ov3/ov3ozurlukadinveayrim.htm>,
Erişim tarihi: 10.10.2009

Ören K (2003). Zihinsel engellilerin istihdam sorunu ve dengeleyici tedbirler, <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/65MaliCozum/13-64%20KENAN%20%D6REN.doc>, Erişim tarihi: 10.09.2009

Özdingiş Tarakçı N (2007). Özürlülerin kent parklarını kullanımına yönelik öneriler, <http://www.bahcesel.com/content/view/5149/3188/>, Erişim tarihi: 16.12.2009

Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, (1997), <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/10065.html>, Erişim tarihi: 10.10.2009

Öztürk M (2007). Hayata Dokunuş, Özürlülerin Toplumla Bütünleşmesinin Önündeki Engeller, Sembol Yayınları, İstanbul.

Özürlüler İçin Ülke Raporu 1995-2000, (2001), T.C Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları/18, Ankara.

Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, (2005), <http://www.ozida.gov.tr/mevzuat/kanun.htm>, Erişim tarihi: 10.10.2009

Savut Y (2007). Yaşlıların kullanacağı mutfak ve banyolarda gözünde bulundurulması gereken tasarım kuralları, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, dosya 04,Bülten 46/ Ocak 2007 , 39, <http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/dosya4.pdf>, Erişim tarihi: 16.12.2009

SN 521 500 Normu, (2001), “ Özürlü Kişilere Uyarlanmış Yapı” TBMMOB Mimarlar Odası, İstanbul.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, (1986), <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/739.html>, Erişim tarihi: 10.10.2009

Sürmen Ş (2007). Ülkemizde idare binaları ve yerel yönetim hizmet binaları ile bunların çevrelerinde karşılaşılan mimari sorunlar, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, dosya 04,Bülten 46/ Ocak 2007 , 23,
<http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/dosya4.pdf>, Erişim tarihi: 16.12.2009

Sürmen Ş (1988). Tekerlekli Koltuktaki İnsanların Hayatından Tablolar ve Bir Mimarlık Kılavuzu, İ.T.Ü. Mimarlık-Mühendislik Fakültesi, İstanbul.

Sürmen Ş (2004). Ben sakatlandım. Sakatlık , özürlülük üzerine yazılar,
http://www.ibb.gov.tr/sites/sdb/Documents/isom/Ben_Sakatlandim.doc,
Erişim tarihi: 10.09.2009

T.C Anayasası, (1982), <http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>, Erişim tarihi: 10.10.2009

T.C Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1997 Köy Envanteri, (1997), Ankara

T.C Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000 Genel Nüfus Sayımı, (2000), Ankara

T.C Başbakanlık Özürsümler Genelgesi, (2002), Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü-Sayı:B.02.0.PPG.0.12-320-205153Aralık2002-Konu:GENELGE-2002/58) <http://www.ozida.gov.tr/kurumsal/mevzuat/04-01-005.htm>-, Erişim tarihi:24.08.2009

T.C Başbakanlık Özürsümler İdaresi Başkanlığı, (2005), Birleşmiş Milletler Sisteminde Özürsümlük, <http://www.ozida.gov.tr/raporlar/uluslararası/bmsistemindeozurluluk.htm>, Erişim tarihi: 01.10.2009

T.C Başbakanlık Özürsümler İdaresi Başkanlığı, (2008a), Herkes İçin Ulaşılabilirliğin İyileştirilmesi, Örnek Uygulama Rehberi, Yayın No 48, Ankara.
<http://browse.oecdbookshop.org/oecd/pdfs/browseit/750610VE.PDF>,
Erişim tarihi: 16.12.2009

T.C Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, (2008b), Aile Eğitim Rehberi Ortopedik Özürlüler, Yayın No 26, Ankara
<http://www.ozida.gov.tr/egitim/aileegitimseti/ortopedik/ortopedik.htm>,
Erişim tarihi: 17.12.2009

T.C Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, (2009a), Raporlar, Birleşmiş Milletle Sakat Hakları Bildirisi,
www.ozida.gov.tr/raporlar/uluslararası/bm/ozurluhaklaribildirgesi/BMsakathaklaribildirisi.htm, Erişim Tarihi: 16.09.2009

T.C Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, (2009b) Türkiye Özürlüler Araştırmasının Amaç ve Yöntemine İlişkin Açıklama,
http://www.ozida.gov.tr/guncel/toa_amac.htm , Erişim tarihi: 01.10.2009

T.C Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, (2006), Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik , <http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/html/yonetmelik43.htm>,
Erişim tarihi: 21.09.2009

TMMOB Mimarlar Odası Büyükşehir Şubesi , (2001), SN 521 500 Normlarıyla Ulaşılabilirlik Kılavuzu Özürlü Kişilere Uyarlanmış Yapı, İstanbul.

TS 12460, (1998), Şehir İçi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri, Türk Standartları Enstitüsü, Ankara.

TS 12576, (1999), Şehir İçi Yollar- Özürlü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretlemenin Tasarım Kuralları, Türk Standartları Enstitüsü, Ankara.

TS 9111, (1991), Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları, Türk Standartları Enstitüsü, Ankara.

TUİK, (2008), Türkiye İstatistik Kurumu, Van ili Şehir ve Köy Nüfusu 2008

Turgut M, (ty), Özürlüler İçin Özel İnşaat Sosyo Politik Görev, Bedensel Engellileri Güçlendirme Vakfı, Cem Ofset Matbaacılık, İstanbul.

Türkeli B (1994). “Proposals for the beter utilization of urban spaces and public buildings by the handicapped”, Kentsel mekanlardan ve kamu binalarından sakatların daha iyi kullanılması için öneriler, D.E.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Türkiye Özürlüler Araştırması, (2002),

http://www.ozida.gov.tr/arastirma/trozurluaras/Turkce/index_tr.htm,

Erişim tarihi: 01.10.2009

Türkiye Sakatlar Derneği, (2000), Özürlüler İçin Engelsiz Avrupa,

http://www.tsd.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=1892&Itemid=3717, Erişim tarihi: 10.09.2009

UFAS, (1984), Uniform Federal Accessibility Satandarts, General Services Administration Department Of Defance, Department Of Housing And Urban Development U:S. Postal Service

Ulaşılabilirlik Kılavuzu, (2001), Mimari Projelerde Engelli ve Yaşlılarla İlgili Olarak Uyulması Gereken Temel Kurallar, Mimarlar Odası İzmir Şubesi, <http://www.izmimod.org.tr/yasa/engelli.html>, Erişim tarihi: 12.10.2009

United Nations, Human Rights Committee,U.N.Doc.CCPR/C/21/ Rev.1/Add.1 (1989).

Usta H (1992). Bedensel Özürlü Olmanın Sebepleri-MEB Yayınları Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi:614,17, İstanbul.

Van Valiliği, (2009), <http://www.van.gov.tr/index.html>., Erişim tarihi: 01.11.2009

Yerel Yönetimler İçin Özürlülere Yönelik Fiziki ve Mimari Düzenleme Kılavuzu, (2006), <http://www.ozida.gov.tr/guncel/yerelrehber.htm>, Erişim tarihi: 10.10.2009

Yörük Ü K. (2003) Turizm yapılarının tasarımında özürli etmenin irdelenmesi Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

18.05.1980 yılında Tatvan'da doğdu. İlköğretimini 1987 - 1991 yıllarında Tatvan Fuar İlköğretim Okulunda, Ortaöğretimini 1991- 1993 yıllarında Tatvan Mehmetçik Ortaöğretim Okulunda yaptı. Lise öğrenimini 1993 - 1997 yıllarında Patnos Sağlık Meslek Lisesi'nde gördü. 2002 - 2006 yıllarında Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sağlık Memurluğu bölümünde Lisans öğrenimini tamamladı. 2008 yılından bu yana Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünü okumaktadır. Halen Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans programında eğitim görmektedir.

Ocak 2001'de Bitlis/Ahlat 1 No'lu Sağlık Ocağında Sağlık memuru olarak göreve başladı. Nisan 2001 ile Kasım 2002'de Bitlis/Tatvan Merkez 1 No'lu Sağlık Ocağında, Kasım 2002 – Ağustos 2003'de Van Devlet Hastanesi'nde Sağlık Memuru olarak çalıştı. Ağustos 2003 yılında Van Yüksek İhtisas Eğitim ve Araştırma Hastanesine tayin oldu.

2001 yılında Bitlis İl Sağlık Müdürlüğü'nün düzenlediği Hizmet İçi Eğitimi'nin "II. Sağlık Projesi Uyum Eğitimi"ne katıldı. 2002 yılında Bitlis İl Sağlık Müdürlüğü'nün düzenlediği Hizmet İçi Eğitimi'nin "II. Sağlık Projesi Geliştirme Eğitimi"ne katıldı. 2003 yılında Tatvan ilçe merkezine bağlı köy okullarındaki öğrencilere yönelik değişik zamanlarda "Aşılama ve Bağışıklama" eğitimini verdi. 2004 yılında Bitlis İl Sağlık Müdürlüğü'nün düzenlediği Hizmet İçi Eğitim "Genel Bağışıklama Programı"na katıldı. 2007 yılında Van Yüksek İhtisas Eğitim ve Araştırma Hastanesi sağlık çalışanlarına yönelik "Hasta Hakları" eğitimini verdi. 2007 yılında Van Yüksek İhtisas Eğitim ve Araştırma Hastanesinde yatan hastalara yönelik " Hasta Hakları Uygulamalarının Durumuna Yönelik Hasta Görüşleri" araştırma çalışmasını yaptı. 22 Haziran 2007 yılında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Halk Sağlığı Sempozyumu'na katıldı. Ekim 2007'de Denizli'de düzenlenen 11.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi'ne katıldı. 2008 yılında Van Barış İnsiyatifi "Demokratik Anayasa" paneline katıldı. 2003 yılından bu yana Van Yüksek İhtisas Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde Kalp Damar Cerrahi Yoğun Bakım Ünitesinde Sağlık Memurluğu görevini sürdürmektedir.

EKLER

Ek 1. Van İli Kurum Listesi

- 1 . J.Asayiş Kolordu Komutanlığı
- 2 . Belediye Başkanlığı
- 3 . Cumhuriyet Başsavcılığı
- 4 . Adli Yargı Adalet Komisyonu Başkanlığı
- 5 . Bölge İdare Mahkeme Başkanlığı
- 6 . 100.Yıl Üniversite Rektörlüğü
- 7 . Baro Başkanlığı
- 8 . J.Asayiş Komutanlığı Kurmay Başkanlığı
- 9 . 6.Hudut Alay Komutanlığı
- 10 . İl Jandarma Komutanlığı
- 11 . Emniyet Müdürlüğü
- 12 . Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü
- 13 . Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
- 14 . Türkiye İstatistik Kurumu İl Müdürlüğü
- 15 . İl Müftülüğü
- 16 . TSE Van Temsilcisi –TSE Belge. Müdürlüğü
- 17 . Gümrük Müdürlüğü
- 18 . Gümrük Muhafaza Müdürlüğü
- 19 . İhracatçılar Birliği Şube Müdürlüğü
- 20 . TRT Van Temsilciliği
- 21 . Anadolu Ajans Bölge Müdürlüğü
- 22 . RTÜK Bölge Müdürlüğü
- 23 . İl Özel İdaresi Gene Sekreterliği
- 24 . Sivil Savunma Müdürlüğü

- 25 . İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü
- 26 . Yazı İşleri Müdürlüğü
- 27 . İl Planlama Müdürlüğü
- 28 . İl Mahalli İdareler Müdürlüğü
- 29 . Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
- 30 . İl İdare Kurulu Müdürlüğü
- 31 . Sivil Savunma Arama Kurtarma Birlik Müdürlüğü
- 32 . İl Dernekler Müdürlüğü
- 33 . İl Defterdarlığı
- 34 . DMO Bölge Müdürlüğü
- 35 . Vergi Dairesi Müdürlüğü
- 36 . Katma Bütçeli İd. Saymanlık Müdürlüğü
- 37 . Muhasebe Müdürlüğü
- 38 . Gelir Müdürlüğü
- 39 . Milli Emlak Müdürlüğü
- 40 . Milli Eğitim Müdürlüğü
- 41 . Hizmet İçi Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü
- 42 . Kredi Yurtlar Bölge Müdürlüğü
- 43 . Tapu ve Kadastro Bölge Müdürlüğü
- 44 . Tapu Sicil Müdürlüğü
- 45 . Tapu Kadastro Müdürlüğü
- 46 . İller Bankası 13. Bölge Müdürlüğü
- 47 . Bayındırlık İskan Müdürlüğü
- 48 . Sağlık Müdürlüğü
- 49 . Karayolları 11. Bölge Müdürlüğü
- 50 . Türk Telekom İl Müdürlüğü
- 51 . PTT Baş Müdürlüğü
- 52 . DDY Gar Müdürlüğü

- 53 . THY Bilet Satış Müdürlüğü
- 54 . DHMİ Müdürlüğü
- 55 . Tarım İl Müdürlüğü
- 56 . Et ve Balık Kurumu Müdürlüğü
- 57 . TMO Van Ajans Müdürlüğü Ekip Şefliği
- 58 . Bölge Çalışma Müdürlüğü
- 59 . Türkiye İş Kurumu Van İl Müdürlüğü
- 60 . Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü
- 61 . Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü
- 62 . KOSGEB Müdürlüğü
- 63 . OSB Müdürlüğü
- 64 . M.T.A. Doğu Anadolu Bölge Müdürlüğü
- 55 . Teiaş 17.İletim Tes. İşletme Gr . Müdürlüğü
- 66 . Vangölü EDAŞ A.Ş.
- 67 . Elekt. İşl. Et. Gn. Md. 8. Hdrmtrik Et. Müdürlüğü
- 68 . İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
- 69 . Müze Müdürlüğü
- 70 . Devlet Tiyatroları Müdürlüğü
- 71 . İl Çevre ve Orman Müdürlüğü
- 72 . Orman İşletme Şefliği
- 73 . Meteoroloji Bölge Müdürlüğü
- 74 . DSİ 17. Bölge Müdürlüğü
- 75 . Merkez Bankası Müdürlüğü
- 76 . Ziraat Bankası Van Bölge Başkanlığı
- 77 . Ziraat Bankası Şube Müdürlüğü
- 78 . Halkı Bankası Müdürlüğü
- 79 . Vakıfbank Müdürlüğü

Van il merkezinde Van Valiliği bünyesinde 79 ana kurum hizmet vermektedir.

İl Sağlık Müdürlüğüne bağlı;

4 Hastane, 1 Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi, 1 Verem Savaş Merkezi, 1 Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezi, 1 Halk Sağlığı Laboratuvarı, 19 Sağlık Ocağı olmak üzere toplam 27 birim bulunmaktadır.

İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı;

2 Mesleki Eğitim Merkezi, 1 Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü, 1 Bilim Sanat Merkezi, 1 Rehberlik Araştırma Merkezi, 1 Halk Eğitim Merkezi, 2 Öğretmen Evi, 11 Ana Okulu, 65 İlk Öğretim Okulu, 31 Lise, 5 Özel İlk Öğretim Okulu, 2 Özel Eğitim Okulu, 2 Özel Lise, 17 Rehabilitasyon Merkezi, 12 Sürücü Kursu, 7 Dil ve Bilgisayar Kursu, 15 Dershane, 12 Özel Öğrenci Yurdu, 1 Etüt Merkezi olmak üzere toplam 191 birim bulunmaktadır.

Çalışmanın yapıldığı kurum hizmet binaları;

2 Valilik binası, 2 Van Belediye Başkanlığı Hizmet binası, 1 Cumhuriyet Baş Savcılığı binası, 1 İl Gençlik ve Spor Müdürlüğü binası, 1 Van İl Devlet Tiyatroları Müdürlüğü binası, 1 Van İl Defterdarlığı binası, 1 Van İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü binası, 1 Van İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü binası, 1 Van İl Müze Müdürlüğü binası, 1 Van İl Tapu ve Kadastro Bölge Müdürlüğü binası, 5 Van İl Özel İdare binası, 1 Van İl Müftülüğü binası, 15 Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü binası, 24 Van Sağlık Müdürlüğü binası, 22 Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlüğü binası olmak üzere toplam 79 kamu hizmet binasında çalışma gerçekleştirildi.

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI

BİNA DEĞERLENDİRME FORMU

YÜKSEK LİSANS ÇALIŞMASI

Çalışma Konusu: VAN İL MERKEZİNDEKİ KAMU BİNALARINDA,
ÖZÜRLÜ İNSANLAR İÇİN VAR OLAN MİMARİ DÜZENLEMELERİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Danışman
Prof.Dr.Ayşe YÜKSEL

Hazırlayan
Hakan ORAKCI

VAN-2009

İÇİNDEKİLER

Sayfa no

I- GİRİŞ	3
II- TANIM VE KAVRAMLAR	3
1-Özürlülük Tanımı	
2-Özürlülük Türleri ve Tanımları	
III- TSE 9111 ÖZÜRLÜ İNSANLARIN İKAMET EDECEĞİ BİNALARIN DÜZENLEMESİ KURALLARI	5
1 - BİNALARA YAKIN YERLERİN DÜZENLENMESİ KURALLARI	5
1.1 - OTOPARKLAR	
1.2 - GİRİŞ YOLU	
1.3 - BAHÇE (Patikaları) YOLLARI	
1.4 - RAMPALAR	
2 - BİNA ANA GİRİŞ BÖLÜMLERİNİN DÜZENLENMESİ KURALLARI	9
2.1 - GİRİŞ	
2.2 - PASPAS	
2.3 - POSTA KUTUSU	
2.4 - GİRİŞ KAPISI	
2.5 - ASANSÖRLER	
2.6 - MERDİVENLER	
2.7 - MERDİVEN ASANSÖRÜ	
3 - BİNA GENEL BÖLÜMLERİNİN DÜZENLENMESİ KURALLARI	17
3.1 - YER KAPLAMASI	
3.2 - İÇ KAPILAR	
3.3 - PENCERELER	
4 - BİNA BÖLÜMLERİNİN DÜZENLENMESİ KURALLARI	21
4.1 - SİRKÜLASYON ALANLARI-KORİDORLAR, HOLLER	
4.2 - TUVALET BÖLMESİ	
4.3 - BANYOLAR	
4.4 - ODALAR	
5 - BİNA TESİSATI, ALARMLAR VE DÜZENLENMESİ KURALLARI	33
5.1 - ELEKTRİK TESİSATI	
5.2 - ISITMA TESİSATI	
5.3 - ALARMLAR	
EK A	34
EK B	39
EK C	40
IV- KAYNAKÇA	41
V- DEĞERLENDİRME YAPILAN BİNANIN GENEL BİLGİLERİ	42

I-GİRİŞ

İnsanların kendine ve topluma yeterli, mutlu bir yaşam geçirebilmeleri, başkalarının yardımına muhtaç olmadan kendi yeteneklerine güvenerek yaşayabilmeleriyle mümkün olabilir.[1]

Hayat içerisinde, özürli insanların günlük aktivitelerini, gereksinimlerini yerine getirebilmeleri için herkes gibi ulaşılabilir, kullanılabilir yaşamsal alanlara ihtiyaçları vardır. Bu yaşamsal alanlar içerisinde özellikle fiziksel çevre koşulları ve yapıların, mimari olarak özürli insanların yaşam aktivitelerini sınırlandırmayacak, onlara kolaylıklar sağlayacak şekilde düzenlenmeleri büyük bir önem taşımaktadır.

Özellikle ulaşılabilirlik ve kullanım açısından, kamunun kullanımına açık resmi ve özel yapılarının, özürli insanların sınırlı olan vücut fonksiyonlarının kullanımına uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

Bu form Türk Standartları Enstitüsünün TS 9111/ Nisan 1991 Özürli İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları kapsamında düzenlenerek hazırlanmıştır.

Bu form bedensel, görme ve işitme özürli insanların kullandığı, resmi ve özel binaların, mimari açıdan yapılabilecek düzenlemelere ait kurallara uygun olarak düzenlenip, düzenlenmediğini araştırıp değerlendirmek ve bina yöneticilerine, sahiplerine ve bu yapıları kullanan insanlara bu düzenlemeler hakkında bilgi sunmak amacıyla hazırlanmıştır.

II- TANIM VE KAVRAMLAR

1-ÖZÜR, ÖZÜRLÜLÜK TANIMI

Özür ve özürllülük ile ilgili tanımlar;

Özür: Anatomik, Fizyolojik veya Psikolojik olarak vücut fonksiyonlarının yapısal ya da işlevsel olarak görülen eksikliği, kısıtlılığı veya kaybı ifade eder.

Özürllü: Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişidir. [2]

2-ÖZÜRLÜLÜK TÜRLERİ VE TANIMLARI

I-) Fiziki Özürllüler

Fiziki özürllü, duyu, el-beden hareketi, görme, işitme ve konuşma fonksiyonlarının kullanımını sınırlı olan kişileri ifade eder.

A) Bedensel Özürllüler

Bedensel özürllü, normal insan hareketliliğine sahip olmayan ve hareket organlarında eksiklik ve özür bulunduğundan yardımcı cihaz ve araçlarla hareket edebilen fiziki özürllü kişidir. [3]

1) Yürüyebilen (Gezici) Özürllüler

Yürüyebilen (gezici) özürllü, baston, koltuk değneği, protez vb. gibi bir araç vasıtasıyla ayakta durabilen ve hareket edebilen kişidir.[3]

Bunlarda kendi aralarında;

a-) Hiçbir yardıma gerek olmadan yürüyebilenler,

b-) Tutunarak ya da bastonla yürüyebilenler

c-) Koltuk değneği veya daha komplike bir aparatla yürüyebilenler.[4]

2) Tekerlekli Sandalye Kullanan Özürlüler

Tekerlekli sandalye kullanan özürlü, yürümesi sakıncalı görülen veya yürüme engelli olan, yardımsız veya yardımcı olarak, kol gücü ya da elektrikle hareket eden tekerlekli sandalye kullanarak hareket edebilen kişidir. Bunlar kendi aralarında;

- a-) Tekerlekli sandalyeye bağlı olup zaman zaman yürüyebilenler
- b-) Vücudunun üst kısmını tamamen kullanabilen tekerlekli sandalyeye bağımlı özürlüler,
- c-) Vücudunun üst kısmını kullanamayan ağır özürlüler diye üç kategoriye ayrılmaktadır.[4]

3) Kolları ve Elleri Özürlüler

Bu kimseler de kollarını veya ellerini ya büyük bir zorlukla kullanabilirler ya da hiç kullanamazlar.[5]

B) Duyusal Özürlüler

1-)Görme Özürlüler

Görme fonksiyonlarının tamamını veya tamamına yakınını kaybetmiş fiziki özürlü kişidir.[3]

Görme Özürlüler;

- a-) Görme zorluğu çekenler; Bu kimseler ya çok zayıf bir görme kabiliyetine sahiptir ya da görüş alanları çok sınırlıdır. Sadece büyük kontrastları veya nesnelerin dış hatlarını algılayabilenlerdir.
- b-)Körler; bu kimseler işitme ve dokunma yeteneklerine bağımlı kişilerdir.[5]

2) İşitme Özürlüler

İşitme fonksiyonlarının tamamını veya tamamına yakınını kaybetmiş fiziki özürlü kişidir.[3]

Bu kişiler özrün şiddetine göre ağır işiten veya bütünüyle işitsel özürlü(sağır) olarak ayrılır.

- a-) Ağır işitenler; Bütün düzeltmelere rağmen işitme kaybı 25-70 desibel arasında, normal yaşam ve çalışmalarında işitme gücünden ancak yardımcı araçlarla yararlanabilenlere “Ağır İşiten”
- b-) Sağır; Bütün düzeltmelere rağmen işitme kaybı 70 desibelden fazla olan, normal yaşam ve çalışmalarında işitme gücünden yararlanamayanlara “Sağır” denir.[4]

3) Konuşma Özürlüler

Konuşma fonksiyonlarında özellikle konuşmanın akışında, ritminde, titizliğinde, vurgularında, ses birimlerinin çıkarışlarında, eklemenişinde (artikülasyon) bozukluğu bulunan kişilere” Konuşma Özürlü” denir.

C) Sürekli Hastalığı Olanlar

Bu özür grubunda yer alan kişiler beyin ve omurilik özürlüleri (çocuk felci, spastik özürlüler, travmalar, omurilik özürlüleri, hidrosefali, sinirsel özürlüler, epilepsi vb.), iç organ özürlüleri (kalp ve göğüs hastalıkları, verem, astım, karaciğer hastalıkları gibi) ve belirli bir maddeye karşı duyarlılık (şeker hastalığı, kou-toz çiçek vb.etkenlere karşı alerji) gibi nedenlerle özürlü olarak tanımlanmaktadır.[4]

D) Geçici Özürlüler

Bu gruptaki kişiler, yaşamlarının belirli bir döneminde özürlüdürler, bir kaza veya hastalık sonucu oluşabilen bu dönemde hareket gücü kısıtlanabilir veya kısmen zarara uğrayabilir.[4]

II) Zihinsel Özürlüler

Zihinsel bozukluk kişilerde, doğuştan, büyüme sırasında veya daha sonraları oluşan fonksiyon bozukluklarının sebep olduğu özürlülük türüdür. Zihinsel gelişmesinde meydana gelen yavaşlama, duraklama ve gerileme nedeni ile davranış ve uyum yönünden yaşitlarına göre sürekli gerilik ve yetersizliği olduğu için normal eğitim programlarından yararlanamayan kişidir. Hafif, orta, şiddetli veya çok ileri gibi derecelendirilir.[6]

1 - BİNALARA YAKIN YERLERİN DÜZENLENMESİ KURALLARI

1.1- OTOPARKLAR

Özürllüler için otopark, mümkün olduğunca bina girişine yakın bir yerde düşünölmelidir (Şekil-1).

Mömkünse otoparkın üstü kapalı olmalı, otopark ile bina arası ve giriş kapısı gece kullanımı için iyi bir şekilde aydınlatılmalıdır.

1.2- GİRİŞ YOLU

Bina arazisi içinde açık otopark veya garaj şeklinde park yeri bulunuyorsa, özürllülerin kullanacağı yollar ve geçitler araç trafiğine açık yollarla kesişmemelidir.

Girişte izlenecek yolun genişliği en az 3000 mm olmalıdır.

1.3 - BAHÇE (Patikaları) YOLLARI

Bahçe yolları en az 2000 mm genişliğinde olmalıdır. Bahçe yolları çakıl gibi gevşek ve kayan malzeme ile döşenmemelidir.

Bahçe yollarında 1/20 (yaklaşık 3°) 'den daha dik eğim düşünöldüğünde Madde 1.A'de verilen özellikler dikkate alınmalıdır.

Görme özürllüler için bahçe yolları üç farklı malzemedden meydana gelmelidir. Engel olmadığını ifade eden "yürüme bölgesi" beton plakla; yakında engel olduğunu ifade eden "dikkat bölgesi" granitle; bir kesişme, kapı veya merdiven olduğunu anlatan "ikaz bölgesi" ise bazalt plaka ile kaplanmalıdır (Şekil-2).

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

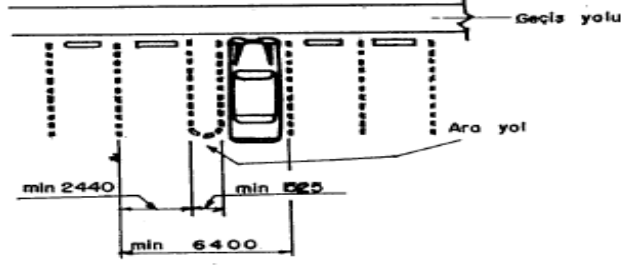
1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

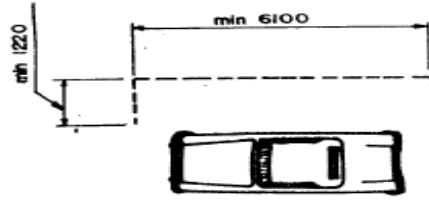
3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

Ölçüler mm dir.

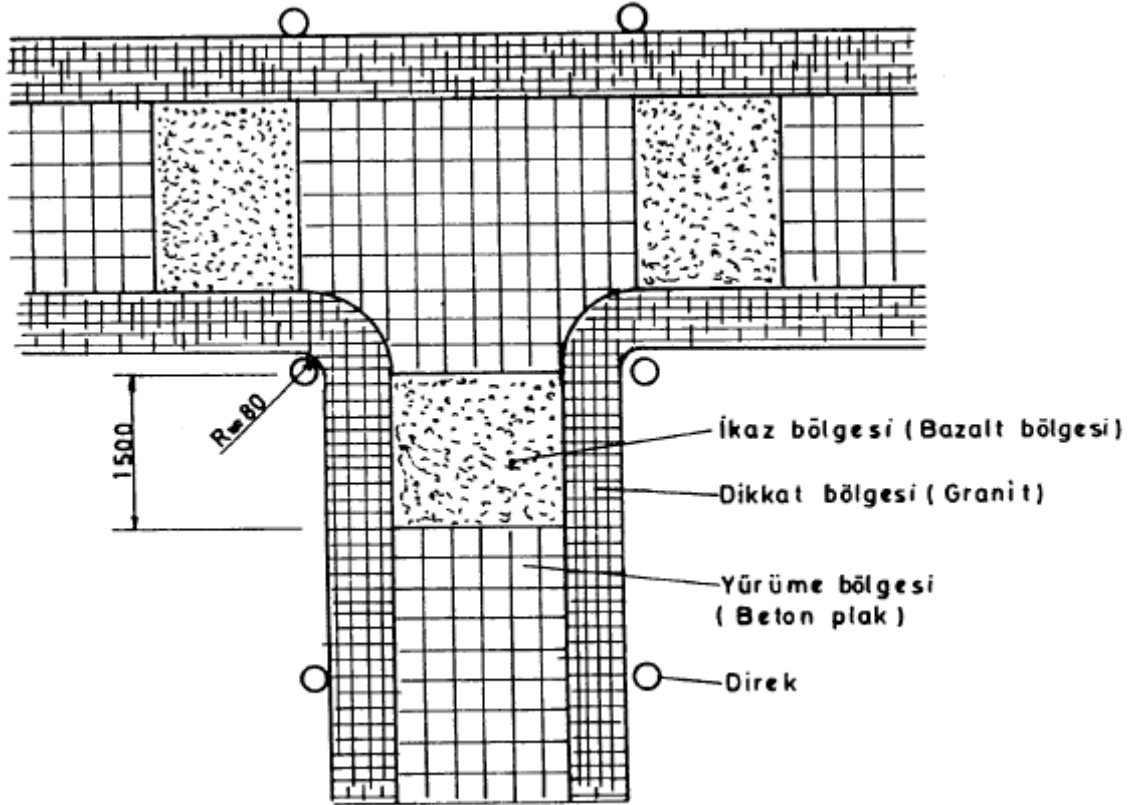

iki taraflı kullanım

Tek taraflı kullanım

ŞEKİL 1- Otopark

ŞEKİL 2- Bahçe yolları kaplama mazemesi

1 - BİNALARA YAKIN YERLERİN DÜZENLENMESİ KURALLARI

1.4-RAMPALAR

Farklı seviyelerdeki yerler birbirine rampalarla bağlanmalıdır. Rampa yüzeyleri sert, tabii, kaymaz ve düzgün olmalıdır.

1.4.1 – Eğim

Bina girişlerine yakın rampalar (Şekil-3) 1/12 (yaklaşık 5°) 'den daha dik olmamalıdır. Rampaların uzunluğunun 6000 mm' den fazla olmaması tavsiye edilir. 1/15 ve 1/12 (yaklaşık 4° ve 5°) arasındaki eğim için rampa uzunluğu en fazla 10000 mm olmalıdır. Rampalar ve ona yakın yerlerin üstü kapalı değilse; suyun yürüme yüzeylerine birikmesini önleyecek şekilde eğim verilmelidir.

1.4.2 - Kenar Koruması (Koruma Bordürü)

Tekerlekli sandalye kullanan özürllüler için rampaların korunmasız tarafına en az 50 mm yüksekliğinde koruma bordürü döşenmelidir (Şekil-4).

1.4.3 – Sahanlıklar

Rampaların başında ve sonunda sahanlıklar bulunmalıdır. Sahanlıklar aşağıdaki özelliklerde olmalıdır.

- Genelde sahanlığın en az genişliği, rampanın en geniş yeri kadar olmalıdır.
- Eğimi 1/20 ve 1/12 arasında (yaklaşık 3° ve 5°) olan her rampada genişliği en az 1000 mm x 1200 mm olan bir sahanlık bulunmalıdır.
- Rampa sahanlıkta yön değiştiriyorsa, sahanlık en az 1525 mm x 1525 mm olmalıdır.
- Sahanlıkta kapı girişi varsa, kapı önündeki bölge tekerlekli sandalye kullanan kişinin manevra yapmasına imkan verecek boyutta olmalıdır. (Tekerlekli sandalye manevre ölçüleri Ek A 'da verilmiştir).
- Görme özürllüler için sahanlıklar rampa ile zıt renkli olabilir.

1.4.4 - Trabzanlar

Rampa yatay uzunluğu 1830 mm'den uzun veya rampa yüksekliği 150 mm'den fazla ise rampanın her iki tarafında trabzan bulunmalıdır (Şekil-3). Trabzanlar aşağıdaki özelliklerde olmalıdır.

- Trabzanlar rampanın başlangıcından en az 300 mm önce başlamalı ve bitiminden itibaren en az 300 mm devam etmelidir (Şekil-3).
- Duvar ile trabzan arası mesafesi 38 mm olmalıdır (Şekil-5). Trabzan bir girinti içine yerleştirildiğinde, girinti en fazla 75 mm derinlikte olmalı ve trabzan üzerinden en fazla 455 mm devam etmelidir (Şekil- 5d).
- Küpeşte kavrama yüzeyi sürekli olmalı, trabzan babası veya diğer engellerle kesintiye uğramamalıdır.
- Küpeşter kolayca tutulabilecek özellikte olmak üzere farklı şekillerde biçimlendirilebilir. Küpeşterlerin çapı veya genişliği 32mm-38mm arasında olmalıdır (Şekil-5).
- Küpeştenin en üst noktası rampa yüzeyi üzerinden 760 mm - 865 mm arasında olmalıdır (Şekil-3).
- Trabzan ve duvar veya trabzana bitişik diğer yüzeylerde çıkıntı ve pürüzler olmamalıdır.
- Görme özürllüler tarafından kolayca fark edilebilmesi amacıyla trabzan rengi yan duvar rengi ile farklılık göstermelidir.
- Trabzanlar dayanan bir kişinin vücut kütesini çekebilecek şekilde duvara emniyetle tutturulmuş olmalıdır.

I- VAR ()

- 1-)TAM UYGUN ()
- 2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()
- 3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

- 1-)TAM UYGUN ()
- 2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()
- 3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

- 1-)TAM UYGUN ()
- 2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()
- 3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

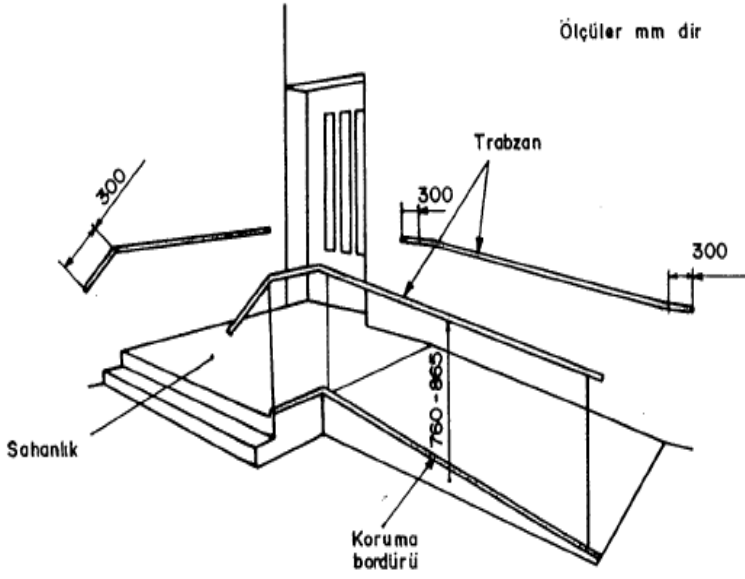
- 1-)TAM UYGUN ()
- 2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()
- 3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

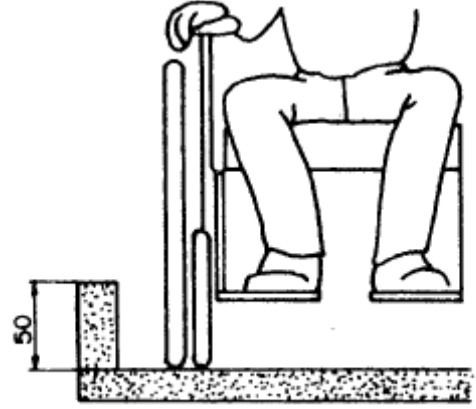
I- VAR ()

- 1-)TAM UYGUN ()
- 2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()
- 3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

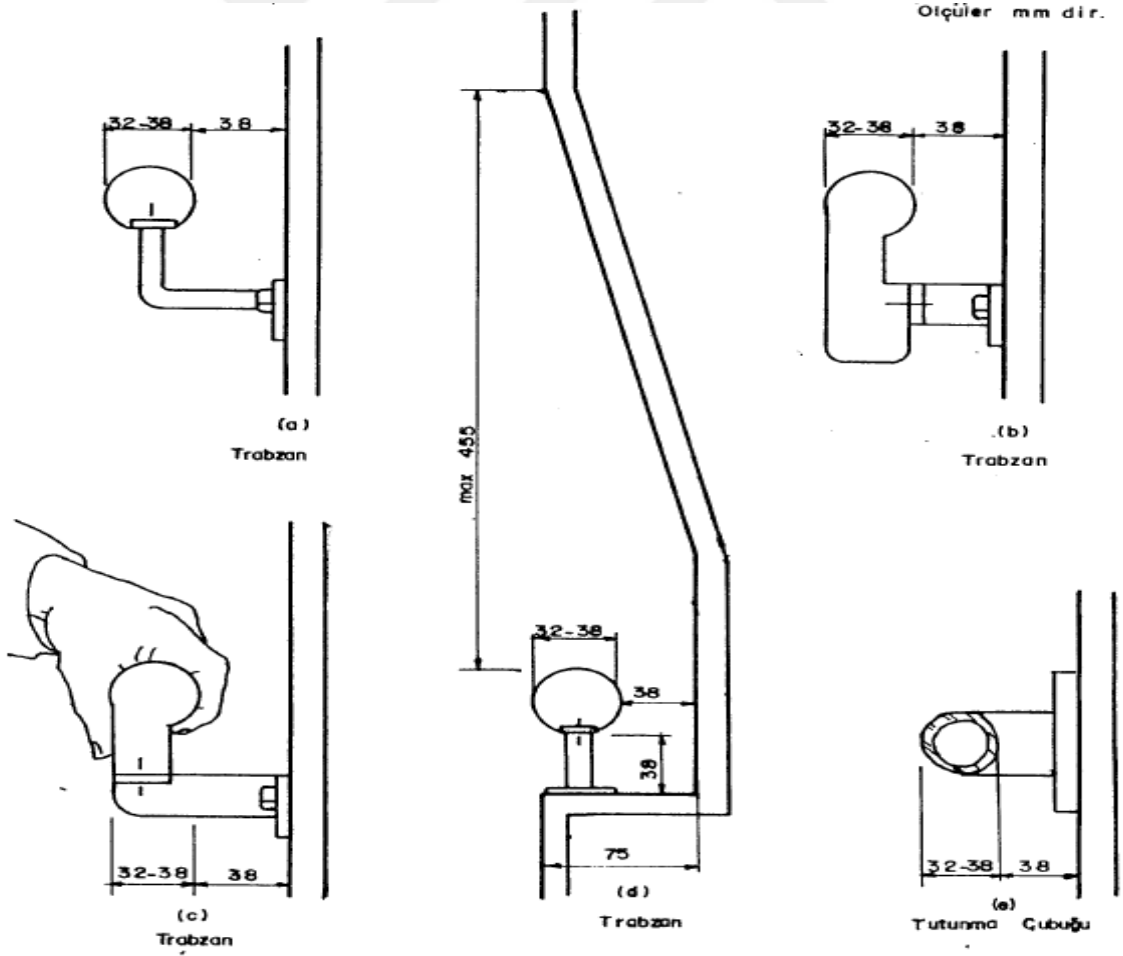
II- YOK ()

ŞEKİL3- Giriş rampası

ŞEKİL 4- Koruma bordürü

ŞEKİL 5- Trabzan örnekleri

2 - BİNA ANA GİRİŞ BÖLÜMLERİNİN DÜZENLENMESİ KURALLARI

2.1 - GİRİŞ

Girişin rahat ve tehlikesiz olması için, girişte sahanlık düzenlenmeli (Madde 1.4.3) ve bina girişi kaygan olmayan sert malzemeden yapılmış olmalıdır.

Bina girişi iyi aydınlatılmalıdır. Bu hususa özellikle rampa ve dönüşlerde dikkat edilmelidir.

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

2.2 - PASPAS

Paspas sert tipte olmalı ve zeminle aynı seviyeye gelecek şekilde bir girintiye oturtulmalıdır.

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

2.3 - POSTA KUTUSU

Posta kutusu, içerden veya dışardan (her iki taraftan da) ulaşılabilir şekilde yerleştirilmelidir. Posta kutusu kapı üzerinde bulunduğunda kapı en az 90° açılabilir ve kutu yerden 750 mm yükseklikte olmalıdır.

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

2.4 - GİRİŞ KAPISI

Giriş kapısı, en az 915 mm genişlikte olmalıdır. Giriş kapılarında eşik yapılmamalıdır. Ancak eşik yapma mecburiyeti varsa madde 3.2.1.6'ya uygun olarak pahlı yapılmalıdır. Dış kapıları (menteşeli normal) açma, 37,8 N'den fazla kuvvet gerektirmemelidir.

Döner kapılardan kaçınılmalıdır. Döner kapı varsa mutlaka yanında normal bir kapı bulunmalıdır.

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

2 - BİNA ANA GİRİŞ BÖLÜMLERİNİN DÜZENLENMESİ KURALLARI

2.5 - ASANSÖRLER

Asansör İşlemleri otomatik olmalıdır. Her kabin yük sıfırken 13 mm toleransla kat seviyesinde durabilmelidir.

I- VAR ()
1-)TAM UYGUN ()
2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()
3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()
II- YOK ()

2.5.1 - Kabin Önü

Asansör kabini önünde, kullanım amacına uygun yeterli alan bırakılmalıdır (Örneğin, 8 kişilik asansör önünde en az 1525 mm x 1525 mm'lik bir alan yeterlidir) (Şekil-6a).

I- VAR ()
1-)TAM UYGUN ()
2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()
3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()
II- YOK ()

2.5.2 - Kabin İçi

Kabin içi tekerlekli sandalye kullananlar için; tekerlekli sandalye kabin içine girebilecek, kontrole erişmek için manevra yapabilecek şekilde olmalıdır. Kabin içi boyutları Şekil-6b'de gösterilmiştir. Kabin içinde, yerden 850 mm - 900 mm yükseklikte tutunma bantları olmalıdır (Şekil-7). Kabin zemini tutan halılarla kaplı olmamalıdır. Kabin içinde telefon bulundurulması ve açılır-kapanır küçük bir oturma yeri bulunması tavsiye edilir. Kabin içinde Madde 3.2.1.5'de belirtilen koruyucu plakalar düşünülmelidir.

I- VAR ()
1-)TAM UYGUN ()
2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()
3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()
II- YOK ()

2.5.3 - Kumandalar (Kontrol Düğmeleri) (Şekil-8, Şekil-9)

2.5.3.1 - Kabin Dışı Kontroller

2.5.3.1.1 - Otomatik Açma Kapama Cihazı

Otomatik asansörlerde otomatik açma-kapama cihazı 125 mm ile 735 mm yükseklik arasında, kapıdan geçen bir. engel karşısında harekete geçecek şekilde düzenlenmelidir (Şekil-8). Bu cihaz en az 20 saniye etkin kalmalıdır.

I- VAR ()
1-)TAM UYGUN ()
2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()
3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()
II- YOK ()

2.5.3.1.2 - Çağırma Düğmeleri

Çağırma işleminin yapıldığı ve çağırmaya cevap alındığı düğmelerden görünmelidir. Çağırma düğmelerinin orta noktası yerden 1065 mm yükseklikte olmalıdır. Çağırma düğmelerinin en küçük boyutu en az 19 mm olmalıdır. Yukarı çıkışı gösteren düğme üstte olmalıdır (Şekil-8).

I- VAR ()
1-)TAM UYGUN ()
2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()
3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()
II- YOK ()

2.5.3.1.3 - Asansör İniş-Çıkışı Gösteren Düğmeler

Her asansör kabininin girişine çağırmaya hangi kabinin cevap verdiğini gösteren görülür ve duyulur bir sinyal konmalıdır. Ses sinyali yukarı yönde bir defa, aşağı yönde iki defa ses vermelidir.

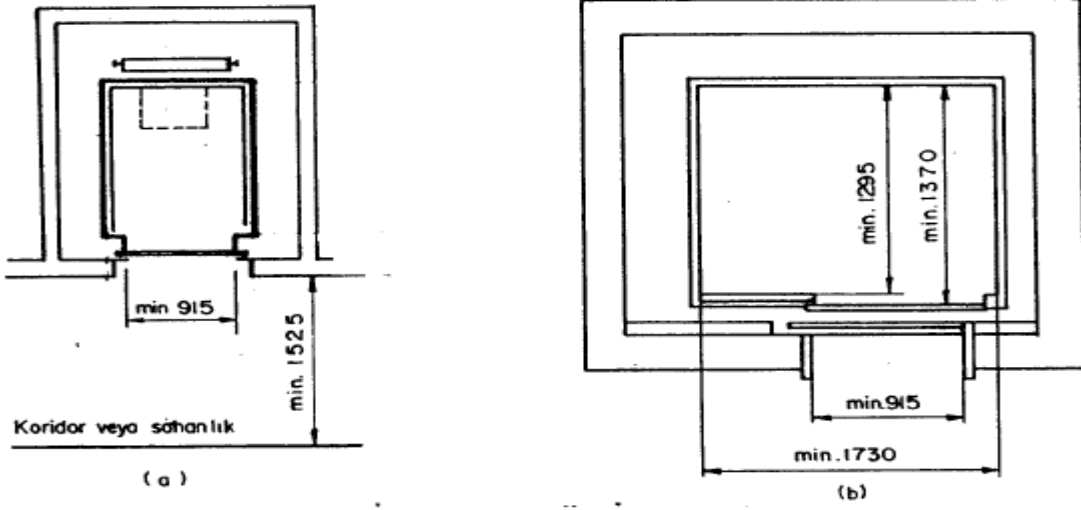
Görme sinyalleri aşağıdaki şartları sağlamalıdır.

a) İniş-çıkışı gösteren düğmelerin orta noktası yerden en az 1830 mm yükseklikte olmalıdır (Şekil-8).

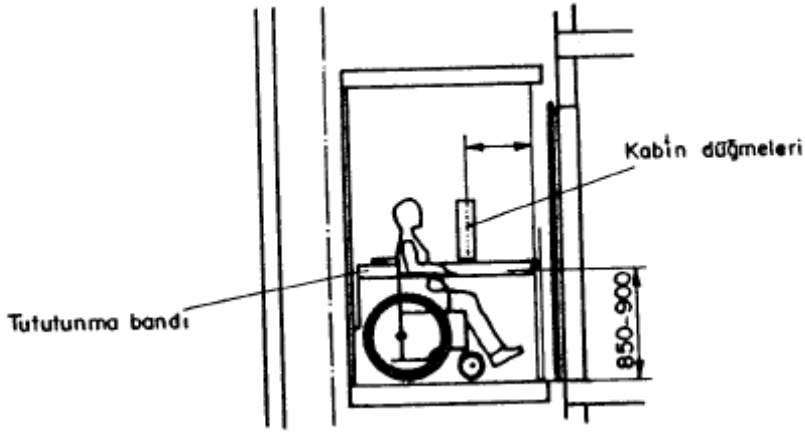
b) Görme elemanlarının en küçük boyutu en az 63 mm olmalıdır.

c) Sinyaller çağırma düğmelerinin yakınından görülebilmelidir.

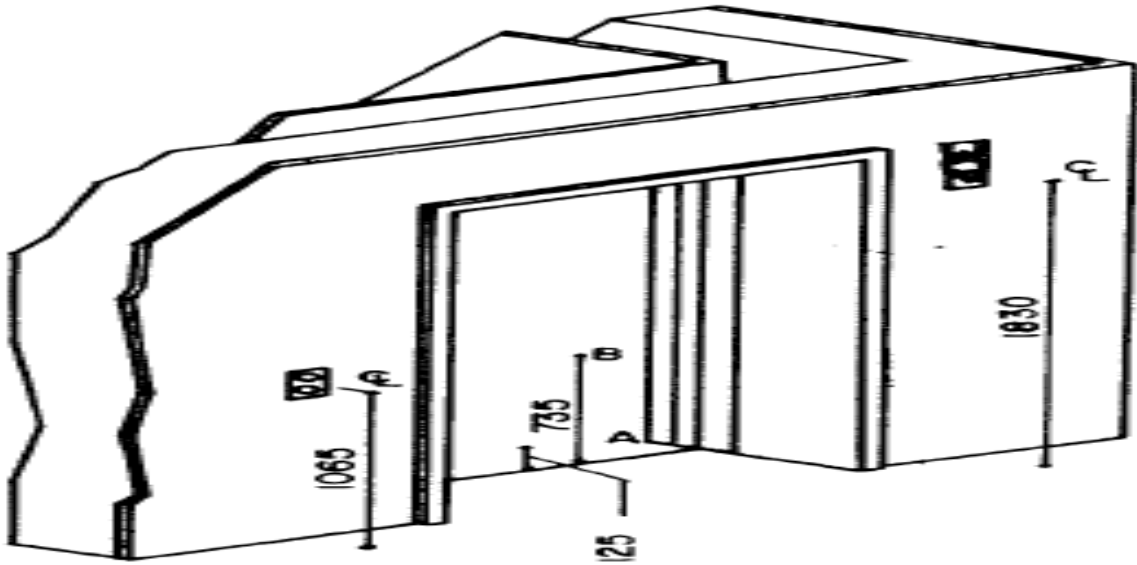
I- VAR ()
1-)TAM UYGUN ()
2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()
3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()
II- YOK ()

ŞEKİL6- Asansör iç boyutları

ŞEKİL7- Kabin içi

ŞEKİL 8- Asansör iniş çıkış düğmeleri

2 - BİNA ANA GİRİŞ BÖLÜMLERİNİN DÜZENLENMESİ KURALLARI

2.5 - ASANSÖRLER

2.5.3.2 - Kabin İçi Kontroller

2.5.3.2.1 - Kontrol Panelleri

Kontrol panelleri aşağıdaki özelliklerde olmalıdır. Asansör kapısı açılışlarına göre, kontrol paneli yerleşim alternatifleri Şekil 9a ve Şekil 9b'de verilmiştir

2.5.3.2.2 - Kontrol Paneli Düğmeleri

Kontrol paneli düğmelerinin, en küçük boyutu en az 19 mm olmalıdır. Düğmeler kabartma, düzgün ve aralıklı olmalıdır. Düğmeler Şekil-9c'de görüldüğü gibi bir sıra içinde düzenlenmeli ve soldan sağa okunmalıdır. Asansörde tehlike alarmı (acil durum sinyali) olması tavsiye edilir. Tehlike alarmı sadece ses ile sınırlı olmamalı, acil durumlarda kullanılmak üzere hem görsel hem de kabartma yazı ile hazırlanmalıdır (Şekil-9c).

2.5.3.2.3 - Dokunulur ve Görülür Kontrol İndikatörleri

Bütün kontrol düğmeleri, Standard alfabetik karakterli harfler, arabik veya italik karakterli numaralar ile kabartma olarak veya Şekil-9c'de gösterildiği gibi Standard sembollere göre yapılmalıdır. Kabartma karakterler ve semboller aşağıdaki özelliklere uygun olmalıdır.

- Harfler ve rakamların genişlik-yükseklik oranı 3:5 ve 1:1 arasında olmalıdır.
- Karakter ve semboller buldukları zeminle zıt renkli olmalıdır. Açık renkli karakterler koyu zemin üzerinde, koyu renkli karakterler "açık" zemin üzerinde olmalıdır.
- Karakterler, semboller en az 0,8 mm kabarıklıkta olmalıdır. Kabartma rakam ve numaralar büyük harf karakterinde olmalıdır. Kabartma karakter veya semboller en az 16 mm yükseklikte olmalı ancak 51 mm'den büyük olmamalıdır. Ana giriş katının çağırma düğmesi, kat düzenlemelerinin solunda, kabartma bir yıldızla belirtilmelidir (Şekil-9c). Kontrol düğmeleri için bütün kabartma düzenlemeler, kullanacakları düğmenin hemen solunda olmalıdır.

2.5.3.2.4 - Duyulur Kontrol İndikatörleri

Kabin içinde katları belirten sesli bir sistem de bulunmalıdır. Kabin katlardan geçerken veya durduğunda ilgili düğme yanmalı ve ses sistemi harekete geçmelidir. Ses 20 desibelden az, frekansı da 1500 Hz'den fazla olmamalıdır. Ses sinyali yerine otomatik anons cihazı da kullanılabilir.

2.5.3.2.5 – Yükseklik

Kabartma bütün kat düğmeleri, yandan yaklaşımlarda yerden en fazla 1370 mm, önden yaklaşımlarda yerden en fazla 1220 mm yükseklikte olmalıdır. Acil durum alarmı ve acil durma düğmelerini kapsayan acil durum kontrolleri panelin en altında gruplandırılmalı, ve orta çizgi yüksekliği yerden 890 mm'den az olmamalıdır (Şekil-9d).

2.5.4 – Kapılar

Asansör kapısı otomatik veya foto-selli olmalı ve net açıklığı 915 mm'den az olmamalıdır (Şekil-6). Merdivenler, asansör veya rampanın yanında ilave olarak bulunmalıdır.

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

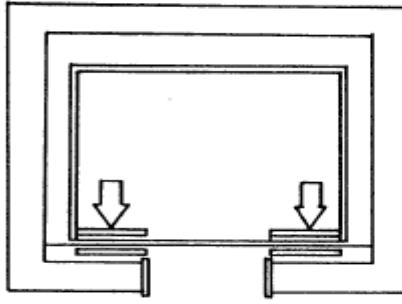
I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

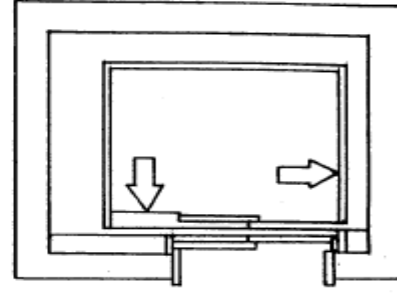
3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

(a)

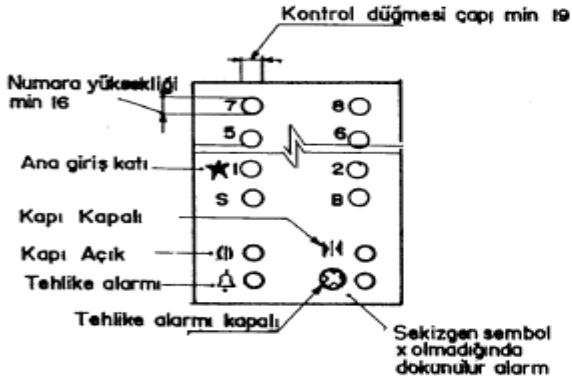
Ortadan açılan kapılarda panel yerleşim alternatifi

(b)

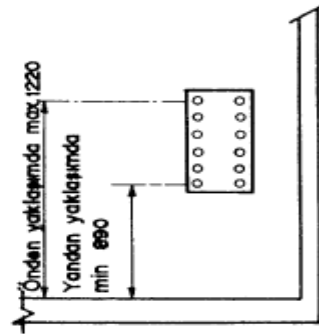
Yandan açılan kapılarda panel yerleşim alternatifi

Ölçüler mm dir.

(c)

Panel Detayı

(d)

Kontrol Yüksekliği

ŞEKİL 9- Asansör kontrol panelleri ve yerleşim alternatifleri

2 - BİNA ANA GİRİŞ BÖLÜMLERİNİN DÜZENLENMESİ KURALLARI

2.6 - MERDİVENLER

Görme özürlülerin kullandığı binalarda, merdivene yandan yaklaşılmasını sağlamak amacıyla merdiven, yürüyüş istikametine dik olarak konmalıdır. Bu yapılamıyorsa, uygun malzeme ve donanımlarla merdiven başlangıcı çok iyi belirtilmelidir.

2.6.1 – Basamaklar

Basamaklar merdiven tasarımında derinlik ve yükseklik olarak birbirine uygun olmalıdır (l genişlik \pm 2 rıht = 600 mm). Basamak genişliği yaklaşık 300 mm olmalı, rıhtlar 150 mm'den daha yüksek olmamalıdır.

Düşme tehlikesini azaltmak için açık ve çıkıntılı uçlu basamak tasarımından kaçınılmalıdır (Şekil-10). Basamak ucu yuvarlatıldığında yarıçapı 13 mm'den büyük olmamalıdır. Basamak yüksekliği eğimli olduğunda, eğimin alt tarafı yatay yüzeyle en az 60°'lik açı yapmalıdır (Şekil-11).

Eğim çıkıntısı 38 mm'den fazla olmamalıdır (Şekil-11).

Görme bozukluğu olan insanlar için, bir kat merdiven basamaklarının, alt ve üst basamaklarında veya sahanlıklar arasında veya her basamağın ön kenarında farklı renkler kullanılmalıdır.

2.6.2 – Sahanlıklar

Uzun ve dik merdivenler 8-10 basamakta bir, sahanlıkla kesilmelidir (Şekil-12). Sahanlıklar Hadde 1.4.3 belirtilenlere uygun olmalıdır.

2.6.3 – Trabzanlar

Merdivenin her iki yanında trabzan bulunmalıdır. Trabzanlar aşağıdaki özelliklerde olmalıdır.

- Trabzanların başlama ve bitiş uzunlukları Şekil 13'de verilmiştir.
- Duvar ile trabzan arası mesafesi 38 mm olmalıdır (şekil-5). Trabzan bir girinti içine yerleştirildiğinde girinti en fazla 75 mm derinlikte olmalı ve trabzan üzerinden en fazla 455mm devam etmelidir (Şekil- 5d).
- Küpeşte sürekli olmalı, trabzan babası veya diğer engellerle kesilmemelidir.
- Trabzanlar kolayca tutulabilecek özellikte olmak üzere farklı şekillerde biçimlendirilebilir.
- Çapı veya genişliği 32mm-38mm arasında olmalıdır (Şekil-5).
- Küpeşte en üst noktası zeminden 1000 mm, basamak üzerinden 850 mm yükseklikte olmalıdır (Şekil-13).
- Trabzan ve duvar ve trabzana bitişik diğer yüzeylerde çıkıntı ve pürüzler olmamalıdır.
- Görme özürlüler tarafından kolayca fark edilebilmesi amacıyla trabzan rengi yan duvar rengi ile farklılık göstermelidir.
- Trabzanlar dayanan bir kişinin vücut kütlelerini çekebilecek şekilde duvara emniyetle tutturulmuş olmalıdır.

2.7 - MERDİVEN ASANSÖRÜ

Binalara merdiven ve asansörlerin dışında merdiven basamakları üzerinde yer alan merdiven asansörü denilen bir sistem kurulabilir (Şekil-14). Merdiven asansörü, var olan merdiven basamağının döşemesi üzerine oturtulması ile meydana getirilebilir. Merdiven asansörünün aşağı-yukarı doğru hareketi küçük bir elektrikli motor, zincir veya güçlü bir halat yardımıyla sağlanabilir. Kullanımda dikkat edilecek husus, yer seçimi, başlangıç ve bitiş noktalarının belirlenmesi olmalıdır.

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

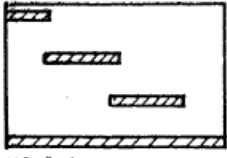
I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

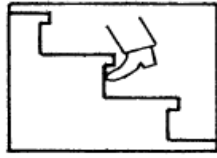
2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

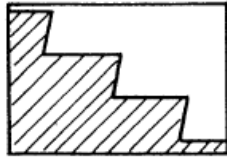
II- YOK ()

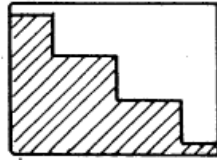
Kötü durum

Kaçınmalı

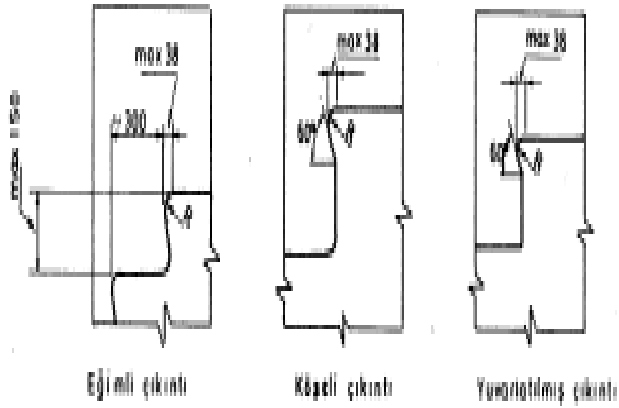

Olabilir çözüm

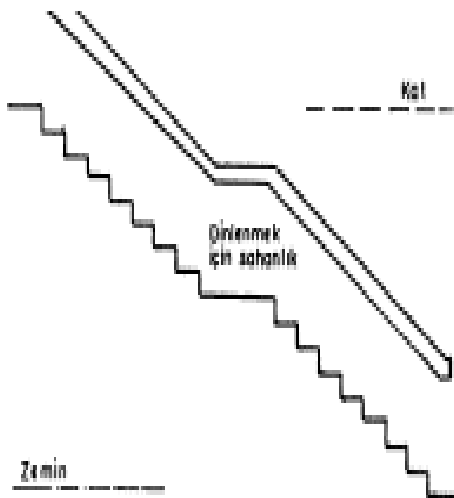

İdeal çözüm

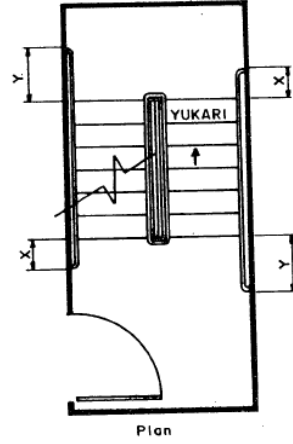
ŞEKİL 10- Basamak şekilleri

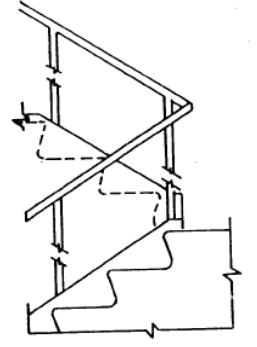
ŞEKİL 11- Kabul edilebilir çıkıntı örnekleri
Ve uygun basamak genişlikleri

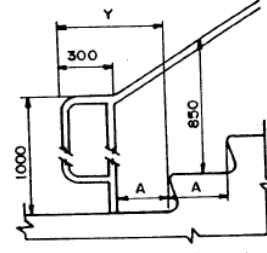
ŞEKİL 12- Sahanlıkla kesilen dik merdiven

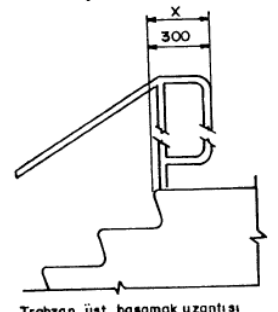
Plan

Trabzan yandan görünüşü

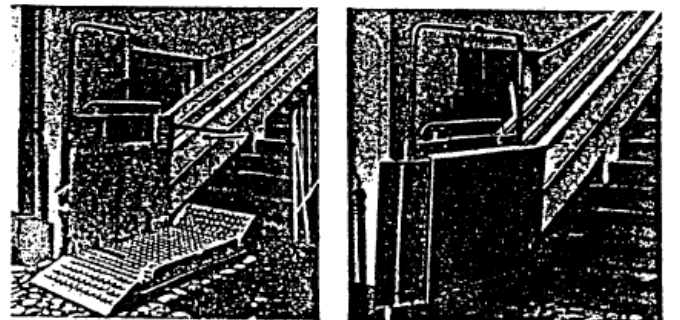

Trabzan alt basamak uzantısı

Trabzan üst basamak uzantısı

ŞEKİL 13- Merdiven trabzanları

ŞEKİL 14- Merdiven asansörleri örnekleri

3 - BİNA GENEL BÖLÜMLERİNİN DÜZENLENMESİ KURALLARI

3.1 - YER KAPLAMASI

Yer kaplaması kaygan olmamalıdır. Kalın halılar, yumuşak ve tutan halılar kullanılmamalıdır.

Yapıştırılan halı kullanıldığında, zemin ile yapıştırıcı ve yapıştırıcı ile halı arasındaki hareket, halının kamburlaşip çarpılmasına sebep olabileceğinden, minimum olmalıdır (mümkünse hiç olmamalıdır).

Görme özürlüler için halı tipi malzemeler kullanılmamalıdır. Ses yansıtıcı yüzeyler, bu insanlara yön bulmada yardımcı olmalıdır (Şekil-15).

3.2 - İÇ KAPILAR

3.2.1 – Kapı Özellikleri

3.2.1.1 – Yerleşim

Kolay açılabilmesi amacıyla kapılar, koridor eksenine dik olarak açılmalıdır (Şekil-16).

3.2.1.2 – Kapı Yerlerinin Belirgin Hale Getirilmesi

Görme bozukluğu olan kişilerin kapıları görebilmesi için, kapı ve kasası bitişik duvar ile farklı renkte olmalıdır. Camdan yapılmış veya cam takılmış kapılar, göz seviyesinin biraz altında renkli bir bant veya çerçeve ile işaretlenmelidir.

Görme özürlülere odaları tanımada kolaylık sağlamak amacıyla, kapı üzerine kabartma olarak yazılacak ve yerden yüksekliği kapı kolu hizasında olan harf veya rakamlar Madde 2.5.3.2.3'de belirtilenlere uygun olmalıdır.

3.2.1.3 – Genişlik

Kapı 90° açıldığında kapı net genişliği en az 815 mm olmalıdır (Şekil-17). Açıklık derinliği 610 mm'den (Şekil-18) fazla olduğunda genişlikler Ek A'da verilmiştir.

3.2.1.4 – Kapı Kolu

Kapı kulpları, kilitler, anahtar ve diğer kapı aksamaları tek el ile kavranabilecek ve kullanılacak şekilde olmalıdır (Şekil-19). U biçimli kulplar itmeli kollu aksamalar uygun dizayndır. Kapı aksamı görünür olmalı ve her iki taraftan da kullanılabilmelidir.

3.2.1.5 - Koruyucu Plaka

Fiziksel özürlüler kapıyı tekerlekli sandalye ve yürüteçler ile itmek mecburiyetinde olduklarından kapı üzerinde çarpma yüksekliğinde koruyucu plaka olması tavsiye edilir (Şekil-20). Koruyucu plaka, kapı genişliğinden 51 mm daha az, alttan en az 405 mm yükseklikte olmalıdır.

3.2.1.6 – Eşikler

Eşik yapılmaması tavsiye edilir. Ancak mecburi hallerde eşik yapılması durumunda eşik yüksekliği sürmeli kapılarda 19 mm'den, diğer tip kapılarda 13 mm'den yüksek olmamalıdır. Tekerlekli sandalye kullananlar için, eşikler pahlı olmalı ve lastik eşikler tercih edilmelidir. İzolasyon gerektiğinde, kapılara otomatik izalasyon veya kapı alt kenarına kıl süpürge yapılmalıdır (Şekil-21).

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

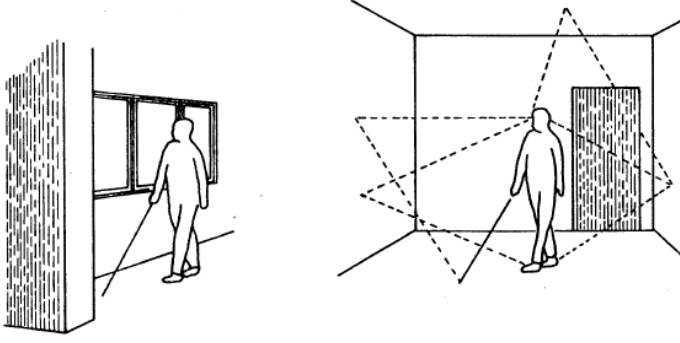
I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

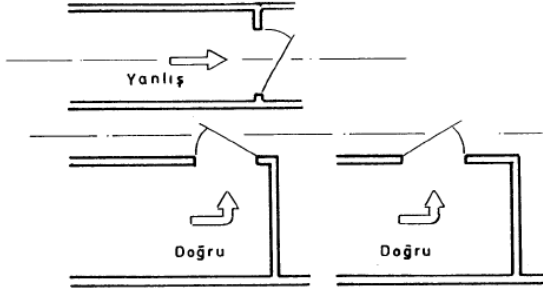
2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

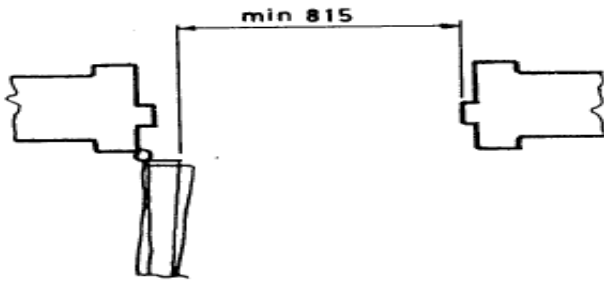
II- YOK ()

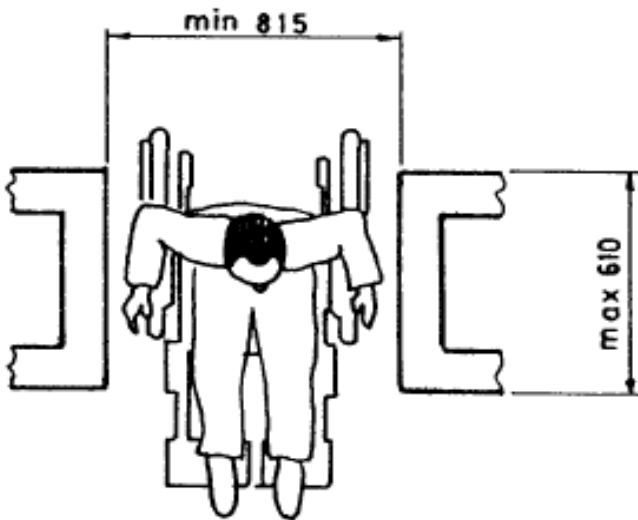
ŞEKİL 15- Yer kaplaması

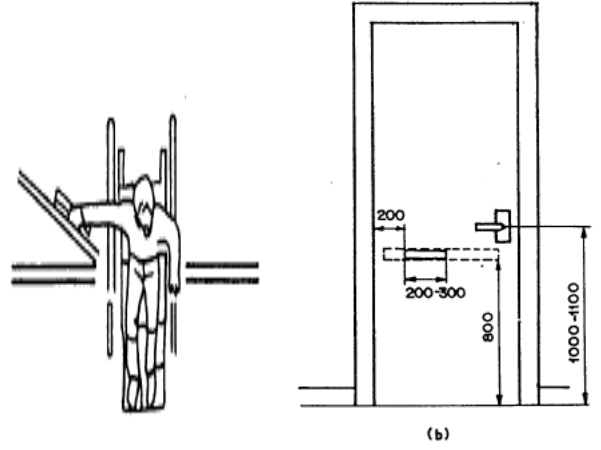
ŞEKİL 16- Kapı açılışları

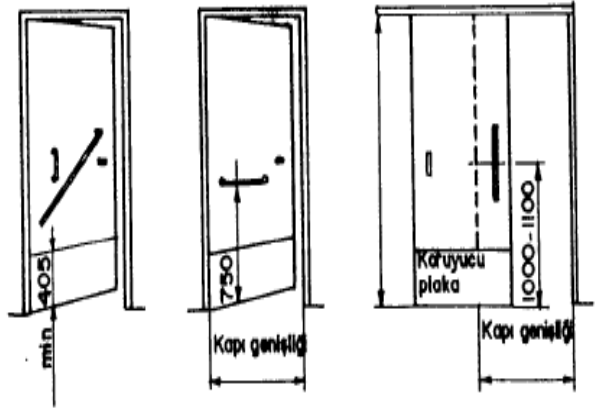
ŞEKİL 17- Kapı geçiş genişliği

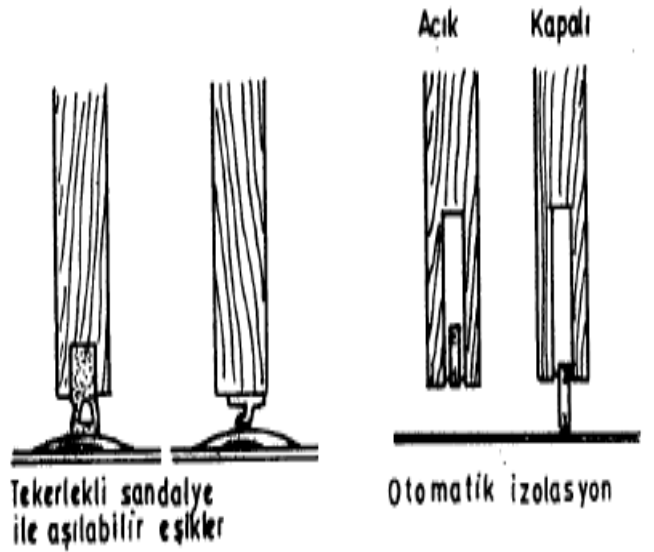
ŞEKİL 18- Kapı geçiş derinliği (max)

ŞEKİL 19- Kapı kavrama kolu

ŞEKİL 20- Koruyucu plakalı kapı örnekleri

ŞEKİL 21-Eşikler

3 - BİNA GENEL BÖLÜMLERİNİN DÜZENLENMESİ KURALLARI

3.2.1.7 - Hidrolik Kapı Kapatıcılar

Kapı kapanma müddetini geciktiren türden olması tavsiye edilir. Bu husus kapıdan girerken manevra müddetini artırmak amacıyla özellikle sık kullanılan iç kapılar için faydalıdır.

3.2.1.8 - Kapı Açma Kuvveti

Kapıların açılıp kapanması 22,2 N den fazla kuvvet gerektirmemelidir.

3.2.2 – Kapı Tipleri

3.2.2.1 - Mentşeli Kapılar

3.2.2.1.1 - Normal Kanatlı Kapılar

Tekerlekli sandalye kullananların hareketine imkan verecek şekilde olmalıdır. Kapı kilit tarafı kenarı ile köşe arasında en az 300 mm'lik bir mesafe bulunmalıdır (Şekil-22a, Şekil-22b).

3.2.2.1.2 - Çarpma Kapılar

Çarpma kapılar mümkün olduğunca camsız yapılmalıdır. Camlı yapılması durumunda, telli cam veya kırılmaz cam kullanılmalıdır. Buzlu veya renkli cam kullanılmamalıdır. Ayrıca Madde 3.2.2.1.1'de belirtilenlere uygun olmalıdır.

3.2.2.2 - Yaylı Kapılar

Tekerlekli sandalye kullananlar ve diğer hareket bozukluğu olan özürllüler bu tip kapıları kullanmakta zorluk çekeceklerinden mümkün olduğunca kullanılmamalıdır.

3.2.2.3 - Sürme Kapılar

Tekerlekli sandalye kullananların manevralarını engellemediği yerlerde menteşeli kapılar kullanılabilir.

Banyo ve tuvalet bölmesi gibi manevra imkanı zor olan dar yerlerde sürme kapılar, menteşeli kapılar yerine tercih edilmelidir (Şekil-22c). Bu kapılar kullanıldığında kapı tamamen açılmalıdır.

3.2.2.4 - Katlanabilir Kapılar

Şekil-22d'de verilenlere uygun olmalıdır.

3.2.2.5 - Döner Kapılar

Döner kapılardan kaçınılmalıdır. Döner kapılar normal kapılar yanında ilave olarak bulunabilir.

3.3 – PENCERELER

Pencereler, görme bozukluğu olan özürllülerin özel problemi olan göz kamaştırıcı ışıktan kaçınılacak şekilde planlanmalıdır.

Görme özürllülerin cama çarpması söz konusu olabileceğinden, zarar görme ihtimalini azaltmak amacıyla parapet 150 mm - 200 mm genişliğinde yapılmalıdır.

Tekerlekli sandalye kullananların pencereden rahatlıkla görebilmeleri için parapet yerden en fazla 800 mm yükseklikte olmalıdır (Şekil-23). Pencerelerin açılıp kapanmasının kolay olması için, ispanyoletler yer seviyesinden 900 mm ile 1220 mm'lik bir alan içinde düzenlenmeli, pencerelerin açılıp kapanması 22,2 N'dan daha fazla kuvvet gerektirmemelidir.

Oturan insanın göz seviyesine gelecek pencere bantlarından kaçınılmalı, mümkün olduğunca vasistaslı pencere kullanılmamalıdır.

Pratik olması sebebiyle dışa açılan panjurlar yerine, kepenk veya storlar kullanılmalıdır (Şekil-23).

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

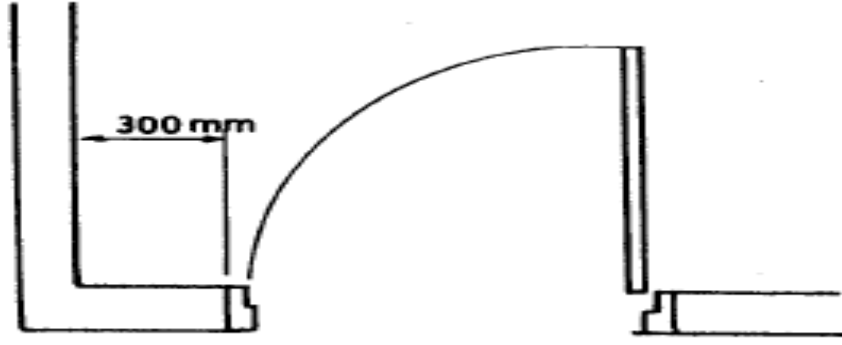
I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

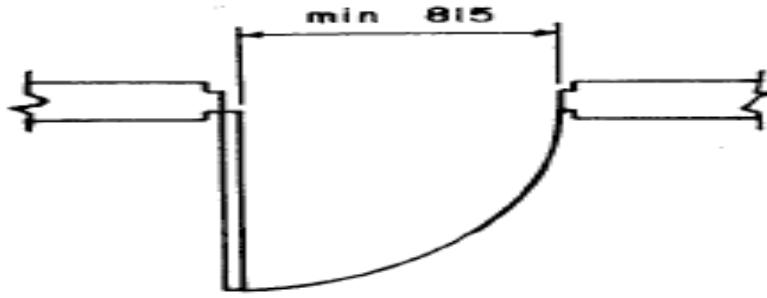
2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

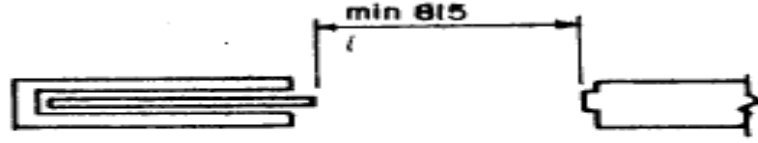
II- YOK ()

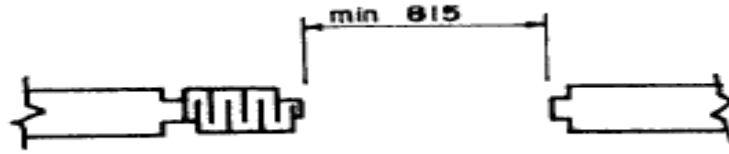
ŞEKİL 22 a- Kapı açılış mesafesi

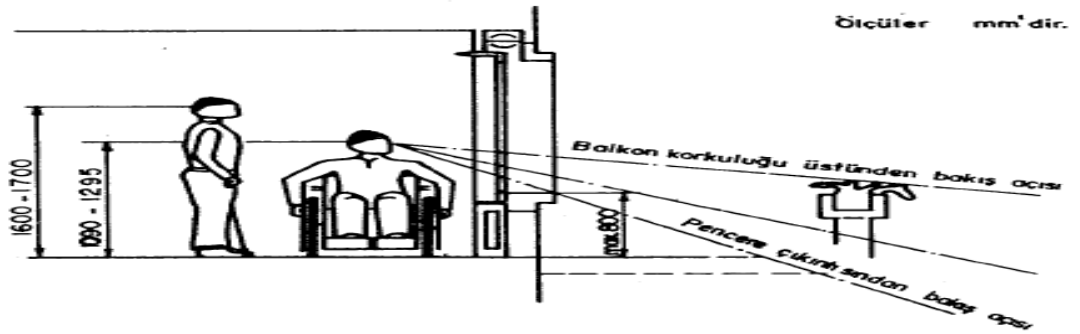
ŞEKİL 22 b- Menteşeli kapı

ŞEKİL 22 c- Sürmeli kapı

ŞEKİL 22 d- Katlanabilir kapı

ŞEKİL 23- Pencere yüksekliği

4 - BİNA BÖLÜMLERİNİN DÜZENLENMESİ KURALLARI

Bina içi ulaşımında sık sık farklı düzenlemelere gidilmemeli, donatılar sabit tutulmalıdır. Gereksiz girinti ve çıkıntılardan kaçınılmalıdır. Yapılması mecburi olan girinti veya çıkıntıların (kolon vb.) köşeleri yuvarlatılmalıdır. Baş üstünde bulunan engeller, yerden en az 2030 mm yükseklikte yer almalıdır (Şekil-24).

4.1 - SİRKÜLASYON ALANLARI-KORİDORLAR, HOLLER

Bina içindeki koridorların engelsiz net açıklığı en az 815 mm olmalıdır. Koridor genişliklerine bağlı olarak dönüş (manevra) şekilleri örnekleri Şekil-25 ve Şekil-26'da verilmiştir.

Sirkülasyon alanlarındaki veya engel bulunan yerlerdeki tekerlekli sandalye kullanan veya yürüme özürlü olan kişilerin geçiş genişlikleri ve tekerlekli sandalye için gerekli manevra alanları ve açıklıkları Ek A'da verilmiştir. Sirkülasyon alanlarında duvara monte edilmiş uygun yükseklikte tutunma bantları bulunmalıdır.

Sirkülasyon alanlarında kullanılacak radyatörlerde, dar kenarlı döküm veya çelik panel radyatör seçilmelidir

4.2 - MUTFAKLAR

4.3 - TUVALET BÖLMESİ

Özürlülerin WC'de ve banyoda kalma zamanları uzun olduğundan, tuvalet bölmesi ile banyo mümkün olduğunca ayrı düzenlenmelidir.

4.3.1 - Plan ve Net Kullanım Alanı

Tuvalet tekerlekli sandalye girebilecek ve ileri geri hareket edebilecek ve genişliği en az 915 mm olacak şekilde planlanmalıdır. (Şekil-32a, Şekil-32b).

Tuvalet bölmesinin derinliği en az 1420 mm (Şekil-33) olmalıdır. Derinlik en az 1675 mm olduğunda duvara monteli klozet kullanılabilir. Bu derinlik en az 75 mm artırıldığında yere monteli klozet kullanılabilir. (Şekil-32a) Tuvalet bölmesi düzenlemeleri sağ veya sol el kullanımına müsaade etmelidir (Şekil-33). Tuvalet bölmelerinde ön kısımda veya en azından bir tarafta yerden en az 230 mm olan ayak koyma yeri mesafesi bulunmalıdır. Tuvalet bölmesi derinliği 1525 mm'den büyükse ayak açıklığı mesafesine gerek yoktur.

4.3.2 – Döşeme

Koridorla tuvalet bölmesi döşemesi arasında kot farkı bulunmamalı Madde 3. 1 'de belirtilenlere uygun olmalıdır.

4.3.3 – Kapılar

Kapı genişliği en az 815 mm olmalı, dışa açılmalı ve tehlike anında dıştan açılabilmesi ayrıca Madde 3. 2 'de belirtilenlere uygun olmalıdır.

4.3.4 - Tutunma Bantları

Tutunma bantları, uzunluk ve dizaynları (Şekil 34 a ve Şekil 34 b) 'de verilmiştir. Tutunma bantları döşemeye paralel veya gerektiğinde düşey olarak veya kişiye göre ayarlanabilen tipte düzenlenmeli, kullanım alanındaki hareketlere engel olmamalıdır.

Tutunma bantlarının genişlik veya çapı 32 mm-38 mm olmalıdır.

Tutunma bantları duvara yerleştirilmişse, duvarla-bant arasında 38 mm mesafe bulunmalıdır.

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

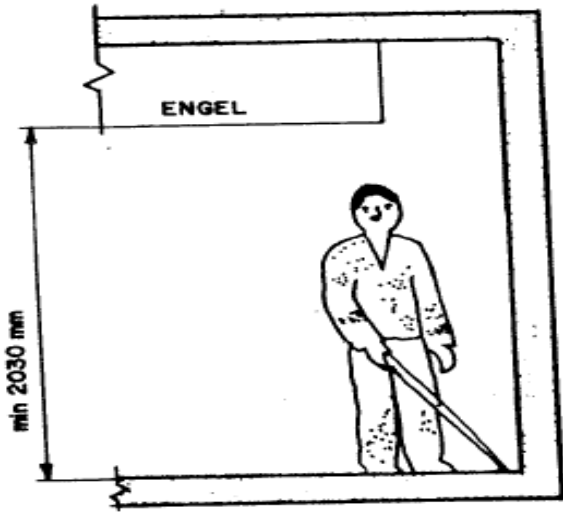
I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

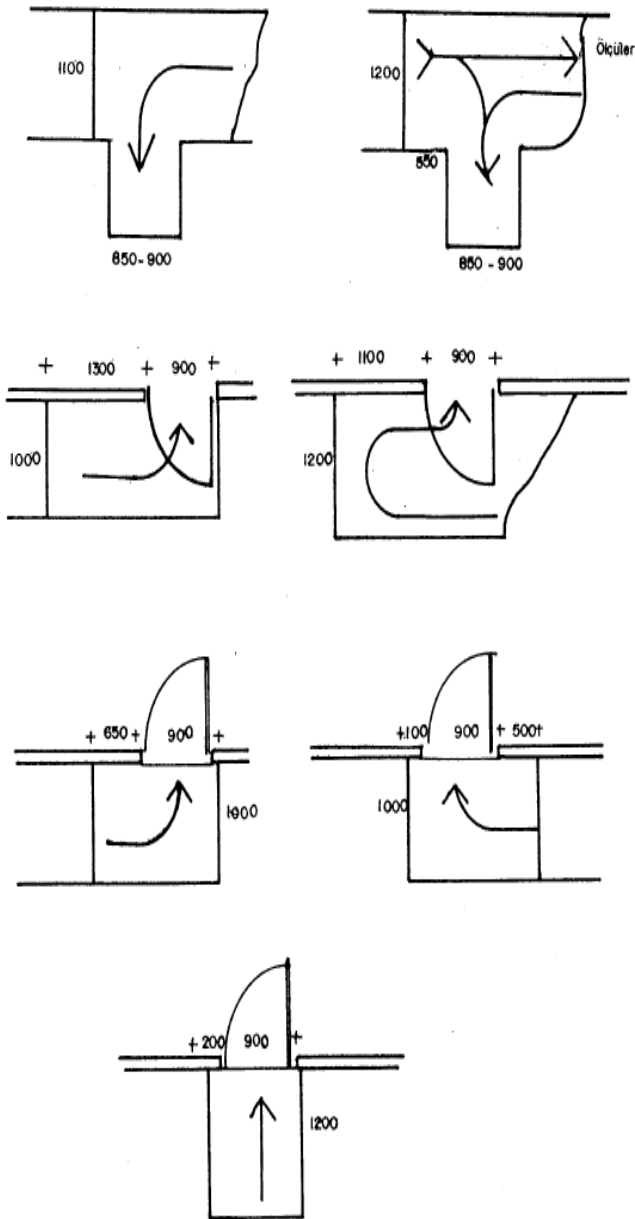
2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

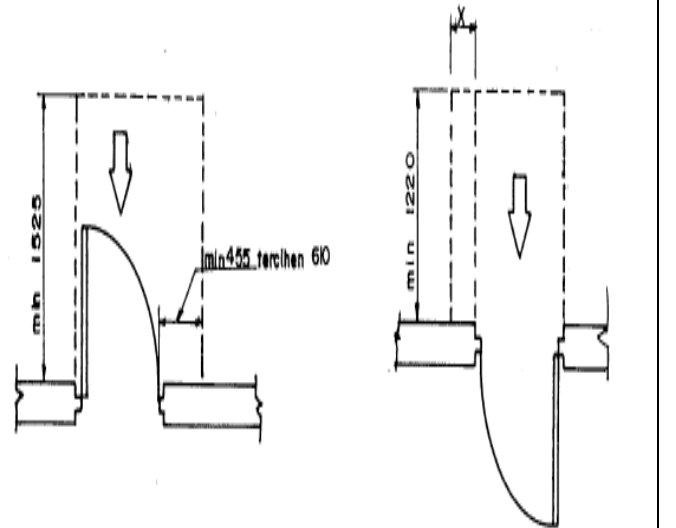
II- YOK ()

ŞEKİL 24-Baş üstü boşluğu

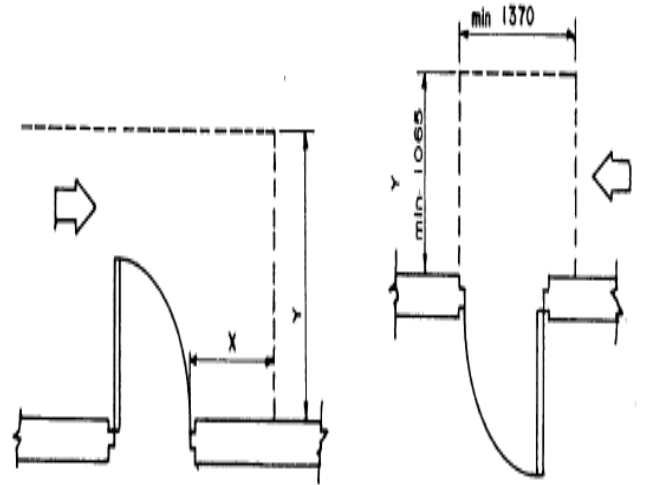

ŞEKİL 25- Dönüş (manevra) genişlikleri

NOT: Kapiya hem kilit hem menteşe tarafında yaklaşım olduğunda $x=305$ mm

Çarpma kapılar - önden yaklaşım

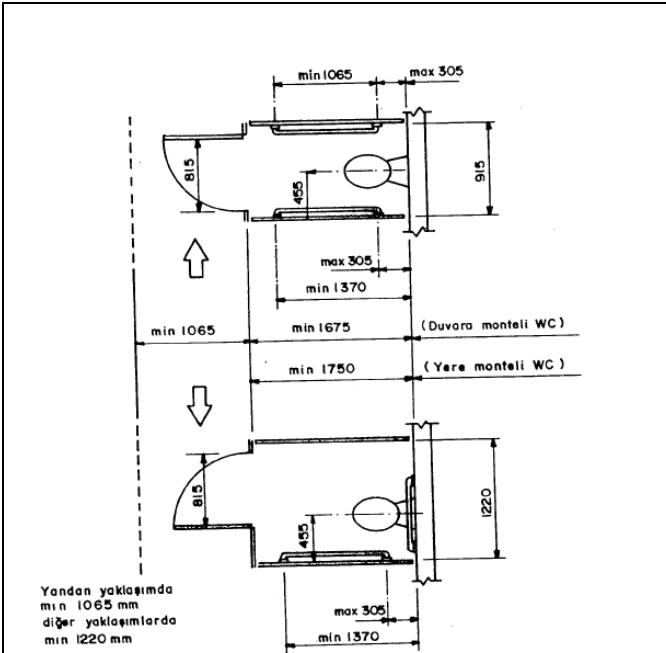

NOT: $y=1525$ mm ise
 $x=$ min 915 mm
 $y=1370$ mm ise
 $x=$ min 1065 mm

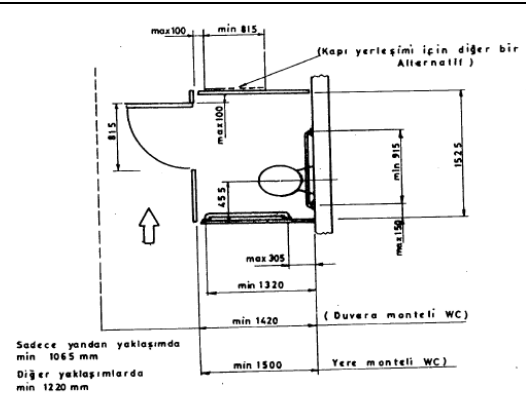
NOT: Kapiya hem kilit hem menteşe tarafından yaklaşım olduğunda
 $y=$ min 1220 mm

Çarpma kapılar - Menteşe tarafından yaklaşım

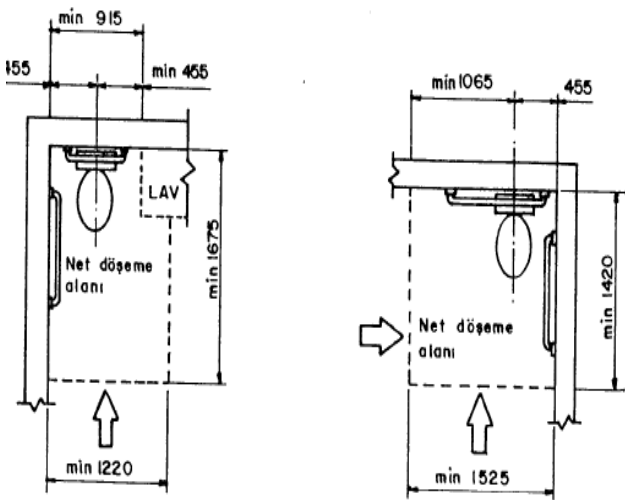
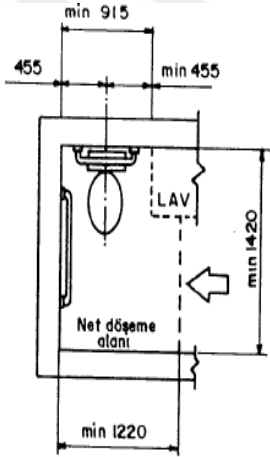
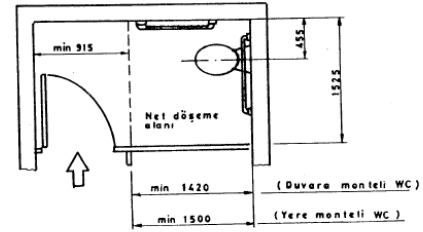
ŞEKİL- 25' in devamı- Dönüş (manevra) genişlikleri

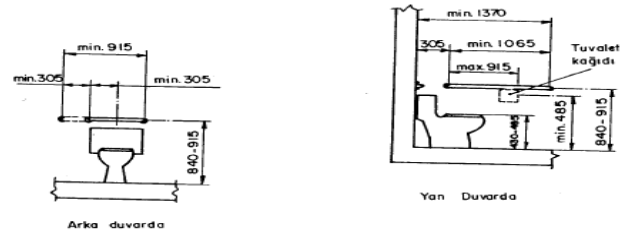
ŞEKİL 32 a- Tuvalet bölmesi plan ve net kullanım alanı örneği

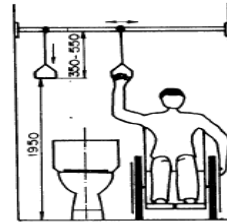
ŞEKİL 33- Tuvalet bölmesi

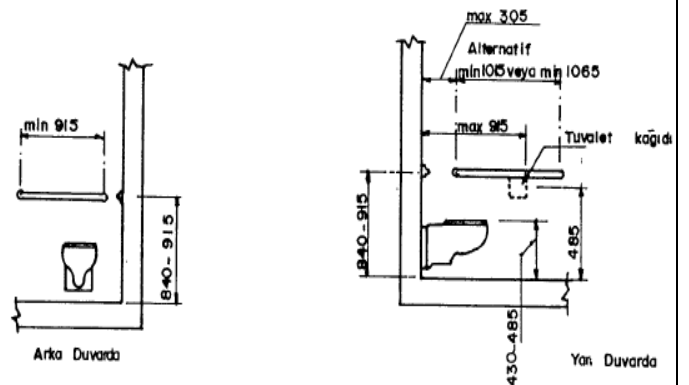
ŞEKİL 32 b- Tuvalet bölmesi plan ve net kullanım alanı örneği

ŞEKİL 34 a- Klozet, Tutunma bantları, Kağıtlık(Yere monteli klozet)

ŞEKİL 34 b- Klozet, Tutunma bantları, Kağıtlık(Yere monteli klozet)

4 - BİNA BÖLÜMLERİNİN DÜZENLENMESİ KURALLARI

4.3.5 - Klozet

4.3.5.1 – Yükseklik

Klozet Madde 4. 3. 1 'de belirtilen şartları sağlamak üzere duvara veya yere monteli olabilir. Klozet oturma yüksekliği yerden 430 mm-485 mm arasında olmalıdır (Şekil-34a, Şekil-34b). Oturma yüksekliğinin ayarlanabilmesi için klozetin adaptör takılabilir tipte olması tavsiye edilir. Klozet, oturma kalkma pozisyonundan dönmeye engel olmamalıdır (Ek B).

4.3.5.2 - Su Kontrol

Tahret muslukları el ile kumandalı veya otomatik olabilir. Musluk, tuvalet bölmesinin geniş tarafında olacak şekilde monte edilmelidir. Sifon kolu yerden en fazla 1120 mm yükseklikte olmalıdır.

4.3.5.3 - Tuvalet Kağıtlığı

Tuvalet kağıtlığı ulaşılabilecek yükseklikte olmalıdır (Şekil-34a,Şekil 34b).

4.3.6 - Bideler

4.3.6.1 - Yükseklik ve Net Kullanım Alanı

Bideler, bölme tipinde veya yerden en fazla 430 mm yükseklikte uzun kenarından duvara asılı tipte olmalıdır (Şekil-35).

Önden yaklaşım için bidenin önünde 760 mmx1220 mm ebadlarında bir alan olmalıdır. Net genişliği 760 mm'den daha küçük olan bide kişisel bölmelerinde, bölme en fazla bide kenarının ön kısmına kadar uzanmalıdır.

4.3.7 – Pisuarlar

Pisuarlar kabinler biçiminde ya da duvara monte edilmiş biçimde olabilirler. Pisuarların ucu yerden en fazla 45 cm yukarıda düzenlemelidir. Pisuarların önden yaklaşım için 75 x 120 cm'lik serbest alan bırakılmalıdır. Pisuarları ayıran bölmeler pisuarın ön ucundan daha ileriye otomatik çalışan biçimde düzenlenebilirler. Ancak bunlar döşemeden 110 cm den daha yukarıda olmamalıdır (Şekil-35). [7]

4.3.8 - Lavabolar

4.3.8.1 - Yükseklik ve Net Kullanım Alanı

Lavabonun ön kısmının altından döşemeye olan düşey mesafe en az 735 mm olmalıdır (Tekerlekli sandalyenin girebilmesi için) Diz ve ayak için gerekli mesafe Şekil 36' da verilmiştir.

Önden yaklaşım için lavabo önünde 760 mmx1220 mm'lik net döşeme alanı bulunmalıdır (Bu alana en fazla 485 mm olan diz koyma mesafesi de dahildir). Tekerlekli sandalyeyi kullanın kişi klozette oturduğunda lavaboyu kullanabilmelidir.

4.3.8.2 - Su Kontrol

Su kontrolü için geleneksel dörtte bir çevirmeli, kollu, itmeli otomatik kontrollü musluklar olabilir. Eğer musluk 10 saniye açık kalabiliyorsa fotoselli (kendi kendine açıp kapanan) musluklar kullanılabilir.

Lavabo altında sıcak su veya drenaj boruları korunmalıdır. Lavabo altında keskin veya çıkıntılı kısımlar bulunmamalıdır.

4.3.9 - Aynalar

4.3.9.1 - Yükseklik ve Net Kullanım Alanı

Aynaların alt kenarı yerden en fazla 1015 mm (Şekil-36) veya aynanın üst kenarı yerden en fazla 1880 mm yükseklikte olmalıdır.

Tekerlekli sandalye kullananlar için ayna göz hizasında olmalı veya inip çıkan ayarlı aynalar tercih edilmeli veya sabit olduğunda öne doğru 10°-15° eğik olmalıdır.

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

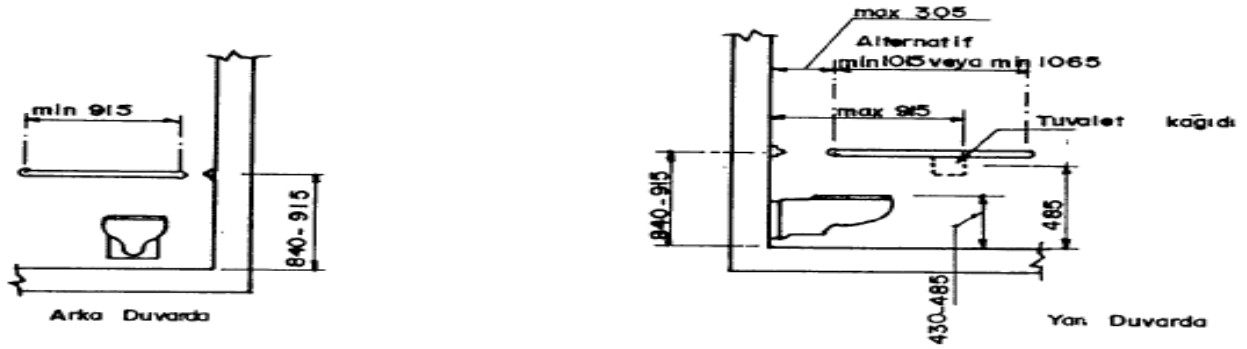
I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

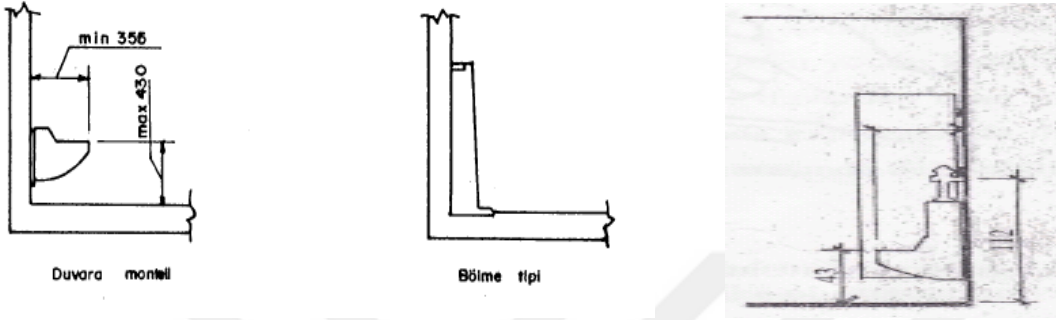
2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

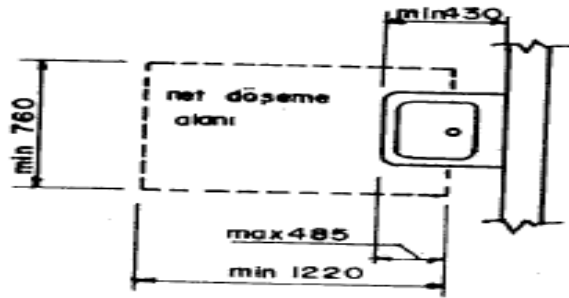
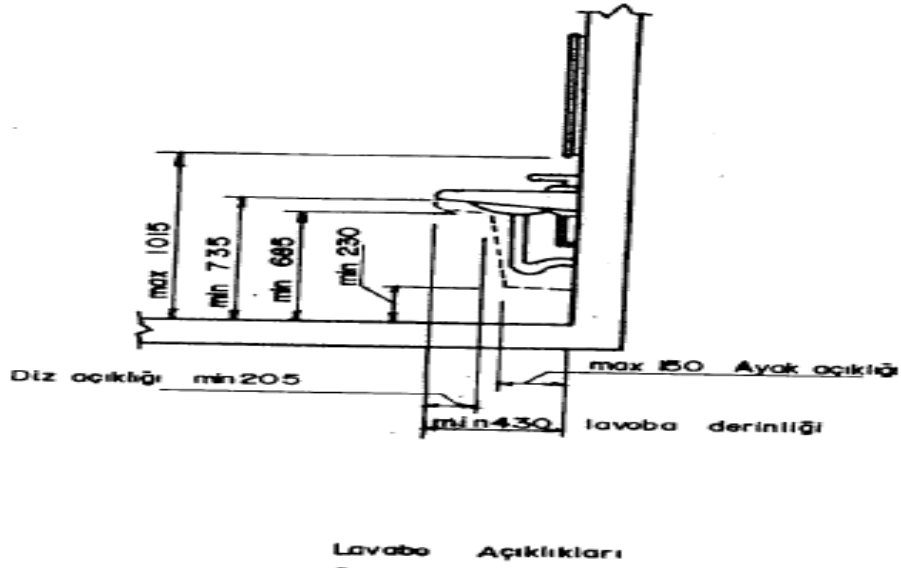
II- YOK ()

ŞEKİL 34 b- Klozet, Tutunma bantları, Kağıtlık(Yere monteli klozet)

ŞEKİL 35- Bide ve Pisuarlar

Net Döşeme Alanı

ŞEKİL 36- Lavabolar- Yükseklik ve Net döşeme alanı

4 - BİNA BÖLÜMLERİNİN DÜZENLENMESİ KURALLARI

4.4 – BANYOLAR

4.4.1 - Plan ve Net Kullanım Alanı

Banyo, tekerlekli sandalye girebilecek ve hareket edebilecek şekilde planlanmalıdır. Net döşeme alanı Şekil 37'de belirtilenlere uygun olmalıdır. Banyoda tuvalet (klozet) düşünüldüğü takdirde Madde 4.3.5'de belirtilen şartlara uyulmalıdır.

4.4.2 – Döşeme

Madde 3.1'de belirtilenlere uygun olmalıdır.

4.4.3 – Kapılar

Madde 3.2'de belirtilenlere uygun olmalıdır.

4.4.4 - Küvet

4.4.4.1 - Net Kullanım Alanı

Küvet önündeki net kullanım alanı (Şekil-37'de) gösterilmiştir. 1600 mm veya 1700 mm uzunluktaki küvetler tercih edilmeli ve yerden yüksekliği en fazla 550 mm olmalıdır. Küvet tabanı düz olmalıdır

4.4.4.2 - Tutunma Bantları

Tutunma bantları Şekil-38'de gösterilen yükseklik sırası içerisinde yerleştirilmelidir.

4.4.4.3 – Su Kontrol

Musluklar ve diğer kontroller Şekil-38 ve Şekil-39'da gösterilen bölgelerde yerleştirilmiş olmalıdır.

4.4.4.4 - Duş

El ile veya sabit olarak kullanılan duşun baş süzgecinin en az 1525 mm uzunluğunda hortumu olmalıdır. Düşey bir çubuk üzerine yerleştirilmiş yüksekliği ayarlanabilir duş kullanıldığında düşey çubuk tutunma bantlarının kullanımına engel olmayacak şekilde yerleştirilmelidir (Şekil-39) Suyun sıcaklığı termostatla kontrol altında tutulmalıdır.

4.4.4.5 – Oturak

Oturma, küvet üzerinde veya küvet baş kısmında (en az 400 mm genişlikte) olmalıdır (Şekil-37, Şekil- 38). Oturak emniyetli yerleştirilmeli ve kullanımı sırasında kaymamalıdır.

4.4.4.6 - Küvet Kenarı

Küvet kenarı, tekerlekli sandalyeden küvet içine girmeye küvet üzerindeki oturağa oturmağa ve kontrollere engel olmamalıdır

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

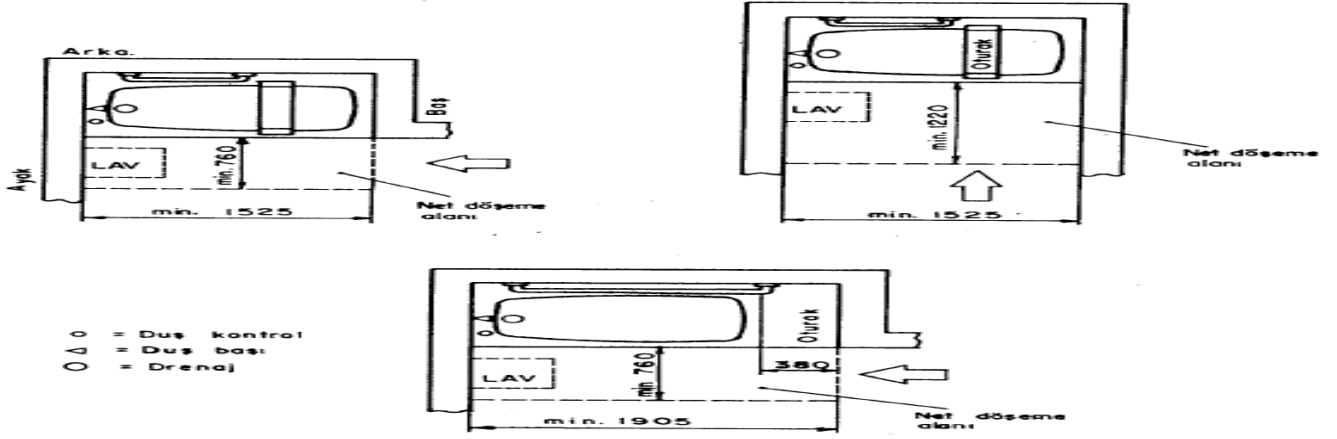
I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

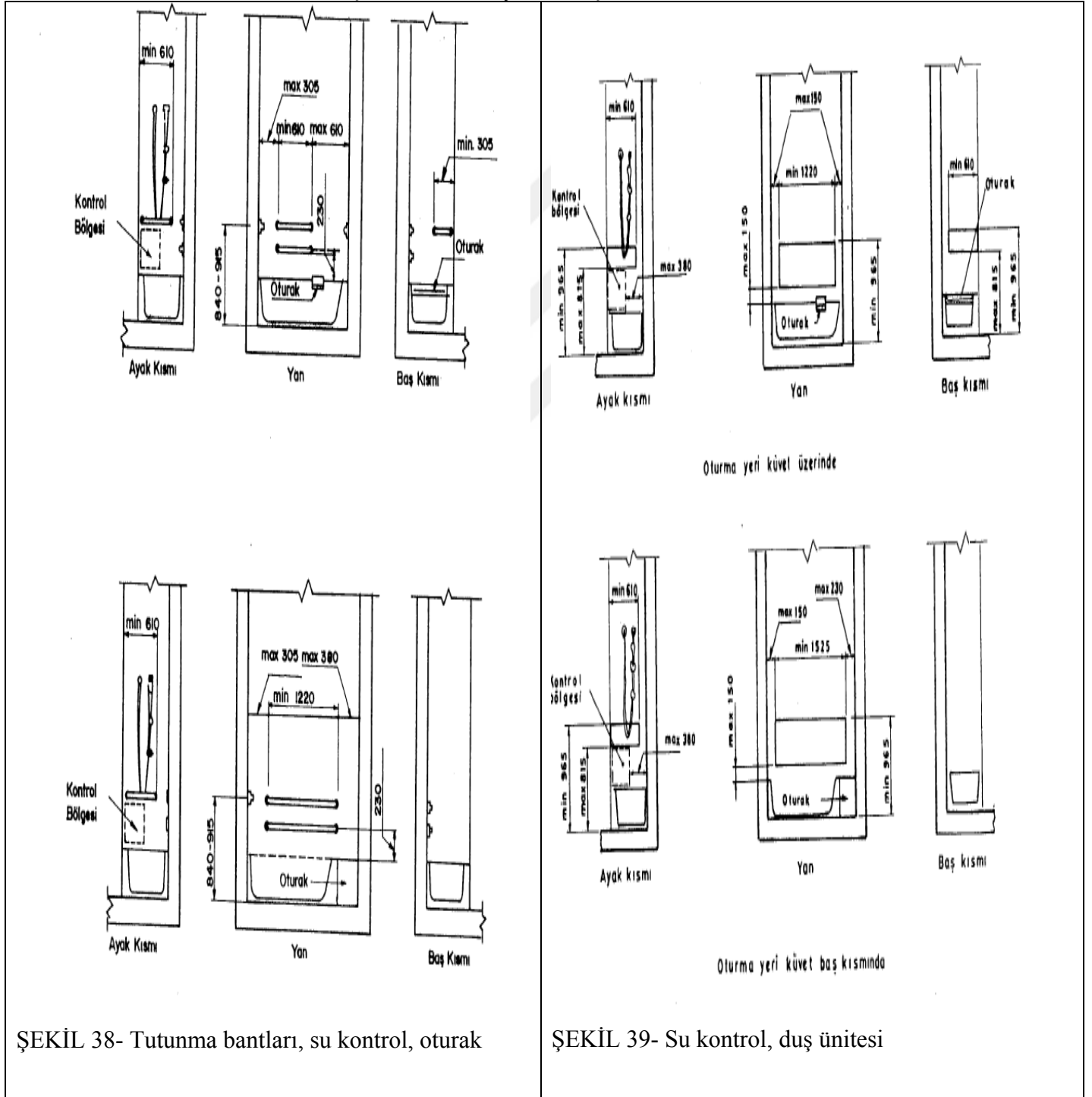
2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

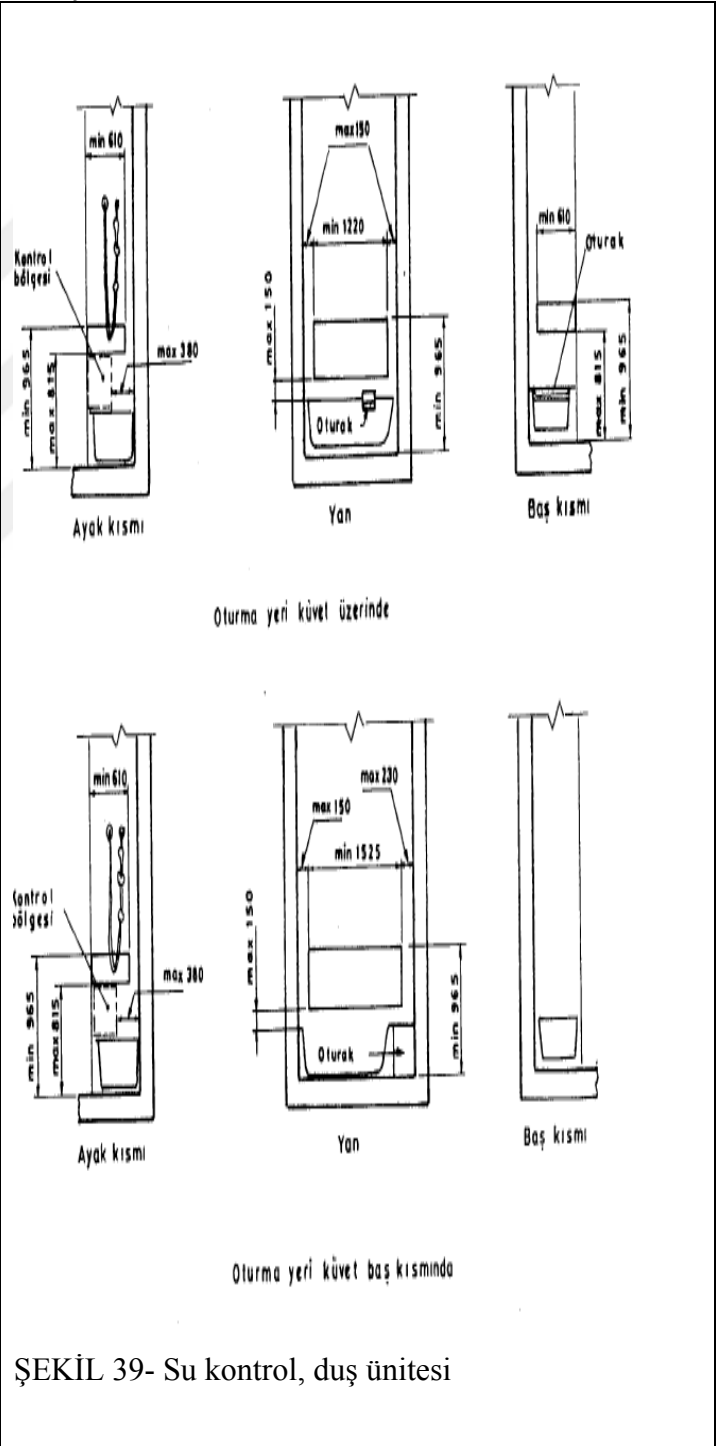
II- YOK ()

ŞEKİL 37- Banyo net döşeme alanı

ŞEKİL 38- Tutunma bantları, su kontrol, oturak

ŞEKİL 39- Su kontrol, duş ünitesi

4 - BİNA BÖLÜMLERİNİN DÜZENLENMESİ KURALLARI

4.4.5 - Duş Bölmesi

Duş teknesi döşemesi çok az eğimli yapılmalıdır.

4.4.5.1 - Net Kullanım Alanı

Duş bölmesi boyutları ve net kullanım alanı Şekil-40a'ya veya Şekil-40b'ye uygun olmalıdır. Şekil-40a'daki duş bölmesi 915x915 mm boyutlarında olmalıdır. Duş bölmesi Şekil-40b'deki gibiyse banyo küveti için gerekli olan 1525 mm'lik uzunluk içinde yerleştirilmiş olmalıdır. 915 x 915 mm'lik duş bölümünde tutunma bantlarına ve duvarlara kolayca erişilebileceğinden ve oturduğunda duvar destek olarak kullanılabilen denge zorluğu olanlar için daha kullanışlıdır. 1525 mm genişliğinde kenar koruması olmayan bölmelerde, duş alanı ilave manevra alanı sağlayacağından tekerlekli sandalye kullananlar için daha kullanışlıdır.

4.4.5.2 - Tutunma Bantları

Tutunma bantları Şekil-41'de ve Şekil-42'de gösterilen sıra içerisinde yerleştirilmelidir. Tutunma bantlarının genişlik veya çapı 32 mm-38 mm arasında olmalıdır.

4.4.5.3 – Kontroller

Musluklar ve diğer kontroller Şekil-41 ve Şekil-42'de belirtilenlere uygun olmalıdır. Yerden en fazla 220 mm yükseklikteki bütün kontroller oturağın karşı duvarına yerleştirilmiş olmalıdır. 915x915 mm boyutlarındaki bir duş bölümünde bütün kontroller oturağın karşı yan duvarında olmalıdır.

4.4.5.4 – Duş

Madde 4.4.1.5'de belirtilenlere uygun olmalıdır.

4.4.5.5 – Oturak

Oturak, 915 mmx915 mm'lik duş bölümünde, Şekil-40'da gösterildiği gibi olmalıdır. Oturak, banyo zemini üstünden 430 mm-485 mm yüksekliğinde olmalı ve bölmenin derinliğince uzamalıdır. Oturaklar en az 400 mm genişliğinde olmalı, kontrol duvarının karşısında bulunmalı, emniyetli olmalı ve kullanımı boyunca kaymamalıdır (Şekil-43).

4.4.5.6 - Koruma Bordürü

915 mmx915 mm ebadlarındaki duş bölümünde koruma bordürü düşünülmüşse, bordür en fazla 100 mm yükseklikte olmalıdır. 760 mmx1525 mm boyutlarındaki duş bölümünde, koruma bordürüne gerek yoktur.

4.4.5.7 - Duş Bölmesi Kenarı

Duş bölümü kenarı, tekerlekli sandalyeden duş oturağına geçmeye veya kontrolleri kullanmaya engel olmamalıdır.

4.4.6 - Lavabo ve Aynalar

Madde 4.3.7 ve 4.3.8'de belirtilenlere uygun olmalıdır.

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

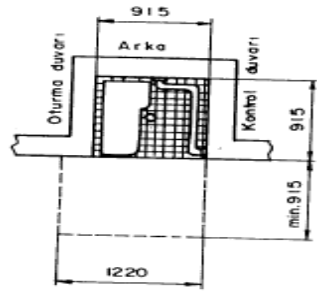
1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

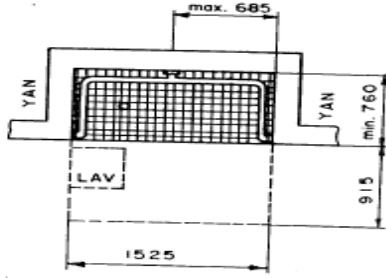
3-)HİÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

Ölçüler mm'dir

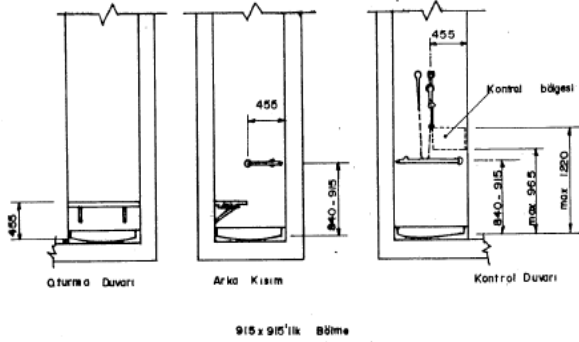

a) 915 x 915'lik bölme

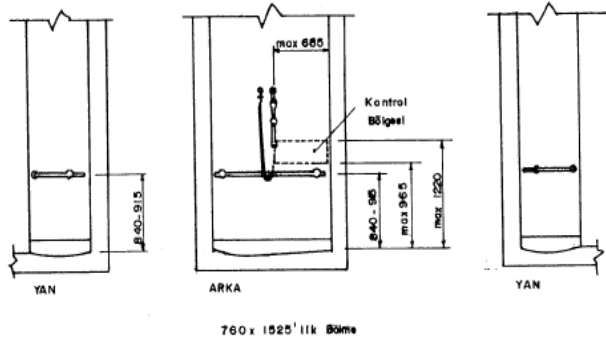

b) 1525 x 1525'lik bölme

ŞEKİL 40 - Duş Bölmesi Net Kullanım Alanı, Oturak

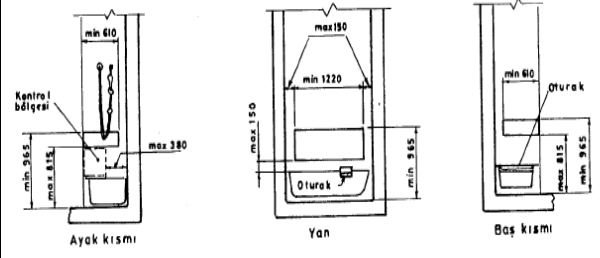
915 x 915'lik Bölme

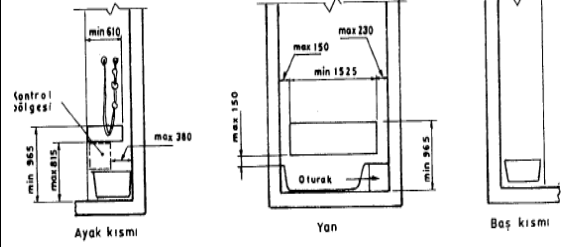
760 x 1525'lik Bölme

ŞEKİL 41 - Duş Bölmesi- Tutunma Bantları, Su Kontrol, Oturak

ŞEKİL 41- Duş bölmesi-tutunma bantları, su kontrol, oturak

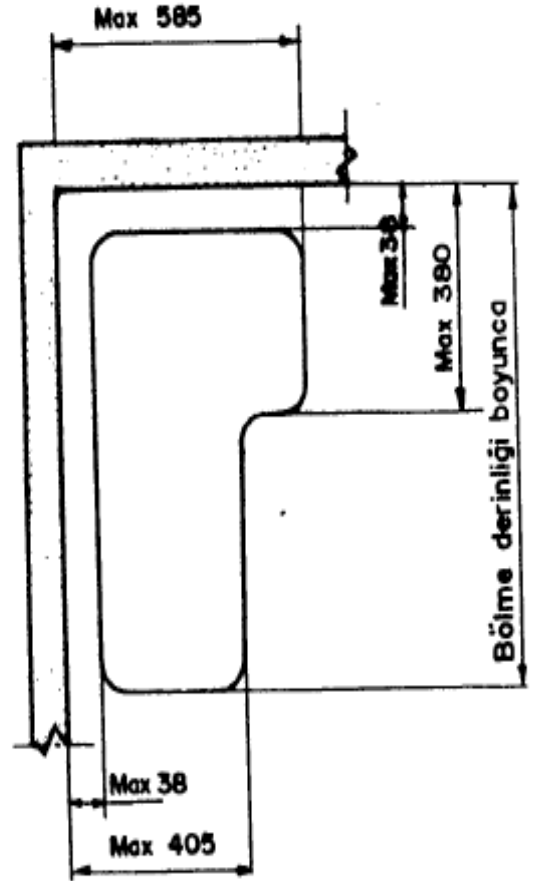

Öturma yeri küvet üzerinde

Öturma yeri küvet baş kısmında

ŞEKİL 42- Duş bölmesi, tutunma bantları, su kontrol

ŞEKİL 43- Duş oturma düzeni

4 - BİNA BÖLÜMLERİNİN DÜZENLENMESİ KURALLARI

4.5 - ODALAR

Yataklar ve mobilyalar, tekerlekli sandalye kullananların manevralarına imkan verecek şekilde düzenlenmelidir. Yatak odası yerleşim örnekleri Şekil-44'de verilmiştir.

Ayrıca odalarda bulunan dolaplara ait kullanım yükseklikleri Şekil-45 ve Şekil-46'ya uygun olmalıdır.

Dolap elbise askısı çubuğu yerden en fazla 1370 mm yükseklikte olmalıdır.

Diğer yaklaşım yükseklikleri EK-A'da verilmiştir. Oturma odası geçiş genişlikleri Şekil-47'de verilmiştir.

Yemek odasına ait yerleşim örnekleri Şekil-48'de, kullanım ölçüleri Şekil-29'da verilmiştir.

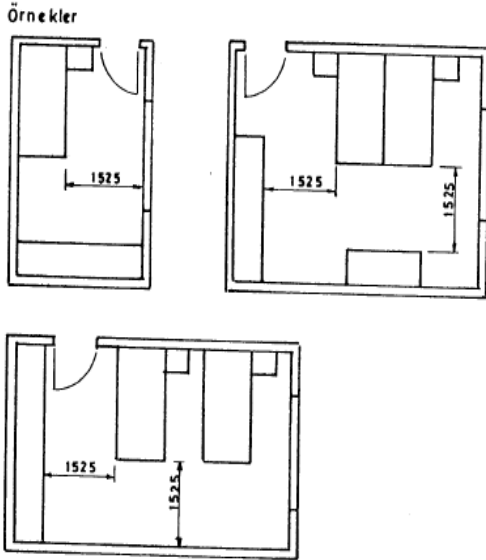
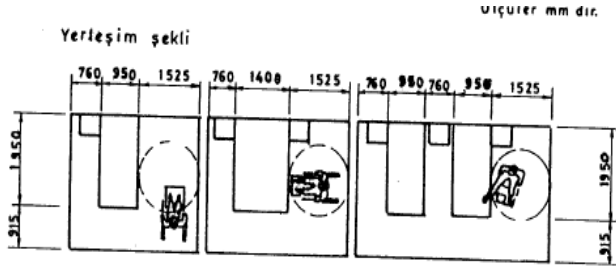
I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

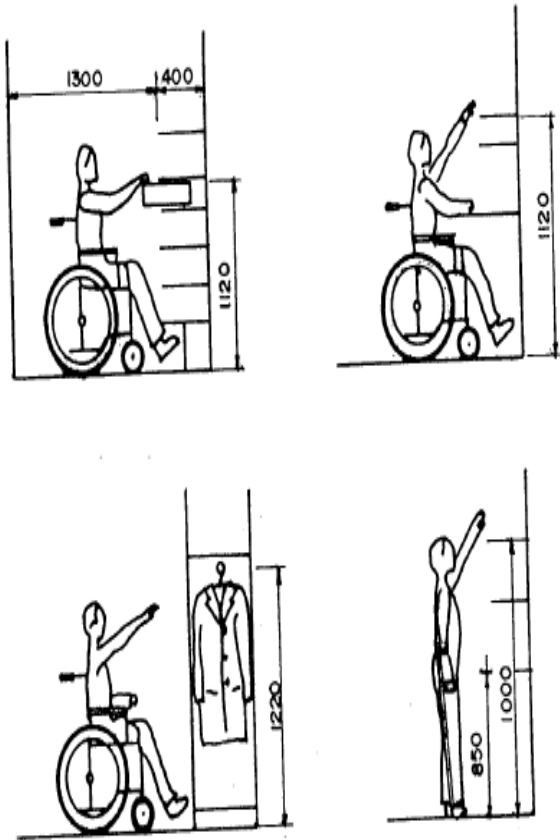
2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

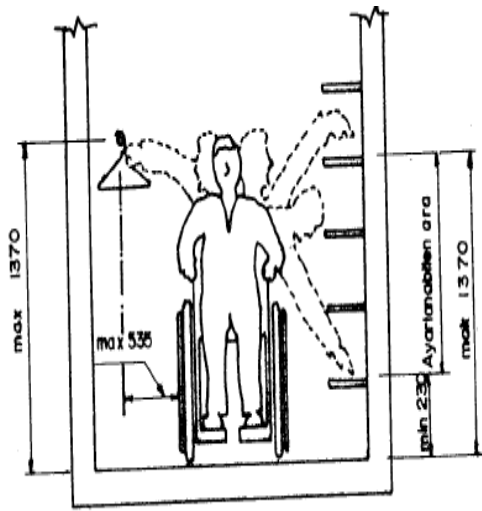
II- YOK ()

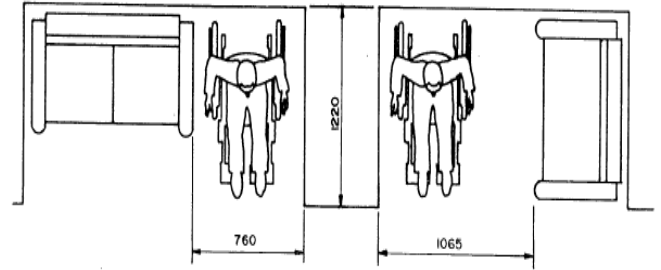
ŞEKİL 44- Yatak odası yerleşim örnekleri

ŞEKİL 45- Dolap kullanım yükseklikleri (önden yaklaşım)

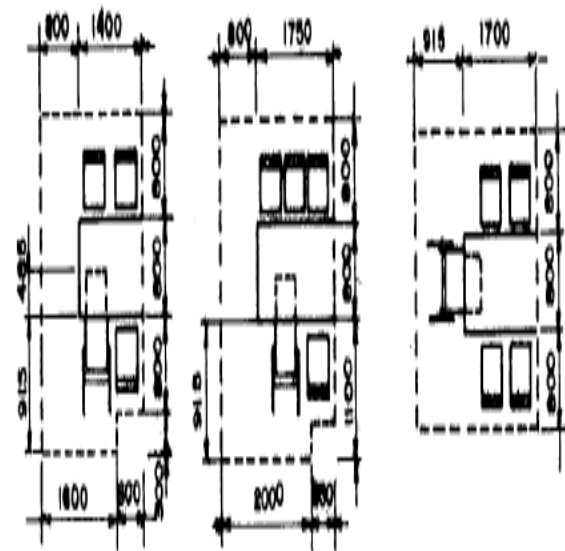

ŞEKİL 47- Dolap kullanım yükseklikleri (yandan yaklaşım)

ŞEKİL 47- Oturma odası geçiş genişlikleri

Masa etrafında yerleşim

ŞEKİL 48- Yemek odası yerleşim örnekleri

5 - BİNA TESİSATI, ALARMLAR VE DÜZENLENMESİ KURALLARI

5.1 - ELEKTRİK TESİSATI

Prizler, yerden en az 380 mm yükseklikte olmalıdır. Priz ve anahtarların kapı kolu ile aynı hizada olması tavsiye edilir. Döndürmeli düğmeler tavsiye edilmez.

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

5.2 - ISITMA TESİSATI

Isıtma sistemi, bina içerisinde aynı ısıyı verecek şekilde olmalı, oda sıcaklıkları uygun bir şekilde kontrol edilmelidir. Zamanını aynı yerde geçiren özürlü ve yaşlı kişiler için oda sıcaklığı normale göre 2° fazla olmalıdır Isınma odaya yerden en fazla 1220 mm yükseklikte yerleştirilen basit termostatlarla ayarlanabilmelidir.

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

5.3 – ALARMLAR

EK-C'de verilmiştir .

EK A**TEKERLEKLİ SANDALYE GEÇİŞ GENİŞLİKLERİ****A.1 - TEKERLEKLİ SANDALYE İÇİN GEREKLİ ALAN**

Tekerlekli sandalye kullananların çoğu, bahçe kapısı ve benzeri yerlere önden gireceklerse, 760mm'lik net genişlik gereklidir. Tekerlekli sandalye kullanan kişi binaya yabancıysa, trafik çoksa, ani ve seri hareketler gerekiyorsa, daha fazla genişlik gereklidir.

Bu durumda en az genişlik 815 mm olmalıdır. Bununla birlikte geçilecek yerin derinliği 60 mm'den fazla ise genişlik en az 915 mm olmalıdır (Şekil-A1).

A.2 - YÜRÜMEDE KULLANILAN CİHAZLAR İÇİN GEREKLİ ALAN

Yürüme engelli için en az 815 mm'lik net genişlik yeterli ise de rahat bir yürüyüş için, bu, en az 915 mm olmalıdır.

Aşağı doğru geniş bir açıyla açılan koltuk değnekleri dar geçitlerde tehlikelidir. Bu yüzden bütün engelli için geçitlerin genişliğinin en az 915 mm olması tavsiye edilir.

A.3 - GEÇİŞ İÇİN GEREKLİ ALAN

Vücutta sağlam kişilere kışık giysileri içinde yürürken 815 mm'lik bir genişlik gereklidir. 815 mm'ye hem her iki taraftan kolun sallanma açıklığı olan 51 mm hem de objelerle (engel ve/veya çıkıntı) veya diğer yürüyenlerle uygun açıklık mesafesi olan 25 mm (her iki taraftan) dahildir. Tekerlekli sandalye kullananlarla yürütme cihazı kullananlar için kısa mesafelerde 815 mm'lik genişlik yeterlidir.

Eğer iki yönlü geçiş varsa rahat bir trafik için 1625 mm gereklidir. Böyle yerlerde genişlik en az 1525 mm olmalıdır. 1525 mm'den daha dar olan yerlerde iki tekerlekli sandalye yanyana geçemiyebilir (Şekil A2).

1220 mm'lik bir- genişlik, normal yürüyebilen bir kişinin yürüyemiyen veya kısmen yürüyebilen bir kişi ile yanyana geçebilmesi için gerekli en az genişliktir(Şekil A3).

A.4 - TEKERLEKLİ SANDALYE DÖNÜŞ ALANI

Tekerlekli sandalyenin 180° dönüşü için gerekli genişlik en az 1525 mm'dir. Tekerlekli sandalye kullananların kolayca U dönüşü yapabilmeleri için gerekli alanlar Şekil A 4, A 5a ve ASb'de gösterilmiştir.

Şekil A6, kullanıcı yetişkin bir erkek ile tekerlekli sandalye için tipik boyutları göstermektedir.

A.5 - TEKERLEKLİ SANDALYE İÇİN NET ZEMİN VEYA DÖŞEME ALANI**A.5.1 - Boyut ve Yaklaşım Mesafesi**

Duran veya hareket eden bir tekerlekli sandalye için gerekli net zemin veya döşeme alanı 760x1220 mm dır (Şekil A 7a). Bu alan paralel veya önden yaklaşım mesafesi içinde geçerlidir. (Şekil A7b, Şekil A7c)

Tekerlekli sandalye kullananlar için net döşeme veya zemin alanı bazı nesnelere altında gerekli olan diz alanının bir kısmını da kapsayabilir.

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

A.6 - TEKERLEKLİ SANDALYE ALANI İLE NET MANEVRA ALANI (Dönüş Alanı) İLİŞKİSİ

Bir tekerlekli sandalye için net döşeme veya zemin alanının tamamen engelsiz bir kenarı kullanım rotası veya diğer tekerlekli sandalyenin net döşeme alanı ile bitişik olabilir.

Eğer net döşeme alanı (kullanım alanı) bir niş içinde sınırlanmışsa veya diğer bir deyişle tekerlekli sandalyeyi tamamen veya kısmen içine alacak şekilde üç taraftan sınırlanmışsa manevra açıklığına yapılacak ilave Şekil AS'de gösterildiği gibi olmalıdır.

A.7 - ÖNDEN YAKLAŞIM

Net döşeme mesafesi nesnelere sadece önden yaklaşıma müsaade ettiği önden yaklaşım için müsaade edilen yerden yükseklik en fazla 1220 mm, en az 380 mm olmalıdır (Şekil A9a).

Önden yaklaşım için müsaade edilen en fazla yükseklik bir engelin üstünde olduğunda açıklıklar Şekil A9b'de gösterildiği gibi olmalıdır.

4.2.6 - YANDAN YAKLAŞIM

Net döşeme mesafesi tekerlekli sandalye kullanan kişiye paralel yaklaşıma müsaade ettiği önden yaklaşım yüksekliği yerden en fazla 1370 mm, en az 230 mm olmalıdır (Şekil A10a, Şekil A 10b).

Yandan yaklaşımda bir engel söz konusu ise açıklıklar Şekil A10c'de gösterildiği gibi olmalıdır.

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

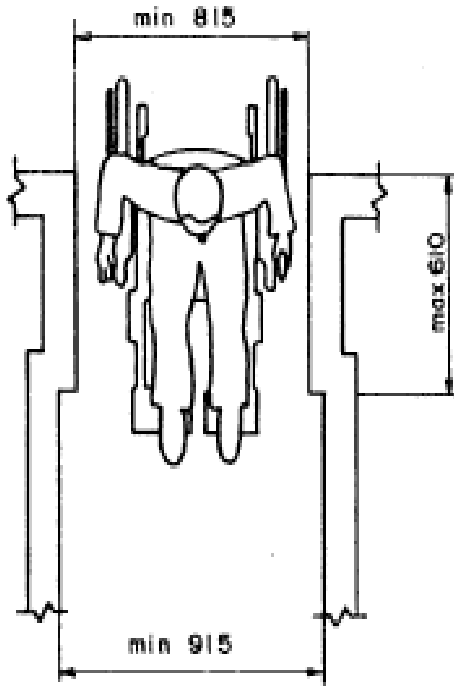
1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

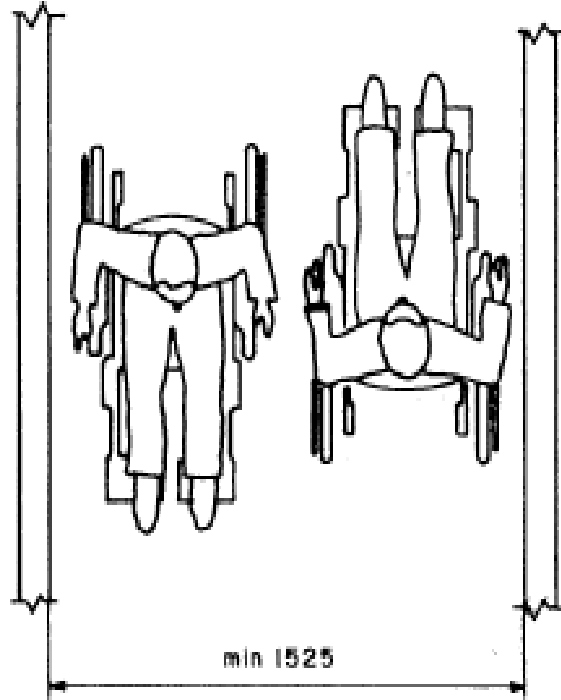
3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

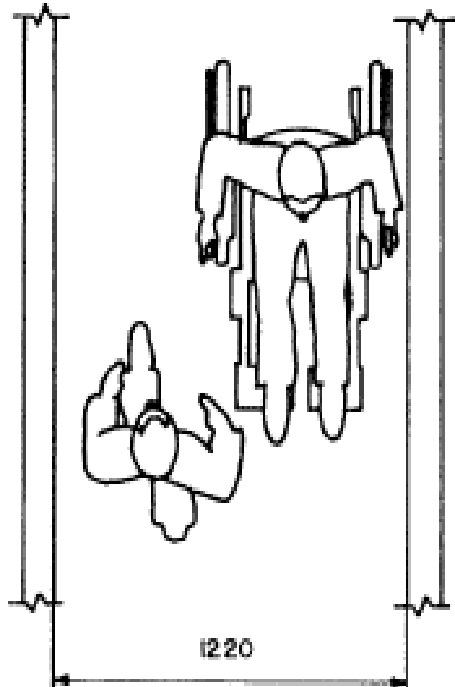
Ölçüler mm'dir

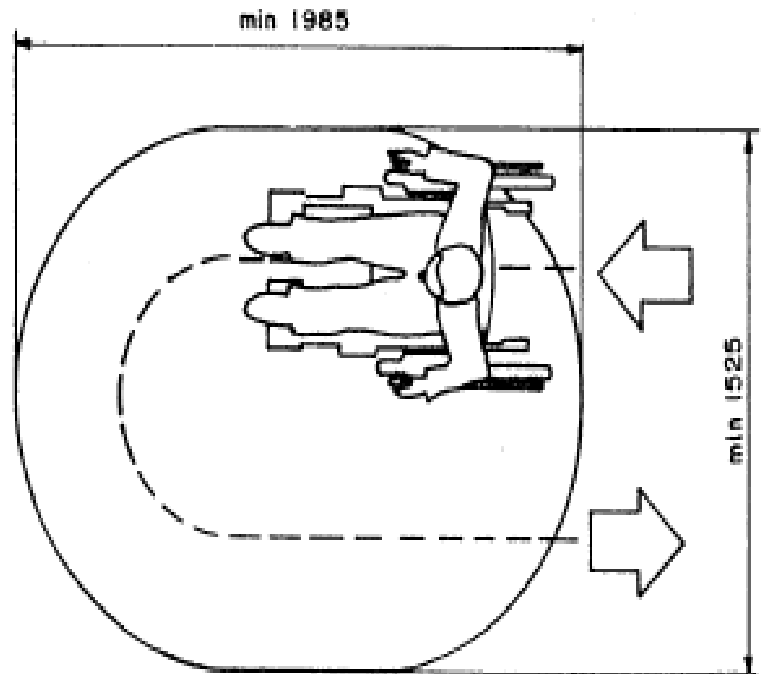
ŞEKİL A 1 - Bir Tekerlekli Sandalye İçin Minimum Net Geçiş Genişliği

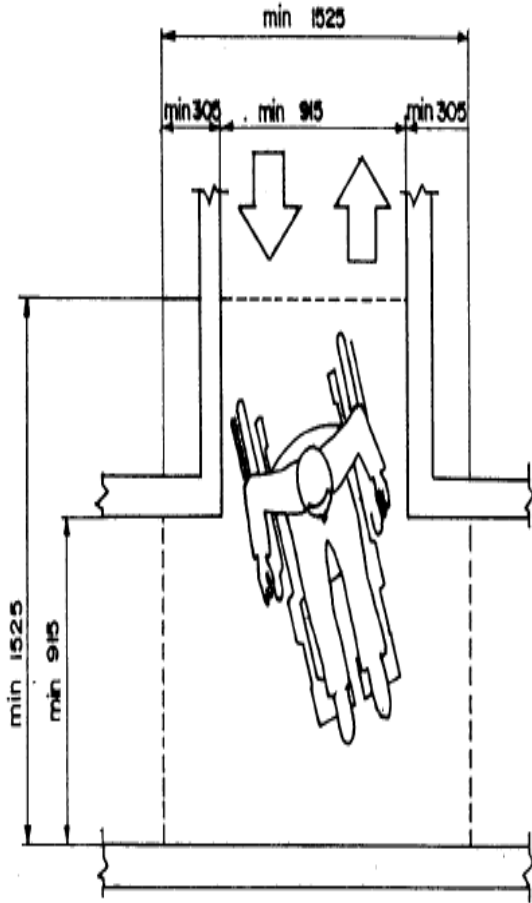
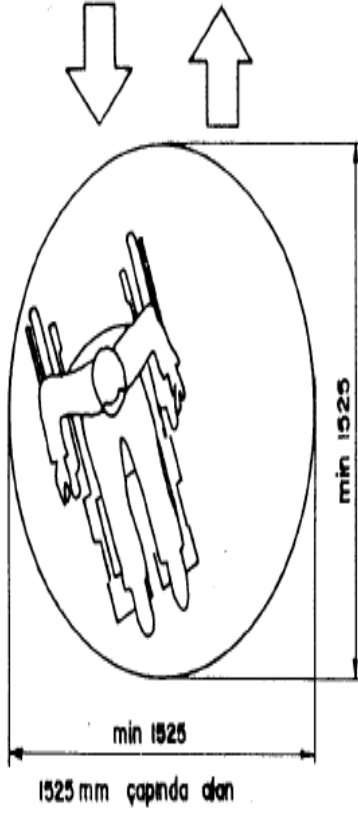
ŞEKİL A 2- İki Tekerlekli Sandalye İçin Minimum Net Geçiş Genişliği

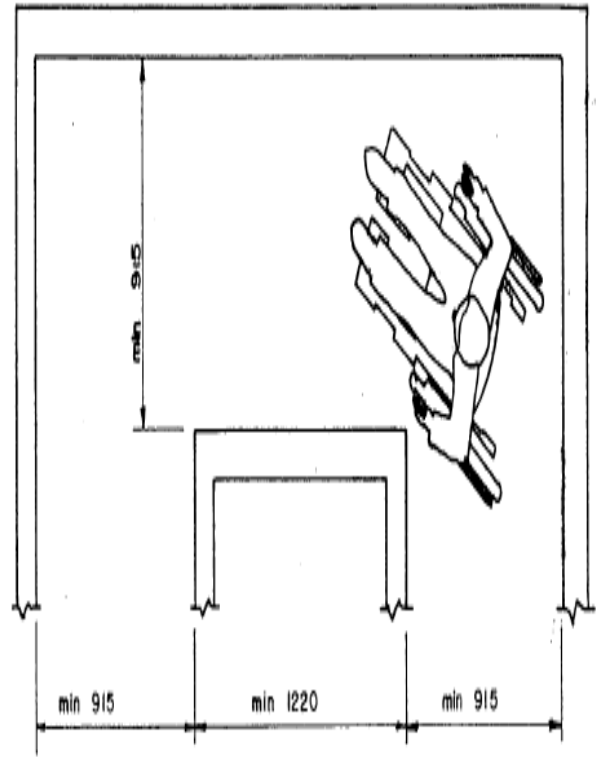
ŞEKİL A 3-Bir Tekerlekli Sandalye ve Bir Yürüyen Özürlü İçin Minimum Geçiş Genişliği

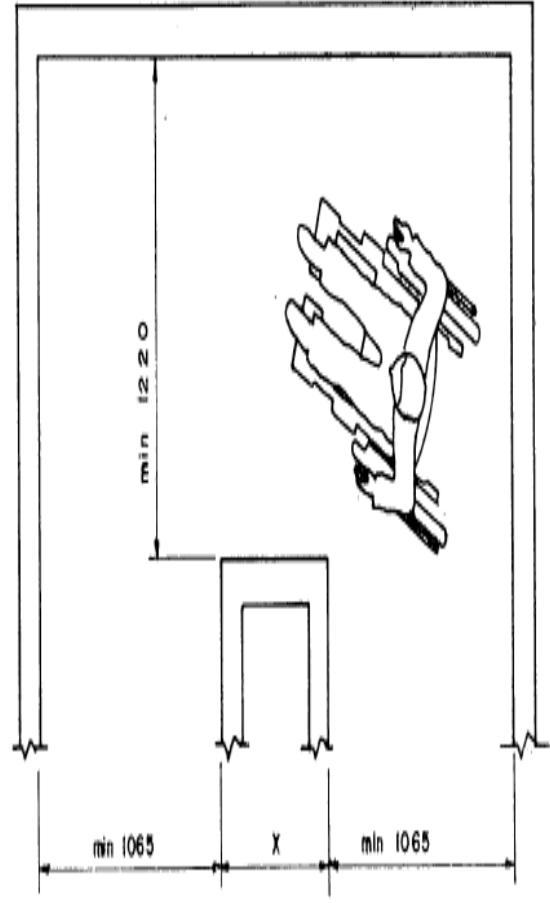
ŞEKİL A 4 Tekerlekli Sandalyenin Düzgün U Dönüşü Yapabilmesi İçin Gerekli Alan

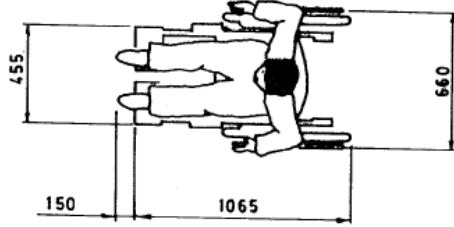
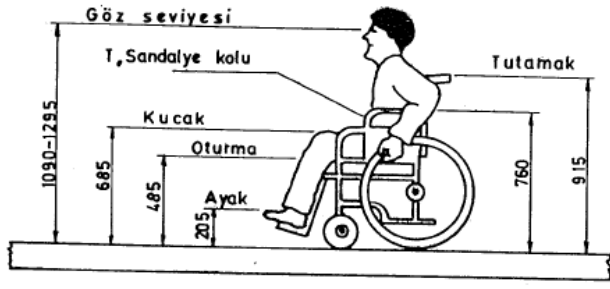
ŞEKİL A 5 a- Tekerlekli sandalye dönüş alanı

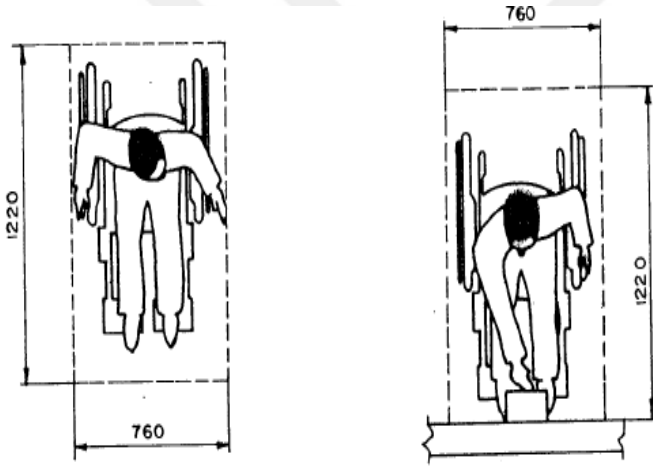
80° lik dönüş için gerekli genişlik

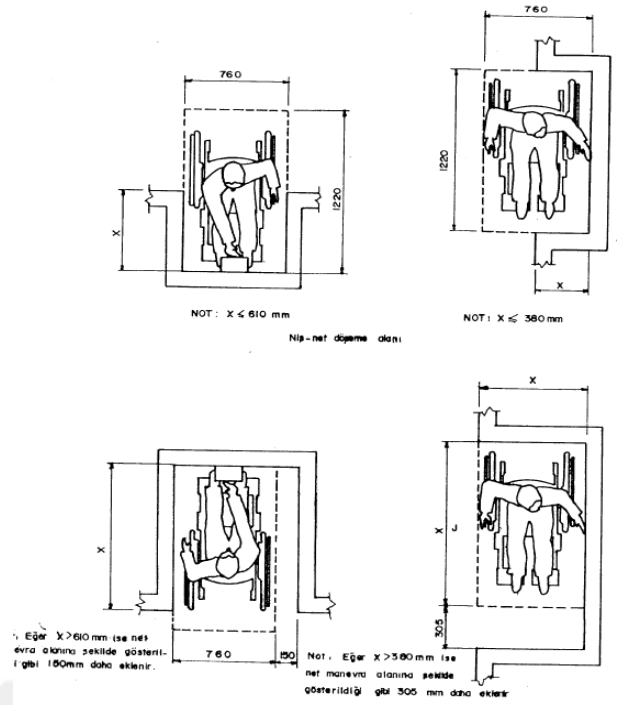
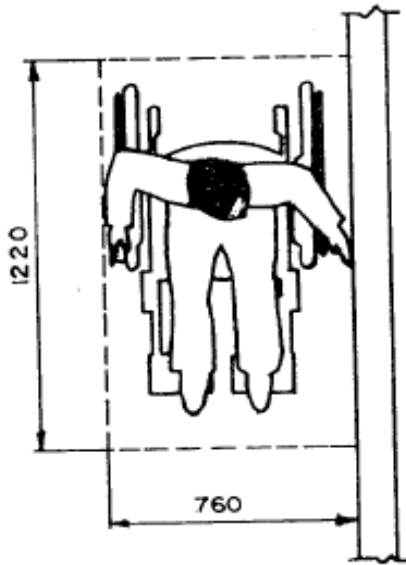
ŞEKİL A 5 b- Dönüş alanı için gerekli genişlikler

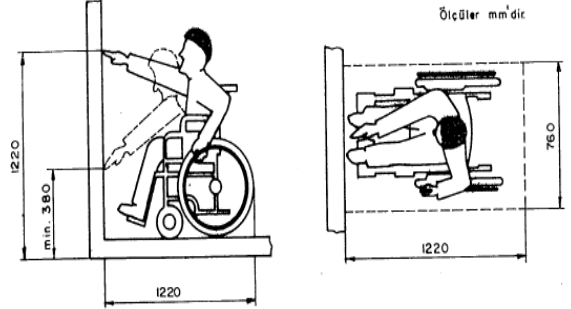
ŞEKİL A 6- Tekerlekli sandalyede oturma yükseklikleri

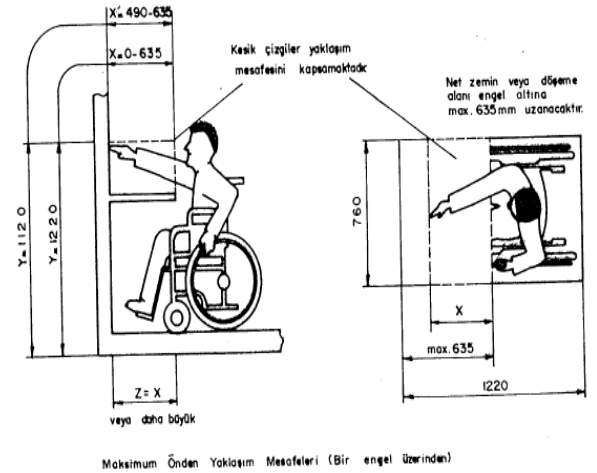
ŞEKİL A 7- Tekerlekli sandalye net zemin veya döşeme alanı

ŞEKİL A 8- Niş ile sınırlı dönüş (manevra) açıklıkları

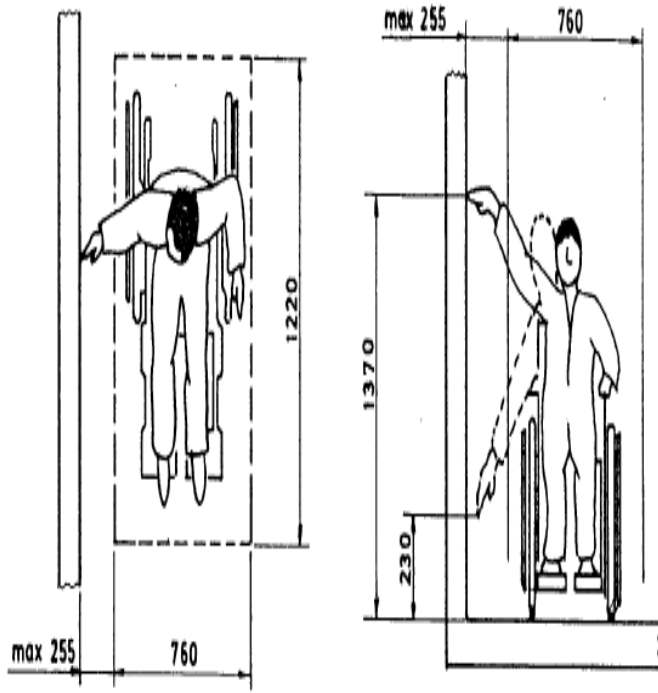

Önden yaklaşım mesafeleri (engelsiz)

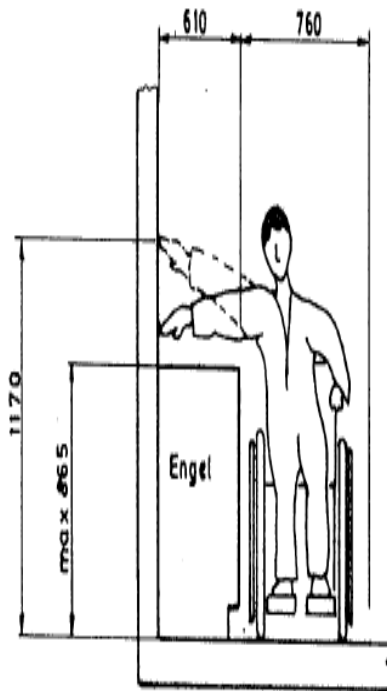
Maksimum Önden Yaklaşım Mesafeleri (Bir engel üzerinden)

ŞEKİL A 9- Önden yaklaşım mesafeleri

Net döşeme alanı

En üst ve en alt yaklaşım mesafeleri

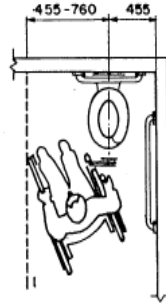

Bir engel üzerinden maksimum yaklaşım mesafeleri

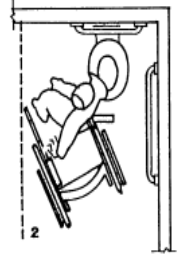
ŞEKİL A 10- Yandan (paralel) yaklaşım mesafeleri

EK B
Klozette Transfer Örnekler

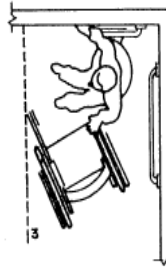
Ölçüler mm dir.

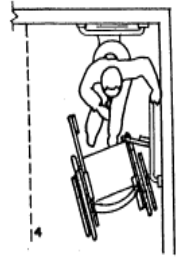
Transfer
Pozisyonu Alma,
Ayaklığı çıkarma
Oturuşu Sabitleme

Koluğu
Çıkarma,
Transfere
Geçiş

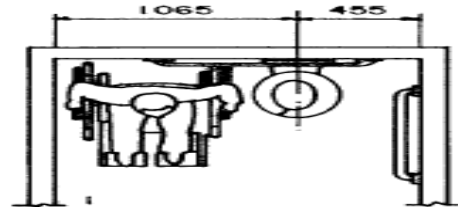

Transfer

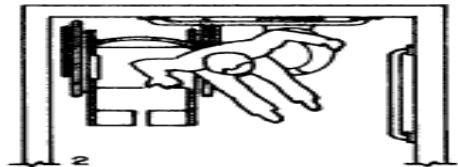

Tuvalette Oturma pozisyonu

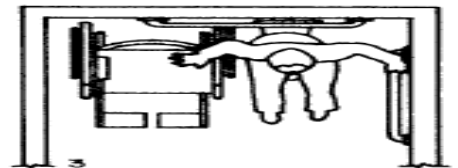
Çapraz Yaklaşım

Transfer Pozisyonu Alma
Koluğu Çıkarma Oturmuş
Sabitleme

Transfer

Klozete Oturma
Pozisyonu

Yan Yaklaşım

EK C**ALARMLAR****EK C****Alarmlar****C.1 - GENEL**

Acil durum ihbar sistemleri hem duyulabilir, hem görülebilir, hem de yardımcı alarmları kapsamalıdır.

C.1.1 - Duyulabilir Alarmlar (Sesli Alarm)

Duyuma yeteneğini kısmen kaybetmiş kişilerin dikkatini çekecek etkinlikte ve frekansta olmalıdır (Bu insanlar 10.000 Hz üstündeki frekansları algılayamazlar.)

Duyulabilir acil durum alarmları eş durumdaki ses seviyesini geçecek en az 15 desibellik bir ses vermelidir veya 5 desibel ile 30 saniye boyunca herhangi bir maksimum ses seviyesini bastırarak şekilde olmalıdır.

Alarm sinyalleri için, ses seviyeleri 120 desibeli geçmemelidir.

C.1.2 - Görülebilir Alarmlar

Uyuyan veya duyma özürülülerin bulunduğu yerlerde acil durumlarda harekete geçecek alarmlar yerleştirilmelidir.

Etkili olması için bu alarmlar sinyal verecek veya mevcut ışığı kesin şekilde yükseltecek şekilde ayarlanmalıdır.

Duymayan bir özürülüğü karanlık odada derin uykudan uyandıracak ışık miktarı ve cinsi, odanın büyüklüğü, yer değişimi, mesafe, parlama çapı gibi faktörlere göre değişir.

150 watt'lik flaşlı ışık bazı durumlarda yeterli olabilir.

Görülebilir alarmlar, duyulabilir acil durum alarmlarıyla bağlantılı olarak bir flaşa bağlanmış parlayan ışıklar şeklinde olmalıdır. Görülebilir alarmların flaş frekansı 1 Hz olmalıdır, ileri teknoloji kullanan özel sistemler binaların veya tesislerin özürülüler tarafından kullanımları için eşdeğer projeksiyonlar geliştirilirse, bunların yerine kullanılabilir.

C.1.3 - Yardımcı Aramlar

Yürünen yüzeylerde duvarlarda kapı ve pençelerde yer alabilir.

- Tehlikeli kısmın önüne 610 mm-1220 mm yükseklik arasında uyarı elemanların yerleştirilmesi,

- Farklı kısımlarda zıt renkler kullanılması,

- Yüzeylerin malzeme değişikliğine uğraması

gibi önlemler yardımcı alarm olarak kabul edilir.

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

I- VAR ()

1-)TAM UYGUN ()

2-)UYGUN,TAM DEĞİL ()

3-)HIÇ UYGUN DEĞİL ()

II- YOK ()

BİNA DEĞERLENDİRME FORMU KAYNAKLARI

- 1- Foti, D ve Diğerleri. "Activities of Daily Living", Occupational Therapy Practice Skills for Physical Dysfunction. St.Lois Mosby-Year Book, 1996,ss.463-506.
- 2- 5378 Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükümde Kararnamelerde Değişlik Yapılması Hakkında Kanun- Madde 3. (a) bendi.
- 3- TS 9111, (1991), Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları, Türk Standartları Enstitüsü, Ankara.
- 4- Bekiroğlu M S, (2002), Peyzaj Düzenlemelerinde Özürlülerin Kullanımları ile İlgili Sorunların Saptanması, İÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.
- 5- Association Suisse des Invalides ASI, Olten, (2001), SN 521 500 *avec guide Contruction Adapte Aux Persones Handcapees.*” SN 521 500 Normlarıyla Ulaşılabilirlik Kılavuzu Özürlü Kişilere Uyarlanmış Yapı.” Çev. Aköz E. Cem Ofset. İstanbul
- 6- Aydemir I, (1998), Fiziksel Çevre ve Özürlüler. Y.Ü.Mimarlık Fakültesi Yayını.İstanbul
- 7- Yörük Ü K, (2003), Turizm Yapılarının Tasarımında Özürlü Etmenin İrdelenmesi YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

V- DEĞERLENDİRME YAPILAN BİNANIN GENEL BİLGİLERİ

Adı :

Adresi :

Yapılış Tarihi :

Yapılış Amacı :

Kullanım Şekli :

Daha önce herhangi bir mimari düzenleme yapıp yapılmadığı:

Binada Bulunan Özürlü Sayısı ve Çeşidi:

Ek 3: Resimler

